

Abula capituloꝝ huius li
bri penitentialis quid ⁊ de
qbus in vnoquoq; huius li
bri capto tractat. docēs p
legentium ac cōfessiones audientiū faci
tori expeditione. Incipit feliciter.

Prologus huius libri. Ca. .i.
De qbus tractabit ⁊ ordine dicen
doꝝ in hoc libro. Ca. .ii.

Quid sit penitētia ⁊ vñ dicat. ⁊ q
tria necessaria sunt in confessione. ⁊ de
spēbus satisfactionis. ⁊ de triplici pec
cato. Capitulum. .iii.

De septē criminalibꝝ viciis ⁊ de cir
cūstantiis ac filiabꝝ eoz. ⁊ de differen
tia venialiū ⁊ mortaliū pctōꝝ. Insu
per q venalia p aque aspersioneꝝ. ge
nūfectionē. orōnem dñicam. elemosi
nam. ⁊ generalē confessionē deleantur
Capitulum quartum.

De decē pceptis ⁊ quō virtutes the
ologice ⁊ cardinales in eisde seruatis
implent. Ca. .v.

De deceꝝ plagis egipti ⁊ quō he fi
unt in mente hoīs spūaliter. Ca. .vi.

De septē petitionibꝝ in orōe dñica
⁊ quō p eas excludunt septē vicia ⁊
i troducunt septē dona spū sancti ac
donoꝝ diffinitōes cū nōnullis eorū/
dem distinctionibus. Ca. .vii.

Itē q necessariū est audienti cōfessi
ones scire. q tres sunt virtutes theolo
gice ⁊ quatuor cardinales. Ca. .viii.

Itē de circūstantiis pctōꝝ. ⁊ q q
dam sunt de substantia ipais pcti ⁊ q
dam qī accidentales ⁊ quō circūstātia
attendit ex attributis psonē vel ex at
tributis negotio multa pulchra scōm
diuersos hoīm mores. status natiōes
⁊ consuetudines. Ca. .ix.

De irregularitate quō cōtrahit qd
sit fama ⁊ qd sit infamis Ca. .x.

De dispensatiōe cuiusdā irregulari
tatis. ⁊ quō quis ppter corpis viciū.
seruitutem infamiā dicit irregularis. ⁊
quō filii naturales. sacerdotū ⁊ spurii
dicunt irregulares Ca. .xi.

De symonia ⁊ eius irregularitate. et
an aliqua irregularitas p baptismuz
tollatur. Ca. .xii.

De irregularitate homicidii ⁊ quo/
tuplex sit. ⁊ de viciis mēbrorum q in /
ducūt irregularitatē. ⁊ eorūdem vicio
rum scōm Gregoriū mystica expositio
pulchre valde. Ca. .xiii.

De regula sacerdotū quō oꝝ eū esse
irrephensibilē sine crimine Ca. .xiiii.

De his q scire oꝝ sacerdotem iuxta
canonem. Ca. .xv.

Expositio eiusdē canonis in quo
ostendit hunc libellū penitentialē scire
necessariū eē cuilibꝝ sacerdoti. Ca. .xvi.

Quid sit sacramētū Ca. .xvii.

Q septē sunt sacramēta ecclie. ⁊ p
mo de baptismo quō se sacerdos dēt
habere in baptizando Ca. .xviii.

De intentione in baptizando neces
saria. Ca. .xix.

De exorcismo. Ca. .xx.

De cathecismo. Ca. .xxi.

De patrinis quō se hēre debēt ⁊ ad
qd se obligent. Ca. .xxii.

De his de quibꝝ dubitat vtz sint
baptizati vel nō. ⁊ quomō baptizari
debent Ca. .xxiii.

De sacramēto eucaristie. Ca. .xxiiii

Item que sunt necessaria ad confi
ciendum eucaristiam. Ca. .xxv.

De vino quale erit ⁊ aqua q̄ta ap
poni dēt ad cōsecrationē ⁊ qd signifi
cet coniūctio vini ⁊ aque Ca. .xxvi.

Quando panis ⁊ vinum fit sacra-
mentum Ca. xxvii.

De renouatiōe eucaristie ⁊ quotiēs
sufficiat sacerdotē celebrare ⁊ laicum
cōmunicare Ca. xxviii.

Quib⁹ danda ⁊ deneganda ē euca-
ristia ⁊ q̄ sacerdos infirm⁹ sibi⁹ nō
dabit eucaristiā Ca. xxix.

In quib⁹ dieb⁹ possit sacerdos plu-
ries celebrare Ca. xxx.

De matrice ecclia ⁊ capella ⁊ q̄ sa-
cerdos non celebrabit sine palla vesti-
bus sacris ⁊ corporalib⁹ ⁊ quot mōis
eucaristia sumit Ca. xxxi.

An vna missa p̄ defunctis plus va-
leat q̄ alia ⁊ an celebrata plus valeat
vni q̄ aliis ⁊ qd̄ significet diuisio ho-
stie in tres partes Ca. xxxii.

De sacramento ordinis ⁊ de substā-
tiali ⁊ accidentali dignitate ac honore
eius. Ca. xxxiii.

Sui ordines maiores ⁊ q̄ minores
dicunt⁹ ⁊ q̄ eos cōferre pōt ac quō in-
telligat⁹ q̄ presbiter teneat⁹ caste viuere
⁊ q̄ degradat⁹ nunq̄ amittit carac-
terem sed clerici priuilegia Ca-
pitulum. xxxiiii.

De singulor⁹ ordinū officio in spā-
li pulcritudine Ca. xxxv.

De clericor⁹ officiis ⁊ quō audiens
cōfessiones eor⁹ diligēter examinabit
an qd̄ tenent⁹ suauerint Ca. xxxvi.

De horis ⁊ orationibus clericorum
Capitulum. xxxvii.

An teneat⁹ om̄i die presbiteri celebra-
re missam Ca. xxxviii.

De horis realib⁹ ⁊ vocalib⁹ Ca-
tricesimūnonum.

De missis p̄ defunctis ⁊ an p̄ sit ali-
cui in inferno. Ca. xl.

Ut⁹ eucaristia dāda sit istis q̄ tra-

bunt⁹ ad patibulū. Ca. xli.

Unde sumptū sit dñs vobiscū qd̄
pprium est sacerdoti. ⁊ q̄ ep̄us loco
eius dicit pax vobis ⁊ de triplici pace
Capitulum xlii.

De bñdictionibus nocturnis q̄ di-
cunt⁹ in matutinis. Ca. xliii.

Quare in fine lectionū dicit⁹ tu autē
dñe. Ca. xliiii.

De piculis que accidunt circa officiū
sacerdotū Ca. xlvi.

De infirmo qui nō pōt retinere cibū
an dabit⁹ ei eucaristia. ⁊ si musca ⁊ ara-
nea ceciderit in calicē quid faciet sacer-
dos ⁊ qd̄ si calix de manu sacerdoti ce-
ciderit aut eū fuderit Ca. xlvi.

De sacramento coniugii sive matrimo-
nii. ⁊ quare pot⁹ dicat⁹ matrimoniu⁹
q̄ patrimoniu⁹. Ca. xlvi.

De forma contrahēdi matrimoniū
⁊ eius offensu vero. Ca. xlvi.

Itē q̄ neuter alter⁹ dimittere pōt in
duobus casib⁹. Ca. xlix.

De matrimonio paruulor⁹ ⁊ q̄ tri-
plex ē bonum coniugii ⁊ quare institu-
tum est Ca. l.

De impediment⁹ matrimonii et de
voto simplici ⁊ solēni Ca. li.

De his q̄ intrant religionē ⁊ post p̄-
bationis ānum exierint an pōt contra-
here matrimoniū Ca. li.

De consanguinitate et eius impedi-
mento Ca. liii.

De lineis cōsanguinitatis quousq̄
impedit⁹ m̄rimoniū Ca. liii.

De affinitate et primo de eius genere
et quot affinitatis numerant⁹ gradus
sicut et cōsanguinitatis. Ca. lv.

De secundo genere eiusdē affinitati
Capitulum. lvi.

De tercio affinitatis genere. Ca. lvii.

De affinitate p carnis ppagationē
Capitulum lviij.

De cōpaternitate. Ca. lix.

De affinitate cōfirmatiōis. Ca. lx.

De affinitate cōfessionis. Ca. lxi.

De impedimēto p adulteriū. Ca. lxii.

De impedimēto seruitut. Ca. lxiii.

De errore cōditionis. Ca. lxiiii.

De impedimento disparis cultus.

Capitulum. lxxv.

De impedimento precedentis liga/
tionis. Ca. lxxvi.

De impedimēto adulteriū. Ca. lxxvii.

De impedimento qd dicit publice
bonestatis iusticia. Ca. lxxviii.

De impedimēto violētie. Ca. lxxix.

De ipotētia coeūdi. Ca. lxxx.

De impedimēto matrimonii p ge/
nerale interdictū ecclesie. Ca. lxxxi.

De impedimēto matrimonii qd dici
tur raptus 7 de extra ordinaria pollit
tione an impediāt. Ca. lxxxii.

De impedimēto qd fit ppter enor
mitatem delicti. Ca. lxxxiii.

De sacramento cōfirmatiōis 7 q in
ea pōt nomē alicy mutari. Ca. lxxxiiii.

De sacramēto extreme vnctionis 7
q meli9 sit eā in p̄cipio egritudinis
q̄ in fine accipe. Ca. lxxxv.

De p̄tate clauū ligandi 7 soluēdi.
7 q qlibet sacerdos hēt eam limitatā
preter solū papā. Ca. lxxxvi.

De p̄tate clauū ligandi 7 soluēdi.
7 q qlibet sacerdos hēt eam limitatā
preter solū papā. Ca. lxxxvi.

De p̄tate clauū ligandi 7 soluēdi.
7 q qlibet sacerdos hēt eam limitatā
preter solū papā. Ca. lxxxvi.

De p̄tate clauū ligandi 7 soluēdi.
7 q qlibet sacerdos hēt eam limitatā
preter solū papā. Ca. lxxxvi.

De p̄tate clauū ligandi 7 soluēdi.
7 q qlibet sacerdos hēt eam limitatā
preter solū papā. Ca. lxxxvi.

De p̄tate clauū ligandi 7 soluēdi.
7 q qlibet sacerdos hēt eam limitatā
preter solū papā. Ca. lxxxvi.

De p̄tate clauū ligandi 7 soluēdi.
7 q qlibet sacerdos hēt eam limitatā
preter solū papā. Ca. lxxxvi.

De p̄tate clauū ligandi 7 soluēdi.
7 q qlibet sacerdos hēt eam limitatā
preter solū papā. Ca. lxxxvi.

De indulgentiis 7 relaxationib9 pe
nitentie quō intelligēde sint. Ca. lxxxvii.

Quō quis efficit alterus parrochi
anus. Ca. lxxxviii.

In quib9 casibus sacerdos soluere
v̄l ligare non potest propriū parro/
chianum. Ca. lxxxix.

De ppter enormitatem delicti sacer/
dos parrochianū suū ad episcopuz
debet mittere. Ca. lxxxix.

De scubinis sacerdotū. Ca. lxxxix.

De confessione facta per scriptum.
Capitulum. lxxxv.

De confessione mutorum 7 stultoꝝ
Capitulum lxxxvi.

De casu absoluendi alienum parro
chianum. Ca. lxxxvii.

Utz sacerdos possit iniungere pe/
nitenti qd voluerit 7 de triplici obedi
entia. Ca. lxxxviii.

De p̄niali obediētia. Ca. lxxxix.

De t̄pamento penitentie. Ca. xc.

De claustrali obediētia. Ca. xci.

De obediētia clericoꝝ quā dñt suis
episcopis. Ca. xcii.

De sc̄ia sacerdotū. Ca. xciii.

De p̄nā satisfactōis. Ca. xciiii.

De penitencia ad futuroꝝ preserua
tionem. Ca. xcvi.

De penitētia ad cautelā 7 propter
vite eterne meritū. Ca. xcvi.

De uario mō satisfaciēdi. Ca. xcviij.

Quāto penitēs venire debeat ad cō
fessionē. Ca. xcviij.

De p̄tā dimissa p penitentiā quō
redeant. Ca. lxxxix.

Quō sacerdos se deāt hēre in susci/
piendo penitentiā ad cōfessionē. Ca. c.

Quē sunt inquirenda a penitente.
Capitulum. ci.

De penitens non debet esse in odio
fraterno. Ca. cii.

De penitente p̄ excommunicationē ab
ecclesia sepato. ⁊ de duplici excommunicatione
⁊ quō intelligat canon late sententie.
q̄ p̄nt cū excommunicatis cōicare. et qd
significet p̄nunciatio de abone cum cā
dele extinctiōe. ⁊ quō sacerdos hmōi
absoluere dēt. Ca. ciii.

De nō reuelāda cōfessione. Ca. ciiii.

De excommunicatus nō est absoluendus
sine disciplina. Ca. cv.

De priuilegio sepeliendi excommuni-
catos. Ca. cvi.

De sacerdos cōfidenti dicit sermuni-
culum cōsolationis. Ca. cvii.

Sue p̄nia cuiq̄ p̄ctō sit iniūgenda
⁊ q̄ festiuitates p̄ ānum celebrari dēt
iuxta canones. Ca. cviii.

Guare passio dñi nō cuz solēnitare
celebret. Ca. cx.

De omnibus iniūgenda sunt ieiunia
p̄ annū in ecclesia instituta. Ca. cx.

De vigiliis sanctorū in q̄bus ieiuna-
tur vel nō ieiunat. ⁊ p̄pter tres cās ne-
cessarium ē ieiuniū. ⁊ de septuagesime
ieiunio. cena dñi ⁊ pasca. ⁊c. Ca. cxii.

De orōnibz laycorū ⁊ quō ⁊ ad q̄s
informabunt orōes. Ca. cxiii.

De officio pugillorum ⁊ mercenari-
orum. Ca. cxiiii.

De officio mendicorum ⁊ magistrorum.
Ca. cxv.

De officio sacerdotum ⁊ aliorū de-
ricorum. Ca. cxvi.

De officio mercatorū. Ca. cxvii.

De officio iudicū tam in ecclesiastico
q̄ in seculari foro. ⁊ q̄ clerici nunq̄ in-
tereē p̄nt iudicio sanguinis nisi ad de-
fendendum. ⁊c. Ca. cxviii.

De septem modis quibus p̄cta re-

mittuntur. Ca. cxviiii.

De secūdo mō p̄ quē p̄ctā remittan-
tur. ⁊ de tertia sp̄e ⁊ de quarta specie.
ēt de quinta sp̄e. ⁊c. Ca. cxix.

De irregularitatibz clericorū. layco-
rum ⁊ penis eorū. Ca. cxx.

Guare p̄ mortali p̄ctō septēms pe-
nitentia dat. Ca. cxxi.

De tribz que penitenti dicenda sunt
Capitulum centesimūuicesimūsecundū

De septē criminalibz peccatis ⁊ sp̄e
bus eorū. ⁊ p̄mo de luxuria. Ca. cxxii.

De vario coytu ⁊ de copula coniu-
gali licita fragili ipetiosa. Ca. cxxiii.

De periculosum sit cuz infirma mu-
liere coyre. Ca. cxxv.

De simplici fornicatione ⁊ q̄ tripli-
cez iniuriā facit deo q̄ polluit mulierē
⁊ de pena p̄ simplici fornicatiōe. Ca-
pitulum. cxxvi.

De meretricio ⁊ qd sit meretrix. ⁊ q̄
re ecclesia sustinet meretrices. ⁊ multa al-
lia de meretricibz. Ca. cxxvii.

De raptu mulierū de eiꝝ penitētia et
de adulterio. Ca. cxxviii.

De varia penitētia adulterorū vel
fornicatorū. Ca. cxxix.

De eo an mulier deat seq̄ viz suūz
in alienas ptes. Ca. cxxx.

De cāis q̄bus vir dēt redire ad uxo-
rem suam. Ca. cxxxii.

De incestu ordinis ⁊ de incestu sacer-
dotis multiplici. ⁊ q̄ nemo eū rogabit
q̄ celebret ⁊ de cōcubinis eorū ⁊ de in-
cestu religiosorum. Ca. cxxxiii.

De penitētia eiꝝ qui religiosam cor-
ruperit. Ca. cxxxiiii.

De incestu cōpaternitatis ⁊ de vicio
cōtra naturā. ⁊ q̄ gramissimū ē istud
p̄ctm. Capitulum. cxxxv.

De penitētia eorū q̄ cōtra naturam

luxuriam faciunt. Ca. cxxxv.

De vicio gula. 7 qd ille deo iniuriam facit 7 pximo qui exerceat tale vicium. Capitulum. cxxxvi.

De quinque modis vicium gula exercetur. Capitulum. cxxxvii.

De vicio ebrietatis. 7 de penitentia ebriosorum. 7 qd ibi ponunt septem questiones contra ebriosos 7 eiusdem responsiones. Ca. cxxxviii.

De ira 7 qd duplex sit. Ca. cxxxix.

De homicidio. Capitulum. cxli.

De vario homicidio. Ca. cxlii.

De ecclesia debet defendere malefactorum si confugerint ad ipsam. Ca. cxliii.

De heretico. Ca. cxliiii.

De heretico non sunt comburendi vel occidendi. Ca. cxliiiii.

De homicidio licito. 7 qd defendenda est libertas ecclesiastica. sicut 7 fides. Capitulum. cxlv.

De homicidio proprii corporis. Capitulum. cxlvi.

De penitentia homicidarum per singulos gradus. Ca. cxlvii.

De penitentia eorum qui sacerdotem occiderunt. 7 qd eque patricida est qui patrem occidit spiritualem sicut 7 carnalem. Capitulum. cxlviii.

De penitentia eorum qui proprias uxores occiderunt. Ca. cxlix.

De penitentia mulieris que virum suum occidit. Ca. cl.

De penitentia triplicis homicidii. Capitulum. cli.

De rigore penitentiae tractando. Ca. clii.

De homicidio per quod partus occiditur. 7 qd illud quicquid mortis fit. Ca. cliii.

De homicidio paruulorum. Ca. cliiiii.

De sortibus 7 sortilegis. Ca. clv.

De variis diuinationum generibus. Capitulum. clvi.

De nocturna illusionum per quam quaedam mulieres fatentur se equitare. Capitulum. ceterimum quinquagesimumseptimum.

De subtilitate 7 scientia demonum. Capitulum. clviii.

De vario augurio 7 virtute sacrorum verborum. Ca. clx.

Quid virtus nature possit exequi. 7 de characteribus vitandis. 7 qd sacra verba pro deuotione possunt portare. Capitulum. clxi.

De somnio 7 quinque eius generibus. Capitulum. clxii.

De somniis sex modis tangunt animum. Capitulum. clxiii.

De penitentia maleficorum. Capitulum. clxiv.

De auaricia 7 quinque speciebus eius. Capitulum. clxv.

De varia specie furti. Ca. clxvi.

De sacrilegii species sit furti. Ca. clxvii.

De penitentia pro furto facienda. Capitulum. clxviii.

De furto quod fit defunctis. Ca. clxix.

De penitentia eorum qui opera misericordie non impleuerunt. Ca. clxx.

De varia specie occulte rapine in quibus fieri oportet restitutio. Ca. clxxi.

De usuris 7 de multis dubis circa eam. Capitulum. clxxii.

De multiplici usura 7 eius species. Capitulum. clxxiii.

De symonia. Ca. clxxiiii.

De symonia que occasione missarum committitur. Ca. clxxv.

De symonia que fieri possit in consecratione ecclesiarum. Ca. clxxvi.

De symonia que committitur occasione iurispatronatus. Ca. clxxvii.

- De inuidia. Ca. clxxvii.
 De accidia. Capitulum centesimum
 septuagesimum octauum.
 De superbia ⁊ q̄ quatuor sunt spe-
 cies superbie secundum beati Grego.
 Capitulum. clxxix.
 De mendacio quid sit. Capitulum
 centesimum octuagesimum.
 De variis mendaciorum speciebus.
 Capitulum. clxxxi.
 Item de mendacio ⁊ quid mendacium
 sit scdm Aug⁹. Ca. clxxxii.
 Item de penitencia pro mendacio in-
 iungenda. Ca. clxxxiii.
 Item de periurio. Ca. clxxxiiii.
 De forma iurandi. Ca. clxxxv.
 Quot modis periurium dicat. Ca.
 centesimum octuagesimum sextum.
 De coactis iuramentis. Ca. cen-
 tesimum octuagesimum septimum.
 De voto ⁊ de voto prime ⁊ secunde
 necessitatis. Ca. clxxxviii.
 De scandalo. Ca. clxxxix.
 De scandalo non vitando. Ca.
 centesimum nonagesimum.
 De penitencia pro peccato scādali
 Capitulum. cxxi.

Explicit tabula huius operis.

Liber penitentialis ad instar libri
Canonū penitentialiū. ex diuersis scō
rum doctorū Augustini Hieronimi
Gregorii ⁊ ceterorū dictis edit⁹. ostē/
dens ⁊ docēs que penitētia cui⁹ pec
cato sit iniungenda. ac interrogatio/
nes confitentib⁹ necessarias. Ab alme
uniuersitatis Colonien. Rectore ap/
probatus ⁊ admissus. sacerdotibus
summe necessari⁹ ⁊ utilis. presertim cu
ram animarum habentibus.

Incipit prologus in
librum penitētialem

Um miserationes
domini sint super
omnia opera eius
misericordiam ta
men suā super ho
mines ampli⁹ ex/
tendit. Nam quia

homo benignitate creatoris dignissi
ma creaturarum est. cum in uisceribus
misericordie sue magis respexit. ⁊ nō
solum magnā misericordiā sed etiam
abundantem ⁊ superabundantē ei ex
bibuit. Magna em̄ fuit misericordia
q̄ ad restauratiōē ruine angelice ho
minem creare uoluit. ut ipsum partici
pem sue beatitudinis efficeret. Unde
⁊ Boetius. Quem non externe pepu
lerunt fingere cause. Materie fluitan
tis op⁹ uerū insita summi. forma bo
ni liuore carens. Idem etiā ait Aug⁹.
Si non potuit domin⁹ hominē face
re ad gloriā suā participandā ipo
tens fuit si potuit ⁊ noluit. inuidie re
clarguendus erat. sed quia nec impo
tens nec inuid⁹ fuit. homini regnū su
um cōmunicare uoluit. Abundans

autem gratia fuit quādo homini p⁹
peccatum remediū cōtulit. ut quē dā
nare potuit per iusticiā. repararet per
gratiam. sed qui ante aduentū suū in
carne quedam semiplena remedia cō/
tulit. in aduentu suo plenitudinē reme
diū contulit. Circūcisio ⁊ sacrificia q̄
ante aduentum suum paruulis exhi
bebātur. reatū ⁊ maculā original' pec
cati debebant. sed gratiam non confe
rebant nec ianuā paradisi aperiebant
Unde omnes strauerunt lectu⁹ suū in
tenebris in infernū descēdētes. s; cum
per passiōē suā aquas sanctificass; ⁊
uim regeneratiuā eis cōtulisset. p re
media baptisimi reat⁹ originalis pec
cati debebatur. ⁊ ex uirtute baptisma
tis gr̄a cōferebatur. ⁊ amota rūphea
introitus celestis renatis patebat.

Superabundās at gratia fuit cum
homo fracto federe baptismatis ite
rum mortē meruit. ⁊ domin⁹ tñ reme
diū remedio superaddēs per cōfesi
onem ⁊ penitentiā homini resurgere
concessit. ut fracta nauis naufragās p
penitētiā quasi per secūdā tabulā
post naufragiū enataret. Et bñ tabu
le inter fluct⁹ maris concusse peniten
tia comparat. quia qui uere penitet.
inter procellas satisfactōis cōcussus
laborat. Et uere hec est superabundās
misericordia. Non em̄ eadē est cā que
induxit dominū ad hominē creādum
⁊ que induxit eum ad remissionē per
penitētiā cōcedendā. Non em̄ inui
die posset reclargui si hominē non re
parasset per misericordiā quem dan
nare potuit per solā iusticiā. Erāt tñ
quidā heretici quasi caput xpiane re/
ligionis amputātes qui dicerēt p⁹ ca
ritarem semel amissam nullū esse locū

penitentie. nec aliquo remedio p9 peccatum mortale amissa caritate aditū celestis regni patere. Sed cum dominus Petrus post trinā negatōem oculi misericordie respexit. 7 p lacrimas penitētie crimē deleuerit. cum etiā Dauid regem post adulterū 7 homicidium ad gratiā reparauerit. cum etiam ipse dixerit. Non solū septies s; 7 septuagesies septies peccati dimittēdum esse. patet iam manifestū errorē crimine mendacii pollutiū ab hominum auribus esse reuiciendum.

Incipit liber penitentialis.
Capitulum secundum

Penitētia igit dicitur subtilitates 7 inquisitiones theologicas pretermittens. 7 cōparationes practicas. sed que ad audiendas 7 adiungēdas penitētiās sacerdotibus necessaria sunt. diligētis psequemur. Dicendorum at hic erit ordo. Primo cōsiderandum est quid sit penitētia. Secundo quid sit peccatum. 7 quot sint eius spēs. Tercio q̄ sint illa 7 quot sint peccata pro quibus iniungēda est penitētia. Quarto quis 7 qualis debet esse qui penitētiā debz iniungere. Quinto 7 sexto quō sacerdos se debeat hēre in audiēdo cōfessiones. s. in considerādo personam confitētis 7 que sint ei inquirēda a penitēte. Septimo 7 ultimo que satisfactio unicuiq; peccato sit imponenda. Et quia circa penitentiā multa a iure canonico statuta sunt. in omnib; predictis canonicas institutiones quandoq; interficere oportet

Quid sit penitētia 7 unde dicatur.
Capitulum tertium.

Vid autē sit penitētia ostenditur per etimologiā et per descriptōem. Scdm etimologiam dicit penitētia quasi pena tenax. Omnis em̄ pena penalis ē. sine ei pena semp̄ interiori uel exteriori deo pro pctō satisfieri non pōt. quia aut punit deus aut punit hō. nec unq; peccatum dimittitur nisi per interiorē dolorem homo cōteratur. nisi em̄ hō doleret se fecisse quod confitetur. apud dominum ueniā non meretur. Sciendum tñ qd dominus nō delectat in pena. sed in deuotione 7 humilitate 7 paciētia pene. Judas enim quādo se suspendit penam magnā habuit. sed quia uirtute paciētie 7 humilitate caruit. de pena sua nihil nisi mortē meruit. pena enim non facit martirē sed causa. s. quādo aliquis pro deo sustinet penam. Vñ in canonica petri. Nemo uestrū patiat ut furvel ut homicida. Non em̄ ipsa passio sed deuotio paciētie deo accepta est. sed quia pena est materia paciētie. nec sine pena possit opus paciētie exerceri. nec homo mereri indulgētiā nisi per paciētiā. iō sine pena paciētia eē nō pōt. Debet at talis pena esse tenax. ut scilicet nunq; desinat dolere de cōmissō quod uult gaudere de dei promissō. Quāuis autē alie satisfactiones sint temporales. ut ieiuniū triū uel septē annoꝝ 7 certa spacia orationū 7 similia. semper tñ sacerdos dolorē perpetuū iniungere debet penitēti. s. toto tpe uite sue. Debet at semp̄ penitēs hēre memoriā peccati non ad delectādum sed

ad dolendum pro eo. Vñ Augustinus
Sui penitet omnino peniteat. Nunq̃
enim debet desinere dolere de culpa q̃
semp̃ uult gaudere de uenia. Sc̃m
descriptionem autē penitere est prete/
rica deflere. ⁊ flenda iterum non com/
mittere. Est autē flere de preterit̃ do/
lere ⁊ ea confiteri ⁊ pro eis satisfacere
Sua aliud ē deflere ⁊ aliud flere Sui
hec tria non habet plenā penitētiā
non habet. Flenda non committere ē
habere propositum non committēdi
Si enim aliquis postea lapsurus ē. ⁊
tamen proponat modo non peccare
non ideo minus penitens est. Sed si
habet in proposito iterū peccare nō
penitet. neq̃ debet ei iniungi peniten/
tia. tamen potest ei dari consiliū bea/
ti Gregori dicentis. Sui in proposito
peccandi est faciat interim quicquid
boni potest ut domin⁹ cor suum illu/
stret ad penitētiā. Tria autē sicut
dictum est sunt in penitētia. s. contritio
oris confessio. satisfactio. ⁊ quodli/
bet istorum dicit̃ p̃nia. Vnde cuz di/
citur. Iste multum penitet de peccat̃
suis. sensus est. Iste multum dolet et
conteritur de peccatis suis. Cum vero
dicitur. iste uadit ad penitētiā. sen/
sus est. iste uadit ad confessionē. Cum
vero dicit̃. iste nōdum peregit p̃niā
sensus est. iste nōdum satisfecit. S; cū
penitētia unum dicitur de septem sa/
cramētis. omnia tria predicta. s. con/
tritio. confessio. ⁊ satisfactio. dicitur
una penitētia ⁊ unum sacramētū. Et
cum quodlibet sacramētum debeat
h̃re signum ⁊ rem. In hoc sacramēto
res est ipsa remissio pctōrum quā do/
minus dat homini. Signū est ipsa cō/
tritio cordis. quia sicut lapis cū cōte

ritur adnihilatur. ita cum cor conteritur. peccatum adnihilat. In confessi/
one autem ipsa erubescētia signū est
interioris cōtritionis. ⁊ in satisfacti/
one ipsa deuotio signum ē remissio/
nis. Sed querit̃ cum in cōtritione
remittatur omnis reatus culpe. ⁊ tan/
ta potest eē cōtritio sicut fuit in latro/
ne crucifixo cum domino. q̃ om̃is eti/
am pena remittatur. Ad quid ualeat
sequens confessio? Q̃ autē remittat̃
per contritionē solam patet per psal/
mistam dicentē Dixi cōfitebor aduer/
sum me iniusticiā meā domino. ⁊ tu re/
misisti impietate peccati mei. Ad hoc
dicendū est q̃ sicut in corporali egri/
tudine post primā cōualescentiam re/
manent aliquę reliquie morbi q̃ pur/
gande sunt. ita post dimissum reatu/
culpe remanent reliquie ⁊ quedā dif/
ficultates que purgāde sunt per con/
fessionem ⁊ satisfactioē. ut uoluptu/
osa memoria peccati ⁊ difficultas ces/
sandi a cōsuetis. Valet etiā confessio
propter erubescētiā sibi adiūctam
que magna pars est satisfactiois.
Preterea deus non ita remittit culpā
nisi exigat penā. quia licet ipse sit mi/
sericors. est etiam iustus. Vnde sicut
de magna misericordia remittit reatu/
⁊ culpā. ita de magna iusticia exigit
satisfactioē. ⁊ ex magna m̃ia ē q̃ pe/
nam eternam cōmutat in tēporalē. si/
cut si aliquis fur meruisset suspendiū
magna misericordia esset si ei cōcede/
retur redimere mortem suam per ali/
quam satisfactioē. Satisfactōis
autem tres sunt species. sicut dicit̃ sc̃
scilicet ieiuniū. oratio. ⁊ elemosina.
Sed queritur quare opera aliarū uir/
tutum non sint satisfactoria. ut per

magnam fidem uel per magnam caritatem non dicitur homo satisfacere?

Ad quod dicendum est. quod satisfactio non dicitur nisi quando aliquid datur ab uno et recipitur ab alio pro iniuria sibi illata. sed per solum ieiunium uel per orationem uel per elemosinam dicitur deus aliquid recipere de nostro. ut per ieiunium recipit sacrificium spiritus contribulati. per orationem recipit quadam oblationem. quia sicut ait Augustinus in primo psalmo penitentiali. Omnis oratio oblatio est. Per elemosinam autem recipit ipse hoc quod datur pauperi. quia ipse ait Math. xxv. Quod uni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Sed cum credo in deum uel diligo deum dicitur. sic ostendit quod nihil deus recipiat de nostro. et non opera fidei uel caritatis non sunt satisfactoria. Vel alia ratio potest esse. quia omnis satisfactio debet esse penalis sed per fidem qua deus uidetur. et per caritatem qua deus diligitur. potius est delectatio quam pena. et ideo non est ibi satisfactio. Per ieiunium autem hic accipitur omnis labor corporis. quia bene ieiunat qui corpus suum in dei seruitio fatigat. Per elemosinam autem intelligitur omne beneficium proximo impensum. sicut dicitur super illum locum. Omni petenti tribue. scilicet rem uel increpationem uel orationem. intelligimus rem manuale elemosinam uel consilium uel protectionem quia magnam elemosinam facit qui bonum consilium dat pauperi. uel aliquem defendit. Increpare etiam aliquem qui petit cum non indigeat. uel cum laborare possit. magna elemosina est. Similiter orare pro aliquo cum aliud ei facere non possumus. magna elemosina

est. Sed iterum sciendum est quod non omne ieiunium uel omnis oratio uel omnis elemosina possunt esse satisfactoria. Quaedam enim talia ex institutione ecclesie oportet nos facere. etiam si nunquam peccassemus. ut ieiunare in quadragesima et in quibusdam uigiis secundum. et in quatuor temporibus. Similiter dare decimas et constitutas oblationes. ymo etiam dare pauperibus uel expedere in pias causas quicquid nobis ultra necessitates nostras superfluum est. Similiter quotidie dicere Credo in deum et pater noster. sicut cuius aliquis debet censum annualem soluere domino suo de terra sua. si delinquit non potest liberari a debito suo solummodo per debitum censum annualem nisi etiam de denariis suis aliquid soluat pro pena in qua cecidit et per emendationem faciendam. Unde uidetur quod non potest penitens facere elemosinam satisfactoriam de superfluis suis. ut si pauciora habeat indumenta et minus comedat et minus bibat et inde faciat elemosinam satisfactoriam. quod tamen durum esset dicere. Iniungendum est ergo penitentibus ut diligentius et efficacius et libentius et cum maiori hilaritate faciant ea que tenentur facere ex debito. et illa poterunt eis ualere ad satisfactionem. Item sciendum est quod si homo per se non potest facere ista potest querere alios qui pro se faciant ista et peccat nisi querat. Sicut dicit dominus Luce. xvi. Facite uobis amicos de mamona iniquitatis. ut cum defeceritis recipiant uos in eterna tabernacula. Oraciones enim aliorum et ieiunia et discipline pro aliis facite sicut elemosine possunt eis ualere. Sicut si tu tene-

rens soluere alicui decē solidos ⁊ ego
soluerem pro te liberatus esses. Cōsue
tudo etiam in quibusdam monasteri
is est q̄ fratres uiui pro fratribus de
functis recipiunt disciplinas ⁊ ualēt
eis ad diminutōez purgatorii. Maxi
me autē prouidēdum est ut iniungāt
penitētibus suis bonum facere p̄ def
functis qui magis pauperes sunt. q̄
illi qui inter nos ambulant. quia ne
q̄ possunt ābulare neq̄ petere. ⁊ ma
xime pro illis qui bñfecerūt ipsis duz
uixerunt. Nisi enim reddam⁹ bñfac
toribus nostris oratōis debitum de
functis. defraudamus eos debitis q̄
eis debemus. ⁊ magis peccatū est detē
nere eis defunctis q̄ si teneremus qd̄
eis teneremur reddere uiuis. Vitā/
da est tamē praua cōsuetudo quorū/
dam sacerdotum qui iniungunt laicis
in penitētia ut faciāt missas celebrari
pro defunctis cum non sit officiū la
ycorum missas celebrare. Sacerdoti/
bus tamē debet iniūgi ut celebrēt mis
sas pro defunctis. quia ad ipsos per
tinet celebrare. Hoc autē ortū habu
it a praua cupiditate sacerdotum. ut
reciperent oblationes a laicis pro ta
libus missis sibi iniunctis. Vnde ad
extirpandam talē cupiditatē probi
bitum est in canonibus. ne nomīa de
functorum pro quib⁹ celebrat recitē
tur in orōnibus misse. sicut antiquus
faciebant cupidi sacerdotes dicētes.
Misere deus quesum⁹ anime famu
li tui guillermi uel liberti. Non em̄ de
bet nominare illum sacerdos ī missa
pro quo celebrat nisi mētaliter in mē
te. s̄ ne uideat⁹ adulari parētibus uel
amicis defunctorum a quibus expec
tat oblationes. Tamē post missaz ce/
lebratam in precibus uulgaribus que
fiunt ad populum ubi non expectat⁹
aliquis questus bene possunt nomīa/
re illos pro quibus est orandum. De
rum tamen bene possunt cōsulere sacer
dotes laicis ⁊ non iniungere ut si ali
quos habeāt amicos sacerdotes im
petrent ab eis ut gratis sine p̄cio lu
cri celebrent pro amicis suis. Et p̄
terea sciendū est q̄ penitētia alia pri
uata. alia publica. alia solennis. s̄m
q̄ penitētia dicit⁹ satisfactio. q̄a pe
nitentia que etiam est confessio priua
ta debet esse. nisi fuerit in iure extor
ta. Publica at̄ penitētia est q̄ fit corā
omnib⁹. quia q̄ publice peccāt publi
ce peniteant. Triplex autem est pec
catum. Quoddam est peccatū quod
fit in deum ⁊ in proximū. quoddam
in ecclesiam. quoddam in deū ⁊ ī p̄xi
mum ⁊ in ecclesiam. Omne autem p̄t
catum in deum est principaliter. Quā
do autem offenditur deus tantū per
peccatū. debet satisfieri soli deo. Sū
autē leditur proximus debet satisfie
ri proximo. ⁊ utrunq̄ istorum pōt fi
eri in priuato. Quando autē offendi
tur tota ecclesia. tunc satisfaciēdū ē
uel per publicam penitētiā uel p̄ so
lennem. Est autem differētia inter il
las. Publica enim penitentia est q̄ fit
in oculis omnium. ita q̄ non apponi
tur aliqua solennitas ecclesie. Solen
nis enim penitētia est quādo adhibe
tur aliqua solēnitas. ut in die cinerū
imponit episcopus manum penitenti
bus ⁊ publice eos expellit ab ecclesia.
Talis autē penitētia nunq̄ iniūgit⁹ de
rico. quia si sic penitet. efficit⁹ irregula
ris. nec unq̄ postea pōt sacros ordi
nes suscipere nec etiā admitti ad legi

timum testimonium propter irregu-
laritatem quam trahit a tali peniten-
tia. de qua dicemus cum de irregula-
ritatibus loquemur.

De septem criminalibus uiciis et
circūstantiis eorū Capitulum quartū.

Est hec scōm ordinē preno-
tatum dicendum est de his q̄
audiēda sunt in confessione et
a quibus sanāduz et mundāduz ē pe-
nitens. quia omnis cōfessio medicinal
est. Nec autem sunt septē crimina-
lia peccata et septē circūstantie eorū
et irregularitates que sequuntur ex pec-
catis. et quādoq; ex nō peccatis. ut ex
bigamia que peccatū non est. sequitur
quedam irregularitas per quā nō p̄t
aliquis promoueri ad sacros ordies
Nec at omnia oportet sacerdotē con-
siderare diligēter ut sciat attēdere ge-
nera peccatorū et circūstantias s̄m q̄s
maior uel minor est iniūgenda penitē-
tia. et sciat etiam peccata ex quib; na-
scantur. ut sciat premunire penitentez
ne ruat de uo peccato ī aliud. Dpor-
tet etiā scire ex quib; peccatis sequan-
tur irregularitates ut possit sacerdos
penitentem instruere a quib; sit ei per
irregularitatē abstinendū. De sep-
tem uiciis criminalibus ita scribit be-
atus Gregorius. Cuncti mali superbia
est radix. De qua scriptura testāte di-
citur. Inicium omnis peccati ē super-
bia. Prima autem eius soboles sunt
septem principalia uicia que de hac vi-
rulenta radice proferunt. scilicet inanis glo-
ria. inuidia. ira. tristitia. auaricia. uen-
tris ingluuies. luxuria. Sed quia his
septez superbie uiciis nos soluit cap-

tos redemptor noster. idcirco ipse ad
spirituale liberatōis preliū spū septi-
formis gr̄e plenus uenit. Sed hūc cō-
tra nos hec singula exercitiū suum du-
cunt. Nam de inani gloria nascit ino-
bediētia. iactātia. ypocrisis. cōtentio-
nes. pertinacie. discordie. et nouitatu-
presumptiones. De inuidia nascit o-
dium. susurratio. detractio. exultatō
in aduersis proximi. afflictio autē in
prosperis oritur. De ira. timor men-
tis. cōtumētie. rixe clamor. indigna-
tio. blasphemie proferunt. De tristi-
cia rancor. malicia. pusillanimitas.
desperatio. torpor circa precepta. ua-
gatio mentis circa illicita nascit. De
auaricia. proditio. fraus. fallacia. per-
iuria. inquietudo. uiolētia. et oītra mi-
sericordiam obduratōes oriunt. De
uentris ingluuie inepta leticia. scurrili-
tas. immūdicia. multiloquiū ebetudo
sensus circa intelligētiā propagat.
De luxuria cecitas mentis. inconside-
ratio. incōstātia. precipitatio. amor
sui. odium dei. affectus p̄ntis seculi.
horror atē futuri ul desp̄atio generat.
Ex istis at septem uiciis principalib;
quoz spāilia et duo carnalia sunt. Sz
unumquodq; eorum tāta sibi cogna-
tione iūgitur. ut non unuz sine altero
proferat. Prima nāq; superbie spēs
inanis est gloria. que dum oppressam
mentem corrūpit. mox inuidiam gignit.
qa duz uani noīs potētā appetit
ne quis hanc aliq; adipisci ualeat ta-
bescit. Inuidia quoq; irā generat. qa
quāto interno liuoris uulnere animū
fauciat. tāto etiā māsuētudo trāquil-
litatis amittit. et quia quasi dolens
mēbrum tangit. idcirco apposite acti-
onis manus uelut graui; pressa senti-

tur Ex ira quoq; tristitia nascit. quia turbata mens quo inordinate se con-
cutit eo ad dicendum se confundit. et cum dulcedine tranquillitatis amisit. nihil hanc nisi perturbationem sequens melior pascit. Tristitia quoq; ad auariciam deriuat. quia dum confusum cor bonum licite in semetipso amisit unde o solari debeat foris querit. et tanto magis exteriora bona adipisci desiderat quanto gaudium non habet intrinsecus ad quod recurrat. Post hec uero duo carnalia uicia. i. uentris ingluuies et luxuria supersunt. Sed cunctis liquet quod de uentris ingluuie luxuria nascit dum in ipsa distributio membrorum uentri genitalia subnexa uideatur. unde dum unum inordinate reficit. aliud perculdubio ad contumelias excitat. In hac auctoritate Gregorii de uenialibus peccatis nulla fit mentio. nec est necessarium de his fieri mentionem. quia non est necesse uenialia confiteri. quia sine omni confessione possunt deleri. ut per aspersionem aque benedictae. per genuflexionem per dominicam orationem. per elemosinam. per communionem sanctam. per pauperum susceptionem. et etiam per quotidianam confessionem que quotidie fit in ecclesia ad primam et ad completorium. Tamen quia multi credunt de uenialibus quibusdam etiam ipsa esse mortalia. et de quibusdam mortalibus credunt ipsa esse uenialia. utile est sacerdotibus per auctoritates sanctorum cognoscere que sint uenialia et criminalia. Beda autem dicit super epistolam Jacobi. quod peccata que ex ignorantia uel infirmitate humana committuntur precipit Jacobus confiteri aliterum. quia de facili dimittuntur. Quocumque uero ex deliberatione sunt. non

nisi per penitentiam dimittuntur. Augustinus etiam dicit. Nullum peccatum adeo ueniale est quod non fiat mortale dum placet. Et postea subdit. Venialia autem et si non omnia. saltem aliqua commemoranda sunt. ne aliquis inaniter se excusare conetur. et dicat se nescire que sint minuta peccata. Et nota quod crimina capitalia queuis apostolus plura capitalia commemorat. Nos tamen ne desperationem facere uideamur. breuiter dicemus que illa sint. Sacrilegium. homicidium. adulterium. fornicatio. falsum testimonium. rapina. furtum. superbia. inuidia. auaricia. et si longo tempore teneatur iracundia. ebrietas si quotidie fit in eorum numero computat. Quicquid enim aliquod de istis peccatis in se dominari cognouerit. nisi digne emendauerit. et si spacium habuerit longo tempore penitentiam non egerit et largas elemosinas erogauerit. et a peccatis ipsis abstinerit illo transitorio igne. de quo ait apostolus. purgari non poterit. sed eterna illum flamma sine ullo remedio cruciabit. Que autem sint minuta peccata licet in omnibus sint. tamen quia longum est ut omnia replicentur. opus est ut ex eis saltem aliquod nominemus. Quoties aliquis de potu et cibo plus accipit quam necesse sit. ad minuta peccata nouerit pertinere. Quotiens plus loquitur uel plus tacet quam expediat. quoties pauperem potentem in portune exasperat. Quoties corpore est sanus aliis ieiunantibus praedare uoluerit. aut somno dedit tardus ad ecclesiam surgit. Quoties excepto proliis desiderio uxorem suam cognouerit. Quotiens in carcere positus tarde requiserit. infirmos tardus uisitauerit.

Si discordes ad cōcordiaz reuocare
neglexerit. Si plus q̄ oportet aut p/
ximum aut uxore aut filiū aut seruū
exasperauerit. Si amplius blāditiis
seruit q̄ oportet. si cuiūq; maiori p/
sone aut ex necessitate aut uoluntate
adulari uoluerit. si pauperib; esuriē/
tibus nimitū deliciofa uel sumptuo/
sa cōuiuia parauerit. si se in eccl'a uel
extra eam fabulis ociosis de quibus
in die iudiciū reddēda ē ratio occupa
uerit. si iocātes ⁊ incaute iuramus. et
hoc per aliquā necessitatē implere nō
poterimus. ⁊ cum ex facilitate aut te/
meritate maledicimus. Dominat' ita
q; uenialibus peccatis subiungit Au/
gustinus dicens. Nihil adeo ueniale
quod non fiat mortale duz placz. Si
cut alibi dicit' ecōtrario. Nihil adeo
mortale quod non fiat ueniale dū dis
plicet. Ad quod sciendū sicut dicit
Augustinus. q; omne peccatū uel ex li
bidine uel ex improba uolūtate ē. Li
bido enim uel improba uoluntas est
praua delectatio. quādo scz hō auer/
titur a bono incōmutabili in quo so
lo delectari deberet. ⁊ conuertit se ad
bonum commutabile. s. creaturam ut
in ea delectet'. Si at delectatio fuerit
minor q̄ illa delectatio qua delectat'
in deo. tūc est ueniale pctn̄. si autē co
equat illam delectationē que est i cre/
atura. uel antepōnit illi delectatōi q̄
est in deo. tunc est mortale peccatum.
Vnde sic debet exponi predicta auc/
toritas. Nihil adeo ueniale quod nō
fiat mortale si nimis placz. ut eis del
lectatio coequet' uel anpōnat' delecta
tōi dei. Alia auctoritas sic exponit'.
Nihil adeo mortale quod nō fiat ue
niale dum displicet. ueniale. i. ueniabi

le. id est aliquo modo dignuz uenia.
ex eo q; displicet. facit hō se aliquo
modo dignum uenia. uel excusabilez
⁊ abilem ad recipiendum ueniā. Ha
betur ex predictis q; Gregorius ⁊ Au
gustinus diuersis modis distinguunt
inter peccata. Ampli; etiā in ep̄la ad
Romanos. i. tercio modo distinguit'
de peccatis mortalibus sm apostolū
ubi dicit. Repletos ōni ūiquitate. ma
licia. fornicatōe. auaricia. neqcia. ple
nos inuidia. homicidiis. dolo. cōten
tione. ⁊ malignitate susurrōes. detrac
tores deo odibiles. cōtumeliosos. su
perbos. datos. inuētores maloz. pa
rentibus inobediētes. insipiētes. incō
positos. sine affectione. absq; federe.
sine misericordia Glose aut' exponunt
predicta uerba apostoli sic Repletos
omni iniq̄tate quasi non parū habē
tes. Deinde numerat ōnes ūiquitatis
partes. ut apertius eos accuset. id est
illos. dico repletos malicia. Malicia
est quando quis molitur damnū ali/
cui inferre. De fornicatione. Fornica
tio ē omnis usus carnalis cōmixtio/
nis preter legitimū concubitum. Au
aricia est multa acquirere. nec supflua
pauperibus erogare. Nequicia est te/
meritas quādo quis audet quod nel
quit. uel nequicia est intemperātia sut
⁊ illos dico plenos inuidia. i. dolore
alieni boni. Inuidus enim dicit' q; al
terius felicitate torquet'. ⁊ sic i dupli
cem passionem inducitur. cum autem
quod ipse est alium esse non uult. aut
alium uidens esse meliores dolet se nō
esse similem. Homicidiis pluraliter di
citur. quia sunt homicidia actus ⁊ vo
luntatis. Contētio est impugnatio ue
ritatis per cōfidēciam clamoris Do/

lus est cum aliud simulat^r et aliud agi
tur malignitate. Adalignitas est mala
uoluntas cui ultra non potest. uel de be
neficiis gratias non referre. Susurro
nes inter amicos discordiam seminan
tes. Detractores qui aliorum bona ne
gant uel peruertunt. Et ne leuia putentur
peccata susurratio uel detractio.
quia in uerbis sunt. addit de his. deo
odibiles. Contumeliosi qui dictis uel
factis contumeliosa uel turpia inferunt
Superbos in hominibus elatos. Elati
sunt illi qui pati nolunt priorem uel pa
rem. Inuicetores malorum sunt illi qui no
uum genus cuiuscumque mali inueniunt uer
bo uel opere. Parentibus carnalibus
uel spiritualibus non obediētes. Insi
pientes. id est feris indomitiores. sed non
discernentes inter bonum et malum. Incon
positos habitu uel in effectu. Incom
positio corporis indicat qualitatem
mentis. Sine affectione id est dilecti
one dei et proximi. Absque federe. id est
sine societate. Sine misericordia. quia
non compatiuntur miseris. Ad hanc
ergo diuersitatem concordandam nota
ndum est quod superbia uno modo dicitur esse
origo omnium uiciorum et initium omnis
peccati. Alio modo dicitur unum septem
criminalium uiciorum. Secundum hoc enim
quod uera excellentia uel uerus amor et ho
nor ei inest de uero bono. amor talis
excellētie uel honoris non est superbia.
Cum ergo dicitur quod superbia est amor pro
pria excellētie. intelligitur de falsa excel
lentia. Est enim quedam excellētia uana et
temporalis. ut cum aliquis desiderat
extolli et eleuari in temporalibus super
homines. Si autem uult excellere ut si
bi subsint uicia. et sic ascendat per uirtu
tes ad deum. amor talis excellētie bo

nus est. et talis superbia si superbia
dicenda est. bona est et sancta. sicut Hiero
nimus ait. Disce sanctam superbiam

Adala autem superbia quatuor habet spe
cies que notantur per hunc uersum. A
se. pro meritis. falso. plus omnibus
inflat. Sui enim putat aliquid habere a se
et non a deo superbus est. Item qui se
putat aliquid habere a deo. sed tamen pro
suis meritis et non a gratia dei. superbus
est. Item qui attribuit sibi falso bo
num quod non habet. superbus est.

Item qui habet aliquid bonum et per
hoc preponit se aliis. superbus est.

Item notandum quod nihil magis natu
rale est homini quam appetitus proprii
honoris. quia homo factus est ad ima
ginem et similitudinem dei quasi natu
raliter appetit ut altior fiat. Et ex ta
li naturali appetitu sepe peruertit ani
mus hominis ad considerandam pra
uam excellētiā. et ideo dicunt multi
quod nullum peccatum ita naturale est sicut
superbia. unde contingit quod per super
biam nascitur omne peccatum. Per occasi
onem similiter dicit apostolus quod ra
dix omnium malorum est cupiditas.

Quod quidem uerum est quod superbia dic
tum est quod nullum peccatum est ex quo
non quandoque nascatur aliud. ut ex in
uidia quandoque nascitur rapina occasi
onaliter. Ex ebrietate homicidium. et ita
de aliis omnibus. Sed tamen quia sepi
us ex superbia nascuntur omnia uicia
quam ex alio peccato. et quia naturaliter
homo pronior est ad superbiam quam ad
aliud peccatum. ideo dicitur superbia ra
dix omnium uiciorum. Vel quia per
superbiam primi parentis omnes corrup
ti sumus. ex qua corruptione nascitur
omne peccatum. ideo dicitur superbia initium

omnis peccati. Sicut ergo dicit Gregorius. q̄ iniciū omnis peccati est superbia. ita pooterat dixisse hoc de alio peccato. Propterea notādum est q̄ sicut dicit multipliciter una uirtus esse caput omniū uirtutū. ita pōt dici unum pctm̄ caput omniū peccatorum esse. ut fides esse dicit caput omnium uirtutū fundamento ⁊ origine. mansuetudo omniū uirtutū eductōe. Caritas omniū uirtutū informatione ⁊ imperio. quia informat omnes ⁊ imperat omnib⁹. Humilitas caput omnium cōseruatione. quia qui sine humilitate ceteras uirtutes ogregat q̄si puluerem in uētum portat. Similiter pōt dici superbia caput omniū uiciorum origine. quia ex supbia omnia oriuntur uicia. Irigricia pōt dici caput omniū uicioꝝ. quia ipsa nutrit omnia pctā. Cupiditas omnium. quia omnia uicia obediūt eius imperio. Conemptus omnium. quia cōseruat omnia ut durēt. Cōprehēdit ergo Gregorius superbiā inter predicta septē criminosa per inanē gloriaꝝ. quia inanis gloria species est superbie. Possunt ita distingui septē criminosa pctā. s. superbia. inuidia. tristitia. auaricia. iracundia. gula. luxuria. Habēt tamen tria istorum aliud nomē. Tristitia eī quā uocat Apostol⁹ tristitiā seculi q̄ mortem operat dicit accidia. quasi acerbum uel acetosum tediū. ut quādo diuinum obsequiū tediōsum uel fastidiosum est cum quadā acerbitate. Auaricia dicit phylargiria. a philos qd̄ ē amor uel custodia argēti. Gula autē dicitur castrimargia a caston quod ē uenter ⁊ margos quod ē pigricia. In de castrimargia quasi uētris pigricia

Vñ uersus. Grecoꝝ gentes aysseudo chator hira castrimarge. Et ē sensus Eretenses semper mēdaces male bestie uentris pigri. Ad Titū primo. Aug⁹. autem non enumerat spēs uirtutū sicut Gregorius Non enim enumerat illa peccata que offendūt deū p̄cipaliter. ut superbiā ydolatriā filiā eius. sed illa specialiter que offendūt ipsū hominē ⁊ proximū. Et cū omne peccatum non solum offendit deū sed q̄dam offendunt etiā proximū ⁊ ipsū agentem. non tamen minus offendūt deum. propterea enumerat Aug⁹ peccata nō ut distinguātur genera uel species pctōrum. sed ea enumerat q̄ sunt in frequentiori usu ⁊ in quib⁹ frequētius offendit proximus. Sunt eī ista sacrilegium. homicidiū. adulterium. fornicatio. falsum testimonium. rapina furtum in istis p̄cipue ledit proximus. Postea sequit̄ superbia. inuidia. auaricia. ⁊ si longo tēpore teneat iracundia ⁊ ebrietas. Ista autē p̄cipue torquent ⁊ cruciant hominem in se. quia male torquet hō ab ebrietate. Gula non fuit mens Augustini distinguere species peccati. non est uecessē enumerationē Gregorii. Itē nota qd̄ supra dictum est q̄ ueniale pctm̄ delet per quotidianā cōfessionem de qua dicit Iacobus in canonica Confitemini alterutrum peccata uestra. Istud nō est preceptum sed cōsiliū. sed si fiat. possumus confiteri parib⁹ ⁊ inferiorib⁹. sicut sacerdos in introitu missę confitetur clericis suis. Solet tamen q̄ri que sit forma talis cōfessionis. ex quo quidam cōfitent̄ deo ⁊ beate M̄arie ⁊ Petro ⁊ Paulo. cū ipsi nō habeant

claves nec possunt absolvere. Dicum est ad hoc q̄ cōfitemur sanctis non ut absoluamur ab eis sed ut ipsi orent pro nobis. Item solēt quidam sacerdotes in tali generali cōfessioe cōfiteri homicidia. adulteria et alia enormia peccata. Et excusant eos quidam dicētes q̄ non cōfitemur in p̄sona sua sed in persona subditoꝝ suoru qui talibus peccatis laborāt. Adeliꝝ tñ esset propter simplices qui turbant cū audiunt sacerdotes talia cōfiteri. q̄ ipsi cōfiterent̄ pctā oris. cogitatiois. operis. et hoc sufficeret. Fit at̄ talis cōfessio bis quotidie. mane et ad primam ad delēda pctā uenialia. uespere et ad completoriū ad delēda peccata nocturna. Preterea notandū q̄ nō est laborandum quō sentētia apl̄i recutatur ad diuisionē sentēcie Gregorii. quia Apostolus plurima enumerat q̄ continentur sub eodē genere peccati. licet diuersis nominibꝝ appellent̄. q̄d ideo facit quia magis nota sunt sub uno genere q̄ sub alio. ut pctā sine affectione et sine mīa fere idem dici pōt. Similiter supbia et elatio iter q̄ Apostolus distinguit. fere idē dici pōt peccatum uel una pars alteriꝝ. Vñ sufficit sacerdoti ostēdere penitēti q̄ omnia talia sunt pctā. Preterea neqꝫ apostolus neqꝫ Gregorius. neqꝫ Augustinus inter pctā mortalia posuerūt mēdaciū uel ydolatriā uel apostasiā uel ueneficiū uel sortilegiū neqꝫ pctā in sp̄ritum sanctū. sed omnia cōprehendūtur sub enumeratis. Vnde ueesse ē omni sacerdoti scire decalogū et p̄cepta decalogi. ubi prohibent̄ omnia genera peccatoꝝ tam ea que pertinet̄ ad deū q̄ ea que pertinet̄ ad proximū. dicit̄

autem decalogꝝ a decē. et logꝝ quod est sermo. quia cōtinet decē sermones. id est decē p̄cepta ex quibꝝ oīa alia descēdunt.

De decē p̄ceptis. Ca. quintū.

Vnt autē hec. Non habebis deos alienos corā me. Nō facies tibi sculptile neqꝫ omneꝝ similitudinē in celo sursum. uel in terra deorsum. Similitudinē uocauit Moyses ydola que habebāt aliquā similitudinē in rebꝝ naturalibꝝ uel ymaginem solis uel lune uel iouis. Sculptile uocauit illud quod uolūt ydolare assimilare uero deo et simplici cōformare. et talis cōfictio nihil erat in mundo. quia nulla cōformatio diuinitatis potest esse creature ad creaturam. Vnde Apostolus ait. Ydolum nihil est in mundo. quia talis cōformatio uel fictio nihil est. Materia autē et forma ydoli et dispositio eius aliqd sunt. sed ipsa confictio nihil. sicut dictum est. Secundū p̄ceptum ē Nō assumes nomen dei tui in uanū. i. non iurabis pro nihilo. uel non assumes nomen dei tui in uanum. i. a x̄po qui est deus tuus habēs carnem tuā nō se parabis diuinitatē uel humanitatem.

Tercium p̄ceptum. Memoro ut diem sabbati sanctifices. Hec tria p̄cepta pertinent ad deum. et significāt trinitatem. Primum refertur ad p̄fem quia ei precipue fit iniuria. quia ei appropriat̄ potētia. Iniuria ei magna fit cum potētia summa attribuitur creature cui sit ip̄sius patris. et p̄ hoc p̄ceptum excludit̄ superbia. q̄a qui deum solum adorat illi se humiliat. qui autem ydolo attribuit deitatem.

manifestus superbus est. Secundum preceptum attribuit filio. quia cum dicitur. Non assumes nomē dei tui in uanum. sic excludit omnis falsitas quae est contraria ueritati. ueritas autē sicut sapientia appropriat soli filio. Hoc autē quod dicit in tercio precepto. Memoro quod diē sabbati sanctifices. Diēs sabbati attribuit spūi sancto. quia sabbatum interpretat requies. Summa autem bonitas in qua precipue req̄escimus et in qua summa est pax attribuitur et appropriat spiritui sancto. Sic ergo per haec tria precepta precipit̄ cultus dei uerus et perfectus. scz ut colamus et ueneremur deū trinū et unum.

Quartum preceptum est. Hōra p̄sentium et matrē. per patrē et matrē intelliguntur omnes illi quibus debemus honorem et beneficium. et huic soli precepto fit p̄missio cum dicit̄. ut sis lōgeus super terrā. scz tam in p̄nti terra quā in terra uiuētium. quia talis pietas sicut dicit̄ apostolus. habet p̄missionem uite que nūc est et future. Ideo autem huic precepto fecit dñs p̄missionem ut inuitaret homines ad opa misericordie. quia per illa iudicabuntur homines in die iudicii cum dixerit. Esuriui et non dedistis mihi manducare. sitiui et non rē. Quintū preceptum est hoc. Nō occides. In quo prohibetur tam homicidiū uoluntatē quā homicidiū actus. quia homicida est qui uult occidere licet non occidat. Johan. Sui odit fratrem suum homicida est. Sextum preceptum est. Nō furtum facies. In quo intelligit̄ omnis rapina et omnis ablatio iusta rei aliene. siue per usurā siue per aliam iniustam extorsionem ut in causis uel in

dolosis uēditionibus. Septimum preceptū est. Non mechaberis. Et sic prohibet omnis illicitus usus genitalium mēbrorum. Octauū preceptū est. Non falsum testimonium dices. sic prohibetur omne mēdaciū. Nonum preceptum est. Non concupisces uxorem proximi tui. Decimū est. Non concupisces rem proximi tui ne quā domum neque agrū neque bouē neque ancillam neque omnia que illius sunt.

Haec duo precepta uidentur superflua. quia sunt prohibita uoluntas occidendi cum dictum est. Non occides. sic etiā prohibita est uoluntas fornicandi et uoluntas furandi cum dictū est. Non mechaberis. Non furtū facies. Ad quod dicendum quod occidere cōtra naturā est. et est horribile et non delectabile. et id non est attractiuum uolūtatis. Sed diuitie et luxuria sunt delectabilis nature. et ideo multū attrahunt uolūtatem et appetitum fornicandi et habēdi diuitias. et ideo magis necesse fuit prohibere uolūtatem et concupiscētiā fornicandi et habēdi diuitias. quā prohibēdi uolūtatem homicidiū. et tamen uidet̄ quod non fuit necesse prohibere nisi uolūtatem tantū. quia ubi prohibet̄ uolūtatem prohibet̄ et opus. et qui non uult facere non facit. Triplex tamen fuit cā quare prohibitum est opus. quia per prauā uolūtatem non nocet homo nisi sibi ipsi. et per opus proximo. et ideo ne nocemus proximo fuit prohibitiū opus. Iterum quia ipso opere efficit̄ hō deterior quā sola uolūtate. ergo prohibitum est opus. Tercio quia ualde naturale est et delectabile nature. fornicari et habere diuitias. Credebāt hoies

sicut dictum est talē uolūtate sine ope
re non esse pctm̄. ⁊ ita utrūq; expressē
est prohibitū. s. uolūtate ⁊ op9. Item
notandum q̄ sicut tria prima p̄cepta
pertinēt ad deū. ita septē p̄cepta q̄
sequunt̄ pertinēt ad pximum. In du
obus at̄ tantū tenemur proximis. scz
ut subueniam9 ⁊ nō ledam9. Per hoc
q̄ dicit̄. Honora patrē ⁊ matrē. intel
ligimus om̄ia cum qbus debem9 sub
uenire proximo. Ledit̄ autē proxim9
facto uel dicto. quia per cogitationē
homo non nocet nisi sibi ipsi. Prohi
bemur at̄ ledere proximū dicto. cū di
citur. Non dices falsum testimoniū
contra proximū tuū. Facto autē le
ditur tripliciter. uel in corpore uel ī fa
milia sua. uel in possessionibus suis.
Primum prohibet̄ cum dicit̄. Nō oc
cides. quia sic prohibet̄ omnis iniu
ria. Secundū. s. ledere ī familia sua. p
hibetur. cum dicit̄. Non mechaberis.
quia sic prohibet̄ fornicatio. etiā cuz
matre. cum filia. cum sorore. cū nepo
te alicuius. Tercū. s. ledere aliquez in
possessionibus suis prohibet̄ cū di
citur. Non furtū facies ⁊ in ceteris se
quentibus. Solet autē dici q̄ in deca
logo precipiuntur omnia que necessa
ria sunt ad salutem. s. ibi precipitur fi
des. ibi spes. ibi caritas. ibi precipit̄
in decalogo. Diliges dñm deū tuum.
ex toto corde tuo. Ad quod scien
dum q̄ per primū p̄ceptū precipit̄
fides. ubi precipit̄ cult9 unius dei. et
prohibet̄ ydolatria. Per secundū p̄
cipitur spes. quia ibi precipitur veri
tas. unde crede prime ueritati. De9 at̄
qui est prima ueritas uerax est in om
nibus promissis suis. ⁊ ideo debem9
in ipsum sperare. Per tercū precipit̄

caritas. ubi p̄cipimur hōrare primaz
ueritatem uel bonitatē. quod nō pos
sumus facere sine caritate. Possēt autē
dici. ubi precipitur colī ⁊ honorari so
lus deus. precipit̄ caritas. quia ado
rari non possēt nisi ualde diligeretur.
Item omnes cardinales uirtutes pre
cipiuntur in decalogo. Precipit̄ enim
prudētia cum dicitur. Honora p̄z
⁊ matrē. ubi magna prudētia opus
est. quia aliter honorādi sunt paren
tes ⁊ aliter filii. aliter remotiores. Per
hoc autē q̄ dicit̄. Non mechaberis.
precipitur temperātia. Et per hoc
dicitur. Non furtū facies. precipit̄ iu
sticia. Et per hoc q̄ dicit̄. nō occides
precipit̄ fortitudo. quia magna for
titudō est uincere iram. Item quidā
dicunt q̄ in decalogo prohibent̄ om
nia mala. ergo prohibent̄ ibi septē cri
minalia uicia. patet em̄ q̄ ira p̄hibe
tur cum dicit̄. Nō occides. ⁊ luxuria
cum dicit̄. Nō mechaberis. ⁊ auaricia
cum dicit̄. Non cōcupisces rem pxi
mi tui. Sed ubi prohibetur superbia
ubi gula ⁊c. dicitur est super9 q̄ ī pri
mo p̄cepto prohibet̄ superbia. ubi
precipitur de9 adorari. qđ nō pōt fi
eri nisi homo hūillet se sub deo. Qui
autem non uult se humiliare supbus
est. unde primus hō quia noluit esse
subiectus deo sed uoluit eē sine dñio
superioris. per magnā supbiam pecca
uit. quia uero inuidia semper comes
est superbie. non pōt hō superbire ni
si alii inuideat. unde ubi prohibita ē
superbia. prohibita est ⁊ inuidia. Per
hoc q̄ dicit̄. Memēto ut diē sabbati
sanctifices. precipit̄ q̄ cum leticia cele
bremus festiuitates dei. tam interio
res que sunt in corde q̄ exteriores in/

stitutas ab ecclesia. ubi autem talis ē
 solennitas remouet omne tediū ⁊ fa/
 stidium. unde ibi prohibet accidia.
 Dixerunt at quidā q̄ ubi prohibetur
 luxuria prohibet ⁊ gula. quia comes
 sunt luxuria ⁊ gula. Alii dixerunt q̄
 ubi precipit. memēto q̄ diez sabbati
 sanctifices prohibet gula. quia cra/
 pulatus per gulā nunq̄ bñ uel in die
 uel in nocte potest celebrare festiuita/
 tem dei. ymo sepe per hoc impeditur
 Item notandū q̄ precepta affirma/
 tiua non obligant ad semper pro lo/
 co ⁊ tēpore. unde nō semp teneor hō/
 rare patrē ⁊ matrem. sed quādo op̄
 est. Precepta at negatiua uel prohibi/
 tiua obligāt ad semper. quia semp te
 neor non occidere. ⁊ ita de ceteris.

De decem plagis egypti.
 Capiculum sextum.

Adēz rōne decalogi solēt hic
 assignari decē plage egypti.
 quas utile est sacerdotibz sci
 re in multis casibus confessionū. so/
 lent autem assignari his uersibus.
 Prima rubēs unda. ranaz plaga se/
 cunda. Inde culex tristis. post musca
 nociuor istis. Quinta pecus strauit.
 uescas sexta creauit. Hene subit grā/
 do. post brucy dēte nephādo. Nonā
 tegit solem. primā negat ultima plē.
 Primo enim cōuertit dominus om̄s
 aquas egypti in sanguinē. Secundo
 fecit ebullire ranas per totā terrā. ⁊ eti
 am per omnes domos egypti. Ter/
 cio fecit uenire tot cimfes in tāta mul
 titudine q̄ homines ⁊ pecora nō po
 terant se defendere. Quarto misit dez
 cinomias scz muscas caninas que gra

uius ⁊ deteriq̄ pungebāt homines ⁊ pe
 cora. Sexto fecit fistulas ⁊ ulcerosas
 inflationes per totum corp̄ egyptio
 rum. Septimo fecit dominus uenire tā
 tum grādinem ⁊ fulgur ⁊ tonitrua q̄
 destruxerūt omnes arbores ⁊ fructus
 egypti. Octauo fecit dñs uenire uer/
 mes qui dicunt bruci uel locuste. que
 deuorauerunt omnē herbā in terram
 egypti. Nono fecit dñs uenire tātas
 tenebras ⁊ tam densas q̄ palpabiles
 erant. nec poterat se mouere hō a lo/
 co in quo stabat. quia non poterant
 scire quo irent. Ultima plaga fuit
 mors primogenitorum. quia ōne pri
 mogenitum siue hominis siue pecoris
 siue cuiusq̄ bestie simul moriebant in
 una nocte. Omnes at iste plage pōs/
 sunt notari duobz uersibz. Sāguis ra
 na. culex. cinomia. mors pecorina. Ul
 cera grādo brucy tenebre stirps mor/
 tua prima. Iste at plage que fiebant
 corporaliter in egypto fuit spūaliter
 in mente hominis. Unde ad remediū
 decem plagaz dedit dominus decem
 precepta. i. decalogū. Quō autem de/
 bent decem precepta adaptari decem
 plagis sic patet. In prima plaga aq̄
 conuersa est in sanguinem. Per aquā
 significatur cognitio dei. i. fides. san
 guis est infidelitas uel ydolatria. H̄y
 plage medicina est primū mādatū. s.
 dominum deum tuū adorabis. Se/
 cunda plaga est rana. per quam intel
 ligitur mendax loquacitas. hui⁹ pla
 ge medicina est secundū mādatum. scz
 Nō assumes nomē dei tui in uanū.
 Tercia plaga est culices uel cimfes. i.
 musce quedam. per quas intelligūtur
 cure mundi ⁊ rixe in linguis. hāc pla
 gam sanat terciū mādatū. s. Ademē

eo ut diem sabbati sanctifices .i. qui /
 escas a talibus. Quarta plaga ē ci /
 nomia .i. musca canina. Canes autem
 non agnoscāt parentes suos Vñ per
 talem muscā intelligunt illi qui inhu /
 mani sunt parētibz 7 proximis su /
 is. Hanc plagā sanat mādatum quar /
 tum .s. Honora patrē tuū 7 matrē tu /
 am. Quinta plaga fuit mors pecū /
 dum .per pecudes intelligunt luxurio /
 si qui morant̄ i luxuria sua. Hāc pla /
 gam curat quintū preceptū .s. Nō me /
 chaberis Sexta plaga est ulcerarve /
 sic sue pustule siue subule .que defor /
 mant corpus 7 faciez hominis. Per
 hoc figurat̄ ira 7 tumores cōtra pxi /
 mum. Hāc plagā sanat sextū mādatū
 scilicet Non occides. Septima pla /
 ga est grādo .que grādinavit ficz 7 vi /
 neas in quibus est dulcedo Per gran /
 dinem ergo itelligitur crudelitas 7 ra /
 pina .per quam non miseretur pxi /
 m9 Hanc plagā sanat septimū preceptuz
 scilicet Nō furaberis Octaua plaga
 est bruc9 siue locusta que deuorat her /
 bas omnes 7 fruct9. Per brucus ergo
 significatur detractores qui mēdaci /
 is suis quantum possunt deuorant 7
 annihilant uirtutes aliorum Hec pla /
 ga curatur per octauum preceptū scz

Non falsum testimoniū dices.

Nona plaga erat dēse tenebre. Vm /
 ne autē peccatū pōt dici tenebre . sed
 adulterium dicitur denser tenebre .qa
 nulla iniuria magis ledit hominē uel
 sensibilis q̄ adulterium uxoris sue.
 Hanc plagam curat hoc mandatum
 Non concupisces uxorē proximi tui
 Ultima est mors primogenitorum .
 Primogenita nostra sunt fides . spes .
 caritas . que nos filios dei faciūt 7 co /
 heredes xpi. Sui ēt habet fidem sicut
 dicit Augustinus non cupit alienis re /
 bus fieri diues . qui autē cupiscit res
 alterius non uult ut ipse habeat aliuz
 heredem nisi ipsum qui cōcupiscit .qa
 uult ei succedere in bonis suis . quia se /
 pe contingit q̄ feneratores puniunt̄
 in heredibus suis. Tales autem occi /
 dunt primogenita sua .i. fidē spem et
 caritatem . quibz deberent generari ut
 essent filii dei spirituales. Hāc plagā
 sanat hoc mandatum Non concupi /
 sces rem proximi tui.

De septem petitionibus i pater n̄r
 per quas excluduntur septem uicia . 7
 introducuntur septē dona sp̄s sancti

Capitulum septimum

Liberali a malo
 Ista ad Nō induci in tēptationē
 presens Peccata dimitti
 Panem dari.
 Voluntatem fieri
 Ista ad fu Aduertum regni
 tura Nomē p̄ris sanctificari

Spiritus timoris
 Pietatis.
 Scientie.
 Fortitudinis.
 Consilii.
 Intellectus.
 Sapientie.

Octo beatitudines in euangelio
et premia earum.

Paupertas spiritus.

Mansuetudo.

Luctus.

Beatitudines Esuries.

Exhibitio misericordie.

Mundicia cordis

Pax.

Loquia domini eloquia ca-
sta. Septē petitiones sunt in
oratione dominica per quas
excluduntur septē uicia et introducun-
tur in mēte hominis septē dona spi-
ritus sancti. et septē beatitudines cōse-
quuntur. Hec est prima petitio. Pa-
ter noster qui es in celis sanctificet no-
men tuum. Sui pater noster es. cuius
nos filii. tu dominus cuius nos serui.
Confirmetur in nobis hoc nomen tu-
um. ut nos non possim⁹ desinere eē fi-
lii tui. Non enim potest esse bonus fili-
us nisi pater eū humiliet. Per hāc ex-
cluditur omnis superbia que dyabo-
lum fugat. et introducit timor qui est
iniciū sapientie. Inde sequit⁹ prima
uirtus. s. paupertas quam consequit⁹
prima merces. s. regnum celoꝝ. Se-
cunda petitio est. Adueniat regnū tu-
um. Hoc est. Adueniat tot⁹ mundus
ad regnū tuum. Sic excludit⁹ inuidia.
que est dolor felicitatis aliene. et itro-
ducitur donū pietatis. Quis enim nul-
li inuidet. omnib⁹ prodest si pōt. et se-
quitur secūda uirtus que miserando
impetrat possessionem celestis regni.
Quia beati mites et cetera. Tercia petitio
est. Fiat uoluntas tua. Quasi dicat.
Opto ut sic fiant homines in terra. si-
cut angeli sunt in celo. et sic excluditur

Octaua beatitudo

redit ad caput

Regnum celorum.

Possessio terre.

Consolatio

Saturitas

Adeptio misericordie.

Uisio dei.

Appellatio filiorum dei.

ira que impedit cognoscere quod sit uolū-
tas dei. et introducitur donum sciētie
que docet equanimiter cōuersari. et in-
de sequitur tertia uirtus luctus per pec-
catis propriis et alienis. et impetrat o-
solationem eternā. Quarta enī pe-
titio est. Panē nostrū quotidianū da
nobis hodie. Hoc est omnem abuz qui
pertinet ad refecionem anime. ita ex-
cluditur accidia que est fastidiū diuini
uerbi et ingredit⁹ donum fortitudi-
nis. Unde propheta ait. Dormitauit
anima mea pre tediō. confirma me in
uerbis tuis. Et sequit⁹ quarta uirtus
scilicet esuries et sitis. hic in presenti de tē-
porali uel spiritali. et impetrat eterne
beatitudinis satietatē. Quinta pe-
titio est. Et dimitte nobis debita nra
et cetera. et ita large scilicet quod in dādo et dimit-
tēdo debitum. excludo auariciā. et ita
introducitur consiliū. quod est. Val-
de et uende omnia que habes et da pau-
peribus. et inde acquirit⁹ quinta beati-
tudo que est misericordia. que impe-
trat misericordiā dei. Sexta peti-
tio est. Et ne nos inducas in tēptatio-
nem. Et est maxime contra gulā. Vñ
excludit⁹ gula et introducitur donum in-
tellectus quod est cōtra crapulā. Et
sequitur sexta uirtus scilicet cōtritiō cor-
dis. per quam dei uisio impetrat.

Septima petitio ē Sed libera nos
a malo. hec est contra luxuriā. ⁊ sic ex
cluditur hoc uicium quod meliores
apostatat ⁊ etiam sapiētes. ⁊ introdu
citur donum sapiētie. quia qui sapo
rem huius gustauerit. a delectatōe lu
xurie elōgabit. Et sequitur pax q̄ in
patria erit. Solet queri utrū septē
dona predicta sint uirtutes. ⁊ dicunt
quidam q̄ non. ymo sunt bona q̄ ad
uiuant homines ad faciendum bona
opera uirtutū. ul' preparāt eos ut sint
abiles ⁊ ydonei ad recipiēdum grati
am quam non habent. Sciētia enim ⁊
sapiētia ⁊ intellectus ⁊ cōsiliū mul
tum adiuuant uirtutes. ad opa sua p
agenda. Tamē dicit Aristoteles q̄ sci
re parum aut nihil ualet ad bñ uiuen
dum. sed hoc iō dicit. quia scdm eum
sciētia non est uirtus. nec facit homi
nem esse bonum. et ipse in predicamē
tis dicit diuersas species esse uirtutez
⁊ scientiam. Dicit tamē quidā q̄ illa
bona non sunt uirtutes que pertinent
ad speculationem. s. donū sciētiet ⁊ do
num cōsiliū ⁊ donū intellectū ⁊ donū
sapiētie. sed sunt quedā bōa data ho
minibus. sicut donū prophetie. ⁊ iter/
pretatio sermonū. ⁊ genera linguarū
dona bona sunt. sed non sunt virtu
tes. quia multi mali prophetauerunt
⁊ sermones interpretati sunt. ⁊ diuer
sis linguis locuti sunt. Nos autē dici
mus q̄ omnia dona sunt uirtutes. q̄a
scientia de qua min⁹ uidet⁹ uirt⁹ ē in
una significatōe. quia sm hoc sciētia
est uirtus eligēdi faciēda. ut fiant fa
cienda. Alia at sciētia qua scimus que
sunt faciēda ⁊ que non faciēda nō ē
uirt⁹. sed sola electio faciēdoz. Facit
uirtutem. Timor at quadruplitus

est. Est enim timor naturalis. timor
seruilis. timor inicalis. ⁊ timor filial'
uel castus. Timor naturalis ē quo
homo naturaliter abhorret sibi noci
ua scdm carnem. ⁊ hunc timorem hnt
bruta animalia cōmunem cū homini
bus. Timor seruilis est quo hō per
rationē uidēs penā sequentē timet. et
propter illā solā penā abstinēt a ma
lo non propter aliquē timorē iusticie
Iste timor bonus est in se. ⁊ hō ē uir
tus sed sepe uirtutē introducit. Iste
autem timor seruilis habet duas par
tes uel duos comites. s. timorē huma
num ⁊ timorem mundanū. Timor hu
man⁹ est quo aliq̄s hō timet pelli sue
Timor mūdānus est quo aliq̄s hō ti
met damnū rerum tēporaliū. Iste autē
timores si ex natura surgunt. naturā/
les sunt. si oriunt⁹ ex rōne. dicuntur ti
mores seruales. uix tamen pōt contin
gere q̄ timor mūdānus possit eē sine
motu rōnis cōtra dānum rerū tēpora
lum. Si autē propter istos timores
dimittat bonum ut fiat malum. utiqz
timor per accidēs mortale peccatū ē.

Timor at inicalis est. s. quo ex vna
parte timet pena. ex altera pte amat
iusticia. uirtus est propter amorem iu
sticie. Timor at castus diuiditur in
tres partes. s. in timorem separatiōis
⁊ timorem offense. ⁊ timorē reuerētie

Timor separatiōis est quādo non ti
met penāz aliquā. sed ex intimo amo
re timet separari a deo. sicut aliq̄ mu
lier habēs uirū honestū ⁊ benignum.
prē nimio amore timet ne recedat ab
ea. Timor offense est quādo sine om
ni penā timet hominē offendere deum.
sicut aliquis habens patrem debilem
nec potentē punire. tamen timet eū ne

offendat. Timor reuerētie est qñ ali
quis multam excellentiā alicuiꝝ recol
ligit in se. ⁊ suā debitā subiectionē ut
se humiliet sub tāta excellentia. ⁊ iste
timor erit in patria. Qñ at pietas sit
uirtus nullꝝ dubitat. Sed uidetꝝ qꝫ
pietas idē sit qđ mīa. Item uidetꝝ qꝫ
pietas tm̄ referatꝝ ad proximū ⁊ non
ad deum. Dicūt tamē quidā qꝫ pieta
tis donū idem est quod iusticia. quia
in hoc precipue cōsistit pietas. qꝫ red
dit honorē deo ⁊ beneficiū proximo

De dono autem cōsiliū dicendum
est qꝫ cōsiliū donum est datꝝ ho
mini contra pericula huius mundi.
et contra pericula carnis et cōtra peri
cula dyaboli. Et ad hoc donū perti
net cauere ōnia pericula p̄dicta. Sue
ritur autē que sit differentia inter do
num fortitudinis ⁊ uirtutē fortitudi
nis? Cōstat enim qꝫ fortitudo ē una
quatuor cardinalium uirtutū. ⁊ dicūt
quidam qꝫ in hoc solo est differētia
qꝫ fortitudo que uirtus est tendit ad
uictoriam. Donū autē fortitudinis
facit patiēter sustinere aduersa. Sed
ad presens non inuestigamꝝ utrū di
uersa sint donū fortitudinis ⁊ uirtus
fortitudinis an idem. quia non mul
tum refert an hoc dicatur an illud ad
bene uiuēdum. Intellectꝝ autem p̄ue
est donū facit delectari in uirtutibus
angelorum ⁊ hominum. illasqꝫ facit
considerari. Sapiētia autem facit de
lectari in solo deo. ⁊ in his que solꝝ
dei sunt. ut in bonitate ⁊ dulcedine et
ueritate dei ⁊ in ipso deo. Unde dici
tur sapientia quasi sapida sciētia.

De tribus uirtutibꝝ theologice ⁊ de
quatuor cardinalibus uirtutibus.

Capitulum. octauum.

Reuer hec autē oportet sacer
dotem scire qꝫ tres sunt uirtu
tes theologice ⁊ quatuor car
dinales uirtutes Theologice uirtutes
sunt. fides. spes. ⁊ caritas. Fides est
uirtus qua illuminatꝝ anima ad credē
dum prime ⁊ summe ueritati. Spes ē
uirtus qua erigitꝝ anima ad summa.
ut honoretꝝ a summa ⁊ prima largita
te. Caritas est uirtꝝ qua anima iflam
matur ad hoc qꝫ cōiungatꝝ ⁊ adhere
at summe bonitati. Et ad hunc vlti
mum finem tendūt omnes uirtutes. ⁊
ideo dicitꝝ caritas m̄ omnium uirtu
tum. quia ipsa mouetꝝ ⁊ trahit omnia
opera uirtutū ad suū finem. s. ut fina
liter quiescat in summa beatitudine.
Oportet atꝝ sacerdotem scire quid sit
credendū ⁊ qui sint articuli fidei ut sci
at instruere penitentē ne maculetꝝ spe
cie aliqua ydolatrie. uel per sortilegi
um. uel per maleficium incātationis.
uel per ueneficiū herbarum ⁊ potionū
de quibus postea dicitꝝ. qā multi stul
ti sunt qui se talibus inquināt. Opor
tet etiā sacerdotē scire qꝫ summa spes
est ponenda in eternis non in tēpora
libus. Oportet etiam scire quoniā p
caritatem sit diligēdus deꝝ. ⁊ quo or
dine sint diligēdi proximi. Necessa
ria est etiam sacerdoti sciētia quatu
or cardinalium uirtutū que sunt. pru
dentia. iusticia. fortitudo. ⁊ temperā
tia. ut sciat docere penitentē quō per
prudentiam discernat inter bonum ⁊
malum. quō per iusticiam declinet a
malo ⁊ faciat bonum per fortitudinē
destruat uicia ⁊ plātet uirtutes. ⁊ per
abstinentiam precipue uitet gulam ⁊
luxuriam. Iste autem uirtutes dicun
tur cardinales quia omnes alie uirtu

tes ad istas referunt. ⁊ circa istas uer-
santur sicut hostium uersat circa car-
dinem. Idcirco autē tres theologice di-
cuntur uirtutes. q̄ solum theologicas
⁊ catholicis note sunt. quia nunq̄ a/
pud paganos facta fuit earū mētio.

De circūstantiis peccato /
rum. Capitulum nonum.

Est hec dicenduz est de circū/
stantiis peccatorum. sine qui-
bus sciri nō pōt quātitas pec-
cati. ⁊ nisi sciāt quātitas peccati non
potest sciri quāta penitētia alicui pec-
cato sit iniungenda. Est tamen notā
dum q̄ q̄dam circūstantie sunt de sub/
stantia ipsius peccati. ut adulteriū est
fornicatio. que fit in cōiugata mulie-
re. Conugiū enim circūstantia est. ex
quo talis fornicatio fit adulterium.
Sunt autem alie circūstantie q̄ sunt q̄
si accidētales. ⁊ quasi a lōge circūstāt
peccatū ⁊ ipsum aggrauāt uel diminu-
unt quādoq̄ ut patebit inferis. De q̄
bus circūstantiis ita describit Aug⁹.
in libro de penitētia sic dicēs. Consi-
deret unusquisq̄ qualitatem sui crimi-
nis. in loco. tēpore. perseverātia. ⁊ ua-
rietate persone. ⁊ qua hoc fecerit tēp/
tatione. ⁊ in ipsius uicū multiplici ex-
ecutione. oportet fornicātem penitere
sc̄dm stat⁹ excellētiāz aut officiū aut
sc̄dm nomen meretricis. ⁊ in mō opis
sui. ⁊ qualiter turpitudinem suā pere-
gerit. si in loco sacro. aut cui d̄beat
excellētiā fidei. ut sunt dom⁹ clau-
strorum. sine tēpore oratōni constitu-
to. ut sunt festiuitates sc̄oz ⁊ tempo-
ra ieiunii. Cōsideret quantum perseue-
rauerit. ⁊ defleat q̄ perseveranter pec-

cauit. ⁊ quāta uirtute uictus fuerit in
pugnatione. Sunt enim qui nō soluz
uincunt. sed ultro se peccato offerunt
nec expectant temptationē. sed preue-
niunt uoluptatem. Omnis ista varie/
tas confitēda ē ⁊ deflēda. ut cum cog-
nouerit quia peccatū est. multum cito
inuenit deū propiciū in cognoscēdo
augmentū peccati sui. Inueniat ī se cō-
etatis fuerit. cuius sapiētie. cui⁹ ordi-
nis ⁊ statum omnē cōsideret alterius
non peccantis. Immoret in singulis
istis ⁊ sentiat modū criminis purgās
lacrimis omnem quātitatem uicii. de-
flectat uirtute qua interim caruit. Dolē-
dum etenim est ⁊ dolore purgādum.
non solum quia ipse peccauit. s̄ quia
etiam se uirtute prouauit. Nā licz spe-
ret se consecuturū ueniā. dolere tñ pōt
q̄ non promeruerit unde remunerari
confidat. Anxiet ⁊ doleat q̄ mō mi-
ser p̄ne expectet gratiā. qui omne tem-
pus (quoniam breuissimum est) del-
bit expendisse ad cōsequendum pre-
mia. Defleat etiam quoniā offendens
in uno. factus est omnium reus. In/
gratus enim extitit qui plenus uir-
tutibus deum omnino non timuit.

In hoc enim peccator quilibet cul-
pabilior fit. Vnde Adā plus peccauit
quia omni bono abūdauit. et offen-
dens in uno. factus est omnium reus
quia omnis uirtus patit̄ detrimētuz
ab uno uicio. Vnde omnis uirt⁹ cu-
i uisubet. cuilibet crimini est deflenda.
⁊ de omnibus uirtutib⁹ quas unicuz
uicium fugauit. indulgētia est petēda.
Animaduertere etiā oportet ⁊ aiad/
uertendo deflere. animā proximi quā
deo fornicator eripuit uel ereptam in
malo cōseruauit ⁊ quod exēplum ex
b 2

titit in operatione criminis . cui ma/
gis profuisset si in aliis fuisset cā ouer/
sionis . Semat ergo aliorū uitā in sua
uita corruptā . 7 amissum commoduz
proximi . quod dedisset exēplo bono

Item Augustinus . Caueat spūalis iu/
dex . sicut non cōmisit crimē nequicie .
ita non careat munere sciētie . Dportz
enim ut sciat cognoscere quicquid debe
at iudicare . Iudiciaria enīz ptās hoc
expostulat . ut quod debeat iudicare
discernat diligēs inq̄sitor . subtilis in
uestigator . sapiēter 7 quasi astute iter
roget a peccatore . quod forsitā igno
rat . uel per uerecūdiam uelit occultare

Cognito itaqz crimie . uarietates ei9
non negligat inuestigare . ut locū . tem
pus 7c . que supra diximus in exponē
do eorum qualitatem . Subus cogni
tis affit benuolus parat9 erigere . 7 se
cum onus portare . habeat dulcedinē
in afflictione . pietatē in alterius cri
mine . discretionē in uarietate . adiuuet
confitentē orādo 7 elemosinas facien
do . 7 cetera bona pro eo faciēdo . sem
per eū iuuat leuādo 7 cōsolādo . spem
promittēdo . 7 cum opus fuerit incre
pando . doceat loquēdo . instruat ope
rando . sit particeps doloris si parti
ceps uult esse gaudii . doceat perseue
rantiam que sola meret coronā . Ex
his uerbis Augustini patet q̄z necessa
riuz sit sacerdoti scire circūstātiās pec
catorum . tam ad cognoscēdum quan
titatem pctōrum q̄z ad sciēdum men
suram p̄nie iniūgende pro peccatis .

Quedā enim circūstātie augēt pctā .
quedā diminunt pctā . ut si quis
fornicet in sacro loco uel ī die scō au
getur pctm̄ . Similiter si quis furet p̄
angustia famis diminuit pctm̄ . Cir/
cumstantie dicunt que circūstāt ip̄am
substāciam persone uel facti . sicut su
is nominibus significant . 7 per signi
ficationem nominis persone uel noīs
facti aliquid adiuunt . quod nō per
tinet ad laudē sed ad uituperiū utri
usqz . ut cum dico . fornicat9 est ī loco
sacro . uel Ticius sacerdos fornicat9
est . Per significationē huius nominis
Ticius uel huius noīs fornicatio cir
cūstātia sacerdoti 7 circūstātia lo
ci multum adiuunt . Omnis circū
stātia s̄m Tulliū attēdit uel ex attri
butis persone uel ex attribut9 negotio
Attributa persone dicunt9 omnia acci
dentia cōsiderata circa personā . ex q/
bus colligi p̄t aliquid ad pctm̄ gra
uandum . Attributa negotio sunt om
nia accidētia que possunt cōsiderari
circa ipsum negociū . i . circa ipsum ra
tione ipsius facti non rōne ipsius per
sone unde possit augmentū peccati cō
siderari . Suid autē dicat hic persona
p̄z . homo uidelicz tm̄ . cum soleat dici
persona rōnabilis creature indiuidui
essentia . Negociuz at uel factū uel pec
catum hic dicit9 . omne dictū uel factū
uel concupitum cōtra legem dei . Sūt
autem undecim attributa persone . i .
undecim circūstātie cōsiderande ex p̄
prietatibus adiacētibus ipsi persone
uidelicz nomen . natura . uictus . fortu
na . habitus . affectio . studium . consi
lia . facta . casus . orōnes . Et he omnes
circūstātie intelligunt9 per hoc nomē
quis . Vnde Victorinus philosoph9
de circūstātiis ait . que notantur hoc
uersu . Suis . quid . ubi . quibus auxili
is . cur . quō . quādo . Cetera at circūstā
tie sex uictorini . scz . quid . ubi . quibus
auxiliis . cur . quō . quādo . Ubi nume

rantur uicia attributa negotio inferi/
us parebunt. Illa at̄ circūstantia que
nomen dicit̄. que attēdit̄. s. ex aliqua
proprietate nominis uel cognominis
uel agnois uel prenominis alicui⁹. pa
rum ualet ad presens negociū. excep
to q̄ sepe p̄sumptio pōt fieri de ma
lo cōtra illum qui ab aliqua malicia
nomen traxit. Naturā autem hīc no
tamus omnē proprietatē corporis et
anime a natura humana. non ab ho
minis industria inditā. Sunt at̄ circū
stantie persone que in natura accidūt
sexus. natio. patria. cognatio. etas
corporis cōmoda et incōmoda a do
te nature cōsiderata. Similr̄ et i aīo.
ut acumen et ebetudo ingenii. liberali
tas uel benignitas. affabilitas. ociosi
tas. ut cum aliquis gratiosus et p̄p̄
tus est ad impēdendum aliis obseq̄a
et beneficia et similia cum quib⁹ et eoz
contraria intelligunt̄. Sexus. s. utrū
sit mas uel femina. Natio. s. ut consi
deret̄ de qua prouincia sit quis ortus
Patria ut cōsideret̄ de qua ciuitate
sit quis ortus. Cognatio. ut cōside
retur quibus maioribus aut consan
guineis sit quis ortus. Etas. si sit iu
uenis aut senex. Dotes naturales cor
poris sunt. ut si sit fortis aut debilis/
magnus uel paruus. formosus uel dif
formis. uelox aut tardus. Dotes na
turales animi sunt. ut si sit acuti inge
niū aut ebetis ingenii. memor aut obli
uiosus. prudēs. patiēs. et multa simi
lia tam s̄m corp⁹ q̄ s̄m animam a na
tura data. Vict⁹ autem cōsiderat̄ in
omni illa proprietate quam hō con
traxit a natura uel ab illis inter quos
nutrit⁹ ē. uel ab illis quos habet uel
habuit socios uel familiares uel ami

cos uel doctores uel magistros. Vñ
ait psalmista. Cuz sancto sc̄is eris cū
peruerso et̄. In uictu etiā considerat̄
quomodo quis rem familiarē dispo
suerit. et qua cōsuetudie domestica sit
in domo uel in familia Consideratur
etiā in uictu quo negotio et quo q̄stu
et quo artificio quis sit occupat⁹. Est
autem negocium ut mercatura. mili
tia. agricultura et cetera similia. Sues
tus ē ut si sit p̄co aut parasit⁹ aut sce
nic⁹ et cetera s̄ilia. Artificiū ē ut cū q̄s
aliquam artē liberalē uel mechanicā
plene cognitā uel exerceat uel doceat.
ut grāmaticus. orator. rhetor. sutor.
pellifex. carpentari⁹ et cetera similia
Ex his autem predictis omnib⁹ plu
rima peccatorū genera et argumēta p/
pendi possunt. quia quātum ad circū
stantiam nature plus peccat qui natu
raliter est prudens q̄ imprudēs. et ita
in omnibus aliis aliquid ad augmen
tum peccati pōt inueniri. Et potest
preter hec haberi alia utilissima caute
la q̄ his circūstantiis pōt attendi. ut
sciat̄ cuiusmodi p̄na persone sit iniū
genda. alia at̄ penitētia iniūgenda est
ualens. et alia anglico. alia forti. alia
debili. alia iuueni. alia seni. et ita de ce
teris. Similiter in conuictu alia peni
tentia iniūgenda est agricolē. alia mer
catori. alia mulci. alia histrioni uel me
retrici qui in sordido questu uersant̄
alia oratori. et ita de ceteris. Nūq̄ em̄
penitētiā bene iniūget qui predictas
et etiam sequētes uarietates persona
rum non attēdit. In fortuna autem
considerat̄ omnis proprietates perso
ne quam neq̄ nutritura. neq̄ natura
homini imposuit sed fortuna intrinse
cus cōtulit. ut sit seruus an liber.

Omnia enim seruitus ortum habuit
a natura. etiā si quis seruus nascatur
similiter a fortuna est. si sit diues an
pauper. priuatus ac in p̄tate constitu-
tus. ⁊ in iure an in iniuria Verum eti-
am sic felix an infelix. famosus an in-
famis. utrum habeat bonos filios ul'
malos. bonā uel malā uxorē. Nā ha-
bere filios donum dei est. bonos uel
malos donum fortune est. Hec autē
omnia in fortuna considerant. ⁊ plu-
rimum ualent sicut supradicta ad di-
stinguēdas quātitates p̄tōruꝝ. ⁊ ad
inungēdas caute penitēcias. q̄a alia
penitētia inungēda ē libero. alia ser-
uo. alia diuiti. alia pauperi. Simili-
ter plus peccat talis uel talis. uel aliꝝ
⁊ sic de ceteris. Habitꝝ autē est pro-
prietas persone per applicationē ⁊ p̄
industriam adueniens. difficile mobi-
lis. Affectio est proprietas per ap-
plicationem ⁊ per industriā adueniēs
facile mobilis. Affectio siue propri-
etas anime. siue corporis. siue habitꝝ
ut habitus dicit uirtus uel sciētia ali-
qua quam homo usu in se confirma-
uit. similiter quātum ad corpus. pal-
lestra. lucta que per usum in homini-
bus confirmant. Talia enim ⁊ si natu-
ra dedit uel uictus cōparauit. habitꝝ
tamen cōfirmauit Unde scire aliquid
naturale est. scire aliquid plene uirtus
est. ⁊ ita de aliis. Affectōes tamē vo-
cat Tullius subitos motus animi uel
corporis. ex aliqua subita causa ina-
tos. unde statꝝ hoīs immutat. ut leti-
cia. tristitia. subita alicuiꝝ rei cōcupi-
scentia. motus uerecūdia. morbus. de-
bilitas. que ōnia sicut predicta discre-
to sacerdoti necessario sunt cōsiderā-
da. Studium enim est uehemens ani-

mi applicatio ad aliquid agēdum cū
summa uolūtate. ut cum philosophie
uel literature studemꝝ. Philosophia
autem uel grāmatica uel alia quecūq;
literatura studiū non est. sed ipsa ue-
hemens ⁊ assidua occupatio ad illaz
habēdam studium dicit. ⁊ cōtra mul-
ta talia que scire ⁊ facere desideramus
assidua applicatio studiꝝ dicit. ⁊ est
ualde reprehēibile circa rem inuilem
uel etiam perniciosam esse occupatꝝ
uel studiosꝝ. Unde de studio ōbent
inquirere sacerdotes ut ad hōesta stu-
dia persuadeāt. ⁊ a turpibus studiis
dehortent. Iste at̄ predictē circūstā-
tie quodāmodo permixte uident. sed
si quid uebenēter ⁊ cum magna uolū-
tate uolumus. studium est. Deinde si
id quod uolumus ex aliqua pte cōse-
quimur. affectio est. si at̄ ipsum p̄fec-
te tenemus. habitꝝ est. Si id ipsꝝ qđ
perfecte uel imperfecte tenemꝝ exerce-
re uolumus. uictus est. Ita unꝝ ⁊ idē
ex diuersa qualitate in diuersas circū-
stantias conuertit. Consilium est ali-
quid faciendi uel non faciēdi uera ex-
cogitatio. Duo enim semp sunt in du-
bitatione. s. utrum faciamus uel nō fa-
ciamus illud. Cum at̄ ad alterū faci-
endum scꝝ uel non faciendū animū lō-
ga cogitatōe confirmauerimꝝ. consili-
um est. Vocat̄ ergo hic consiliꝝ ipsa
animi cōfirmatio ad aliquid faciēdū
Hec autem circūstantia attendenda sa-
cerdoti sicut studiū ut honesta preci-
pian̄ consilia. ⁊ inhonesta prohibeā-
tur. Facta ergo ⁊ casus ⁊ orōnes q̄
sunt tria ultima attributa persone in
sola cōsuetudine considerant. ut cum
attendit̄ utrum homo sit assuetus ta-
lia facere. uel utruꝝ sit assuetus dicere

uel talia loqui. uel utrum ex consuetu-
dine sepe aliquid turpe ei cōtingat ul'
honestū tanq̄ ex cōsueta fortuna ac-
cidit. Hec autē tres circūstātie in his
tribus consuetudinibus cōsistunt. di-
ligenter attendende sunt. Tum q̄ lon-
ga cōsuetudo plurimū aggrauat pec-
catum. tum quia magnopere mala cō-
sueta uitāda sunt et fugiēda. et omnia
illa per que in malū consuetum de fa-
cili possit fieri recidiuū. De attribut'
negocio. Per quid intelligit' sc̄m. vn-
de mirabile uidet' quō sit circūstantia
facti. Sed attendendum est q̄ aliud ē
illud factum quod presentialiter di-
iudicat et considerat'. aliud est factuz
extrinsecum quod est circūstantia illi-
us peccati quod in presenti discutit'.

Factuz at̄ de quo hic agim⁹. ul' pec-
catum dicimus. est omne dictum uel
factum uel cōcupituz contra legē dei
Talis at̄ facti aliud factum pōt eē cir-
cumstantia. ut si penitēs confiteat' de
fornicatione. possunt itelligi alia fac-
ta precessisse uel uicta fuisse uel subtec-
ta fuisse. Vnde ipsa fornicatio pōt ag-
gruari ut p̄ multa oscula. multa ua-
na colloquia et similia. Vnde Victo-
rinus ait. Scōru⁹ tria sunt genera. Est
enim sc̄m de quo questio est. ut p̄ici-
dium alicuius sc̄z summa facti. et est
factum quod in negotio ē principali
quo illud factum de quo questio est
probat'ur. Et considerat' an sc̄m p̄ici-
pale. uel in ipso scō ul' cito post. ut o-
ritus gladium arripuit. ecce enī sc̄m.
Dehemēter percussit. ecce in principa-
li scō. sepeliuit in abdito. post princi-
pale factū. Est terciū factū extra p̄i-
cipale negotium. ex quo ad id factuz
de quo questio est. trahit' argumētuz

Hoc factum quod dicit' extra negoti-
um dicit'. s. cōsuetudo pctōris faciēdi
similia ut sepe prius hominē occidit
uel prius consueuit cōmittere sc̄ia q̄ /
libet criminātia. et talia sc̄a circūstātie
sunt principalis facti. et aggrauāt ip-
sum quod principale est. et ita unum
sc̄m potest esse circūstantia alteri⁹ fac-
ti id ē peccati. Sed in quo differt
hoc sc̄m quod hic circūstātia ex cōsue-
tudine dicit' ab illo scō quod enume-
rat Tullius inter attributa persone?
et potest dici q̄ Victorin⁹ hic enūera-
uit in scō quod Tullius attribuit p̄so-
ne. Vel potest melius dici q̄ quedam
facta ex consuetudine adherent aliis
facti. Per ubi intelligunt' om̄s cir-
cūstantie que adesse possunt ex loco.
ut si fuerit locus sacer. uel prophanus
in quo est factū commissum. uel si fue-
rit locus celebris uel priuatus. Si fue-
rit quid turpe sc̄m in domo dñi ul' al-
terius cui ille qui sc̄m cōmisit debuit
fidelitatem. si fuerit crimen cōmissum
in lecto coniugali. Per talia enim cri-
mina sui erroris augmentum recipit.
Et per hanc clausulam quibus auxili-
is intelligitur facultas aliquid facien-
di sine qua sc̄m fieri non potuit. Et
possunt quidem tam tempus q̄ loc⁹
et cetera circūstantie si sine qualitatib⁹
suis cōsiderentur esse facultates alicu-
ius facti sine quibus factū fieri nō po-
tuit. Preterea ipse oportunitates
temporum uel locorum possunt eē fa-
cultates per quas sc̄m fieri citius po-
tuit et facili⁹. Considerari debēt facul-
tates facti. ut si armatus occidit mer-
mem uel si forte uenenum proposuit.
quo citius et facilius possit occidi.

Item si habuit socios ad faciēdum

scelus suum. scz homicidium. furtum. adulterium. quorū auxilio facilis potuit crimen suū committere. ⁊ si socios illos inuitauit ⁊ perq̄ sunt ad scelus suum cōplendum. omnū eoz animas occidit. quos sibi ad cōfortium ⁊ ad commissum criminis illexit.

¶ Per cur intelligit̄ causa peccandi. per quam factum ipsuz magis ul̄ minus aggrauat̄. Et licet multe sint cause. tamen hic specialiter due cōsiderātur. s. causa impulsua ⁊ causa rōcinatiua. Causa impulsua que subito natura impellit hominem ad aliquod scelus. ut ebrietas. ira. amor. forma mulieris. fames. sitis. nuditas. Cā rōcinatiua est causa finalis propter quaz aliquid fit. ita q̄ per magnam deliberationem ⁊ prouidētiam illa causa finalis diu preuisa est. ut si fecit furtum propter ampliandā substāciam suam uel destruēdum uicinum suum ⁊ similia. De autē cause plurimū distinguūt maleficium. Leuiores enim sunt que repentino animi motu accidūt q̄ q̄ premeditata inferunt̄ iniuria. Vnde Gregorius. Sui ex iudicio mala faciunt. districtius erga se iudicium attēdant tardius enī p̄t̄m soluitur quod per consiliū solidat̄. facile enim a domino remittitur temeritas precipitatio. apud quem difficile curatur studii iniquitas. Vnde ⁊ Dauid min⁹ peccas̄ se uidet̄ per subitum adulterii cōmissum cum Bersabee. q̄ si lōgo cōsilio ⁊ multo studio deliberasset. minusq̄ peccare uideretur qui cum pulera muliere fornicat̄ quem species ad fornicandum cōpellit. q̄ ille qui cum muliere turpi fornicat̄. quem nulla cā impulsua ad hoc impulit. nisi sola iniquitas

mentis. Diligenter etiā attendende sunt cause propter quas p̄t̄m committitur. Vnde minus peccat qui propter alendum patrem furat̄. q̄ ille qui furatur ut uoluptuose uiuat. ⁊ ita de ceteris intellige. ¶ Per quō intelligitur modus facti. hec autem circūstantia plurimum considerāda est. q̄a turpis modus facti plurimū aggrauat ⁊ deformat ipsum factū. ut si quis peruerat usum nature dormiēdo cum muliere. Similiter cum dormientes in p̄ditione occidat cuz se defendere nō possit. ul̄ si lōgo cruciatu aliquē occidat uel torqueat ad saturādum odiū suū.

¶ In modo autē duo cōsiderāda sunt scz quēadmodum res facta sit occulte scz uel manifeste. ¶ Plurimum enim odit dñs publicationē peccati. quia ipsum p̄t̄m occulte commissum unicam animā occidit uel duas. s. animā agentis ⁊ animā patientis. ⁊ in turpitudine cōsentientis. ¶ Publicatio uero peccati omnes uidētes ⁊ concipientes corrūpit. ⁊ exemplū est ut ipsum peccatum in malo sequatur. quia procliuor usus ī peiora dat̄. faciles ul̄ dociles imitandis turpibus sumus oēs ⁊ prauis. Discit enim citius meminisse q̄ libentis illud. Quod quis deridet q̄ quod probat ⁊ uenerat̄. ¶ Malum ergo est peccare opere ⁊ exēplo. q̄a p̄niciosum exēplū duo mala facit. Corruptit enim alios per imitationē. et sepe cōturbat per scādalum. Similiter diligētē attendendum est quo animo turpitudinem suam quis commiserit. utrum sciētē ⁊ prudētē. an imprudētē ⁊ insciētē. ¶ Odiosum ē deo cum dicitur. Video meliora proboḡ deteriora sequor. ¶ Plurimū enim de-

nota

linquit qui sciēter ⁊ prudēter cadit.
Si uero imprudēter id ē perturbata rō
ne casu aliquo. scelus suum cōmittit.
multominus peccat q̄ si ex certa scien
tia ⁊ animo stabilito idipsum cōmit
teret. Vnde si quis tibi iniuriā infer
ret. ⁊ tu incōtinenti iniuriā illatam re
pelleres. uel maleficio flagrāte alteraz
iniuriā redderes. minus peccares q̄ si
longo tempore post animo sedato iā
iniuriam uindicares. Hic enim mani
festum odium te ad malum induceret
ibi uehēmēs animi cōmotio. ⁊ ex recē
ti calore perturbatio te ad malū im
pelleret. Per tēpus intelligit ⁊ ip
sa mora in p̄ctō facta. ⁊ omnis ipor
tunitas uel oportunitas tēporis ad
deformanduz p̄ctm ydonea. ut si cri
men fuerit cōmissuz in die festo. ⁊ quo
festo. si etiā in illo tēpore indictū fue
rit xp̄ianis ieiunū ⁊ abstinētia. si eti
am in illa hora in qua missa celebrat̄
quia multū delinquit qui saltem illaz
horam non uenerat. in qua corp̄ xp̄i
consecrat̄. licet enim omni tēpore pec
catum sit prohibitū. sunt tamen que
dam tēpora ⁊ quedā hore diei. speci
alem habētes prohibitionem. Vnde
plurimum oportet grauari peccatum
nec solum inquirendū quid mali fece
rit in illa die uel in illa hora. sed qd̄
bonum etiā obmiserit. ad quod tali
die uel hora tenebat̄ adesse. ut si mis
sas uel horas debitas nō audiuit. Si
ad statutas peregrinatōes non acces
sit. si debitas oblationes diebz statu
tis non exsoluit. Adora tamē peccati
⁊ omnis peccati iteratio plurimū ag
grauant peccatuz. quia si quis iterat
fornicationē uel adulterū uel aliquid
tale non min⁹ peccat in secūda uice q̄

in prima. nec in tertia q̄ in secūda uel
prima. sed forte maius propter maio
rem contemptū. Si pro primo concu
biti debet̄ alicui septēnis penitentia.
quid inunget̄ ei pro secūdo uel tercō
uel pro quarto uel millesimo. Eredūt
miseri penitentiam primo peccato de
bitam sufficere ad satisfacienduz pro
omnibus sequentibus. non attenden
tes q̄ ille qui diu in peccato iacuit. to
tum illud tēpus deo subtrahit. ⁊ deo
tantūdem restituere tenet̄. Quando tā
tum restituet cum hoc presens tēpus
penitentie non possit de iure cōputari
in solutionē criminis? Si terreno do
mino subtraxisti opus unius diei. re
stitues ei illud opus. nihilomin⁹ per
solues alia opera sequētia. ⁊ siml̄ sa
tisfacies de misericordia. quare dete
rior erit conditio dei q̄ hoīs? Quis
a deo audet tollere quod de omni iu
re nouerit ei competere? Sedulo ergo
⁊ diligēter operetur penitens nūc. q̄
in tempore sequēti tenet̄ omnia ope
ra que nunc in priori tēpore domino
subtrahit restituere. ⁊ postea de mise
ricordia dñi ei satisfacere. ⁊ nihilomi
nus plena opera sequēti tempore de
bita plene perficere. Preterea q̄ diu
iacuit in peccato. ubi cōputruit quasi
in stercore suo. sciat se peiorē sūm fuis
se. ⁊ uulnus peccati grauius effectum
quia sero medicina parat̄. Cum mala
perlōgas inualuere moras. Opprime
dū noua sunt. subiti mala semina mor
bi. Homum quod putrefieri incipit.
impossibile est per moram non āpli
us putrefieri. Humanum est peccare.
sed dyabolicum est perseuerare. Qui
diu confiteri distulit. diu contemnere
uoluit. quod sine magno peccati aug

visus nō de longitudo

mento fieri non potuit. Unde sera pe-
nitentia grauiori oueranda est pena.
Peccatum enim quod per penitētia
non diluitur. mox suo pōdere ad ali-
ud trahit. et sua putredine magis inq-
nat. Adoneat ergo penitēs. ut si itez
peccauerit. statim peniteat. ut probet
se potius peccasse per obreptionez q̄
per deliberationem et perseverādi in-
tentionem. Solet etiā alia circūstātia
temporis singularius assignari. scilicet
que occasio dicit. puta oportunitas
aliquid faciendi ex actibus hominū
nata. ut tempus messium. quādo omnes
fere sunt in agro. tēpus feriaz. quan-
do fere sunt in tēplo. tēpus nūdinaz
quādo fere omnes sunt in nūdinis. Si-
militer specialiter considerant nuptie
alicuius. funus familiare uel cōiuuiū.
Ex tali circūstātia si forte nascentur
augmenta peccatoꝝ. inquirent. s; cer-
tum est q̄ plurime nascentur coniecture
argumentorum.

De irregularitate Capi. decimū.

Sicut supra dēn ē oportet sa-
cerdote non solū attēdere ge-
nera peccatoꝝ et circūstācias
eorum. sed etiam irregularitatem. Est
autem irregularitas indignitas alicui-
us persone. propter quam repellitur
ab ordinibus. uel ab officiis diuinis
uel a legitimis actibus. ut a testimo-
nio. uel ab accusatione. Et contrahit
talis irregularitas quāq; a statu cor-
poris. ut si fuerit quis uiciatus corpo-
re per diminutionez mēbroꝝ. uel del-
formitatem eorum. Insuper quando
aliquis nascitur seruus ex origine ir-
regularis est. nisi redigat in libertatē
Quādoq; cōtrahit ex ipso genere fac-

ti sine omni peccato. ut si iudex fures
occidit ab ipso ablatū et captū. irregu-
laris est et non peccat. Similiter si qs
cōtrahat cum uidua uel duas habu-
it uxores quod dicit bigamia. irregu-
laris est quantū ad ordines suscipien-
dos. Contrahit irregularitas ex in-
famia. ut autem sciat quid sit infamia
oportet scire quid sit fama. Est autez
fama status illese dignitatis moribz
et legibus cōprobatas. cuius merito
ea quis pōt. que libero homini sunt
cōcessa. Satum illese dignitatis dici-
mus quem habet homo eo q̄ est dig-
nissima creaturarum. Si at hunc sta-
tum ledit aliquo enormi facto. infam-
is efficit. et si semel infamis est nisi re-
stituat ad famā quod fieri pōt in ali-
quibus casibus nō potest admitti ad
sacros ordines uel ad legitimos actz
Oportet tñ q̄ infamia nascat per eui-
dentiam uel per sentēciam. ut si aliqs
pugil fuerit. per facti euidēciam in-
famis est. Similiter et notori9 leno et
scurra. Tales em̄ ad ordines non pnt
admitti. Similr si conuincit quis de
furto. uel adulterio per sentēciaz iudi-
cis. efficit infamis. nec pōt decetero
ordinari. Si at occulta sint talia leuia
peccata. non propter hoc repellit q̄s
ab ordinibz. Sui at sint infames ostē-
dit canō sic dicēs Infames personas
esse dicim9 qui pro aliqua culpa no-
tantur. qui xpiane religionis norma
abiciunt. et statuta ecclesiastica otem-
nunt. similiter fures. sacrilegos. et om-
nibus capitalibus criminibz irretitos
sepulcroꝝ quoq; uiolatoes. et oēs q
aduersus patrē armātur. qui in omni
mūdo infamia notant. et silititer inces-
tuosos homicidas. periuros. raptol-

res. maleficos. adulteros. ueneficos. de bellis publicis fugientes. et qui indigna sibi petunt loca tenere. aut facultates ecclesie auferunt iniuste. et qui fratres calūniantur. aut accusant et non probant. et qui contra innocētes principū animum ad iracūdiā prouocant. et omnes anathematizatos pro suis scriberibus ab ecclesia repulsos. et omnes quos ecclesiastice uel seculares leges infames pronūciāt. Hi nimirū omnes nec serui aīe legitimam libertatē. nec penitentes. nec bigami. nec illi qui curie deseruiunt. uel non sunt integri corpore aut sanā mētem non habēt. aut intellectum. aut decretis patrū inobedientes existunt. aut furiosi manifestātur. Hi omnes in quā nec ad sacros ordines debēt prouehi. nec liberti nec recitam fidem uel dignā cōuersationē habentes summos sacerdotes pnt accusare. nec ad accusationē seu ad testimonium recipi possunt.

Propōnda sunt quedā huius canonis uerba. Quae enim dicitur in principio qui pro aliqua culpa notantur infames esse. intelligendum est per sententiam iudicis uel per facti euidentiā. Illi etiā normam xpiane religionis abiiciunt. qui apostate sunt uel heretici. Similiter intelligere debemus fures. sacrilegos uictos uel confessos si conuicti sunt. latrones sunt publici. Similiter irretitos capitalibus criminibus intelligimus conuictos uel notorios. et ita de aliis. Per illos qui in patre armantur. intelligimus scismaticos uel etiam qui corporaliter patres cōsequuntur dūmodo conuicti uel manifesti sunt. Per illos autē qui fugiunt de publicis bellis. intelligimus qui iuramento

militie sunt astricti. Per illos uero qui petunt sibi indigna loca tenere. intelligimus symoniacos. qui non solum ab ordinibus repelluntur. sed etiā beneficiis spoliantur. siue cum sint occulti uel manifesti. ut postea dicitur pleni. Calumniatores dicuntur fratrum. qui in iudicio falsa excogitata sententia. fratri crimen imponunt ad eius cōdemnationē. Per uariatores sunt qui uera crimina cum possunt et debeant propalare. scilicet abscondunt. Tergiuersatores uero dicuntur qui proposito crimine in iudicio licet probare possint in iudicio. in uniuersum tamē ab accusatōe recedunt et possunt dici calūnatores qui per mendacia animos principū instigant contra subditos. qui si notori sunt. infames sunt. Sed dubium est cum hic dicitur quod omnes excōmunicati infames sunt et a sacris ordinibus repellēdi. quod multi cōcedunt dūmodo iuste excōmunicati sunt. et ordine iudiciario et pro culpa sua. dicunt tamen quidam quod in hoc excōsuetudine ecclesie quantum ad dictum articulum derogatum sit canoni. Quae autem hic dicitur. quod omnes illi infames sunt in ecclesia quos leges seculares infames pronūciāt. bene cōcedimus. excepto unico casu. scilicet quando nubet mulier infra tempus luctus. qui a se ecclesia infamis non est talis mulier. Illi autem qui curie deseruiunt. dicuntur ministri qui exerceant seua in curiis principum. ut in mutilatione membrorum uel in suspensione hominum. uel etiā illi qui dicunt talia seua uel scribunt ad exercenda. Omnes enim tales irregulares sunt. Quod enim sequitur de furiosis uel qui non habent sanam mentē. intelligendum est de illis quorum furor aīa diu cōfirma

tus fuit. Tales autē irregulares sunt. non infamia aliqua. sed pro pena sua. ⁊ pro scādalo. Scādalum enim est; si ille qui diu furiosus fuit celebraret in altari. quia timeri posset reciduum.

De dispensatione cuiusdā irregularitatis. Capitulum undecimum

Tem notandum q̄ in quibusdam irregularitatibus potest fieri dispensatio. in quibusdā nō ⁊ in quibusdam sufficit sola suspitio ad repellendū aliquem. Non tamen in omnibus sed in fide sola. Vñ dicitur in predicto canone. q̄ suspecti in fide nō possunt accusare ⁊ testimonium ferre. Favorabilis enim est causa fidei. unde licet suspectus sit quis uel pro furto uel pro adulterio uel similibus. non tamen repellitur a legitimis. Si suspectus sit in fide ante purgationē nō admittitur uel ad accusandū uel ad testificandū. In quibusdā irregularitatibus potest fieri dispensatio. in quibusdam non. Canones oportet cōsultare. Si autē aliquis irregularis fuerit propter corporis uicium. uel propter horrorem sanguinis. uel propter bigamiam. uel propter solēnem p̄niam. non potest fieri ei dispensatio. neq; etiā si irregularis propter symoniam fuerit. Si tamen propter seruitutē irregularis fuerit. potest ei libertas restitui. quia naturaliter sumus omnes liberi. ⁊ restituta libertate irregularis nō est. Si autē propter infamiā fuerit irregularis. sciendum est q̄ infamiā facti nullus abolere potest. infamiā iuris bñ potest abolere. uel iudex secularis uel ecclesiasticus. Est autē infamia facti quādo ali-

quis infamatus dicitur q̄ est in ore omnium. ⁊ hec infamia potius deberet dici infamatio. Ista infamia nunquā facit irregularitatē. Sed est infamia iuris q̄ fit per sententiā latam in iudicio uel facti euidētiā. in quo casu ius dicit hominem esse infamem. ⁊ hāc potest iudex ecclesiasticus uel secularis restituere. ⁊ in hoc casu dicitur homo infamis non infamatus. Si ergo fuerit infamis ⁊ ita irregularis propter infamiā. bñ potest fieri restitutio fame. nō per simplicem sacerdotem sed per prelatum. Similiter si fuerit seruus ex origine per solam uolūtatem uel uocē domini sui potest fieri liber. ⁊ omnis aufert irregularitas. Si tamen aliquis tacita seruitute sua ordinatus fuerit episcopo suo ignorante. ordines suos furatus ē nec in eis sine licētia domini sui celebrabit. sed trahetur iterum in seruitutē. saluo tamen honore ⁊ dignitate ordinis sui quem suscepit. ⁊ seruiat dñō suo in obsequiis honestis ne uideatur dignitas ordinis. Si autē scuit dñs seruū suum accedere ad ordines ⁊ non contraxerit. non potest eum repetere in seruitutem. Tamen sciendum q̄ omnes illegitimi nati irregulares dicuntur. ⁊ non possunt admitti ad sacros ordines si ne episcopi dispensatōe. In quibusdam tamen regionibus per contrariā consuetudinem non sunt irregulares illegitimi uel naturales filii. nisi sint filii sacerdotum uel de incestuoso cōcubitu uel adulterio nati. Tales enim si tacite se faciant ordiari. peccāt mortaliter. Dicitur autē in canōe filii naturales quos sola natura genuit sine cōiugii honestate. Spuriū autem dicitur qui de incestuoso uel adulterino cōcubitu sunt

nati. et dicunt quasi sputo accēdi. Verum tamē dubiū est de illo qui genitus est in adulterio occulte. et ipse tñ bene sciat qd est adulterius. utrū peccz mortaliter se permittēdo ordiari. et est maior dubitatio si patri putatiuo succedat in hereditate et iniuriā faciat fratri suo minori legitimo. ipsum ab hereditate que sua de iure est expellēdo. utrum possit saluare animā suam retinendo. sed de hoc inferius dicet.

De symonia et irregularitate eius.
Capitulū duodecimū

Tem notādum qd irregularitas symonie siue fuerit symonia occulta siue manifesta. nunq̄ pōt restitui ad regularitatem. propter detestabile symonie crimen. ita tamen si fuerit symonia de scientia recipientis. Si em̄ p̄ emat filio ignorati beneficiū non efficit filio irregularis. nec tamē potest retinere bñficiū. quia illud beneficium est q̄si res furtiua. Res autem furtiua in se uiciofa est. quia semper adheret ei uicium. etiam si peruenerit ad cētēsīmā manū. Vñ res furtiua nunq̄ pōt licite tēneri. si detegat uicium possidēti. donec purgetur uicium per restitutōem debitam. Item notādum qd quedā irregularitates tolluntur in baptismo. q̄dam non. Fuit at̄ cōtrouersia inde inter Augustinū et Hieronimū. Dixit em̄ Hieronimus qd per baptismū tolleretur omnis irregularitas bigamie. Vñ s̄m ipsum si aliquis fuerit maritus uide et duas uxores habuit ante baptismum. non fuit irregularis p̄ baptismum. Beatus at̄ Aug⁹ cui⁹ etiā preualuit sentētia dicebat qd i baptismal

te nihil tollitur nisi p̄ctm̄ uel sequela peccati. Bigamia at̄ nunq̄ fuit p̄ctm̄ uel eius sequela. et id̄ etiā post baptismum ille qui plures duxit uxores. remanet bigamus et irregularis. similiter si aliquem occiderit. et ita fiat infamis. licet postea baptiset nō tollitur irregularitas propter horrorē sanguinis. Si autem nascatur irregularitas ex crimie ut ex furto uel adulterio qd aliquis cōmisit ante baptismū. criminis talis tollitur irregularitas i baptismo. sed quia seruit⁹ nunq̄ fuit peccatum. ideo per baptismū non tollit irregularitas seruitutis. neq̄ ipsa seruitus. Vnde precipit Apostol⁹ qd serui etiam p̄ baptismū obedire debent dñs suis.

De irregularitate homicidii.
Capitulum. xii.

Tem ad perpēdendū irregularitatem sanguinis sciendū est qd homicidii quoddā est uoluntarium. quoddā inuitū. quoddam casuale. Si aliquis homicidii uolūtarium commiserit. semper irregularis permanebit. nec in sacris ordinibus ministrare poterit. nec etiā ab irregularitate excusat. Si pugnādo p̄ fide paganū uolūtarie occiderit. etiā irregularis permanebit. Si autē inuitus aliquem occiderit. ut in defensiōe proprii corporis. ibi quidam distinguunt dicētes qd si aliter euadere potuit et sciuit hoc. semp̄ irregularis erit. Alii autē meli⁹ distinguūt dicētes. qd aliud est se defendere. aliud ulcisci se. Ille se defendit qui arma sua oppōit cōtra hostem. ut uibrādo gladiū. uel opponendo lanceaz. et in tali casu ipse

occidit se. qui irruit in arma defendē/
tis. nō ille occidit qui taliter se defen/
dit. ⁊ iō nullo mō irregularis est. De
casuali autē homicidio hoc sciēdum
est q̄ duo exigunt ad excusationem.
scz q̄ qui casualiter occidit. operā ap/
ponat operi necessario. ⁊ omnē dilige/
tiā quam potest ⁊ debet adhibeat. ne
aliquis occidat. si alterum defuerit ir/
regularis efficit. Verbi gratia. si de/
ricus iactat sagittā. cum ad eius non
pertineat officium arcum tractare. li/
cet diligētiam apponat clamādo ⁊ p̄/
muniendo. tamē irregularis efficitur.
Si uero operā adhibeat operi necessa/
rio. ut nociuā arborē succidēdo. nec
premuniat trāseūtes. irregularis effici/
tur in perpetuū si aliquis occidatur.
Si uero premuniat i opere necessario
non efficit irregularis. quia hoc op̄
licitum est ⁊ necessarium. siue qs adhi/
beat operā operi necessario. ut purgā/
do ortum suū inde lapides eiciendo
⁊ transeūtes premuniat. licet aliqs se
stulte ibi occultauerit ⁊ occidat. ille ta/
men qui lapides iacit non efficit irre/
gularis. Item notādum q̄ Moyses
determinauit in leuitico omnia il/
la uicia corporis ex quibus aliqs fit
irregularis dicens ad aarō. hō de se/
mine tuo per familias q̄ habuerit ma/
culam non offeret panē deo. nec acce/
det ad ministeriū ei⁹. ūde ⁊ repēte sub/
iūgit. si cec⁹ fuerit si claud⁹ si puo ul/
grandi naso uel etiā torto. si fracto
pede si man⁹. si gibbos⁹. si lipp⁹. si al/
buginem habens in oculo. si iugē sca/
biem. si impetiginē in corpore. si pon/
derosus. De omnibus istis ad literaz
sic intelligēdum. q̄ si generent defor/
mitates omnes faciunt irregularitatē

ut si fuerit aliqs ex toto cec⁹. in perpe/
tuū irregularis ē Si uero fuerit cec⁹ in
uno oculo. nisi oculus sit erutus. non
propter hoc erit irregularis. De lipp/
tudine autem que fit quādo pupilla
oculi est alba. ⁊ de albugie que fit quā/
oculus alba teca est uelaty. Et de par/
uo uel grādi uel distorto naso. hic sci/
endum est q̄ si fuerit tanta deformi/
tas q̄ facies hominis potius uideat/
beluina q̄ humana. irregularis ē Sui/
tale corporis habet uiciū. ut si palpe/
bre ita sunt excoriate q̄ oculus nō ap/
pareat. ⁊ si homo potius uideat ha/
bere simie nasum q̄ hominis irregula/
ris est. De claudo autem ⁊ fracto pe/
de idem est iudiciū. quia si non possit
circuire altare sine baculo uel alicuius
instrumenti adiutorio. irregularis est
Similiter si gibbositas uel iugis sca/
bies uel impetigo. quia ista deturpāt
formam humanam ⁊ offendūt aspec/
tum hominum. sicut forma mōstruo/
sa faciūt irregularitatē. ⁊ ponderosi/
tas autē que hirma dicitur que ex rup/
tura descendit in uiscera in pelliculā ge/
nitalium. si tāta fuerit q̄ hō diu stare
non poterit sine periculo casus. repel/
lit hominē a sacris ordinib⁹. Verūta/
men si quis amiserit uirdia sua sine cul/
pa sua. ut per cōsiliū medicorū. uel
per uiolentiam hostiū. non propter
hoc irregularis efficit. Si uero aliqs
sibimetipsi manum ingesserit. ⁊ aliqd
membrum amputauerit. quia dei crea/
turā deformauit. ⁊ se in periculū mor/
tis misit. irregularis efficit. Tamē in
historiis legit q̄ beatus Adarcus sibi
pollicem precidit ne fieret ep̄s. ⁊ Ori/
genes abscedit uirdia ne infestaret a li/
bidine. ⁊ postea sunt ad ordinū digl/

nitatem promoti Sed exēpla scōruz
que priuilegiata sunt. ad communes
usus non sunt trabēda. De lesione at
manuum uel digitorum sciendum est
q̄ oportet manus habere integras cū
debito numero digitoꝝ. ne offēdat
aspectus intuentium. ita tamen q̄ di
giti sufficiāt hostiam tenere. ⁊ debito
more tractare. aliter ei esset irregularis

Sciendum q̄ beatus Gregorius o
nia predicta corporis uicia ex
ponit iustice hoc modo. Ecce quip
pe est qui superne lucis cōtemplatio
nem ignorat. qui p̄ntis uite tenebris
pressus. duz uenturā lucē nequaquā di
ligendo cōspicit. quo gressuz dirigat
nescit. Hinc em̄ Anna prophētate i li
bro regum. Pedes scōꝝ ⁊c. Claudus
uero qui quidē quo p̄gere debz aspi
cit. sed per infirmitatē mētis uiaz uite
perfecte tenere non ualet quam uidet.
quia uidelicet ad uirtutis statū dū fir
ma cōsuetudine quis non erigit quo
desiderium non innititur illuc gres
sus operis non sequuntur. Hinc em̄
est q̄ Paulus dicit ad Hebr. xii. Re
missas manus ⁊ dissoluta genua eri
gite. ⁊ gressus rectos facite pedibus
uestris. ut non claudicās erret q̄s. ma
gis autem sanet. Haruo autēz naso
est q̄ ad tenēdam discretionē ydonez
non est. Naso quippe odores fetores
q̄ discernimus Recte ergo per nasum
discretio exprimitur per quaz uirtutes
eligimus delicta reprobamus. Vnde
in laude sp̄ose dicit in cāticis Nasus
tuus sicut turris que est in libano. q̄
nimirum sancta ecclesia que ex causis
singulis tēptamenta producit per dis
cretionem cōspicit. ⁊ uētura uicioruz
bella ex alto deprehēdit Sed sunt nō

nulli. qui tā nolūt estimari ebetes. et se
pe in quibusdaz inq̄sitionibz plus q̄
necessē est se exercētes. ex nimia subtili
tate fallunt. Vnde hic quoq̄ subdit.
uel grandi uel distorto naso. Nasus
etenim grandis uel distortus est dis
cretionis subtilitas immoderata. que
dum plus q̄ decet excreuerit. actiōis
sue rectitudinē cōfundit. Fracto at
pede uel manu est. qui uia dñi omni
no pergere non ualet. atq̄ a bonis ac
tibus funditus exfors uacat. quatinz
hic non ut claudus saltum cum infir
mitate teneat. sed ab his omnino alie
nus existat. Sibbōsus uero est quez
terrene cupidinis uel sollicitudinis pō
dus deprimit. ne unq̄ ad superna res
piciat. sed his solis que in infimis cal
cantur intēdat. qui etsi aliquādo bo
nuz aliquod ex patria celesti audie
rit. ad hoc nimirum peruerse cōsueu
dimis pōdere pregrauatus. cordis fa
ciem non attollit. quia cogitatōis sta
tum ad superna erigere non ualet. quē
terrene usus sollicitudinis curuum te
net. Ex horum quippe specie psalmi
sta dicit. Incuruatz ⁊ humiliatz usq̄
quaq̄. Suorum enim culpā per semet
ipsam ueritas reprobās ait in Luca.
Semē autē quod in sp̄inis cecidit. hi
sunt qui uerbū dei audiunt. ⁊ a sollici
tudimbus ⁊ a diuitiis suffocati. non
referunt fructum. Lippus uero ē cu
ius quidē ingeniu ad cognitōem veri
tatis emicat. sed hic carnalia opa ob
scurant. In lippis quidē oculis pupil
le sane sunt. sed humore defluēte infir
mitatis palpebre groscescunt. quorū
quidem quia infusione crebra atterū
tur. etiaz pupille acies uiciat. Et sunt
nonnulli quoruz sensum carnalis uite

operatio sauciat. qui uidere recta subtiliter per ingenium poterant. sed usu prauorum actuum caligant. Lippus quidem est cuius sensum natura exauit. sed prauitas conuersationis confundit. Cui bene per angelum dicitur in apocalypsi. Collirio inunge oculos tuos ut uideas Collirio. quippe oculos ut uideamus inungimus cum ad cognoscendam ueri luminis claritatem intellectus nostri aciem. bone operationis medicamine adiuuamus. Albuginem uero habet in oculo. qui ueritatis lumen uidere non sinitur. quia arrogancia sapientie siue iusticie cecat. Supilla namque oculi nigra uidet. albuginem tolerans. quia uidelicet sensus humane cogitationis si se stultum. peccatorumque intelligit. cogitationem intime claritatis apprehendit. Si autem sibi cadorem iusticie siue sapientie apprehendisse existimat. a luce se superne cognitionis excludit. et eo claritate ueri luminis nequaquam penetrat quo se apud se per arroganciam exaltat. Sicut in quibusdam dicitur in epistola ad Romanos. dicentes enim se sapientes. stulti facti sunt. Jugem uero habet scabiem. cui carnis petulantia sine cessatione dominat. In scabiem enim feruor ad cutem trahit. per quem luxuria designat. quia si cordis temptatio usque ad operationem profilit. nimirum feruor intusus usque ad cutis scabiem prorumpit. et foris iam corpus sauciat. quod dum in cogitatione uoluptas non reprimitur. etiam in actione dominat. Sicut si enim cutis pruriginem Saulus curabat abstergere cum dicebat ad Corinthios. Temptatio uos non apprehendat nisi humana. ac si aperte diceret. Humanum quippe est temptationem

in corpore perpeti. dyabolicum uero temptationis certamine in operatione superari. Impetiginem quoque habet in corpore perpeti. quisquis auaricia nascitur in mente. que si in uis non compescit. nimirum sine mensura dilatur. Impetigo quoque sine dolore corpus occupat. et absque tedio occupati se exercens. membrorum decorem fedat. quia et auaricia animum dum quasi delectat exuberat. dum adipiscenda queque negocia cogitationem obicit. ad inimicicias accedit. et dolorem in uulnere non facit. quia estuati animo ex culpa abundantiam promittit. sed decor membrorum perdit. quia aliam quoque uirtutum decor per hanc deprauatur et quasi totum corpus exasperat. quod per uniuersa uicia animam supplantat. Saulo attestante qui ait ad Thimotheum. Radix omnium malorum est cupiditas. Sonderosus est qui turpitudinem non exercet opere. sed tamen ab hac cogitatione otinue sine moderatone grauat in mente. qui dum usque ad opus nefarium nequaquam rapit. tamen delectatur. Viciuum namque poterosus est. ubi humor ut scize ad uirilia labit que profecto cum molestia decoris intumescit. Sonderosus ergo est qui totis cogitationibus ad lasciuam defluens potius turpitudinis gestat in corde. et quis non exerceat praua opera. ab his tamen non eleuat in mente nec ad usus boni operis in aperto ualet assurgere quia grauat hunc in abscondito opus turpe. Sicut ergo quolibet horum uicio subdit. panes offerre domino prohibet nec profecto diluere aliena delicta ualet is quem adhuc propria deuastat. Videt per predicta quod sicut in uete

ri lege predicta uicia corporis irregu-
laritatem faciebāt perpetuā. ita in no-
ua lege spūalia uicia ipsis significata
perpetuā facere debeāt irregularitatē
sed non oportet quia corporalia ui-
cia deleri non pnt. sed spūalia ppter
misericordiā delent. ⁊ ita i quibusdā
eorum sicut dictum est fieri pōt resti-
tutio. Veritamen aliquis habēs pre-
dicta uicia. peccat mortaliter si se per-
mittit in illis ordinari. ⁊ si tal' existēs
ministrat in susceptis ordinibus. non
est deo acceptū suū ministerium. q̄a si
cut dicit beatus Gregorius. Cum is q̄
displicet ad intercedendū mittit. irati-
iudicis animus ad deteriora puocatur.
Sed hic attendendum est q̄ ma-
lus sacerdos intercedēdo excitat iram
dei cōtra se. non cōtra subditos. quia
oratiōes institute ab ecclesia quādam
habent uirtutē ut facilius exaudiantur
in loco cōsecrato q̄ in alio. Item ex
uirtute ordinis. sunt orōnes mali sa-
cerdotis accepte deo. nō ex merito p-
fōne. sicut Eayphas prophetauit ex
uirtute ordinis pontificalis. non ex
suo merito. Facit tamen malus sacer-
dos non solū iniuriā sibi. sed etiā sub-
ditis suis. Si enim bonus esset uale-
rent orōnes eius non solū ppter uir-
tutem ordinis. sed etiam ppter uirtu-
tem loci cōsecrati ⁊ propter auctori-
tatem ecclesie cuius sunt orōnes. s̄ eti-
am propter propriam deuotionem.
quia multū ualet deprecacō insti assi-
dua. peccatores at non exaudit deus.
Cum ergo per prauā uitam subtrahit
meritū deuotiōis quam debet subdi-
tis. facit eis iniuriā.

De regula sacerdotum
Capitulum .xiiii.

Tem sicut monachus scire de-
bet regulā s̄m quam uiuere de-
bet. ita sacerdos suā debz scire
re regulā per quam ordinari debet. et
in ordinibus ministrare. Hāc dat A-
postolus in epistola ad Thimotheū.
Oportet episcopū esse irreprehensi-
lem. esse sine crimine. quod idē est. um-
us uxoris uirū. prudentē. sobriū. or-
natum. pudicū. doctorē. hospitalem.
domui sue bene propositū. non p̄cus-
forem. non litigiosum. non cupidum.
non neophitū. Hic nouē affirmatiua
sunt. ⁊ quatuor prohibitiua. Hec at
regula eque est sacerdotū sicut epoz.
quia sicut dicit Hieronimus Antiqui-
tus cōmuniter tam pontifices q̄ mīo-
res sacerdotes omnes dicebant episco-
pi. i. superintēdētes uel speculatores.
quia omnes speculari deberent. ⁊ intē-
dere diligētē super gregez suū. Tamē
utrum eps aliquē recipiat in cōse-
cratiōe sua ordinem. questio est decreti-
starum. Dicūt quidā q̄ nullum ordi-
nem suscipit aliuz q̄ prius habuit. sed
tū prelatōem ⁊ dignitatē sicut rex qū
consecrat ⁊ inungit nullū ordinē su-
scipit. sed solū dignitatem. Quicquid
potest episcopus ex natura ordinis.
potest ⁊ simplex sacerdos. sed ex
natura dignitatis potest ordiāre de-
ricos ⁊ cōfirmare paruulos. qd non
potest simplex sacerdos. ⁊ tamē anti-
quitus s̄m antiquos canōes poterat
quilibet sacerdos ordinae psalmistā
⁊ conferre ei primā tōsuram. sicut om-
nes abbates. sed ex priuilegio tamen
ordinant monachos suos ⁊ acolitos
⁊ tamen ipsi abbates non sunt inūcti
nisi in sacerdotes. Dicunt autem epis-
copi q̄ abbates in prima tonsura nō

conferunt aliquem ordinē sed tm̄ sig/
num futuri ordinis. Unde cum tales
ordinādi ueniūt ad ep̄m. ipse prius or/
dinat eos in psalmistas ⁊ postea i ac/
colitos. Cū autē dicit. Oportet ep̄i/
scopum esse sine crimine. dicit ibi cri/
men quod est accusatōe ⁊ damnatōe
dignissimum. sc̄z quod inducit ifami/
am per facti euidentiam uel per iudici/
um de quibus supra dictum est. *¶*
autem dicit unius uxoris uirū sic de/
bet intelligi q̄ ordinādus nō debz eē
uidue maritus. non bigam⁹. i. q̄ non
habuerit duas uxores. ⁊ ita irregula/
ritas non contrahit̄ ex aliquo pecca/
to sicut dictū est. sed ex defectu sacra/
menti. Est enim matrimoniu⁹ carnale
sacramentū. i. signum matrimonii illi/
us quod est inter xp̄m ⁊ ecclesiā. Vñ
sicut xp̄s non duxit nisi unicā ecclesiā
⁊ uirginē. ita sacerdos qui est xp̄i vi/
carius non debet esse maritus nisi unius
mulieris ⁊ uirginis. Virginem autem
reputat ecclesia quecūq̄ prius nō fue/
rit coniugata licet sit corrupta. Unde
si aliquis uiduā duxerit. nunq̄ p̄mo
uetur. si corruptā a se bñ poterit. *¶*
autem ep̄m uel sacerdotez prudentem
oporteat esse. patet. q̄a p̄pter simpli/
cem stoliditatē sc̄dm canones pōt ali/
quis deponi ab officio. ⁊ quia sacer/
dotem oportet habere clauēs. Vna ē
autem clauis sciētie. altera predicatio/
nis. de quibus postea dicit. Sobrie/
tas sacerdoti precipit̄ propter pericu/
lum. ne si sacerdos fuerit uocatus ad in/
firmum ⁊ ipse ebrius fuerit. ⁊ ire non
possit. infirm⁹ sine penitētia moriat̄.
uel si possit ire nesciet infirmo iustus ⁊
salubre dare cōsiliuz. Et non debz ali/
quis si ebriosus fuerit ordinari.

Sequitur ornatum. Iste oruatus non
solum in moribus sed etia⁹ intelligit̄
in habitu. s. ut habitū clericus hēat re/
gularem. Sed iste quis sit ex instituti/
one canonum debet attendi. quia nō li/
cet clerico pannos habere uirides uel
rubeos. nec cappas manicatas. nec cal/
ceos laqueatos uel hm̄di. Cum autem
clericus ep̄o iuret canonicā obediētā
⁊ canones tales uestes prohibeāt. pōt
timere cleric⁹ q̄ sit periur⁹. si aliquas
uestes habuerit cōtra promissaz regu/
lam. Habitus etiā in tonsura regula/
ri attenditur. s. q̄ sit regulariter tōsura/
tus. *¶* etiam pudicitia sit sacerdoti
necessaria. magis patet q̄ dici oport/
teat. Et q̄ doctor esse debeat. pate/
bit cum de sciētia sacerdotis loq̄mur.

Hospitalitas quoq̄ necessaria ē sa/
cerdoti ⁊ omni clerico. quia potius mi/
nistri sunt rerum ecclesiaz q̄ dñi. Bo/
na enim eorū sunt bona pauperū. un/
de in tāta abundātia dat̄ ecclesiis ut
habeāt clerici unde pauperes recipiāt
⁊ domus sacerdotis potius dicēda est
hospitale pauperū q̄ ipsius propriū.

Sequit̄ domui sue bene prepositum.
Qui enim gubernare nescit familiā su/
am. non debet assumere ecclesiam ad
gubernādum. Unde cōtra hanc regu/
lam faciunt qui dāt pueris ecclesias.

Sequit̄ non percussorē. Episcopus
enim manu propria nulluz debet per/
cutere. nisi forte i disciplina alicui pe/
nitenti danda. Simplex at̄ sacerdos
potest percutere discipulos si habet.
⁊ est doctor eorum. similiter ⁊ seruien/
tes suos si deliquerint ad corrigēdos
eos. ita tamē moderate ut uerba ad
flagelloz quātitatem non accedant.
Sed dicitur hic percussor. non qui sic

percutit sed qui ex malicia. Sequitur non litigiosum. hoc non solum de rixis et obiurgationibus turpibus intelligitur sed etiam de litigiis causarum que in foro seculari sunt. quia clericus nisi res habeat sed possessiones laicas non debet de rebus ecclesiasticis in foro seculari litigare. ymo secundum canones si hoc fecerit debet puniri. et etiam id perdere quod euicit. Unde dicit lex secularis quod turpe est clerico si iura sciat civilia. uerum tamen nunc sustinet ecclesia quod clericus pro se et pro aliis litigat in foro ecclesiastico et in foro seculari. et precipue recipit laboris sui. Sed uir religiosus in nulla causa secundum canones aduocatus esse debet. nisi in causa domus sue. Quod uero sacerdos non debet esse cupidus. ex utroque patet testamento. quia per sacerdotum cupiditatem fere omnia mala et in noua et in ueteri lege contingunt.

Sequitur non neophytus. id est nouiter conuersus ad fidem. quia non debet aliquis nisi prius experimentum de ipso habeatur. post conuersionem suam statim admitti ad sacros ordines. Cum tanta enim est aliquis ordinandus diligentia cum quanta difficultate deponendus est. Scandalum enim esset ecclesie si ille qui statim heri in foro hodie stet in choro et si ille qui heri cantor fuit histrionum hodie sit prepositus sanctorum. Ista tredecim capitula dicuntur et sunt regula apostolica. que precepta qui nescit sacerdos esse nescit.

De his que oportet sacerdotem scire

Capitulum. xv.

Uit autem quedam determinate instituta a canone que oportet sacerdotem necessario scire.

Hic est canon talis. que ipsis sacerdo-

tibus scire necesse est. scilicet sacramentorum liber. lectionarius. antiphonarius baptismum. compotus canones psalmiales. psalterium. omelie per circulum anni. diuersis diebus et singulis festiuitatibus apte. Ex quibus omnibus si unum de fuerit sacerdotis nomen uix in eo consistere potest quia ualde sunt periculo se mine euangelice quibus dicitur. si cecus cecum ducit ambo in foueam cadunt. Ista pauca sunt ualde onerosa. unde tanto turpius est ea ignorare. quanto sunt leuiora.

Expositio supradicti canonis.

Capitulum. xvi.

Deat autem hic canon libri sacramentorum missalem. quia in eo continentur ea per que sacerdos debet administrare sacramenta ecclesiastica. scilicet quomodo baptizare debeat et eucharistiam conficere. et aliquos in matrimonio coniungere. et infirmos inungere. Sacerdos autem non solum scire debet quomodo predicta debeat facere sed etiam que et quot sunt sacramenta ecclesie. de quibus dicitur postea. Per librum etiam sacramentorum comprehendit librum qui graduale dicitur propter quosdam cantus in eo contentos qui cantantur in missa ante gradus altaris. Sunt tamen in graduale alii cantus. ut introitus siue officium quod cantatur quando a uestuario ingreditur ad altare sacerdos. Sunt et in eo cantus qui dicuntur alleluia. et cantus qui offerenda siue offertorium. scilicet quando hostia offertur sacerdoti. et cantus qui dicitur communio. Sunt et in eo qui sequentie dicuntur. et dicuntur tales cantus sequentie quia de nouo secuti sunt antiquos cantus ecclesie. Unde et grisei monachi nul-

Iam cantant sequentiam in monasteriis suis. Antiphonarius similiter continet responsoria que respondent lectionibus. sed sumpsit nomen ab antiphona que est dignior catus propter significationem. Sicut enim antiphona partim cantat ante psalmum. et post psalmum tota. ita hic pregestam partim dulcedine celestis patrie. sed post psalmum. s. bonorum operum completio. nem. totam habebimus dulcedinem. Dicitur autem antiphona quasi ante tonans. Et tales modi cantandi sumpti sunt a ritu gentium. Gentiles enim in primitiva ecclesia conversi ad fidem. quia non audiebant in ecclesia tales cantus quales in phanis suis habere solebant. officia et obsequia ecclesie contemnebant. Unde ecclesia sumpsit tales cantus quales prius habere solebant gentiles. Baptisterium uocat manuale in quo forma continet baptisandi et sepeliendi. qui libellus exceptus est a libro sacramentorum. Quid autem sit lectionarius patet.

Computum uero uocat Kalendarium. qui sic uocat a kalendis que sunt in principis mensium. et dicunt kalende a kalon quod est uoco. quia in principis mensium uoce preconiatio uocatio fiebat ad mundinas. Scientia computi ualde est necessaria sacerdoti. ne erret in denunciatione ieiuniorum et solennitatum tam mobilium quam immobilium. Quaedam enim solennitates mobiles sunt. ut septuagesima. quadragesima. pascha. penthecostes. que mutantur secundum lunationum mutationes. Canones penitiales uocat libellum quendam in quo ostenditur que penitentia cuiusque peccato sit imungenda. et de hoc propositum nostrum principale est tractare in hoc opere. Omelias uo-

cat sermones quosdam a sanctis ad laycos. Vnde dicitur omelia ab omos quod est unum. et laycos quod est laycus. quasi unice. id est singulariter ad laycos. quia omelie tantum ad laycos sunt facte.

Quid sit sacramentum et quot sint sacramenta. Capitulum. xvii.

Et autem sacerdotibus necessario scire quid sit sacramentum et quot sint sacramenta et quod per illos administrari debeant. Est autem sacramentum inuisibilis gratie uisibilis forma. Vel sic. Sacramentum est sacre rei signum. Signum autem est res propter speciem quam sensibus infert. aliud in cogitatione uenire faciens. ut aqua baptismatis preter speciem quam offert oculis. interiorum significat ablutioem a peccatis. Sed obicit. Caro christi in altari est sacramentum. non tamen inuisibilis gratie uisibilis forma. quia ibi non uidetur caro christi. Ad hoc dicendum est quod aliquod sacramentum tantum est signum ut forma panis et uini in altari. et aqua uisibilis in baptisate. Quoddam enim sacramentum est tantum res. ut mysticum corpus christi. id est ecclesia siue collectio fidelium est res significata per formam panis et uini. quia sicut ex granis multis fit panis. et ex multis uinis uinum. ita ex multis hominibus fit uinum corpus christi. Similiter in baptisate. interior mundatio a peccatis tantum est res. et non signum. sed significat per exteriorum ablutioem res et signum. In altari ipsa caro et sanguis christi significat corpus mysticum christi. id est ecclesiam. et significat per formam panis et uini. Similiter in baptisate. character qui im-

primitur anime tres et sacramentum. quia significat interiorē ablutionem. res est que signatur per exteriorē tunc tionem. Quodlibet sacramentū ē forma uisibilis. quia formā habet uisibilem sibi annexā. et ideo dicitur sacramentum. quia res est. i. forma uisibilis non sibi se. sed sibi formā sibi adiunctam. Per hoc autē quod dictū est quod sacramentum est sacre rei signū. uidetur quod imago que est in ecclesia sit sacramentū quia signū est sacre rei. i. xpi. Videtur etiam quod quelibet res que est in mūdo sacramentum sit. quia quelibet res ali quo modo deum significat. Ad hoc dicimus quod oportet ut sacramentū in nouo testamēto sit institutū ab ecclesia et quod habeat aliquā similitudinē cuius re quam significat. et quod rem efficiat quā figurat. et si est sacramentū noui testamenti sicut est baptismus et eucharistia institutum est ab ecclesia. et similitudinem habent cum rebus quas significant. sicut supra dictum est. et efficiūt quod figurant. Baptismus enim significat interiorē mūdationē. et facit eam non prima auctoritate que solius dei ē sed secundaria quadā uirtute. quaz deus ex sua gratia cōtulit baptismō. et ita est de aliis sacramentis.

De septem sacramentis ecclesie.

Capitulum .xviii.

Vnde autem septem sacramenta in ecclesia dei. s. baptismus. eucharistia. penitentia. cōfirmatio. extrema unctio. ordo. cōiugium. Circa baptismum necessariū est scire sacerdoti in qua forma debeat baptizare. et dixit dominus apostolis. Ite docete omnes gētes. baptisantes eos in noīe patris et filii et spiritus sancti

Vnde si quis mergēdo paruulū in fonte baptismatis non dicat. ego baptizo te. sed dicat tū. In nomine patris et filii et spiritus sancti. non uult formaz baptismatis obseruare. Vnde instruendi sunt layci qui baptisant in necessitate quod dicāt. Ego baptizo te et cetera. Si enim pretermittāt hanc clausulam. ego baptizo te. timēt multi quod non sit uerus baptismus. Verūtamen in benedictiōibus omnibus dicit episcopus. In nomine patris et filii et spiritus sancti. Non dicit. Ego benedico te in noīe patris et filii et spiritus sancti. Eadē rōne uidet quod sacerdos possit dicere. baptizando aliquem. In noīe patris et filii et spiritus sancti. quia baptismus fieri dedit enūciando. quod non pōt fieri sine modo indicatiuo. Timē dum est quod non fiat baptismus sine indicatione predictōrum uerborum. Dixerunt tamen quidam quod ipsa cōparatio ē per uerbo. Vnde cum sacerdos immergit paruulū idem est ac si diceret. ego baptizo te. Sed iterum querit in quo nomine baptiset paruulus cum dicitur. In nomine patris et filii et spiritus sancti. Si dicat in hoc nomine dei. non coheret ostrucitio. quia pater et filius et spiritus sanctus nō habent nomina separata ab unitate. Ideo cum dicitur baptizo te in nomine patris et filii et spiritus sancti. duplex ē sensus. Primus est cum dicitur ego baptizo te in nomine patris et filii et spiritus sancti. id est in uirtute baptismatis quaz dedit pater et filius et spiritus sanctus. Secundus sensus est in eadē perlatiōe. baptizo te in noīe patris et filii et spiritus sancti. id est ad honorem patris et filii et spiritus sancti et tu honores patris et filii et spiritus sancti. Prouidendum est enim sacerdotibus ut trinam faciāt immersionem. Periculū

est enim eis qui uersant aquam super paruuluz ut totus irriget. quia dicit Apostolus Cōsepulti estis xpo ī baptismo. ut sicut totus xps fuit in sepulcro. ita totus puer irriget baptismo. et ideo multo melius est mergere puerū in fonte q̄ aquā super eum uersare.

Item sciēdum q̄ in baptismo do/minus potius dedit uirtutē uerb ornm sentēcie q̄ uerba. Unde in omni lingua baptisari pōt dūmodo uerboꝝ sentēcia teneat. ymo etiā si corrupte proferrantur uerba. dūmodo integra sit sententia. non minus est baptisus. sicut legitur in canone de quodā qui baptisauit in nomina patrias et filias et spiritus sanctas. nec tamē ideo minus fuit baptisatus.

De baptismo. Ca. xix.

Necessaria est etiā intētio baptisandi. unde cum pueri ludētes in balneo aque se immergant et dicāt. Ego baptiso te in noīe pa. et fi. et s. non est baptismus. Sed si ex intētionē hoc faceret quis. sicut uicimus q̄ quidā adolescēs paruuluz baptisauit iudeū in flumine balneatē cum intētionē baptisandi. et ille puulus iudeus cōsensit. Judicatu fuit ab ecclia q̄ xpianus esset. et cōtradictentibus iudeis xpianus remāsit. Ita ergo in baptismo tria sunt necessaria. scz forma uerboꝝ quātum ad sentēciam. et mersio in aqua. et intētio baptisantis et baptisati. cetera omnia sunt de solēnitate. uidelicet exorcismus. cathecismus et olei inunctio. quia licet hec oia deficerent. tamen esset baptisatus. Sed antiquitus baptisabāt sacerdotes in uigilia pasche et penthecostes. Unde habuerunt preparationes suas scz ex

orcismos et cathecismos.

De exorcismo Ca. xx.

Exorcizare idem est quod adiuurare. adiuurat enim sacerdotest dyabolū. ut exeat ab hoc famulo dei ne impediatur nec p̄tatem īpediendi habeat illum qui debet baptisari. Cōstat enim q̄ nunq̄ dyabolus recedit a paruulo q̄diu est in eo originale p̄tē. s. donec per baptismū mūdetur. Dicitur autē exorcismus idē quod adiuuratio. quādo adiuurant demōes per orōnes ab ecclia institutas. ne nocent paruulo.

De cathecismo. Cap. xxi.

Cathecismus idē est quod instructio et cathecumini dicuntur. quia mos erat antiquitus ut ante diem pasche et penthecostes illi qui baptisare debebāt in fide instructi ad baptismū uenirēt. Sed quia sepe periculum imminēbat. ex eo q̄ multi moriebantur antē pascha uel p̄thecostes paruuli. institutu fuit ab ecclia ut puer statim natus baptiset etiā a patre uel matre. uel ab alio quocūq̄ si esset periculum mortis in paruulo.

De patrinis. Ca. xxii.

Uinc autem loco eorū qui instructebant baptisandos ante baptismum. successerunt patrinis qui suscipiunt paruulū de sacro fonte. et ex promissione quam ibi faciūt. tenent instruere filiulū suū in fide xpī et in oratōe dominica. quod si non fecerint. rei sunt mortis paruuli. Sicut sicut dicit Augustinus. Patrini se obligant fideiulsores pro paruulis suis ut fidem xpī sciāt. Sacerdos est etiā

omnium eorum p̄ spiritualis quos
baptizat. Unde si pater ⁊ mater par-
uuli morerent ⁊ etiā patrini. credim⁹
q̄ sacerdos teneat instruere paruulū
pupillum. Si at̄ contingat q̄ laycus
baptiset paruulum ⁊ ille conualeſcat.
debet paruulus portari ad ecclesiam
⁊ sacerdos debet implere omnia q̄ a lay-
co sunt pretermiſſa. ſc̄z exorcismum ⁊
inunctionem. ⁊ hoc tm̄ propter ſcan-
dalum. ne uideat̄ a laycis non eē ple-
ne baptizatus. ⁊ quia exorcism⁹ ⁊ iu-
unctio ualent ei cōtra dyabolum. ne
pōſſit ei nocere. Non autem efficiunt
compadres qui aſtant ⁊ tangunt pue-
rum. quia non eſt aliqua compaterni-
tas ubi non eſt natiuitas. ⁊ puer in ta-
li caſu non naſcitur uel renaſcitur. nec eſt
mirandum q̄ adiurat̄ dyabol⁹ ut ex-
eat a baptizato. licet in eo nō ſit. quia
is eſt ſenſus. Exi ab eo. id eſt non ha-
beas poteſtatem nocēdi ei.

De his de quib⁹ dubitat̄ utrū ſint
baptizati uel non. quomō baptizent̄.

Ca. xxiii.

De paruulis autem expoſitis
de quibus dubitat̄ an ſint bap-
tizati an non. certa ē forma.

Debet enim ſic dicere ſacerdos. Si es
baptizatus non baptizo te. ſi at̄ nō es
baptizatus ego baptizo te in noīe pa-
tris ⁊ fi. ⁊. ſ. ſ. Preterea notandū q̄
ille qui ſuſcipit ⁊ cuius proles ſuſcipi-
tur de ſacro fonte. dicunt̄ cōpadres i-
ter ſe. ⁊ tamē uulgariter cōpadres bap-
tizati non dicunt̄ qui eum ſuſceperūt
ſed patrini. Unde baptizatus nō di-
cit. iſte eſt compater me⁹ ſed patrinus
demonſtrato eo qui eum de ſacro fon-
te ſuſcepit. Item prohibitum eſt ne
plures ſint patrini q̄ duo. propter i-

pedimentum ⁊ periculū matrimōni.
aliter enim inter multos per matrimo-
nium non dilatarēt caritas ſi plures
eſſent q̄ duo. De his at̄ infra largius
dicemus. Item aliqua proles in ne-
ceſſitatis articulo baptizata fuit. ⁊ nō
diſcernebat̄ an eſſet maſcul⁹ an femi-
na. pro certo tamē credebat̄ eſſe maſ-
culus cum eſſet femina. ⁊ ſacerdos bap-
tizauit eam cū intentione baptizandi
marem. ⁊ nomē maſculi ei impoſuit.
queritur utrum illa mulier ſit baptiza-
ta. Et eſt piuz credere q̄ baptizatus fu-
it. Error enī ſexus uirtutē baptizati-
onis non debet impedire. licz impediāt
matrimonium.

De ſacramento eucharistię.

Capitulū. xxiiii.

Secundū ſacramentū ē eucha-
riſtia. non tamē ſm dignita-
tem. quia ſacramentū bap-
tizatiſ maximum eſt neceſſitate. q̄ ſi
ne eo non eſt ſalus. ⁊ ideo primuz eſt
⁊ quaſi ianua aliorū ſacramentorum
Sacramentū autem altaris dicit̄ ma-
ximum ratōe cōtinentię. quia carnē ⁊
ſanguinem xp̄i in ſe continet. quib⁹ ni-
hil eſt dignius. Ordo etiā maximum
dicitur rōne pr̄tatis. q̄ ex uirtute or-
dinis poteſt homo facere quod non
angelus. ſc̄z conficere corpus xp̄i. Di-
citur etiā matrimonium maximum rō-
ne ſignificationis. ſignificat enim con-
iunctionē chriſti ad eccleſiā. ⁊ chriſti
ad fidelem animam. quo nihil maius
dare nobis potuit. Dicit̄ etiā confur-
matio maximum ratione cōferentis. q̄
ſolus epiſcopus qui maior eſt aliis o-
fert hoc ſacramentū. Sacramentū etiā
cōfeſſionis quandoq̄ maximum dicit̄
rōne curationis. quia nihil ita curat

animam post lapsum sicut confessio.
Quãdoq; etiam maximuz dicitur ex/
trema unctio. quia in extremis multũ
prodest. ⁊ quod est extremum dicitur
maximum.

Que sunt maxima ad conficienduz
eucaristiam Capitulũ. xxv.

¶ Ircã eucaristiam primo sciẽ/
dum est q; ad conficiendũ eu/
caristiam quatuor sunt neces/
saria s. puritas materie. ordo. uerba
sacra. ⁊ intentio conficientis. Puritas
materie. s. q; panis sit triticeus. quia
dominus comparauit se frumẽto di/
cens. Nisi granum frumenti cadẽs in
terram mortuũ fuerit ipsum soluz ma/
net. Si at grana alterius generis com/
mixta fuerint. periculum est. quia nisi
granum omixtum tam paucum sit q;
absorbeat penitus a frumẽto. corp;
xpi unde non cõficiẽt. Verba etiam sa/
cra a domino istituta in euãgelio ad
hoc neccessaria sunt. quia sine ill nō
consecrat eucaristia. Ordo etiam exi/
gendus est. quia nisi uerum habeat
ordinem sacerdotis nihil est qd agit
in altari. Intẽtio etiã neccessaria ẽ. q;
si quis talia ludẽdo facit. non confi/
citur corpus xpi. Verũtamen quia ẽ
forma illorũ uerboꝝ alia in uno euã/
gelista ⁊ alia in alio. credimus q; non
possit cõfici corpus xpi. nisi tm illis
uerbis euãgelicis q; sunt ab ecclia ap/
probata. quia magna est ecclie auct/
toritas.

De uino ⁊ aqua Ca. xxvi.

¶ Tendenda est etiam materia
uini. s. q; sit uinum ueruz ⁊ q;
non admisceat aqua in tãta
quãtitate q; pereat essentia uini. quia
tam parua debet esse cõmixtio aque.

ut tota aqua absorbeat in uino. Quã
doq; talis est cõmixtio q; neq; ibi est
uerum uinum. neq; uera aqua. sed qui/
dam liquor qui nec aqua est nec uinũ
unde in talibus timendum ẽ periculũ
Si autem seruet uinum tam diu q; cõ/
uertatur in acetum. non inde conficiẽt
sanguis xpi. Aqua at uino cõmiscet.
quia de latere xpi exiuit sanguis ⁊ aq;
ad significanduz q; layci qui sunt de
corpore xpi quod est ecclesia. omiscẽ
di sunt i unitatẽ sacramẽti. quia sicut
in apocalipsi legitur. Aquę multe po/
puli multi. Si tamen per obliuionem
uel negligentiam non fuerit aq; mixta
in calice. nō tamẽ minus sicut dicit q;
dam sanguis xpi conficiat. Unde fac/
ta consecratione super uinum solum/
modo debet postea admisceri aqua.
quia uerus xpi sanguis est. sed graui/
ter peccauit qui obmisit.

Quando panis ⁊ uinum fit sacra/
mentum. Ca. xxvii.

¶ Reterea sciendum q; post cõ/
secrationem ⁊ prolationẽ il/
lorum uerborũ sacrorũ. Hoc
est corpus meum. ⁊ illorum. Hic est ca/
lix sanguinis mei ⁊ c. cum aliis. quib;
deus dedit uirtutem ut per ea confici/
atur corpus ⁊ sanguis eius. nec rema/
net ibi panis nec uinum. sed cõtra na/
turam rerum creatarũ sunt ibi forme
sine subiecto. quia ibi est color et sa/
por panis ⁊ uini sine õni subiecto

De renouatione eucaristie.

Capitulũ. xxviii.

¶ Ebet autem propter reueren/
tiam huius sacramẽti in alta/
ri renouari eucaristia de octa/
uo die in octauum. ne muscida fiat
hostia. ⁊ ita generet horrorẽ sumẽti.

Similiter sufficit uiris perfectis et sanctis inclusis. de octaua in octaua sumere eucaristia. Sacerdotibus sufficit quotidie semel conficere et sumere. Unde Augustinus. Quotidie sumere eucaristiam nec laudo nec uitupero. quia si ex nimia deuotione quotidie celebrat sacerdos. laudabile est dummodo sit uir perfectus. Si autem ex alia causa uituperabile est. et maxime si qua subsit conscientia mortalis peccati. Laycis saltem semel in anno scilicet in pascha nisi fuerint infirmi detur eucaristia. et si tunc noluerint sumere. excommunicari debent. nisi forte de consilio sui sacerdotis abstineant. quia multi etiam post contritionem cordis abstinere ab eucaristia. donec in aliqua parte satisfecerint. et quibusdam etiam iniungitur ut usque ad finem uite ab eucaristia abstineant pro quibusdam enormibus peccatis de quibus postea dicitur. Est enim peccator indignus sumere eucaristiam. donec totam suam penitentiam uel saltem partem compleuerit. Dicitur autem eucaristia ab eo quod est bonum et carisma quod est gratia. quia meliorem gratiam non posset nobis dare quam suum corpus et sanguinem.

Item unde supra Ca. xxix.

Ideat etiam sacerdos quod si plures hostias ponat super corporale in altari. et cum profert hec sacra uerba. Hoc est corpus meum. faciat demonstrationem ad omnes hostias non ad unam solam. quia nisi per omnes demonstrationem signa. non consecrantur. Preterea uideat ne alie hostie in pixide aliqua propinque sint calici in hora consecrationis. quia dicunt multi omnes hostias consecrari que sunt in altari. Item sciendum quod nec uinum solum

conuertitur in sanguinem. nec panis in solum corpus christi. sed nunquam est corpus sine sanguine nec e converso. et ideo in calice est totus christus. et in forma panis totus. Item quia eucaristia augmentum dat gratie. Dixerunt quidam quod paruis danda esset eucaristia. quod erroneum est dicere et falsum. Sed pro resolutione istorum hic aliqua breuia et utilia notanda sunt. Primo notandum est quod ad perfectionem sacramenti requiritur intentio ministri qua se subicit principali agenti. ut scilicet intendat facere quod ecclesia fecit et christus fecit. et hec intentio est simpliciter necessaria saltem in habitu ad minus. Nam cum sacerdos dum accedit ad altare et intendit facere quod ecclesia et christus fecit. si aliqua alia cogitatio occurrerit ex infirmitate humana. uirtute tamen prime intentionis consecrat. tamen studiose curare debet minister ut etiam actualem intentionem in actu consecrationis habeat. Secundo sciendum quod si aliqua hostie ex obliuione remaneant in altari. aut aliquae guttule uini adhereant pediculis calicis et sacerdos conficit non sunt consecrate nisi actualem intentionem ad eas dirigit. Tercio sciendum est per modum questionis quod si sacerdos habeat ante se decem hostias et intendit consecrare nouem. que sunt ille nouem consecrate? Ad quod dicendum quod ille nouem hostie per intentionem sacerdotis a decem distincte sunt consecrate et non decima. quia intentio sacerdotis ad nouem que intendit consecrare est directa et decima quam a numero excipit. non est consecrata. Ulterius est notandum quibus hoc sacramentum dandum est. Pro quo sciendum quod omnibus bapti-

fatis adultē deuote a sacerdotib9 fm
sancte matris ecclesie ritū petentibus
est dandum. Est etiā sciēdum qd si a/
liquis ad sacerdotē ueniat. 7 in ocul
to pctm suū ei cōfiteat. 7 dicat qd pe/
nitere nolit uel non possit. 7 si postea
ueniat in publico 7 eucaristiā petat n̄
potest ei denegare sacerdos. sed debet
ei dicere in privato. Ego trado tibi
mortē tuam. iudiciū tibi māducas et
bibis. Si uero publice dicat aliquis
se nolle cōfiteri nec agere penitentiam
de peccato suo. nullo modo dāda est
ei eucaristia. Preterea sciēduz qd nul
lus sibiipsi dare debet eucaristiā nisi
sacerdos in altari. Vnde sacerdos in
firmus non debet accipere eucaristiā
nisi per manum alteri9 7 quia domin9
dixit. Hoc facite in meā cōmemorati
onem. quotienscūq; sumitis. mortali
ter peccat qui celebrat propter aliam
causam q̄ propter memoriam domi
nice passionis.

In quibus diebus possit sacerdos
pluries celebrare. Ca. xxx.

Atet ex predictis qd quotidie
bis sumere eucaristiā est dam
nabile. De hoc enim nūq̄ du
bitauit beatus Augustinus. Sunt autē
tres casus in quibus sacerdos pluries
potest sumere eucaristiā in die. In die
enim natalis domini ter celebrat mis
sa. propter misterii significatōis. qd
prima missa significat statum ante le
gem. secūda statum sub lege. tertia sta
tum sub gratia. Et quia missa nō de
bet sine susceptione eucaristie celebra
ri. 7 ideo oportet ter sumere eucaristi
am illo die. Illud at̄ permissum ē in
ecclesia 7 non preceptū qd quilibet ter
celebret in illa die. Si enim tres essent

sacerdotes in una ecclesia. melius esset
qd unus unam 7 alius aliam 7 terci9 ter
ciam missam celebraret q̄ unus solus
tres. Preterea dicit canō qd si qua sit
solēnis festiuitas in aliqua ecclesia sic
ibi cōcursus populoz. 7 non p̄nt om
nes una hora cōuenire. p̄t sacerdos
in eadē die bis celebrare. ne fidelū de
uotio missa pruet. Preterea si habe
at sacerdos in aliqua die solēne fun9
presens. ita ut parrochiani nolit care
re missa de die. nec etiā propter scāda
lum corpus sine missa debeat sepelire
potest tunc sacerdos bis celebrare. pri
mo de die. secūdo pro defunctis. Nō
enim debet primo celebrare. p̄ defunc
tis 7 postea de die. quia uita hec ter/
minatur in mortē. sed de morte nō est
regressus ad uitā. Cū at̄ sacerdos bis
in eadē die celebrat. tunc retineat ma
nus suas 7 calicem cum aqua et uino
post communionem. ne aliq̄e reliq̄e
panis uel uini in digitis eius uel in ca
lice remaneant. 7 non debet sumere ab
lutionem illam sed reponet̄ in uascul
q̄ ad finez alteri9 misse. 7 tunc sumat
utrāq; quia propter reuerētiam sacra
menti non debet aliquis celebrare ni
si ieiunus. Nō autē esset ieiun9 si sum
psiss9 ablutionē illā que ē pura aqua
uel purū uinum.

De matrice ecclesia 7 capella.

Capitulū .xxxj.

Atet ex predictis qd si qs ha
beat unam ecclesiā matricē et
capellā ei adiacentē. non del
bet in eadē die primo celebrare i ma
trice ecclesia. 7 postea i capella. Sed si
capella sufficiat propriuz hēat sacer
dotem. si at̄ non sufficiat. fundatores
capelle sacerdoti necessaria dent. qui

ibi ministret cum illis bonis que prius
habuit capella et de propriis adden/
do. quod si noluerint careant capellano. et
sacerdos matricis ecclesie habeat quod prius
habuit capella. quia quod deo consecratum
est non debet redire ad fundatores. Item sciendum
quod si sacerdos celebrauerit sine uestibus et
pallis et corporalibus et sine altari et calice
consecratis. nihilominus est ibi uerum corpus
christi. et sanguis christi uerus. dummodo sint
prolata illa sacra uerba. hoc est corpus
meum. et hic est calix sanguinis mei et
quia in istis uerbis tota consistit substantia
consecrationis corporis et sanguinis christi. cetera autem sunt de sollemnitate.
Adagna tamen negligenter et maximum
peccatum est si aliquid de predicta sollemnitate
pretermittat. Unde beatus Martinus
fuit ab angelo reprehensus. quia nudis
brachiis celebrauerat. Sciendum
est etiam quod sumit corpus christi scilicet
sacramentaliter et spiritualiter. Sumit
enim spiritualiter quicumque credit uerum
corpus christi esse in altari. Unde dicit
canon. Crede et manducaisti. Sacramentaliter
autem sumit qui sacramentum illud
sumit sub forma panis et uini.
Plus autem ualet sacramentaliter sumere.
quia qui digne sumit sacramentaliter.
augetur in eo gratia ex uirtute sacramenti.
Unde eucharistia dicitur quasi
bona gratia. et sicut dicitur multi dimit
tuntur digne sumendi aliquid de pena pec
cati. et hinc omnes dimituntur eis uenia
lia. Sicut dicitur est superius quod ad con
secrationem eucharistie sufficiunt debita qua
tuor. scilicet forma panis. uerba sacra. or
do et intentio. Unde dicimus quod si sacer
dos hereticus hec omnia obseruat. eu
charistiam potest consecrare. Si autem formam

uerborum peruertat. uel materiam pa
nis et uini mutet. non consecrat. Tamen dicit
Augustinus. Non est corpus christi quod con
secrat hereticus. et suppleendum est. si puer
tat formam uerborum uel mutet materiam.
Vel uocat ibi Augustinus. corpus christi ecclesi
am. Congregatio autem hominum quae fa
cit hereticus non est ecclesia. et ideo non est
corpus christi. Hereticus autem uel quilibet ali
us pro crimine suo depositus et degrada
tus nunquam amittit ordinis characterem
quia degradatio nihil aliud est quam per
petua suspensio. Unde sicut apostata re
diens ad ecclesiam non reaptisat. ita
hereticus degradatus si per dispensationem
summi pontificis fuerit reconciliatus
et suo ordini restitutus. ordines habet
et ideo si consecrat consecratum est. unde
patet quod hereticus ordinatus et restitutus.
non reordinatur.

De missis pro defunctis. Ca. xxxii.

Reterea sciendum quod celebrare
missam pro defunctis summum
remedium est eis. quia ibi reposita
sentat deo pro passio christi. Hiesu. per
quam omnes redempti sumus. ibi enim
christi merita offerunt. que deus pro sine
remuneratōe non respicit. Cum enim uir
sanctus ipsum in altari tenet in mani
bus. quodammodo christus se committit ip
sius peccati. ut dicat bonus sacerdos quod
quid uult et ipse christus faciet. Queri
tur si missa pro uno defuncto celebra
ta plus ei ualeat quam alius. Ad hoc be
atus Hieronimus tale ostendit simile. quod
si cereus accessus afferat de nocte in do
mum aliquam. ob alicuius domini ibi re
sidentis reuerentiam. omnes tamen qui
sunt in ea illo lumine participat. eo modo
si celebrat missa pro uno defuncto om
nibus prodest. sicut lumen quod in te

Quaestio

Tha qm qm

nebris ostenditur est lucidum corpus
xpi quod illuminat omnes qui dū ui
uerent illuminari merebant. Verūta/
men orōnes speciales ⁊ deuotōes spe
ciales pro uno facte magis p̄sunt uni
q̄ alii. Solet queri utrum una mis
sa magis profit defunctis q̄ alia. q̄a
omnis missa ē pro defunctis sed non
omnis de defunctis. Q̄ at̄ ōnis mis
sa sit p̄ defunctis. patet quia hostia
diuidit̄ in tres partes. Vna p̄ signi
ficat gratiariū actionē que est pro san
ctis. Alia pars significat orationē q̄
est pro uiuis. Tercia significat propi
tiationem que est pro defunctis. Vñ
uersus. Pars ē p̄ sanctis. pars ē pro
iustificādis. Illa refert grates. suppli
cat ista deo. Quia tā pro uiuis q̄ eti
am pro defunctis supplicam⁹ deo. s̄z
pro solis sanctis grates referim⁹. Illa
missa sola ē de defunctis in qua p̄
omnes partes missē fit mētio defunc
torum. ut in introitu missē cum dicit̄.
Requiem eternā dona eis domine. et
lux perpetua luceat eis. ⁊ in epistolā
in orationibus ante epistolā. ⁊ in euā
gelio. ⁊ ista que premittunt̄ cōsecrati
oni possunt specialiter defuncto uale
re. Sed sicut dicit̄ multi. ipsa oblatio
corporis xpi ⁊ sanguinis eque ualent
omnibus. Ipsa at̄ deuotio quā sacer
dos habet pro defuncto dum deo of
fert eucaristiā. magis ualeat uni q̄ alii
Patet itaq̄ q̄ si sacerdos promittit
alicui penitenti q̄ p̄ ipsi⁹ amici aia ce
lebrabit missā uidelicet de defunctis
non soluit promissionem suā nisi to
tum faciat quod ad missam illā perti
net. Verum tamē si simpliciter p̄mit
tat q̄ celebrabit pro aia illi⁹ potest se
absoluere a promisso quācunq̄ mis

sam celebrando.

Sequitur de tercio sacramento. id
est de ordine ecclesiastico Ca. xxxiii.

Equitur de tercio sacramen
to. i. de ordine. Ordo autē ē
caracter autoritate ⁊ misterio
ecclesie alicui impressus. ad aliquod
officium ecclesiasticum exercendum
cum dignitate ⁊ honore annexo.
In omni enim ordine per ministeriū
episcopi aliquis caracter ordinato i/
primit̄ qui nunq̄ deleri poterit. sicut
supra dictū ē. Et omnis ordo datur
ad aliquod officii exercēdum. Unde
patet q̄ ordo regis. ⁊ ordo militaris
⁊ ordo cōiugalis non sunt pprie or
dines. Dignitas at̄ ordinis duplex ē
scz substāialis ⁊ accidētalis. Substā
tialis dignitas ē. q̄ ordo semel accep
tus nunq̄ amitti poterit quātum ad
essentiam. Dignitas at̄ accidētalis est
duplex. Vna est si aliq̄s manū miserte
uolentā in ordinatū. statim ipso iure
excōmunicatus est. Unde dicit̄ incide
re in canonē late sentēcie. Sed hoc nō
est de substācia ordinis. sed quia lay
ci promi erāt cōtumeliā inferre clericis
in corporibus suis. iō institutum fuit
in ecclesia. ⁊ lata fuit in ōnes tales ex
cōmunicationis sentēcia. Est aut̄ alia
ordinis dignitas. s. cum quis ordina
tus fuerit non poterit seua exercef̄ of
ficia uel sordida. licet etiā degradat⁹
fuerit. Non enim decetero incarcerare
hoīes uel cōstringere uel aliquā seuci
am in dānatos poterit exercere. sordi
dis etiā obsequiis man⁹ non pōt ap
ponere. Unde uidim⁹ quēdam sacer
dotem suspēsum ab officio donec uel
niret ad curiā romanā. eo q̄ publice
in conspectu hominū onerauit curru⁹

suum fimo ut trāsportaret in agrum.
Magna enim reuerētia debet mani /
bus inunctis et capiti cōsecrato Unde
ualde reprobū est q̄ in quibusdā regi
onibus cogunt sacerdotes pre iopia
uetera et sordida peregrinoꝝ reparare
calciamēta. Unde credimꝰ q̄ qui hoc
sustinent peccāt et illi similiter q̄ni tale
ab eis suscipiūt obsequiū. Si ergo or
diatus ad p̄niam uenerit. querēdū est
ab eo inter cetera utrū in sordidis mi
nistrauerit obsequiis et si fecit per pe
nitentiam puniat. Unus at ordinis
est quod quibusdā ordinibus ānexū
est uotum cōtinentie. Sed anteq̄ di
catur de hoc. uidēdū est quot sint or
dines. et dicūt q̄ non sunt nisi septem
sc̄z hostiarius. exorcista. lector. acco
litus. subdyaconꝰ. dyaconus. et pres
biter. Dicunt etiā sicut dictū est q̄ nō
est specialis ordo episcopi ordo. sed
dignitas quedā

Item unde supra Ca. xxxiiii.

Etendēdum quoq̄ est q̄ or
dinatio fieri debet s̄m institu
tioneꝝ eccl̄ie. ut. s. ille ordinet
qui habet p̄tatem. Sunt autē quidaz
ordies sacri. s. ordo subdyaconi. dya
coni. presbiteri. Alii uero sunt mino
res et non sacri ordies. ut ordo psal
miste. hostiarii. exorciste. et acoliti. et
ordinādi sunt hi omnes ab ep̄is. Un
s̄m rectam locutionē et canonicaz. illi
sunt infra sacros ordies qui tm̄ mino
res habēt ordines. illi autē sunt in sa
cris ordinibus qui sunt subdyaconi
dyaconi. presbiteri. Sciendū q̄ nō
omnes qui sacros recipiūt ordies uo
tum faciūt continētie. Unde quicūq̄
aliquem sacri suscipit ordinem nō di
cimus q̄ uotū continētie faciat sed se

ad cōtinendum tanq̄ si uotum feciss̄
obligat. sicut si aliq̄ terra ex ātquo o
nerata est ad soluedum cēsū institu
tum. qui terrā illam suscipit. ad soluē
dum talē censum q̄diu terram tenet
se obligat. et si terrā dimittere uoluerit
liber homo ab illo recedit. Sed q̄a or
dinatus nunq̄ pōt amittere caracte
rem ordinis. iō nunq̄ ab obligatōe cō
tinentie absolui poterit. unde etiā de
gradatus nunq̄ matrimonii cōtrabe
re ualebit. Tamē q̄ manū uolētā in
degradatum miserit. non est excōmu
nicatus. quia amisit ea que sunt digni
tatis et honoris. non ea que sunt ordi
nis. Et hec de sacris ordinibꝰ et maio
ribus itelligenda sunt. Adiores eī or
dines non sunt ad cōtinentiā obliga
ti. Unde acolitus cum ministra i al
tari habz aperturā cape sue uersaz ad
populum. per quod significat q̄ libe
rum est ei redire ad seculū et ad coniu
gium si uelit. Et tamen si uxoratz fue
rit peccat. si tōsuram clericalez preter
miserit. et si quis eū uolēter leserit ex
cōmunicatus est. nec etiā decetero sor
dida uel seua officia exercere poterit.
Diligēter ergo debet sacerdos omnia
hec in cōfessione perqrere. ut sciat qd
iniū gere debeat penitēti.

De singulorum ordinū speciali of
ficio. Ca. xxxv.

Reterea sciendum quia nō est
aliquis ordo qui non habeat
speciale officū sibi annexum. ut ordo
psalmiste est psallere et cātare in eccl̄e
sia. et talis ab apostolo dicit ydeota
qui non intelligit nisi ydeoma suum.
id est linguā suam. unde sufficit ei dice
re Amen. Ordo lectoris est legere lec
tiones omnes preter ep̄lam in ecclesia

Ordo hostiarii est claudere et refera
re hostia ecclesie et excludere penitentes
et infideles in tempore statuto. ut uide/
licet penitentes in die cinerum. et infideles
in omni tempore. et iterum admittere pe
nitentes in die cene. unde a matricula
rii layci qui firmant et aperunt hostia
ecclesie. nullum habent speciale officium.
sed tamen hostiarii qui ex ordine suo ha
bent potestatem excludendi indignos. Or
do autem exorciste est ad iurare demo
nes ut exeant ab obsessis corporibus et
ne possint impedire baptismum. Or
do autem accoliti est candelabra offerre et et
iam cereos. Accolitus enim idem est quasi
ceroferrarius. Licet tamen quatuor sint or
dines ut dictum est. non tamen dicitur nisi
unus ordo accolitorum. et tamen hos om
nes quando ordinatur recipit. Sub
dyaconus autem dicitur quasi submini
ster. cuius officium est legere epistolas
Pauli propter dignitatem epistolarum
que quandoque euangelio equiparantur.
Officium uero dyaconi est legere eu
angelium et ministrare sacerdoti in alta
ri. Potest etiam dyaconus legere euangeli
um in ecclesia. sed solum sacerdos expo
net illud populo. Dicit enim canonicus
soli sacerdotes potestatem habent predicandi.
Quis tamen modo propter defectum
peritorum sacerdotum sustineat ecclesia ut
etiam in minoribus ordinibus periti pre
dicent clerici. Est autem ordo dyaconorum
tamen masculorum. Quis in canonicis inue
niatur quod quedam mulieres dyaconisse
fuerint. eo quod in conuentu monialium le
gerint euangelium. quod modo interdictum
est. Et sciendum quod nulla mulier unquam
aliquem ordinem habuit predictorum
ordinum. sed quia non fuit tutum quod dya
coni et dyaconisse monialium ingrederentur et le

gerent euangelium. permittum fuit quon
dam ab ecclesia. Prohibitum est nunc
in canonicis ne aliqua mulier moni
alium legat euangelium. et ne monialis
nec aliqua mulier sacerdoti ministret
in altari neque contingat pallas altaris. ne
quod sacra uasa propter periculum menstrui et
propter periculum sacerdotum. qui moueri
uisa specie mulieris pulchre possent de/
facili. Quid autem officium sacerdo
tis sit patet per hos versus. Sacris do
tatus et sacris deditus atque Dominus sacra
sacra docens. et dux sacer esto sacer
dos. Est etiam dotatus sacris quod ab episcopo ordi
natus et sacro oleo consecratus. Dedi
tus est sacris quod officium corpus et san
guinem christi. Et est eius officium sacra do
mini uerba docere et eucaristiam popu
lo distribuere.

Item de clericorum officiis. Ca. xxxvi
Ebet autem ordinatus intentus esse
ordini et ministrare in suo of
ficio in ecclesia. Unde peccat
si quis ministrat in officio ad quod non
est ordinatus. ut si psalmista epistolam
et subdyaconus euangelium legat. Adul
tum autem peccat laycus qui ministrat in al
tari. et sacerdos similiter qui permittit.
Veritamen in pluribus locis propter
subdyaconorum defectum. illi qui sunt in
minoribus ordinibus legere epistolam per
mittunt. Debet ergo sacerdos dum ad
confessionem eius clerici ueniunt. ab eis
inter cetera inquirere. utrum ministrerit uel
ministrauerint in ordinibus suis uel non.
Sacerdos autem non semper in ordine sa
cerdotii ministrat. sed quandoque in or
dine exorciste. ut quando paruulum ex
orcizat uel quando benedicit aquam. sicut
et episcopus qui utitur ordine hostiarii
quando ab ecclesia penitentes expellit.

7 postmodum admittit. Si uero alius
quis ordinibus minoribus pretermis-
sis saltu fecerit. 7 ordinatus fuerit i dya-
conum uel sacerdotem ordinem habet
quem suscepit. 7 est sacerdos uel dya-
conus qui nunquam forte fuit accolitus.
uel subdyaconus. Si autem hoc per igno-
rantiam uel negligentiam factum fuerit.
ut contrahit quandoque in pressura mul-
ta clericorum in ordinibus faciendis. ut
aliquis ad maiorem ordinem accesserit
quando accedere ad minorem debuit.
tales in minoribus debent ordinari or-
dines antequam ministrant in maioribus
Sacerdos etiam quando eleuat hostiam
in altari ultra caput suum in conspectu
populi. debet prouidere quod protulerit
illa sacra uerba. Hoc est corpus meum
7 ita prius confecerit. aliter enim popu-
lus purum panem adoraret 7 exhiberet
latriam. i. cultum diuinum pure creature.

De orationibus 7 horis clericorum

Capitulum. xxxvii.

Etandum quoque est quod qui in
minoribus ordinibus sunt. scilicet
psalmiste quotidie debent di-
cere septem penitentiales psalmos ad mi-
nus. Accoliti septem psalmos cum quibus-
decim gradibus. Subdyaconi. dya-
coni. sacerdotes. quotidie debent dice-
re omnes horas canonicas. ac ho-
ras de domina. Clerici etiam in minoribus
ordinibus beneficiati. similiter tenen-
tur ad horas canonicas quas etiam
quotidie soluere 7 dicere tenent. licet
ad horas de domina supportent 7 ex-
cusentur. Verumtamen institutum est ab
ecclesia quod semper in sabbato plenum fi-
at officium de beata uirgine. quia in sab-
bato post passionem domini omnes a
fide recesserunt preter beatam uirginem. 71

la enim sola credidit filium suum esse de-
um 7 hominem. Alii autem qui uiderant eum
mori. purum credebat eum esse hominem
Quia ergo predicta die sabbati in pre-
dicta uirgine stetit fides ecclesie. ideo
omni die sabbati facit ecclesia plenam
eius memoriam.

De omni die presbiteri non tenen-
tur celebrare. Ca. xxxviii.

Sacerdotes autem non tenent om-
ni die celebrare. sicut nec car-
tusienses quotidie missam au-
diunt. nec etiam grisei monachi quando
sunt in necessitate domus sue.

De horis realibus 7 uocalibus.

Capitulum. xxxix.

Et idem autem est quod sunt hore re-
ales sicut uocales. Sunt autem
septem hore reales septem opera
misericordie. scilicet pascere esurientem. po-
tare sitientem. uestire nudum. colligere ho-
spites 7 peregrinos. uisitare infirmos
7 in carcere positos. 7 sepelire mortu-
os. quod in Thobia legitur Si quis autem
circa has horas reales ita fuerit occu-
patus quod non possit horis uacare uo-
calibus. bene credimus quod est absolutus.
magis enim tenemur ad horas reales quam
ad uocales. Vnde magister Gilbertus
porretanus cum esset in consortio cu-
iusdam episcopi. 7 episcopus horas suas di-
ceret in itinere. 7 nihil pauperibus da-
ret. statim cum episcopus incepisset aliquam
horam uocauit pauperem aliquem. 7
argenteum ei dedit. 7 sic horas episco-
pi pretermisit. Tunc autem super hoc episcopus
eum increparet. dixit Tu dixisti horas
7 ego feci horas. Diligenter ergo debet
inquirere sacerdos utrum hec omnia com-
pleuerint sicut eorum ordines exigunt.
7 potius iniungere horas reales in ca-

su q̄ uocales. Ad utrūq; tamē tenent̄
omnes in maioribus ordinib; consti-
tuti nisi absit facultas. ⁊ p̄nia deb; eis
iniungi qui non fecerit.

De missis p̄ defunctis. Ca. xl.

Vlet at̄ queri si sacerdos plu-
ribus promittat q; p̄ anua/
bus parentū snoꝝ celebrabit
utrū se possit absolvere ab omnibus
unam missam celebrando? Et dicunt
multi q; si speciales orōnes pro singu-
lis. ⁊ in oblatione eucaristie memoriā
singulorū habuerit. bene se absolvere
poterit. dūmodo uitet̄ scādalum lay-
corum. Itē q̄uis paruulis baptisa/
tis decedētibus nihil pro sit missa p̄
defunctis. quia statim sunt in gloria.
tamen propter parentū solacia. ⁊ q̄a
missa illa prodest aliis defunctis. cele-
bratur pro eis ad gratiarū actionem.
Requē eternā dona eis dñe. Sed q̄a
ecclesia pro pueris baptisatis mortui
is non orat. ne error apud simplices
generet̄ q; pro in patria existētib; est
orandum. ideo tuti⁹ ⁊ securi⁹ ē tales
orōnes pro eis dimittere. Queritur
utrum missa pro defunctis pro sit ali-
cui in inferno uel aliud quodcūq; bo-
num opus. Pro quo. notādum q; ali-
qui notātes penā inferni s̄m intensio-
nem esse finitā. licet s̄m durationē infi-
nitam dicunt q; multiplicat̄ suffragi/
is pena illa totaliter auferret̄ quod ē
erroneum. ⁊ hic error ascribit̄ Orige-
ni. Sed prepositin⁹ dixit q; pena dā/
natorum usq; ad diē iudicii per orō/
nes ⁊ suffragia poterit auferri. sed in
die iudicii animab; corporibus reite-
ratis iterū eoz; pena inciperet in eter-
num duratura. quod etiā est erroneū.
⁊ ideo firma fide tenēduz q; damnati

mox post mortē penā s̄paratā ī eter-
num reperient Cuius ratio ē. q̄a pena
s̄m rigore diuine iusticie non cessabit
nisi cessante culpa ⁊ ablata. sed q̄a ta-
les sic decedētes sunt obstinati in ma-
lo. quare nec diuina iusticia ulterius
eos puniēdo nō cessabit. ⁊ pro omni-
bus istis facit uerbum scriptū. In in-
ferno nulla est redēptio. quare suffra-
gia p̄ eis facta eis non p̄sunt.

Si eucaristia damnatis dāda sit.

Capitulū xli.

Vlet queri etiā utru; his qui
trahunt̄ ad patibulū danda
sit eucaristia. ⁊ utrū suspēsi in
cimiterio dbeāt sepeliri? De hoc dicit
canō. Si de omnib; peccatis suis pu-
ram cōfessionē agentib; ⁊ digne peni-
tentibus. cōmuniō in fine s̄m canonū
precepta dāda sit. cur canones ul' ora-
tionem uel sepulturas eis interdicerēt
qui pro peccatis suis penā extremam
persoluerunt. Non iudicabit de⁹ his
in idipsum. ⁊ hoc intelligēdum est sa-
no intellectu si ad aliquod tēpus per-
mansuri sunt in carcere ad diē unum
duos uel plures ut spēs sacramētales
penitus ante occisionē sint cōsumpte
alias non. quia recēter occidēdis non
est danda eucaristia. ne corpus xp̄i in
maximā ignominiā sub specieb; con-
tentum sine ōni reuerētia maneat ī sus-
pensis uel rotatis seu alia morte tur-
pi occidēdis. Alibi tamē dicit canon
Quicūq; aliquo modo seipso occide-
rint. nō deberēt pro eis celebrari missa/
se. nec ipsi debēt in cimiterio sepeliri.
Et ī fine subiūgit. similiter de his pla-
cuit fieri qui pro suis scelerib; moriū-
tur. sed hoc tñ de impenitētibus intel-
legendum est. Ita tamē ex cōsuetudie

ecclesie sunt mutata. quia dānati sole
bant eucaristiā tenere in ore. ne cū ipsa
suspederent. Principes em̄ prohibue
runt ne corpora suspēforū sepelirē/
tur. sed diu reseruarētur ad terrorem
alioꝝ. Dicit em̄ se reges eē corporum
et episcopos animarū. Si at̄ permit
tant principes dānatoꝝ corpora ad
ecclesiā ferri. et sacerdotibus de eorum
penitētia cōstiterit. peccāt nisi tradāt
eos xpiane sepulture. Ut at̄ ad prio
ra reuertamur sciēdum est q̄ cum cleri
ci horas dicūt. in priuato debēt dice
re bñdictiones ad hoc institutas et uer
ba propositoria. ut dominus uobiscū
si sit sacerdos. etiam si nullum habeat
clericum respōdentem. Et nullū habe
at in ecclesia nisi unum. dicit tñ domi
nus uobiscū. Sacerdos enim ē publi
ca persona loquit̄ ad omnes fideles
de ecclesia. Similiter respōdere debet
in persona ecclesie. et cum spiritu tuo.
et deo gratias et Amē

Unde sit assumptū. dominus uobiscū

Ca. xlii.

De autem uerbū dominus uo
biscum propriū est sacerdotū
et est sumptum a libro Ruth.
ubi Booz dixit messoribus suis. Do
minus uobiscū. ubi significatū ē q̄ sa
cerdos subditis suis et parochianis
debet dicere Dominus uobiscum. Alii
autē clerici loco illoꝝ uerboꝝ dicent
Domine exaudi orōnem meam. et cla
mor meus ad te ueniat. Dyaconus uel
ro cum legit euangelium propter reue
rentiam euāgelii dicit. Dominus uobiscū.
Episcopus at̄ qui precipuus est
uicarius xp̄i. dicit Pax uobis. hac eī
uoce usus est dominus ad populos. s̄
hoc tñ semel dicit in missa. ut intelli

gat q̄ licet uicarij sit xp̄i. debet tamē
minorib9 se conformare. et ideo dicit
Dominus uobiscū sicut et alii. Gnan
do at̄ se uertit ad altare deponit mi
tram et baculū. quia tñ cum humili
tate causam agit populi ad deū. quā
do autē se uertit ad populū. tunc mi
tram habet et baculū. quia tunc agit
cum p̄tate causam dei ad populū.
Sacerdos at̄ quādo dāda ē pax. di
cit. Pax domini sit semper uobiscum
ad significādum q̄ non debet q̄s uel
ad pacē uel ad eucaristiā accedere nisi
ad omnes pacē habeat pectoris. Est
enim triplex pax. s. pax pectoris. per
quam homo dimittere debet omnem
rancorē omnibus. Et est pax tēporis
que quādoq̄ nocet quādoq̄ prodest
Et pax eternitatis que est in patria.
Hanc triplicem pacem deus tetigit in
euangelio cum ait. Pax meā do uo
bis. pacem meā relinquo uobis. Non
quō mundus dat ego do uobis. Per
primam notat̄ pax eternitatis. quā
uocat dominus pacē suā. Per secūda
notat̄ pax pectoris quam uocat do
minus reliquias pacis. Tercia est pax
temporis. quam dominus uocat pa
cem mūdi cū ait. Nō quō mūdy dat
ego do uobis. Et q̄re cum sacerdos
dicit. Pax domini sit semper uobiscū
bis dicit. Agnus dei miserere nobis. et
tercio dicit. Agnus dei dona nobis pa
cem. assignat̄ ratio his uersib9. Agnus
ab agnosco uel ab agros q̄ pietas ē
Agnouit patrē. morti parēs genitricē
Dum puidit ei mundum pietate rede
mit. Unde bis in missa misereri po
scimus agnum. Tercia perpetuā pa
cem sibi poscit ab agno.

De benedictionibus nocturnis.

d

Capitulum .xliii.

Ebent etiã omnes dicere *Ju*
be domine bñdicere ⁊ postea
bñdictionē dare. Est autē cō

stitutio ecclesie q̄ in quolibet noctur/
no prima de patre. secūda de filio. ter
tia de spūs sancto debet eē benedictio.
Tamen si legat̄ expositio euāgelii. bñ
dictio erit euāgelica. ut Fons euange
lii repleat nos dogmate celi. uel San
cti euāgelii lectio sit nobis salus ⁊ p̄
tectio. Penultima at̄ bñdictio ī mult̄
ecclesiis est ista semper. Diuinū auxili
um maneat semper nobiscuz. Ultima
autē benedictio ē ista. Ad societate ci
num supernoꝝ perducatur nos rex an
gelorum. Nō at̄ quilibet debz sibi no
uas benedictōes facere. quia ille que
sunt ab ecclesia institute maiorem ha
bent uirtutem. Preterea est notan
dum q̄ est interpositio cum dicit̄. *Ju*
be domine bñdicere. quia hoc nomen
domine interponit̄. Est enim unū uer
bum cōpositū iubebñdicere. ⁊ sic decli
natur. *Jubeobñdicere*. iube bñdicere
iussibñdicere. ⁊ est idem quod benedi
co bñdicis benedixi. Unde cum dicit̄
lector. *Jube domine bñdicere*. idē est
acsi diceret. *Benedic domine*. simile ē
uerbum cōpositū. *Jubeo saluere*. iussi/
saluere. ⁊ significat idēz quod saluto
tas. tat. Unde poeta. *Orbis amato*
rem fuscū saluere iubeamus. i. salutamz

Sed sunt quidā qui dicūt. *Jube do*
mine bñdicere. dicētes q̄ per hoc qua
si cum deo loquimur Sed dicere debe
mus domine. quia om̄i homini dicimz
domine bñ. Sed hoc inuentum fuit a
quibusdā monachis qui abbates su
os uocāt dominos. sed hoc nihil est.
Hec uox domini est significatiua nec

in aliqua inuenit̄ auctoritate. Unde
possumus omnes uocare dños. sicut
dicimus. Dominus papa. dominus
rex. dominus pōtifex.

Item de benedictōibus nocturnis
⁊ quare ad *Tu at̄ domine miserere* no
stri respondeatur Deo gratias.

Capitulum .xliiii.

Ulet enim queri quare in fine
lectionis cum dicit̄. *Tu autēz*
domine miserere nri. respōde
atur Deo gr̄as. uidet̄ q̄ potius debe
at dici. Amen. sicut ad alias responde
tur orōnes. Interpretat̄ autem Amen
sine defectu. ut sit sensus. ut sit sine fi
ne. uel ita est. quia Amē quādoqz po
nitur deprecatiuē. quādoqz cōfirmati
uē. Ad predictā uero questionē di
cendum est q̄ cum dicit̄. Deo gratias
non respondet̄ ad illam orōnem *Tu*
autem domine. sed ad finē precedētis
lectionis. ⁊ agimus deo gr̄as de hoc
quod lectum ē. Cum ergo clerici ad cō
fessionem uenerint. diligētē ab eis in
quirēdum est quōd horas suas dixē
rint. ⁊ qualiter in ordinibus suis mi
nistrauerint. ⁊ iniungendum est negli
gentibus ut suppleāt p̄termisā. Lay
cis omnibus iniungēdum est q̄ singu
lis diebus mane ⁊ uespere dicāt orati
onem dominicā ⁊ symbolū apostolo
rum. s. Eredo in deū ⁊c. ⁊ signēt se sig
no scē crucis dicētes. In noīe pa. ⁊ fī
lii ⁊. s. s. Amē. ⁊ quotiēs ad mēsam sel
derint cibū suū benedicāt. ⁊ sicut sciūt
gratias deo agāt. Narrat enim bea
tus Gregorius q̄ cum quedā mulier ef
set demoniaca. ⁊ sacerdos adiurasset
demonē ut exiret. respōdit demō. Fa
cis mihi iniuriā. per me at̄ in hāc muli
erem non introiui. sed ipsa me imisit.

Cum enim sederē in orto super lactu/
cam mulier ingressa uidēs lactucā ac
cepit eā sine benedictōe ⁊ me simul euz
lactuca comedit. Preterea dicēdum
est laycis ut quotiēs comedūt aliquā
deo dent elemosinā. Maldicta eī mē
sa in qua xps non fuit.

De periculis in officio sacerdotū
Capitulum. xlv.

Est hec dicendum est de peri
culisque sepe accidūt circa of
ficiū sacerdotis Contigit em̄
quōq; qd cū sacerdos puenerit ad egro
tum nō p̄t loqui egrotus. ⁊ dubitat
utrum debeat ei dare eucaristiā. qd cō
fessionem ei⁹ non habuit. Et nemini
debet dari eucaristia nisi penitēti. Vñ
si aliquis ipenitēs manifeste petit eu
caristiā non debet ei dare Si q; ver
bis exterioribus fidē xpi confiteat. ⁊
in priuato dicat sacerdoti. nō adhuc
possum penitere de hoc pctō. non po
test ei sacerdos eucaristiā in publico
negare. sed moneat exactorem timere.
Exactor em̄ est qui instāter petit euca
ristiā. ⁊ tamē non uult penitere i pri
uato. ⁊ ille idem dicit pinguis terre. ⁊
in tali casu est exactor perplexus iter
duo peccata mortālia. Si em̄ corpus
xpi sumit. mortaliter peccat. quia in
digne sumit. ⁊ iterū si non sumit pec
cat mortaliter. quia penitere tenetur
sumere. Quādoq; enim penitēti prop
ter enormitatē delicti precipit a sacer
dote ut abstineat ab eucaristiā usq; ad
peractā penitētiā uel partē penitentie
uel etiā usq; ad exitū uite sue Credim⁹
autē qd si egrotus loqui non potest. et
si per aliqua certa indicia itelligat eū
sacerdos esse penitētes. debet ei dare
corpus xpi. quia illum reputare debe

mus confessum. qui si posset cōfiteri
ueller. Sicut ecclesia illum esse reputat
baptisatum qui desiderat baptisari.
⁊ non est qui eū baptiset uel ppter de
fectum aque uel ppter impedimētuz
Ite unde supra. Ca. xlvj.

Tem ē aliud periculū. qd se/
pe cōtingit qd infirmus nullū
potest retinere cibū. ⁊ si sume/
ret eucaristiā statim reiceret. ⁊ ita ni
hil ei prodesset cum eaz deglutire non
posset. Vnde quoddā contigit mira
culum circa Mauriciū parisiēsem epi
scopum. Cum em̄ in extremis labora
ret. ⁊ nullum cibū deglutire posset. sa
cerdotes ipsum pie deludere uoluerūt
⁊ non cōsecratā hostiā sibi porrexe
runt. Ipse at dixit. non est hic domi
nus meus. Iterum similiter non conse
cratam ei porreixerūt hostiā. ⁊ respon
dit ut pri⁹ Ad ultimū uero corp⁹ xpi
uerum ipsi porreixerūt. ⁊ ipse per spiri
tū sanctū edoctus rēdit. Vere hic ē
dominus meus. ⁊ ita sumpsit corpus
xpi. Credimus at in predicto casu qd
licet egrotus non possit deglutire. ta
men si gustus su⁹ fuerit immutat⁹ per
usum forme panis uel uini satis sum
psit corpus xpi Cautē tamē prouidē
dum ē ne reiectio illa effundat. sed in
mundo uase recolligat. ⁊ comburat. ⁊
combustio in sacrario mittat. Si autē
alicui propter gulositatē cōtingat vo
mitus post eucaristiē sumptionē. sicut
contigit sepe i paschali tēpe dēt layci
in cōfessione instrui ut reiectiōne illaz
colligāt ⁊ cōburāt ⁊ ad sacrariū dese
rant. Et si hoc ex crapula ⁊ gula ⁊ nō
ex infirmitate contingit. debet iterum
in cibo quadragesimali aliā quadra
gesimaz incipere. ⁊ peracto ieiunio ite
d 2

rum communicare. Si uero hoc sacerdoti contigerit multo magis puniendus est propter hanc causam institutum est in ecclesia. ne consecratio fiat in calice cupreo uel staneo. quia tale metallum prouocat ad nauseam. Similiter institutum est ne fiat consecratio in uase ligneo. lignum enim porosum est et possent aliquae gutte uini consecrati poros ligni subintrare.

Item unde supra.

Item aliud quandoque accidit periculum. scilicet quod aranea incidit in calicem siue musca uenenoosa. quid tunc sacerdos faciet? Legitur de quodam sacerdote quod sumpsit totam araneam cum sanguine domini. nec sensit lesionem. sed hoc non est trahendum ad consequentiam. quia non debet sacerdos temptare dominum. ut faciat pro eo miraculum. Magnam enim esset miraculum si sumeret uenenosum aliquod et non moreretur uel statim reuerteret. Comburet autem quicquid est in calice cum ipsa aranea. et mittet in sacrarium. Ad id tam est ut aranea comburatur per se. et forma uini per se. Propter hanc autem causam institutum est quod calix et ipsum altare mundo panis cooperiantur et nunquam sub diuino celebratur. id est sub aere nudo. ne etiam immunde aures superuolare possint.

Item unde supra.

Item contingit quandoque quod calix in manu sacerdotis cadit et effunditur. et tunc sicut dicit canonicus si hoc per negligentiam contigerit sacerdos debet penitere quadraginta dies in aqua et pane. si transierit effusio per primam et secundam partem altaris. Si autem per unam transierit. per uiginti dies penitebit. Sacerdos autem debet labere et su-

gere et extrahere quantum potest effusio uem ab illis pallis. Et si potest extrahi illa pars palles debet comburi que per talem madefacta fuerat effusione. Si uero ad lapides peruenerit. debet lapis abradi. et abrasio in sacrarium mitti. Propter hanc causam institutum est quod ad minus super altare due sint palles benedictae. sed et non benedicta apponitur ut bibat sudorem et immundiciam lapidis. ne ad pallas benedictas pueniat. Sudant enim sepe lapides et precipue marmorei quando aer spissus est et madidus. Propter hanc causam institutum est etiam ne quis celebret in nauis. quia propter motum nauis posset calix cadere. Propter eandem causam institutum est etiam ne quis celebret nisi super firmum lapidem. quia dixit dominus quod ecclesia fundata est super firmam petram. Et ideo nullum altare debet consecrari nisi bene firmatum sit super basim aliquam in terra fixam. uel si altare sit portabile. debet firmiter coniungi in aliqua capsula lignea uel alia. et si motus fuerit lapidis ab illa capsula perit tota benedictio et debet iterum lapis firmari et consecrari antequam super ipsum celebretur. Debet etiam esse lapis tate quantitates quod calix stans super ipsum non possit attingere lignum capse ex aliqua parte. Tamen enim supra firmam petram ut predictum est celebrari debet. Tanta etiam est uirtus in petre firmitate. quod si aliqua fuerit dedicata ecclesia et aliquo modo maior altare motum fuerit. perit tota benedictio et iterum dedicanda est ecclesia. Unde si excoicatus super altare consecratum celebrauerit. non est alia pena nisi ut moueat illud altare. quia sic perit tota consecratio. Ad hoc enim instituta

sunt altaria portatilia . ut possit celebrari in loco non cōsecrato tēpore necessitatis . ut in expeditōe uel in alicuius magni uiri infirmitate . In hoc casu bene pōt celebrari in tētorijs ⁊ cameris nobiliū . Tamē negligentia est si aliquo modo accedere possint ad ecclesiā aliquam ⁊ ibi audire ⁊ non accedant . Item aliud est periculū si incipiat egrotare sacerdos cum celebrat ī altari . ita ut opus inceptū p̄ficere nō possit . In tali at casu si presens est alius sacerdos perficere debet . ⁊ ibi incipiet ubi egrotās sacerdos dimisit . si idē care pōt ubi dimisit . Si uero nō pōt indicare ibi incipiet ubi per certa signa priorē crediderit dimisissē . Si autē sacerdos non est presens . expectet usq; ad crastinū . ⁊ clericus sibi q̄ poterit alii ubi debeat incipere indicet sacerdoti . Item est aliud periculū . si ita negligēter eucaristiā sacerdos reposuit q̄ mus uel uermis uenenosus accedat . ⁊ formā panis corrodat . Sed in tali casu hostia illa nō debz sumi . p̄pter periculū ueneni . sed comburi debet ⁊ in sacrariū mitteri . ⁊ sacerdos talē a celebratōe missē ad minus per septē septimanas debet abstinere . Nunc autē institutum est in ecclesia ut eucaristia sit sub clauē conseruata ne mures uel uermes possint attingere ⁊ etiā ne possint fortuarie accedere ⁊ sua inde ueneficia uel sortilegia facere . Vb eandē quoq; causam statutū est ut fons baptismatis bene sit cooperatus ⁊ cum aliquo repagulo conseruatus .

De matrimonio Ca. xlvii.

In tractatu de penitētia que unum est sacramētum . ⁊ de alijs etiā tribz diximus sacra-

mentis . s. de baptisinate ⁊ de ordine ⁊ de eucaristia . Restāt adhuc alia tria . scz matrimonū . cōfirmatio ⁊ extrema unctio . Est at matrimonū coniūctio maris ⁊ femine legitima . indissolubile uite retinens consuetudinē . Dicitur autē potius m̄rimonium q̄ p̄rimoniū . Mater enī plures sustinet angustias in portādo . generādo . ⁊ nutriēdo paruulum q̄ uir . proprie tamē dici p̄t cōiugium . quia eque pertinet ad uirū ⁊ ad feminā . Legitimā autē coniūctio nem facit cōsensus . quia sicut dicitur in canone . solus cōsensus facit m̄rimonium . Aliud tamē ē consensus aliud matrimonū . Sunt autē ista duo unum m̄rimonium unus cōsensus uiri alter mulieris . quādo scilicet simul cōsentiunt in perpetuā copulā . Matrimonium autē suē cōiugium est illud uinculum quo firmiter simul ligati sunt ex consensibus . ortū est illud uinculū in duobus simul sicut in uno uiculo aliqui duo colligātur . Est autē consensus aliquid interpretatiuus . ut si qs dec fidem de aliqua ducēda ⁊ postea agnoscit eā carnaliter . Sūmus uero pōtiffex interpretat in ipsa carnali copula mutuū interuenisse cōsensum . ⁊ idō ibi uerū dicit eē matrimoniu . Patet ergo q̄ uir ⁊ mulier cōtrahere p̄nt matrimonū inter se sine sacerdote . ⁊ ōnibus alijs in quocunq; loco dumodo consentiāt in perpetuā uite cōsuetudinem . Tamē propter reuerentiā matrimonii multa sunt addita ad securitatem ⁊ solēnitatē . Debet enim in ecclesia fieri triplex denunciatio . anteq̄ uir et mulier coniugant . utrū coniungi possint legitime . ⁊ hoc propter magnā securitatem est factū . Si em̄ postmodū

accusetur m̄rimonium. illi qui presen/
tes fuerūt quādo denūciatio facta ē.
⁊ tūc tacuerūt. nihil postea dicere p̄nt
nec testes eē cōtra illud m̄rimonium.

Itē nisi m̄rimonium cōtraheret ī fa/
cie ecclesie cum solēnitare ⁊ sacerdotis
b̄ndictione ⁊ anulo imisso ⁊ uelamē.
nesciret an matrimoniū esset uel non. ⁊
non in magna reuerētia haberet. Sta/
tutuz est etiā in ecclesia q̄ si aliqui sine
solēnitare ecclesie inter se contrabant.
non debet haberi uel dici iter eos ma/
trimoniū. donec corā ecclia cum solē
nitare coniugant̄ debita.

De consensu ueri matrimonii.

Capitulū. xlviii.

St autē talis forma contra/
hendi m̄rimonium. ut scz vir
dicat mulieri. Accipio te ī me
am. ⁊ mulier respōdeat. Accipio te in
meum. tunc uerus est cōsensus p̄ uer/
ba de presenti ⁊ uerū matrimoniū. Si
autem dixerint. Accipiā te in meā uel
meum. non uerus est cōsensus per uer/
ba de futuro ⁊ nullum matrimoniū.
⁊ Preterea quādo apponit̄ cōditio. cau/
te debet attēdi. quia pōt esse talis cō/
ditio que euacuat substāciam m̄rimo/
ni. licet enim cōsentiāt per uerba de p̄
senti. ut si dixerint inter se. Accipio te ī
meum uel in meā. tali cōditiōe q̄ ste
rilitatem. p̄curem⁹. ut nunq̄ generare
prolem possim⁹. tunc nulluz inter eos
est matrimoniū. quia talis cōditiō cō/
tra substāciam est m̄rimonii. Similiter
si dixerit aliqua. Accipio te in meum
hac cōditiōe q̄ liceat mihi cuz alio
uiro dormire. nullū est matrimonium
ut multi dicunt. Sed si dixerit mulier
Accipio te in meū si occidas illuz uel
illum hominē. m̄rimoniū est. Illa em̄

conditio non est cōtra m̄rimonii sub/
stāciam. ⁊ ideo in tali casu teneat̄ li/
citur ⁊ frangat̄ illicitū.

Etēdum etiā q̄ cōsensus ī ma/
trimonio nō solum debet eē uer/
borum sed etiā animoz. Vnde si qs
fictē dicat. Accipio te in meā ⁊ in aio
suo nō cōsentiāt. sed hoc ideo dicit ut
eam corrumpat. non est ibi matrimo/
nium quātum ad deuz. sed quantum
ad ecclesiā matrimoniū est. si coraz ea
factum est. Deus em̄ diiudicat de oc/
cultis. ⁊ homo iudicare non pōt nisi
de manifestis. Diligēter ergo debz sa/
cerdos inquirere quādo de talibz est
suspicio. cuiusmodi cōsensus inter ui/
rum ⁊ mulierē interuenerit. Sed uero di/
citur. Indissolubile uite retinēs cōsue/
tudinē. non est itelligēdum de omni
matrimonio. Est em̄ quoddā m̄rimo/
niū iniciatū. ut quādo fit cōsensus p̄
uerba de p̄nti. Et est quoddā cōsum/
matū. ut quādo interuenit copula car/
nalis. ⁊ sunt in fide catholica. primū
est solubile. In primo em̄ casu. s. quā/
do post cōtractum per uerba de pre/
senti ante carnalē copulā bene potest
uir uel mulier intrare religionē altero
inuito. ⁊ solutū est matrimoniū. ⁊ per/
sona que reliquitur ī seculo accipe po/
test aliā sicut dicūt canones. sed hoc
fieri non potest nisi infra sex menses.
postea uero neutro licet. Similr m̄ri/
moniu⁹ per carnalē copulā cōsumma/
tum in dispari cultu solui potest. ut si
iudeus uel iudea cōuerti ad fidē uelit
⁊ altera persona noluerit. Dicit em̄ ca/
non q̄ contumelia creatoris uiculum
soluit matrimonio circa illum qui relī/
quitur. Vnde infidelis in infidelitate
sua remanēs nec fidelē sequi uolēs ad

huc matrimonio obligat. et si alii ad/
benerit. adulterium committit. Fidelis autem
penitus est a vinculo matrimonii abso-
lutus et aliam ducere potest personam. scilicet si/
delem. Si tamen infidelis habitare vo-
luerit cum fidele patienter sine creato-
ris contumelia et christianitatis. non dicitur so-
lutum esse matrimonium. quia sicut dicit
Paulus apostolus potest uir infidelis pro
mulierem saluari fidelem. et similiter infide-
lis mulier per uirum fidelem. Unde bonum
est in hoc casu eos cohabitare. Cuius-
dam tamen dicitur quod conuersus ad fidem
si nolit recipere infidelem cohabitare
uolentem. peccat mortaliter. quod cre-
dimus esse uerum cum sic habeat cer-
tam spem eam conuertendi. Alii tamen di-
cunt sicut etiam uidetur uelle glosa super
primam epistolam ad Corinthios. Quod
conuersus ad fidem licite potest dimitte-
re uxorem conuertentem siue cohabi-
tare uelit siue non. Hic tamen scien-
dum quod si coniunx fidelis uel ad fidem con-
uersus fuerit alium uirum uel uxorem si-
bi matrimonialiter coniungere non potest. ni-
si in tribus casibus. Primus si coniunx
infidelis nolit habitare cum fidele. Se-
cundus si uult cohabitare sed non sine
contumelia creatoris. Tertius si infi-
delis niteretur fidelem ad infidelitatem tra-
here. per quolibet horum casuum sol-
uitur uinculum matrimonii. etiam antequam
aliud contrahatur. et si coniunx infidelis
ante secundum contractum conuertere-
tur. non liceret fidelem aliud contrahere
matrimonium. sed manere cum coniuge
infideli. Quod autem dicitur supra
epistolam ad Corinthios. intelligen-
dum est de illis de quibus non est spes
aliqua conuersionis. Si uero iniciatum
matrimonium fuerit consummatum. et ra-

tum nunquam separari possent eis uiuen-
tibus quantum ad substantiam scilicet quan-
tum ad cohabitationem. scilicet causa forni-
cationis uel ex pari consensu. Si enim
mulier fornicata fuerit. bene potest uir
eam relinquere quantum ad thorum. et si
adulterium fuerit manifestum. ita quod pro-
bati possit. et quantum ad omnia necessa-
ria. sed ea uiuente aliam non potest ducere
sed eadem si uoluerit sibi reconciliari
poterit. Idem enim iudicium est de mu-
liere. Similiter si ex pari consensu reli-
gionem intrare uoluerint soluit matri-
monium quantum ad cohabitationem
sed neuter sine altero intrabit religio-
nem. quia sicut dicit canon. non potest
altera pars manere in seculo et altera in
claustrum. Tamen sicut dicit canon si altera pars
sola ita senio sit confecta quod nulla possit
haberi suspitio de ea fornicationis.
bene potest manere in seculo. et altera
pars in claustrum. Remanens tamen in
seculo continentiam uouere debet. Si autem
inuita muliere religionem uir intravit
ipsum extrahere etiam confusum et cu-
llatum poterit.

Quod neuter alterum relinquere potest.
Capitulum xlix.

Duplex autem casus est in quo
neuter alterum potest dimit-
tere. causa scilicet fornicationis.
ut si alter fornicet propter defectum al-
terius. ut si uir reddere debitum nolit
uxori. similiter si uterque fornicat. neu-
ter alterum relinquere potest. Crimina
enim criminibus compensantur.

De matrimonio paruulorum
Capitulum l.

Tantum autem ad priora redeamus
sciendum est quod cum in parua-
lis consensus esse non possit.

d 8

quia nesciunt quid faciunt. nullus est inter eos m̄rimoniū Sustinet q̄nq; tamen ecclesia cōiunctionē talium propter cōfederationē nobiliū uel propter bonum pacis uel aliā ecclesie utilitatē Cum at̄ ad ānos discretōis peruenerit se relinquere poterūt. uel tunc cōsentire ad inuicē si uolunt Si tamen altera persona in annis discretionis fuerit. 7 etatis altera minoris. oportet q̄ maior donec minor ad annos discretionis ueniat expectet. 7 tunc minor si uoluerit cōtradicare poterit. Sz si tūc minor cōsentire uelit. maior nec tunc potest nec prius potuit recedere. quia semper ligatus fuit. Itē dicit canon q̄ triplex est bonum cōiugii. s. fides. proles. 7 sacramētum. Fides ut neuter alteri faciat iniuriā in corpe suo. sed cum uetulus cōtrahit cum uetula. non est bonum cōiugii. quia spes p̄lis non est ibi. Unde sciendū q̄ m̄rimonum primo fuit ad necessitatez institutum. quia non prouidit dominus alium modū multiplicādi filios ad optionis. Nunc at̄ matrimonium cōcessum est ad remediū ut ait Apostolus Adelius est enim nubere q̄ uri Et iterum. Unusquisq; suā uxorez habet at̄ propter fornicationē. Sed mirū est quō sacramētum dicit̄ eē bonū cōiugii cum ipsum cōiugii sit sacramentum. Sed ad hoc dicēduz q̄ ibi duplex sacramētum est. quia ipsum matrimonii sacramētum est coniunctio nis xpi 7 ecclesie. Inseparabilitas at̄ m̄rimoniū aliud est sacramētum. significat enim inseparabilitatē xpi 7 ecclesie

De impedimentis matrimonii.
Capitulum. li.

Unde autem impedimēta matrimonii. s. ordo. habitus. dispar cultus. error persone. error cōditionis. ligatio. cognatio carnalis. cognatio spiritualis. interdictū ecclesie. Suedā autē istorum matrimonium impediunt contrahēdum 7 dirimunt cōtractum. ut ordo. habitus. cognatio. quedā impediunt cōtrahēdum sed non dirimunt cōtractum. ut uotum simplex 7 quedā cognatio spiritualis. de quibus dicit̄ inferius. Est autē quoddā uotū necessitatis ut uotum baptismi. quoddā uolūtatis. ut uotum cōtinētēz abstiniētie. 7 tale uotum sic describitur. Uotū est promissio melioris boni cum deliberatione animi uoce uel opere firmata. Tria t̄ debent esse in uoto. mentis conceptio cordis deliberatio. uocis pronuntiatio. Promissio melioris boni dico. quia non debēt mala uoueri. 7 si uentur non debent impleri. Vñ canō dicit. In malis promissis rescinde fidem. i. turpi uoto muta decretū. Ideo enim dicit̄ promissio melioris boni. quia illa que sunt in precepto uel in prohibitione non solēt uoueri quia qui libet tenet̄ illa adimplere. sed ea q̄ sunt de consilio ut ieiunare. cōtinere. religionem intrare. uoueri solēt. Ad cōsilia enim implenda non tenet̄ aliquis nisi uolūtarie ad hoc se affixerit. Euz deliberatione animi dico. q̄ si quis incaute per obreptionē uouerit aliquid. nō est uotum. Ideo at̄ dico ore uel opere firmata. quia licet aliquis nihil dicat per aliquam tamē susceptōem cordis uel habitus uotū suum cōfirmare potest. sicut 7 mutus per aliqua iudicia cōsensum suum cōfirmare pōt m̄rimonio.

Votum at aliud est simplex aliud so-
 lenne. Solenne uero est quod fit in fa-
 cie ecclesie cum aliqua solennitate. ut cum
 quis ordinem suscipit uel habitum reli-
 gionis. et ut cum aliquis facit promis-
 sionem suam in manus epi uel sacerdo-
 tis. uel sup altare. et tale uotum semp im-
 pedit matrimonium contrahendum. et diri-
 mit contractum. Si uero de continentia
 fuerit. si de peregrinatione uel de ieiunio
 uel aliquo consimili. nullum est impedimen-
 tum matrimonii. De uoto at simplici
 dissentio est inter doctores. quia vo-
 tum simplex est sicut quosdam quod ho-
 mo facit per se sine omni solennitate. et
 tale impedit matrimonium contrahendum
 sed non dirimit contractum. Alii dicunt
 quod qui sic uouet eque se obligat quan-
 tum ad deum. ac si magnam adhibeat
 solennitatem. et post tale uotum nul-
 lum est matrimonium quantum ad
 deum. sed quia probari non potest tale
 uotum. ecclesia reputat eum matrimonium
 et cogit obseruari. Dicunt etiam quod uo-
 tum simplex est illud quod fit per uer-
 ba de futuro. ut cum dicit aliquis uoueo
 quod intrabo religionem. uel continebo me
 post talem et talem uirum. Sic autem uo-
 uens ante tale terminum contrahit ma-
 trimonium. quia fortius est matrimonium
 uinculum tenet matrimonium et non uotum.
 Hec est ratio. quia qui uouet de futu-
 ro promittit quod dabit deo continentiam
 et nondum dat. Sed quia qui uouit per
 uerba de presenti. statim quod uouit
 dat deo. et facilius reuocat promissum
 quam datum. sed peccat mortaliter contra-
 hendo. quia non soluit deo quod pro-
 misit. Patet ergo quod consensus iste in ma-
 trimonium est peccatum mortale. sed ta-
 men ex illo ortum est quoddam bonum

scilicet matrimonium quod semper est
 bonum quando est uerum. Si tamen mori-
 acur mulier reminiscere debet primi vo-
 ti et ipsum persolvere debet. nec de iure
 postea sicut nec prius potuit matri-
 monium contrahere. Si tamen contraxe-
 rit tenebit matrimonium. sed grauis est
 ei iniungenda penitentia. Notandum
 uero quod mulier uiri est et non potest a-
 liquod speciale ieiunium preter com-
 munia anni ieiunia. et si uel per sacerdo-
 tem uel per uotum mulieris factum fue-
 rit. uir totum si consentire non uult im-
 mutabit. Tenet etiam mulier in tali sta-
 tu tenere corpus suum ut sit abile ad
 reddendum uiro carnale debitum. Sicut
 et si puer uirior fecerit uotum. potest per
 mater reuocare si infra annos discre-
 tionis et pubertatis fuerit factum. Sicut
 anni pubertatis in uiro quatuordecim.
 in femina duodecim.

Si hi qui intrant religionem possunt
 contrahere matrimonium. Ca. lii.

Veritur autem de his qui in-
 trant religionem ad experiendi-
 am utrum expleto anno si ex-
 terint matrimonium contrahere possunt.
 Et dicit unus canonicus quod talis qui sic ex-
 it post annum non potest manere in se-
 culo. sed debet cogi ut mitiorem reli-
 gionem intret. ex quo illam quam elegerat
 sustinere non potest. Cum enim ha-
 bitum et tonsuram assumpsit. intelli-
 gebatur uotum fecisse in generali. uel ad
 illam uel ad aliam religionem. Alii ca-
 non dicit quod si experientia fuerit alicuius
 ingressus. potest si uult exire. et ad
 seculum redire et matrimonium contrahere
 et filios generare. Hec autem ita soluit
 contrarietas. Si talis quando ingres-
 sus est religionem tacuit nec ore expressit

q̄ uotum fecit. ad seculū redire nō poterit. sed ad mitiorē debet cōpelli religionem. Si aut uolūtatem suam ex̄p̄s/ sit ⁊ sibi iuris sui libertatē retinuit. dicens. sciatis quia nullo mō uotum facio. sed per hunc annū ordinē experiri uolo. qui si mihi nō placuerit ad seculum redibo. Unde postea si manē noluerit. matrimonū pōt contrahere.

Notandū etiam q̄ si aliquis ul' aliqua in feruore egritudinis uotū fecerit ⁊ habitū assumpsit. cessante illo feruore habitū reiicere. ⁊ si reddidit etiam habuerit ecclesiasticos recuperare poterit. Presumit em̄ canō q̄ uotū illud non fuit discretū nec ex certa animi deliberatione factū. precipue si constiterit q̄ uana locutus fuerit. ⁊ perturbata mentem in illa egritudine habuerit. Unde tale uotū non impedit matrimonium. Verūtamen si postea ad cōfessionem uenerit. ingret sacerdos ī quo statu fuerit mētis quādo uouit. ⁊ habitum assumpsit. Ipse enim seipsum decipere poterit. scit enim si sanā mentem tunc habuit. quam si habuit animā suam nisi uotū obseruet dāmficabit. licet ecclesia cui de hoc constat ipsum ad obseruationē uoti non opellat. Breterea notādum q̄ apostata qui relinquit habitum religionis ⁊ egreditur ita odiosa est persona. ita q̄ nec etiam pater ul' frater potest euz recipere in hospitio uel ī mēsa. ymo dicit canō q̄ excōmunicari debent si receperunt fugitiuū. si uero receperit filium nō religiosū in sed aliquo alio modo excōmunicatum sustineret ecclesia. Nā talem non tenetur pater ⁊ mater filiuū uitare.

De consanguinitate ⁊ eius impedi

mento.

Capitulū. liii.

Equitur de cōsanguinitate.

Consanguinitas autē est unicum diuersarū personarum carnali propagatōe extractū. ab eodē stipite descēdentium. ita q̄ non excedat septimū gradum. Sed modo distinguit usq̄ ad quartū. Linea ē ordinata collectio personarum cōsanguinitate coniectarum. diuersos gradus in se cōtinens. ⁊ eos scdm numerū ab unitate stipitis distinguens. Et est prima linea ascendētium in qua sunt pater auus abauus ⁊c. Secūda descēdentium in qua sunt filii ⁊ ceteri qui inferiores nostri sunt. Tercia linea ex trāuerso posita etiā est duplex. Una em̄ oritur a nobis ⁊ protēditur in fratres nostros ⁊ successores eorum. Altera a superioribus nostris oritur ⁊ in fratres eorum protēditur ⁊ eorū successōes. Ab inferioribus non est linea. q̄ oēs qui ab inferioribus nascuntur a nobis descēderunt. Gradum canonicū duae persone cōstituunt. quia talis gradus distinguitur ad hoc ut sciat iter quas personas possunt esse nuptie que eē nō possunt nisi iter duas personas Gradum legalem unica facit persona. q̄ talis gradus distinguitur ad hoc ut sciat que persona possit unicuiq̄ p̄sone succedere in hereditate. succedit q̄n q̄ una uni. Gradus canonicus est cōpetens habitudo consanguinitatē personarum equaliter per eadem lineam ab eodem stipite descēdentium. Gradus legalis est competens habitudo distantie personarum consanguinitate iunctarum qua generationis p̄cessu distent inter se cognoscit.

Itē unde supra. Ca. liiiii.

In linea ascendente prohibentur nuptie usque ad infinitum. In linea ex transverso usque ad septimum gradum secundum antiquos sed nunc ultra quartum gradum matrimonium est. Prohibite sunt ab aliquibus personis similiter in linea descendente usque ad infinitum nuptie. Semper enim idem est sanguis qui descendit ab eodem stipite directe per naturales successiones. Unde si Adam hodie uideret. cum nulla persona in mundo matrimonium contrahere posset. omnes enim sunt sanguinis eius qui per directam ab eo descendunt successionem. Sed quia semper magis ac magis uariatur sanguis per lineas transuersas. ideo qui sunt in illis lineis cum peruenerint ad distantiam in canone constitutam. inter se bene possunt contrahere matrimonium. uerbigratia Duo fratres ab eodem descendunt stipite. Illi autem qui a duobus descendunt fratribus sunt idem sanguis cum stipite sed non ex toto idem sunt inter se. Variatus enim est sanguis per diuersitatem duorum fratrum. Gradus autem canonici sic sunt distinguendi Stipes nullum facit gradum sed persone que ab ipso procedunt primum faciunt gradum. et sunt sibi coniuncti in primo gradu. ut duo fratres et due sorores. uel frater et soror. persone autem que descendunt ab illis duabus sunt in secundo gradu. et sequentes in tercio. et descendentes ab illis sequentibus in quarto. Sive autem ulterius ab illis descendunt in nullo sunt gradu consanguinitatis ad inuicem. et ideo bene inter se bene possunt contrahere matrimonium. Et est uulgaris regula talis. Quotiescunque inter aliquas personas consanguinitas que

ritur. recurendum est ad stipitem unde ille persone descendunt. et stipes scilicet mater et pater ponendus est in medio palme et proles procedentes ab illo stipite. scilicet uel duo fratres uel due sorores. uel frater et soror ponendi sunt in duabus iuncturis primis digitorum duorum. quorum unus dicitur medicus. alius medius. Deinde ponendi sunt secundum ordinem ille persone que descendunt ab uno fratre in sequentibus iuncturis unius digiti usque ad summitatem eius. Postea ille persone que descendunt ex altero fratre ponendi sunt in ordine in sequentibus iuncturis alterius digiti usque ad summitatem eius. Ille ergo persone que sunt in duabus primis iuncturis scilicet cet duo fratres uel due sorores. uel frater et soror hi sunt in primo gradu. Ille uero persone que in duabus sequentibus ponuntur iuncturis in secundo sunt gradu. Et ille que in tertiis iuncturis duorum digitorum predictorum ponuntur. sunt in tercio gradu. Ille autem que ponuntur in summitatibus illorum digitorum sunt in quarto gradu. Et ille que ulterius ab eis descendunt. non sunt in aliquo gradu. et ideo bene ponuntur in digito. Si autem equaliter distat a stipite ille due persone de quarum queritur consanguinitate. tunc utendum est hac regula Considerandum quoto gradu distat a stipite illa persona que magis distat. et in eodem gradu sunt ille persone de quibus queritur. Verbigratia. Sit una persona in quarto gradu ex parte unius fratris. et altera in secundo gradu ex parte alterius fratris. illa ergo persona que est ex una parte in quarto gradu. et illa que est ex altera parte in secundo sunt ibi adiuncte in quarto

gradu. i. eque sunt uitade inter se. ac si
essent ambe i quarto Et sm hac regu/
lam illa persona que est ex parte uni/
us fratris in secundo gradu est. ⁊ alte/
ra persona que ex parte eiusdem fra/
tris est in tercio gradu equaliter atti/
nent illi persone que ex parte alterius
fratris in quarto gradu est. quia illa
que est in quarto gradu ex parte unius
fratris equaliter uitare debet omnem
personam ab alio fratre descendente
usq; ad quartum gradum. quia nulla p
sona que ab uuo fratre descendit usq;
ad quartum gradum coniungi potest cum
alia persona que ab altero fratre usq;
ad quartum gradum descendit.

De affinitate ⁊ primo eius genere.

Capitulum. lv.

Equit de affinitate. Affini/
tas autem est regularitas per
sonarum ex nuptiis proueni
ens omni caris paritela. Nuptias ac
hic uocamus omnem concubitum na/
turalem siue fornicariuz siue legitimū
Eque enim contrahitur affinitas p for
nicationem. sicut per legitimū matri/
monium. non em magis possum con/
trahere cum fratris mei fornicaria q̄
cum eius uxore si fuerit mortua. Dici
tur affinitas quasi ad finitas. quia a
fine unius cognatōis transit ad fines
alterius cognatōis per copulā carnis
sicut homo a cōfinito unius prouicie
sepe trāsit ad fines alterius. Sūt autē
tria affinitatis genera que scdm hāc
formant regulam. Persona psone ad
dita per carnis copulam genū mutat.
⁊ non gradum Verbigratia. Ego ha
beo fratrem. addat ei uxor per carna
lem copulaz. illa persona addita mu
tat genus. quia non est consanguinea

sed affinis. Gradum autem non mu/
tat. quia sicut frater meus est mihi i pri
mo cōsanguinitatē gradu. ita eius uxor
affinis est mihi in primo gradu affi/
nitatis. Et notandum q; in priore ge
nere affinitatē numerat gradus sicut i
cōsanguinitate. quia cōsanguinitas ⁊
affinitas quantum ad gradus pari/
bus ambulant passibus. Sicut enim
abstinere teneor a cōsanguineis meis
usq; ad quartum gradum. ita ⁊ ab uxo/
ribus eorum usq; ad eundem gradum

Notandum est etiam q; quādo per/
sona extranea addit persone mihi cō
sanguinee per carnis copulam affini/
tas atcedit iter me ⁊ illam ⁊ iter totā
cōsanguinitatē meā ⁊ eāde. Vñ nul
la persona mihi cōsanguinea usq; ad
quartum gradum contrahere potest cū
uxore fratris mei uel alicuius mei cō
sanguinei usq; ad predictum gradum
Consanguinitas autem ex parte psol
ne addite nullam facit affinitatē Ver
bigratia. Si uxor fratris mei multos
habeat cōsanguineos uel cōsanguine
as. nec illi nec ille in aliquo gradu uel
aliquo modo sunt affines mihi ul cō
sanguineis meis. Vñ ego ⁊ frater meus
uel filius meus bene possumus duas
accipere sorores uel matrē ⁊ filiā

De secundo genere Ca. lvi.

Secundum genus affinitatē p
eādem format regulam. Per
sona persone addita per car/
nis copulam mutat genus ⁊ non gra/
dum. Verbigratia. Satet per predic/
ta q; uxor fratris mei est mihi in priore
gradu affinitatis. moriat frater ⁊ il
la alium accipiat uirū. mutat genus.
quia ille uir est mihi in secundo genere
affinitatis. ⁊ in primo gradu illius ge/
neris.

neris. unde non potest contrahere cum aliqua cōsanguinea mea usq; ad gradum quartum s̄m canones ātīquos.

De tercio genere affinitatis.

Capitulum. lviij.

Tercium genus affinitatis si militer per eandem format̄ regulam hoc modo. Adoriā illa que fuit uxor fratris mei. ⁊ secundus uir eius aliā ducat uxorem. Hec uxor addita attinet mihi in tercio genere affinitatis ⁊ in p̄rio gradu tercio generis. Vñ similiter s̄m ātīquos canones non possum eā ducere in uxorem neq; cōsanguineus meus in secundo gradu. Tercium enim genus affinitatis prohibitū fuit usq; ad secundum gradum. Sciendum tamē q̄ eccl̄ia hodie fere nūq; attēdit nisi t̄m primū genus affinitat̄. Unde ille qui duxit uxorem fratris mei defuncti. neq; i secundo genere affinitatis mihi sit affinis. ⁊ in primo gradu illius generis nō prohibet hodie filiam meam uel cōsanguineam meā ducere in uxore.

Item de affinitate. Ca. lviij.

Tem notādum q̄ regula est in affinitate. Persona persone addita per carnis propagationem mutat gradum ⁊ non gen̄. Verbigratia. Uxor fratris mei est mihi in primo genere affinitatis ⁊ in primo gradu sicut predictū ē. addatur mihi filius per carnis propagationem. ille filius ⁊ uxor fratris mei sunt in secundo affinitatis gradu primi generis. ⁊ addatur filius filio. ille filius est ei in tercio gradu affinitatis primi generis. ⁊ ita deinceps.

De compaternitate.

Capitulum. lix.

Unc dicendū est de cōpaternitate. Compaternitas autē est spiritualis diuersarum personarum cōiunctio. ex officio regenerationis uel cōfirmatōis cōtracta. Sive est triplex. Prima est ex officio suscipientis de sacro fonte aliquē i baptismo. Secūda est ex officio tenentis aliquem ad ep̄i cōfirmationē. Tercia ex officio sacerdotis penitētiam alicui i iungētis. In prima autē cōpaternitate eque sacerdos est cōpater parui. sicut alii ipsam de sacro fonte suscipientes. Unde sicut postea habebit nō minus peccat sacerdos suam cognoscendo filiaz baptismalē q̄ si propriam corrupat filiam carnalē. Cōstat autē q̄ cum aliqua persona de sacro fonte suscipit. spūalis compaternitas inter personam suscipientē et susceptā ⁊ patrem ⁊ matrē persone suscepte contractur. ⁊ est matrimoniū inter d̄nes personas illas prohibitū. Querit autē de filiis cōpatrū ⁊ cōmatrum utrū inter se possunt cōtrahere matrimoniū. Verbigratia. Ego suscepi filiā alicuius de sacro fonte ⁊ sic effectus sum spiritualis pater illius filie. unde ip̄a est quasi soror filii carnalis mei. Sed ⁊ querit utrum efficiat soror omnium filiorum meorum uel ante cōpaternitatem uel post a me genitorum. Similiter ⁊ querit utrum omnes fratres ⁊ sorores illius persone quā suscepi de sacro fonte omnibus filiis meis sint prohibite. Antiqui talē dederūt regulam. Filii autē compaternitatem uel p̄ cōpaternitatē geniti non in matrimonio cōiungant. Alii dixerūt q̄ t̄m illi filii qui sunt post cōpaternitatē geniti in m̄rimonio prohibent̄ coniungi.

Quia si ego alicuius filiam suscepi de sacro fonte filii mei primogeniti et filii cōpatris mei uel cōmatris mee aē/ geniti. nullam inter se spūalem habēt cōpaternitatē uel cognationē. sed tñ qui sunt post cōpaternitatem geniti. Tercu dixerunt sicut fere ōnes modo dicunt. q̄ nulla est cōpaternitas iter filios uel ante cōpaternitatem uel post genitos. nisi tñ cum illa persona que de sacro fonte est suscepta. Unde nullus filius meꝝ quādocūq̄ genitus pōt contrahere m̄rimonium cum persona quam suscepi de sacro fonte. sed qui libet filius meus uel filia cōtrahere p̄t cum omnibus filiis mee fratribꝝ uel sororibus matrimonium. Est magna ambiguitas in canonibus utrū generaliter sic ueruz q̄ nullus potest duas cōmatres ducere in uxores. Ad quod talis dat̄ regula. *Ad fuge. que me/ um. cuiusue leuat mea natum. mea scz uxor. Et est sensus illius uersus. Si aliqua mulier suscepit filiū meum uel filiam. ipsa cōmater mea ē ⁊ eā nō possum ducere in uxore. Unde dicitur in uersu. Tu fuge me que suscepisti filiū meū uel filiam de sacro fonte. Si iter uxor mea a me cognita suscepit filium alteriꝝ mulieris de sacro fonte nō possum cōtrahere matrimoniuꝝ cuz illa persona mea uxore mortua. ⁊ ideo dicitur etiam in uersu Tu fuge me cuius natū uxor leuauit. Quocūq̄ alio modo uariet̄ paternitas non est prohibita. Unde uxor mea si de alio uiro filium habuit. mulier que nullū filium leuauit non est cōmater mea. licz sit cōmater uxoris mee. Et hec est rō. quia uxor mea mihi solā suam cōmunicat actionem. sed non suam mihi cō-*

municat passionē. Ideoꝝ cum uxor mea alicuius leuat filiam. intelligor ego facere qd̄ ipsa facit. Passionē autem suam mihi non cōicat. Unde cuz filius eiꝝ de alio uiro genitꝝ de sacro fonte suscipit. nihil in hoc patior. nec aliquam cōpaternitatē inde cōtrahō. Solet etiā queri utrum aliqua cōtrahatur cōpaternitas inter me ⁊ illū qui tenet filium meū cum sit cathecumīnꝝ. ⁊ postea nō leuat de sacro fonte? Ad quod respōdet q̄ proles que suscipitur non est filius uel filia ecclesie. scilicet anteꝝ baptisetur in sacro fonte. ⁊ ideo per illud officium quo tenetur paruulus ad cathesandū. nulla cōtrahitur cōpaternitas. Non em̄ cōtrahitur cōpaternitas nisi inter filios ecclesie.

De affinitate confirmationis.

Capitulum. lx.

Um autē aliqua persona tenetur ad cōfirmationem episcopi. non cōtrahit cōpaternitas spūalis nisi inter illuz qui tenet ⁊ personam que tenet. Unde si teneo aliquam ad cōfirmationem. ipsa efficit filia mea spūalis. ⁊ eā non possū ducere in uxoreꝝ. similiter nec eius matrē quia cōmater mea est. ulterius at non est facta prohibitio.

De affinitate confessionis.

Capitulum. lxi.

Um autē aliqua efficit spūalis filia in foro penitēciali nō est phibita. nisi tñ sacerdoti qui iniūxit ei penitēciam. nec est aliqua spūalis cognatio. nisi tñ iter sacerdotem ⁊ suam filiam penitēcialem. Unde filius sacerdotis bene cuz eadē possit matrimonium contrahere. sed

non cum filia baptismali. sicut p̄dic/
tum est. Patet ex predictis q̄ sp̄ialis
cōpateritas preueniēs m̄rimoniū ip
sum impedit cōtrahendum. Sed si se
quatur matrimonium. querit̄ utrū di
rimat̄ thorum cōiugalem? Constat em̄
q̄ m̄rimonium prius cōtractum dirime
re non potest. Legitur autem in cano
ne q̄ si aliquis propriuz susceperit de
sacro fonte filium aut filiā ut ab uxo
re sua separet. quod dolus sibi nō de
bet patrocinari ut dicit canō. nec pp
ter hoc a thoro uxoris sue separari de
bet. sed magna est ei penitētia inūgen
da. ⁊ interdici debet ei ne debitum ab
uxore sua exigat. sed em̄ reddat. quia
in rei ueritate uxor sua cōmater ei ef
fecta est. Addit etiam canon q̄ si ali
quis uel aliqua per ignorantia uel ne
gligentiam propria de sacro fonte su
scipit prole. uel tenuerit ad cōfirmati
onem. debet ei iniūgi penitētia. s̄ nō
propter hoc uir ⁊ mulier debēt a tho
ro separari. sed maior difficultas ē in
carnali consanguinitate ⁊ affinitate.
Vnde cum aliquis post m̄rimonium
corrumpit matrē uel filiam uxoris sue
utrū propter hoc a thoro uxoris de
beat separari. Et dicit sentētia decre
talis una q̄ si crimē manifestum fue
rit debet fieri separatio thori. si uero
occultū. non debet fieri separatio. sed
iniungēdum est corruptori ut debituz
nunq̄ exigat sed reddat. Sed debēt
scire sacerdotes quid sit debitum exi
gere. Verbum em̄ exactionis uiolētia
notat. unde exactores dicunt̄ qui per
uolentiam pene uel timoris aliqd ex
torquent. Si ergo ille qui non debet
exigere debitum blādiciis ⁊ p̄missis
uxorem suā sollicitat ⁊ inducit eaz ut

in concubitu ei cōsentiāt. non dicit̄
exigere nec facit cōtra penitētia sibi
iniunctam. Cum ergo tales ad cōfessi
onem uenerint. debēt sacerdotes in
quire utrum aliquā uxorib⁹ suis fecerit
uolētia ad extorquēdum concubi
tum. Q̄ si fecerint grauē eis iniūgant
penitētia. Si autē per blādicias ali
quis uxore suam allegerit. potius ui
detur debitum reddidisse q̄ exegisse.
Alia sentētia decretalis sic distinguit.
Queritur autem utrum in tali crimine
uehemēter offendat̄ natura uel non.
Si enim uehemēter offendat̄ natura.
uelut si corruerit matrem uel sororez
uel filiam uxoris sue. non pōt redde
re uel exigere debitum. sed cōtinebit ī
eternum. siue crimen eius manifestū si
ue occultum sit. ⁊ in hoc casu uxor ei⁹
que nihil deliquit. grauit̄ punietur.
quia in eternum continebit uelut nolit
Sed esto q̄ occultum sit crimen. iniūc
tum est ei q̄ non reddat debitū. uxor
eius petit debitū ipse non uult redde
re. Conq̄ritur ergo uxor episcopo. epi
scopus rei ueritatē ignorat. ⁊ illum ni
si debituz reddat excōmunicat. Quid
iste faciet. sustinebit excōmunicatiōē aut
reddet debitum? Si reddit. cōtra peni
tentiam suam facit. ⁊ ita trāsgreditur
mandatū iniuncte penitētie ⁊ multuz
peccat. Ex altera parte durum est esse
excommunicatum. ⁊ dicunt quidā q̄
auctoritas ecclesie precipiētis ē ut red
dat. ⁊ eius obediētia eum a trāsgressi
one p̄nie excuset. Aliis uidet̄ meli⁹. s̄.
q̄ error ecclesie non debet inutare mā
datum dei. Ad datum autē sacerdot̄
precipient̄ est ne reddat. mandatū dei
⁊ preceptum canonicum. Et id licet ec
clesia ignorans ueritatem p̄cipiat per

errorem cōtrarium. non debes obedire ecclesie decepte. sed tenet excōicationi obedire. ⁊ eam patiēter sustinere. Sed cūq; enim sacerdos ligat in terra. erit ligatum ⁊ in celis. id ē deus in cel apdrobat illam ligationē. quin ad hoc quod ligatus ē obediat. Non tamen est iste ligatus in celis. i. nō ē exclusus a cōsortio dei in celis. quia pōt ei re/medium dari in cōsilio. q; scilicet iuret q; stabit mandato ecclesie. ⁊ ita absoluat. ⁊ statim in peregrinationē vadat. nec ad uxorem redeat. Si autē pegrinari non pōt uel nō uult. utilius ē cōsiliū q; ad episcopum accedat. ⁊ totam ei ueritatē aperiat cōfiteōdo. Et postea iuret q; stabit mādato ecclesie. in omnibus que non sunt contra anime sue salutē. ⁊ si ita sit absolutus q; n̄ potest ⁊ interim cōmunionem recipiat. si at iterum excōicet imminēte pascha sili mō iuret si pōt.

De impedimēto per adulterium

Capitulum. lxii.

St autē sciēdum q; sepe in tali crimine una persona peccat altera non peccāte. sicut dicit canon. q; in lecto mariti soror uuit uxoris. ille per ignorātiā eam cogno/uit. suam estimās esse uxorem. Ille nō punitur in aliquo nec uxor eius. sed illa que sciēter crimen cōmisit in perpetuum continebit. nec unq; nisi p magnam magni prelati dispensationē alicui in m̄rimonio iungi poterit. ut si ē iuuenula uel tenella ⁊ impotēs cōtinere. Scire ergo debz sacerdos q; p omni tali crimine illa persona que sciēter peccauit. eo modo puniri debet. s. ut m̄rimonium nunq; cōtrahat ut dictū est. Sz esto q; aliquis cui talis m̄m̄

ta est penitētia in occulto ad sacerdotem suum ueniat ⁊ uelit cōtrahere m̄rimonium in facie ecclesie. quid faciet sacerdos ille. Det ei cōsiliū q; ad ep̄m suum accedat ⁊ rei ueritatē ei ostēdat. Et si aliquo modo non pōt impedire m̄rimonium. inducat sacerdos p̄latum ad hoc si potest qui celebret m̄rimonium uel alium sacerdotem. Sed si factum fuerit. uerum est m̄rimonium. ⁊ est iudicandum in hoc casu eodem modo quo iudicat quando aliq; p̄ simplex uocum contrahit m̄rimoniū. Constat enim q; peccat ⁊ tamen tenet m̄rimonium. In hoc enim casu persona que talem suscipit p̄niam q; continebit in perpetuum. facit quoddā uotum ⁊ promissionē de futuro. sed nō simpliciter uouet continētiam. ⁊ ideo si sequit m̄rimonium firmū erit stabile

De impedimento seruitutis.

Capitulum. lxiii.

Uit ⁊ alia duo impedimēta matrimonii uolūtaria ⁊ non necessaria. error scz cōditionis ⁊ error persone. Error persone est quādo aliquis audito nomie ⁊ fama mulieris alicuius eam desiderat in uxore ⁊ adducit ei alia cum qua m̄rimoniū per uerba de presenti cōtrahit. credēs eandem esse quam desiderauit. si post ea ei ueritas patuerit. istaz pōt dimittere ⁊ aliam ducere. uel de nouo ī eandem cōsentire. Idrius enim nullum inter eos m̄rimonium fuit. quia non cōsensit in istam sed in aliam. Tamen dyaletica questio est cum dicit ei. uis istā ⁊ ipse respōdit uolo eam habere. Iste scit istam esse hic. quia uidet eam esse hic. ergo scit se consentire in istam. Et ad hoc dicunt dyaletici q; non cōsen

ut in istam nec scit istā esse hic. ymo a
liam putat esse hic. Vbi dicit de Ja
cob et de Lya. quia ipse credebatur Ra
chaelē ad se esse adductā in quā con
senserat. et Lya fuit supposita cū qua
dormiuit. credens se cum Rachele dor
mire et tamē cum sciret ueritatē Lya
dimittere non potuit. quia stabile iter
eos mīmonium fuit. licitū enim erat
tunc plures habere uxores. Unde di
cit canon. Vbi dicit Jacob plures ha
buisse uxores. Ad quod dicendum quod
sanctorum exēpla non sunt trahenda
ad cōsequentiam. Vel potest dici quod
Jacob quādo amaduertit Lya eē
suppositam sibi. non minus tamē cō
sensit in eā et eā habēs in uxore petiit
etiam Rachele. quam similiter habu
it in uxore quia tūc licitū erat.

De errore cōditōis. Ca. lxiiii.

Error cōditōis est quādo quis
putat esse liberā cum qua cō
trahit cum tamē sit ancilla. Cū
autem seruitus eius detecta fuerit. ip
sam si in eā consentire noluerit. dimit
tere et aliā ducere poterit. quia nō nisi
in liberā personā cōsensit.

Ulet autē queri quare error pau
pertatis uel egritudinis uel ali
error similis mīmonium soluere non
possit sicut error cōditionis. licet enī
aliquis cum leprosa cōtrahat credēs
eam esse sanā. non poterit postea cū
certus fuerit de lepra dimittere ipsam.

Ad hoc est dicendū quod seruitus magis
est de statu hoīs et quasi de hoīs sub
stantia magis quā aliud accidēs. et ideo
magis impedit error seruitutis quā ali
us error. Notandū tamen quod circa
seruorū coniugia multa emergunt du
bia. Si enī dominus aliquis seruum

habet et alius ancillam. dicunt quidā
quod contrahere non possunt sine dñoz
suorum consensu mīmonium. Seruus enī
et ancilla non habet uelle uel nolle. sed
est in potestate domini sui et uolūtate
sicut mulier uouere nihil potest sine cō
sensu uiri. nec iunior sine cōsensu pāre
tum. Istud factum est quia seruus et
ancilla quantū ad contrahendū mī
monium bene libertatē habent. pprie
uolūtatis. Sed esto quod seruus et ancilla
contrahant de uolūtate dominorum
suorum. et serui dominus ipsum uen
dat in partes remotiores. dominus autē
ancille non uult uendere ipsam. quod fa
ciat ancilla? Fugiet de domino suo et
sequetur uirum suū? Videt quod nō. quia
dicit Apostolus Serui subditi estote
in omni timore domini uestri. Vñ
iniuriā domīo faceret. si fugiēs ab eo
suum ei seruitiū subtraheret. Alii di
cunt. Credimus ex quo dominus cōsen
sit quod ancilla sua cōtraheret cū tali vi
ro mīmonium. non poterit negare quod
uir eius accessum ad eam habeat quā
do uoluerit. et ad hoc per ecclesiam de
bet compelli sicut dicunt multi quod an
cillam suā ad partes illas uēdat ubi
uir eius manere debet. Sed esto quod ser
uus et ancilla sine consensu dominorum
suorum cōtrahant. cum hoc constite
rit dominis suis non permittūt quod re
cedant ab eis. Credimus quod sacerdos
qui tales sine consensu dominorū su
orum coniunxit. grauiter peccauit. et
in hoc puniri debet et compelli quod suo
et ancille libertatem redimat quos sine
pronūciatione in matrimonium con
iunxit. Verūtamen si seruus et ancilla
a suis dominis licētiam cōtrahēdi pe
tierint. dominique dare noluerint ipsis

reclamantibus. sacerdos eos bene cō/
iungere poterit. Nō enim possunt do/
mini cogere seruū ⁊ ācillā ut cōtineāt.

De impedimēto disparis cultus.

Capitulū. lxxv.

⁊ spar cultus similiter unū est
impedimentum matrimoni.

Xpianus enim cum iudea ul'
pagana cōtrahere m̄rimoniū nō po/
test. ymo si consenserint inter se nulluz
est matrimonium. Si uero paganus cū
pagana uel iudeus cum iudea contra/
xerit uerū est matrimonium. De hoc sa/
tis supra dictum est.

De impedimento precedentis liga/
tionis.

Ca. lxxvi.

Et ⁊ aliud impedimentū ma/
trimoniū scz precedēs ligatio

Verbigratia. Si mulier fidē
dedit alicui de m̄rimonio cōtrahēdo
⁊ postea det alteri fidē nihil est quod
cum secundo facit. quia non habet ni
si unā fidem quam dare possit. ⁊ ideo
coget obseruare fidem primo datam.
Si tamen in secundum per uerba de p̄/
senti cōsenserit. tenebit matrimonium
quia fortius uinculū superuenit. Si fi/
ter si dederit fidē duobus. ⁊ secundus
prius eam q̄ alter cognouerit. ipse eā
in uxore habebit. Videt enim cōsen/
sisse per carnalē copulam tanq̄ p uer/
ba de presenti. Est etiam quidam an/
tiquus canon qui dicit q̄ si aliq̄s cō/
traxerit cum aliqua per uerba de prē/
senti m̄rimonium. ⁊ alius postea cuz
eadem sibi per uerba de presenti. si se/
cundus ipsam prius carnaliter cogno/
uerit. ipsam in uxore habebit. ⁊ istud
adhuc ut dicit in lombardia seruat
propter crudelitātē illius populi. Si
enim mulier cogere ad primuz reuertā

ille propter iniuriā quam sibi fecerit
occideret eam de facili. In aliis autē
regionibus est hoc penitus imutatu
quia in rei ueritate cum secundo con/
trahere non potuit sed secum dormit/
ens adulteriū commisit. Item notā/
dum q̄ si aliquis cum aliqua per uer/
ba de futuro mediāte fide cōtrahat.
⁊ mulier postea peniteat ⁊ fidē obser/
uare nolit. cōpellenda est ad hoc ⁊ in/
ducēda per ecclesiam. Si tamen semp
cōtradicat. ita q̄ nec per excōicatōez
uel obseruationē fidei possit cōpelli.
est ad ultimum absoluēda. ⁊ de lesa fi/
de est ei dāda penitētia. ⁊ postea cuz
alio si uelit cōtrahat. ⁊ hoc ideo. quia
ut dicit canon. Coacta m̄rimonia iſe/
lices solēt habere prouētus.

De impedimento adulterii.

Capitulum. lxxvii.

Quid est impedimētum m̄rimo/
ni. s. adulterium. Dicit em̄ ca/
non. Nemo illā ducat in m̄ri/
montum quam prius polluit per ad/
ulterium. Istud tamē obseruat in du/
plici casu precise. Si dederint sibi mu/
tuo fidem adulter ⁊ adultera p̄ mortē
uiri de contrahēdo. nullum unq̄
postea inter eos poterit eē matrimo/
nium. Alius casus est si machinati fue/
rint i mortē uxoris uiri uel mariti mu/
lieris. siue occiderit siue non. nunq̄ de
cetero inter eos poterit esse m̄rimonium.
Tercius at casus s̄m quosdam addit
qui talis est. q̄ si aliquis adulterā su/
am circūduxerit ⁊ eā publice tenuerit.
post mortē uiri sui eā habere in uxore
suam non poterit. Sed hoc intelligen/
dum est nisi in magna dispēsatiōe. In
hoc eniz casu dispēsari pōt in duobz
precedentibus casibus nunq̄.

De impedimēto quod dicit iusti-
cia publice honestatis. Ca. lxxviii.

Liud impedimētum est iusti-
cia publice honestatis. uerbi-
gratia. Si pater uel frater me-
us cum aliqua contraxerit per uerba de
futuro et moriat̄ anteq̄ cognoscat eā-
uel per uerba de presenti in eā consen-
tiat. nunq̄ decetero poterit esse uxor
mea. Inhonestum enim esset et scanda-
lum in populo. si diceret̄ q̄ p̄ris mei
uel fratris uel alterius consanguinei
mei proximi haberē in uxorem spon-
sam. Unde praua est in multis locis
consuetudo. ubi si aliquis vnaz habet
filiam et alter duos filios. talē faciunt
dispositionem q̄ unus filius si super-
uixerit illā habeat. si uero moriat̄. se-
cundus eam habeat. Non enim illam
habere poterit que fratri suo promif-
sa uel desposata fuit. Et hoc ortū est
a ueteri testamēto. Cum enī rex Da-
uid senuisset et per se calefieri nō possz
consultum fuit ei q̄ sunamitē quādam
iuxta se in lectum haberet que ipsum
calefaceret. licet cōstaret q̄ eam carna-
liter nō possz cognoscere. Dauid mor-
tuo cum Adonias filius eius eam du-
cere uellet in uxore non potuit. uide-
batur ei quasi uxor patris sui fuisse.

De impedimento uolentie.

Capitulū. lxxix.

Liud quoq̄ est impedimen-
tum scilicet uiolēta coactio.

Si enim uiolēter coactz cum
aliqua per uerba etiaz de presenti ma-
trimonium quis cōtraxerit. nihilomi-
nus tamen eam relinquere poterit. ita
tamen si eam non cognouerit. Sed in-
telligēdum est hoc de tali uiolētia uel
de tali metu qui possz cadere in uirū

constantem. ut si timeat mortē uel mē-
brorum mutilationē uel tale aliquid.
Si enī imminet metus parentum uel si
damnum timeat pecunie. et tali metu
compulsus cum aliqua cōtraxerit. eā
postea relinquere non poterit. No-
tandum tamen q̄ aliquis metz mag-
nus est unī persone qui paruus est al-
teri. Unde legit̄ in quadaz decretali
q̄ quedam puella sub potestate parē-
tum suorum cōstituta. ut in quēdam
consentiret iuuenē. minis et terroribz
compellebatur. et cum quererēt ab ea.
uis tu istum habere in uirū. flēdo res-
pondit. uolo. Flebat etiā cum ad ec-
clesiam ducebatur. et postea dixit q̄ nō
eum haberet in uirum nec unq̄ uolu-
it intrare eius lectum. Et dicit̄ domi-
nus papa in illa decretali q̄ lacrimę il-
le sufficiebant ad probādā uolētē-
am. Adodicius enī metus potuit ipel-
lere iuuēculam puellaz ut confiteret̄ se
uelle illum habere in quem tamen ani-
mo non consensit. Unus tamē casus
exceptus est in uiolenta coactione. in
quo nō impedit̄ matrimoniū. ut si al-
iquis cōsuetudinē ueniendi hēat ad
aliquam et corruerit eam. si tādēz cō-
prehenditur cum ea per magnam ui-
olentiam cogatur matrimonium con-
trahere cum ipsa. et si contraxerit tene-
bit matrimonium uelit nolit. Vñ legi-
tur in canone q̄ quidā ita deprehen-
sus iurauit q̄ decetero eam semp̄ cuz
qua fuerat deprehēsus in uxore habe-
ret. et q̄ matrē suam propriam nō ale-
ret. Vbi dicit canon q̄ quia non fuit
peccatū illam habere in uxorem. quā
habuit in cōcubinam. tenuit iuramen-
tum. et eam decetero dimittere nō po-
tuit. sed quia peccatum fuit matrē de-

ferere et illam non alere. ex illa parte nul-
lum fuit iuramentum.

De impotentia coeundi. Ca. lxx.

Si aliud impedimentum ma-
trimonii scilicet impotentia co-
eundi. ut si quis cum aliqua con-
traxerit cum ea coire non possit. mu-
lier hoc probato illum dimittere et ali-
um accipere potest. Similiter si uas mu-
liebre sit ita paruum et arctum quod ad usum
uirilem non sit idoneum. bene potest uir
talem dimittere mulierem et alteri in ma-
trimonio coniungi. nisi possit illi per cy-
rurgiam subueniri. Vidimus enim in
quadam muliere uas illud per incisio-
nem dilatari. ita quod etiam concepit post
modum et peperit. Unde tamen si fue-
rit uir impotens coire. distinguendum est
utrum sit maleficio impeditus aut na-
turaliter frigidus. uel utrum uirile me-
brum ita habeat dispositum quod genera-
re non possit. uel utrum exsecutus fue-
rit et uirilia amiserit. Si uero per forti-
arias impeditus fuerit quod perpendi
potest si ante matrimonium illud mulie-
rem cognouerit. tunc non debet matrimo-
nium separari. sed debet uir et mulier ie-
iunare et orare ut deus illum a tali ab-
soluat maleficio. Constat enim quod se-
pe meritis hominum exigentibus. dy-
abolus aliquem in membris suis ita li-
gavit quod debitum eorum usum habere non
potuit. sicut quandoque parisius conti-
git quod quedam fortiarum uirum qui eam
reliquerat impediuit ne posset cogno-
scere aliam quam legitime superduxit.
Fecerat enim incantationem suam super
clausam seram quam in puteum quen-
dam misit. et clauem similiter in puteum
alterum. et sic dyabolo promouente. uir
ille factus est impotens cum uxore sua

coire. Si uero propter defectum uirilis
membri impotens coire fuerit. et uir
forsitan dicat se esse potentem. uiro qui
caput est mulieris incumbit probatio.
nisi mulier interim expectet iudicium
id est corporis inspectionem. Tale est
iudicium semper probationem precedit
Debet enim sagaces matrone et bone fa-
me eligi et membra genitalia inspicere. et
debent iurare ut uideant si uir ille ha-
beat membra ad coeundum idonea uel
non. uel ipsius mulieris si in ea perpē-
di possit ueritas membrum inspiciat. et
scilicet quod ille dixerint iudicium stabit. Si
uero uir membra habeat idonea. scilicet na-
turaliter ita sit frigidus quod ad hoc o-
pus sit inuicilis. et hoc simul cum muli-
ere confessus fuerit. timendum est ne hoc
dicant ex malicia. quia forte libenter
separari uellent. Unde diligenter in-
quendum est a uicinis si qua sit ibi do-
li uel malicie suspicio. et scilicet quod illi dixe-
rint iudicandum est. Si autem post sepa-
rationem uiri posse coire certum fuerit
etiam si illa cum alio contraxerit. de-
bet priori uiro mulier per ecclesiam que
in separatione decepta fuit restituere. Quod
si redire noluerint cogendi sunt. Verum
tamen si prolem ex secundo uiro conce-
perit. legitima propter ecclesie aucto-
ritatem erit. et puer in paternam succedat
hereditatem. sicut si aliquis in pegeri-
nationem profectus fuerit et credatur
mortuus. et mulier cum alio uiro con-
trabat. Si postea ille redierit uxorem
suam rehabebit. proles tamen ex secun-
do uiro suscepta legitima est. quia auc-
toritate ecclesie contraxerat. Si uero
mulier uiri dicat frigidum esse. et uir di-
cat contrarium. et per inspectionem corpo-
ris fieri non possit probatio. tunc post

cibus et potum in uno lecto sunt col-
locandi. et per plures noctes sagaces
adhibeant mulieres. et si semper mem-
brum viri inutile et quasi mortuum in-
uentum fuerit. bene poterunt separari
nisi probari possit quod per maleficium
contingeret hoc. Tunc enim non sta-
tim separandi sunt. sed expectari de-
bet sicut predictum est. ut si dominus
tale velit absolvere uinculum. Quod si
non curatur. separari possunt. Si autem
postea cum alia contraxerit matrimonium
tenebit et non ad priorem redibit. etiam
si tunc possibilitas concubendi cum ea
data fuerit. Maleficiatur autem quando
quod aliquis quantum ad unam personam
quandoque quantum ad plures. Ratio autem
quare non debeat redire ad priorem
hec est Cum enim maleficiatus esset quan-
tum ad ipsam. ratio non fuit inter eos
matrimonium. cum secunda contra quam
maleficiatus non fuit. ratio fuit et stabili-
le matrimonium. Si quis est naturaliter fri-
gidus ille enim nullam cognoscere potest
Sed estimo quod si aliqua mulier sciat vi-
rum esse spadonem uel naturaliter frigi-
dum. uel etiam generaliter maleficiatum.
et tamen cum eo uelit contrahere
quia forte diues est. querit utrum sacer-
dos tales debeat coniungere? Et disti-
guunt quidam quod si ille ad hoc conducat
eam ut abutatur ipsa. non debet ecclesia
peccato eius auctoritatem prestare. Si
uero ducere uelit eam ut res eius custo-
diat et in aliis honestis obsequiis. pre-
terquam in thoro ei seruiat. bene potest ut
dicunt quidam. et debent in indiuiduam
uite consentire consuetudinem et perpetu-
am cohabitationem promittere uel iu-
rare. et cogendi sunt postea simul com-
manere ac si uerum esset matrimonium. Si

cut enim dicunt quidam non potest esse
matrimonium nisi fiat consensus in car-
nalem copulam. quia sic uidetur dicere
Augustinus. Etiam beata uirgo in car-
nalem consensit copulam. sed sub condi-
tione si deus ei reuelaret. quod cum uiro
suo Ioseph dormiret. prius autem uo-
tum fecerat uirginitatis sed similiter sub
conditione nisi eidem aliud reuelaret.
Si uero uir exsectus fuerit et uirilia a-
miserit distinguendum est utrum post
uel ante matrimonium hoc factum fu-
erit. Si ante nullum fuit matrimonium. si
mulier ignorauit. Non enim in spado-
nem sed in uirum consensit. Si uero post
matrimonium nullo modo separari potest.
quia uerum inter eos et legitimum est mat-
rimonium.

Et et aliud matrimonium impe-
dimentum secundum leges secula-
res. quia filius adoptiuus mor-
tuo patre adoptante cum uxore illius
non potest contrahere. Similiter nul-
lus mortua uxore sua cum filia sua con-
trahere potest adoptiua. Filius tamen
adoptiuus alicuius bene potest con-
trahere cum eiusdem filia carnali. Est autem
adoptio iuris civilis constitutio. qua
aliquis aliene potestati subiicitur. ius
successionis habiturus ab intestato.
Sed dicunt multi quod nihil ad leges se-
culares pertineat de constitutionibus con-
tra matrimonium faciendis. Canones autem
semper legibus preiudicant. Sed cano-
nes non multum hodie de talibus cu-
rant adoptionibus. quia etiam nec ho-
die sunt in ecclesia.

De impedimento matrimonii per
generale interdictum ecclesie.

Capitulum. lxxi.

Aliud quoque est impedimentum
interdictum. scilicet ecclesie. et gene-
rale interdictum ut non extra
hatur matrimonium ab aduentu do-
mini usque ad octauam epiphanie. Et
iterum a septuagesima usque ad octa-
uam pasche. quia illud tempus sanctum
est et ieiunus et orationibus uacandum
est. Si autem in illo tempore quis uxo-
rem duceret. sponse sue amplexibus ma-
gis quam ieiuniis et orationibus uacaret
et ideo ecclesia non tunc suum exhibet
ministerium ad aliquos in matrimonio
coniungendos. Verumtamen in quibus-
dam locis consuetudo est. quod si aliquis
habeat fornicariam et contrahere uel-
lit cum ea. bene hoc tunc sustinet eccle-
sia. Ad id est enim eos in coniugio ha-
bere quam in fornicatione. Ex hoc patet quod
si uir et uxor ad confessionem uenerit. deli-
bet sacerdos eos monere si potest ut
contineant in tali tempore in quo matri-
monium contrahere prohibetur. Red-
dere tamen debitum tenentur propter
periculum fornicationis. sed peccant ex-
tendo. Notandum tamen est quod hec pro-
hibitio ecclesie. matrimonium non di-
rimit iam contractum. Unde si aliquis
in tali tempore contraxerit. matrimonium
est. licet contrahendo peccauerit. Aliud
est casus magis dubius. quando scili-
cet quis contrahere uult cum aliqua.
et dicitur quod sint persone illegitime ad
contrahendum uel propter consanguini-
tatem uel affinitatem uel aliquid tale
et eis auctoritate ecclesie precipitur ne con-
trahant. antequam de hoc fuerit discussum.
Queritur si post tale interdictum con-
traxerint. si matrimonium sit. Et dixe-
runt quidam non esse matrimonium. si-
cut etiam uidetur quedam decretalis

dicere. Sicut enim interdictum eccle-
sie fecit ne esset matrimonium in quin-
to uel sexto gradu. ita potest interdic-
tum ecclesie facere ne sit matrimonium
inter aliquos in tali dubio. Quidam
tamen hoc intelligendum dicunt de in-
terdicto per constitutionem domini pa-
pe auctoritate ecclesie romane facto.
Si autem episcopus tale faciat interdic-
tum nisi alia subsit causa. non dissolui-
tur matrimonium postea contractum.

Item aliud impedimentum matri-
monii. Capitulum. lxxii.

Equitur aliud impedimentum
matrimonii. scilicet raptus.
quod crimen in foro seculari
punitur capite. Unde in detestationem
illius in antiquis canonibus constitu-
tum fuit quod inter raptorem et raptam
matrimonium esse non posset. etiam si
ob causam eam rapuisset ut in uxorem
haberet. et si etiam ipsa postea uellet con-
sentire. Illud tamen postea immuta-
tum fuit et ita constitutum quod si rapta
et parentes eius nolent consentire. red-
deretur illa parentibus. et raptor pu-
dicie sue precium ei redderet. ut in alio
matrimonio honeste collocari posset.
Si autem raptor et rapta consentire uel-
lent post peractam penitentiam inter se
matrimonium contrahere possent. Sed
tamen illud hodie in ecclesia non mul-
tum obseruatur. multos enim uidimus
raptos compelli ad contrahendum
cum illis quas rapuerunt.

Item aliud impedimentum matrimonii

Placet autem queri utrum extra
ordinaria pollutio impediat

matrimonium. Verbigratia. Aliquis cognouit aliquā extraordinarie. Sue ritur utruq; possit cōtrahere cum sorore illius? Et respondit canō q; sine carnali cōmixtione non cōtrahitur affinitas. Non autem est carnalis cōmixtio si fiat pollutio in quocūq; mēbro sed multo minus si in membro nature fiat. De hoc tamen solet fieri dubitatio si aliquis dicat se aliquam cōgnouisse extraordinarie quomō sit ei credendum. magna enim est presumptio contra talē q; cognouerit eam carnaliter q̄ alio modo. Et tale factum nullo modo per testes probari potest. s; credendum ei s̄m q; ipse circa cōfessionem cōfitebitur sacerdoti.

De impedimēto quod fit propter enormitatem delicti. Ca. lxxii.

Quod sequitur impedimētuz m̄rimoniū quod dicitur enormitas delicti. Dicunt enim canones q; si aliquis uxorez suā uel matrē uel seniorē suum. id est dominuz occiderit. decetero nunq; m̄rimonium cōtrahere poterit. Verūtāmē si de facto cōtraxerit. dubiū est an sit matrimoniu. Et distinguūt q; duobus modis ī tali casu fieri pōt prohibitio. Si em̄ p̄hibeatur q; decetero non cōtrahat cū aliqua. ⁊ tamen cōtrahat. uerū ē m̄rimonium. Si autem sic est facta p̄hibitio. scz q; nullum inter ipsum ⁊ aliā personam esse possēt m̄rimonium. licet tunc de facto cōtrahat. nihil tamē est quod facit. ⁊ bene potest ecclesia talez facere constitutionē. ⁊ potest em̄ ī multis cum causē cognitōe dilatare ⁊ coartare matrimonium. sicut aliquādo ex

constitutione ecclesie non fuit m̄rimonium in quinto gradu. modo tamē est. sed plene determinat quousq; extēdatur talis ecclesie ptās. scilicet utruq; cōstitui possit q; sit matrimoniu inter album uirū ⁊ nigram mulierē. Sed illud disputatōis est. Notandū quoq; q; scdm̄ leges seculares licebat quādoq; occidere uirum adulterū cū uxore sua inuentū. quod tamē nō modo licet. sed tm̄ ei amputare uirilia. ne de cetero sue crudelitatis imitatorez generet. Ad cuius rei similitudinem ecclesia cōstituit ut ei qui uxorez occiderit. amputet̄ usus uirilium ut nunq; decetero cōtrahere possit m̄rimonium ad paterne crudelitatis imitatorez gerendum. Et sicut cōstitutū est in legibus secularibus. q; si aliquis inueniret uirum cum uxore sua coeūtem in prostibulo. ibi non possēt eū ledere. quia in tali loco plus fornicatio q̄ adulterium intelligeretur. Ita etiam cōstituit ecclesia q; si aliquis cum uxore sua clericū inueniret. ⁊ ei uirilia ap̄icaret. in canōne late sentēcie non incideret. nec excōmunicatus esset. dummodo legis statute modū non excederet. Si em̄ amplius eum q̄ predicto modo lederet excōmunicatus esset.

De sacramento confirmationis.
Capitulum lxxiii.

Estant adhuc duo sacramenta. scilicet confirmatio ⁊ extrema unctio. quorū noticiā sacerdotibus est necessāria. Est autē cōfirmatio unctio per manum episcopi in fronte facta ad robur fortitudinis dandum ⁊ audacie. Spiritus em̄ scūs dat̄ ad multa. q̄uis em̄ spiritum scūs

aliquis habeat per gratiā. idem tamē spiritus ei potest dari āplius. uel ad operationem miraculorum uel ad pphetie usum. uel ad curatōez sanitati. uel ad robur audacie ⁊ firmitatis.

Et est sciēduz q̄ aliquis sine tali cōfirmatione decedēs. non minus ē plenus xp̄ianus. nec minus ppter hoc si caritatē habeat saluabit. Verū tamē deest ei aliquid. s. usus audacie cōtra persecutores ⁊ demones. quam si esset confirmatus plenius haberet. Vñ peccant adulti si sciant se non esse confirmatos nisi pro confirmatione ad episcopum accedant. ⁊ similiter parentes nisi q̄cito possunt paruulos ad cōfirmandum trāsmittant. ⁊ est grauis penitētia omnibus iniūgēda. Sacerdotes ergo cum ad confessionē parrochiani sui ueniunt inquirere ab eis debēt utrum sint cōfirmati uel non. uel utz paruulos habeāt non cōfirmatos. et instruere eos debēt quid faciāt. Et ppter huius sacramēti uenerationem a minoribus non cōfertur sacerdotibz. sed tm̄ ab episcopis. Hoc enīz signatum est per hoc q̄ sp̄s sanctus in die penthecostes super apostolos descendit. prius enim erāt timidi ⁊ propter iudeorum metū absconditi. sed postea audacter exiuerūt ⁊ ante reges ⁊ presides sine metu mortis publice predicauerunt. Antiquitus tamen quidā erāt episcoporum uicarii. qui corepi dicebant. qui uices episcopoz in cōfirmatione ⁊ in quibusdā aliis supplebant. sed q̄a circa episcopos multa sibi nō ad eos pertinētia usurpabant nomen eorum uniuersaliter est deletū. Est enī pessimus usus laycoz multoz qui cōfirmatorum frontes cum mūda fa-

scia honeste non ligāt. Cum ei crisma sit sanctum. est per honestā ligaturam ab omni immūdia custodiēdum. ⁊ tertia die ne sordet crisma cōburi debet ligatura. super hoc layci a sacerdotibz sunt instruēdi. Est preterea notādum q̄ in cōfirmatione sepe mutatur nomē confirmati. Possunt enīz episcopi in cōfirmatione alicui nomē suum mutare sicut etiā nomē dñi pape in sua mutat consecratōe. Tūc enī quasi nouus homo nascit. ⁊ ideo nouum nomen suscipit. Cum enim consecratur papa. ei offertur liber in quo nomina omnium ātecessoz suoz scripta sunt. ⁊ cum librum aperuerit. nomē aliud habebit quod scriptū inuenit ī illa pagina quā primo aperuit.

De sacramēto extreme unctionis.

Capitulū. lxxv.

Extrema unctio est sacramentum unctionis quod confert egrotis ad diminutionē pene uel morbi corporalis. uel ad remissionem pene tēporalis. s. penitētie. In tali enīz unctione sepe alleuiatur dolor patientis ⁊ semper aliquid dimittitur de pena penitētiā. ⁊ ideo sicut supra dictum est extrema unctio unum ē illorum septē. per que pene satisfactorie relaxant. Vnde remouendz est error laycoz qui nolūt recipere unctiōnem extremā nisi tm̄ in morte. Adelius enī esset in principio inūgi egritudinis. Nit enim beatus Jacobus. Infirmatur quis in uobis inducat ps̄bite / ros ecclesie ⁊ orēt super eum. ungant eum oleo in nomine domini. ⁊ fō fidei saluabit infirmū. ⁊ si in peccatū est dimittent ei. Datet ergo q̄ multi per

extremam unctionē curant' ab egritu/
dine sua. Est alius quoq; error lay/
corum remouēdus. dicens q; nulli p;
banc unctionē uxorem suam tāgere li/
cet. Dicunt etiā q; semper decetero de/
bent esse in abstinentia. ⁊ hec oīa sunt
falsa. Verū tamen qui sic unctus ē. in
maiori reuerētia corpus suū debz cu/
stodire. ⁊ magis q̄ prius a sordibus
abstinere. nec tamē propter hoc extre/
mam unctionē cui; est necessaria debet
quis uitare. sicut nec sacerdos ordinē
licet postea in maiori mūdicia ⁊ hōre
q̄ prius se debeat custodire. Est p̄
terea notādū q; extrema unctio be/
ne potest post annum s̄m consuetudi/
nem ecclesiasticā iterari. Virtus ei; ei;
durat per ānum. sicut penitētia omni/
um peccatorū in anno terminat'. ⁊ iō
benedictio ⁊ cōsecratio crismat' sem/
per iterat' in fine āni per episcopū. nō
quia uetus crisma suam benedictionē
⁊ uirtutē unq; amittat. sed hoc iō fit.
quia uetus totū cōsumptum est. ⁊ eti/
am quia uetus crisma in maiori reue/
rentia haberi debeat. Non āt dicit ex/
trema unctio. quia nō possit seq; alia
sed quia sepe ita solet cōtingere q; ta/
lis unctio dat' in extremis laboranti.
⁊ potest āt dubitari de hoc qd dicit be/
atus Iacobus pluraliter. Infirmatur
quis in uobis inducat presbiteros ec/
clesie ⁊c. Quasi non sufficit unus pres/
biter. sed hoc dictū est de cōsilio. Va/
let enim plus oratio pluriū sacerdotū
q̄ unus. sicut magis prodest pluri/
bus sacerdotibus cōfiteri q̄ uni pp/
ter plures erubescētiās. quarum quel/
bet dimittit aliquid de pena peccati.
⁊ tamē sufficit cōfiteri soli.

De potestate clauis. Ca. lxxvi.

Est hec dicēdū restat de cla/
uibus. Dicunt quidā q; una
sola clauis est. scz ptās ligā/
di ⁊ soluēdi. Sicut em eadem clauis ē
qua aperit' ⁊ claudit' hostiū. ita eadē
est qua quis ligat' ⁊ soluit'. De sciētia
uero ligādi ⁊ soluēdi dicūt q; non est
clauis. quia multi sacerdotes ita stul/
ti sunt q; nesciūt quō ligare debeāt ul'
soluere. Vñ non pōt dici q; hēat cla/
uem sciētie. Alii tamē dicūt q; ptās li/
gandi est una clauis. potestas soluē/
di alia. sciētia uero ligādi atq; soluē/
di tertia. Verū tamen quidā dicunt q;
tuor clauis esse. dicunt enim sicut una
est clauis. potestas ligādi. ⁊ alia po/
testas soluēdi. ita debeat eē alia cla/
uis. sciētia ligādi. ⁊ alia. sciētia soluē/
di. Sed melius est ut dicat' q; due tñ
sunt clauis. una ptās ligādi ⁊ soluē/
di. alia sciētia ligādi atq; soluēdi. Et
sciēdū est q; aliter res se habet in phi/
sica naturali per quam corpora curā/
tur. ⁊ aliter in phisica theologica in q;
anime sanant'. In phisica em natura/
li curare pōt quicūq; scientiam habet
curandi. s. artē medicinatē. sed in phi/
sica theologica nullus curare pōt ani/
mas. nisi ligādi ⁊ soluēdi hēat ptātē

Difficilis autē questio est utz qui/
libet sacerdos habeat secūdam clauē
id est sciētiā ligādi atq; soluēdi. Ad
hoc quidā dicunt q; secūda clauis est
nō sciētia ligādi ⁊ soluēdi. s; obnox/
itas siue obligatio qua quis astrigit'
ad hoc ut sciat ligare ⁊ soluere. siue sci/
at siue non. Quoties em aliquis assu/
mit ordinē sacerdotii ad hoc se obli/
gat ut sciat ligare ⁊ soluere. ⁊ si nescit
⁊ non uult addiscere. semp in mortali

est peccato. cum teneatur scire et nesciat
quomodo et quando et quibus iniun-
gere debeat penitentiam. et quos excō-
municare uel absoluerē. Sed multū ista
non placet opinio. Sicut enim alicuius
principis ianitor non dicit hēre cla-
ues quas forsitan amisit. licet eius of-
ficium sit claudere et aperire. ita sacer-
dos licet suū sit officiū ligare et solue-
re cum nihil sciat. clauē sciētiae non di-
cit habere. Ideo melius dici potest quod
nunquam in sacerdotem aliquis ordinat
nisi quantum ad dominum ligandi et
soluendi det ei sciētiam. Semper enim in
susceptione ordinis sacerdotalis ali-
qua noua sciētia ordinato a deo da-
tur. uel prius habita augmentat. sicut
Eaypbe ex uirtute sacerdotalis ordi-
nis datus est spiritus prophetie. Et ita
quilibet sacerdos clauem habet scien-
tie. quidam tamen magis quidam minus
secundum quod deus maiorem uel minorem
ei sciētiam.

Et autem sciendum quod quilibet sa-
cerdos potestatem suam habet liga-
tam et limitatam preter solus papa. il-
le enim solus ubique ligare potest et solue-
re. sed alius sacerdos non nisi in certo
loco et certas personas. ut episcopus
non potest soluere et ligare nisi in sua
diocesi et subditos suos. Adior sa-
cerdos non nisi in sua parrochia et su-
os parochianos. Unde claustrales et
heremite qui nullam habent parrochiam
nec aliquam animarum curam. nullum ad
confessionem possunt recipere. quia nul-
lum ligare possunt uel soluere. nisi da-
ta et relaxata eis fuerit auctoritate epi-
scopi uel alicuius maioris prelati. Dubita-
tur autem de hoc quod in euangelio le-
gitur. Quodcumque ligaueris super ter-

ram erit ligatum et in celis etc. Hoc dic-
tum est de omnibus sacerdotibus. et non
uidetur falsum. quia multi indiscreti sa-
cerdotes iniuste et indiscrete aliquos qui
nullam habet culpam ligant. et talis
non est ligatus in celo. quia deus ligati-
onem illam non approbat. Ad hoc di-
cunt alii quod deus habet illum pro liga-
to quantum ad hoc. quia uult ut obe-
diat illi ligationi. et non rupta unita-
tem ecclesie. sententia enim pastoris si-
ue iusta siue iniusta sit semper est timen-
da. nisi pastor errorem suum exprimat.
ut si dicat. Excommunico te quia credis in
deum. Talis enim sententia nulla est. et
ideo non est tenenda. Similiter si iudex
ferat sententiam in manifesto contra iu-
ra scripta ut si aliquem post appellati-
onem excommunicet non est tenenda ta-
lis sententia. Item si excommunicet alie-
num parochianum. nulla est sententia
nisi forte alienus ratione delicti. et sic
ratione contractus efficiat suus. Unde
si alius furtum in ecclesia mea uel parro-
chia mea fecerit uel cum aliqua matri-
monium contraxerit. propter hoc meo
effectus est parochianus. Et si delic-
tum noluerit emendare. ipsum bene pos-
sum per excommunicationem ligare.

Quod sententia pastoris iniusta potest esse
tripliciter. Ca. lxxvii.

Et autem sententia pastoris ini-
iusta tripliciter. scilicet ex causa. ex
animo. ex ordine. Ex causa quia
do ille qui ligatur nihil deliquit. Ex
animo. quando quis propter iracundi-
am uel inuidiam aliquem excommunicat.
In utroque istorum casuum licet iniusta
sit sententia est tenenda. Ex ordine iniusta

est etiam sentētia quādo nō obserua/
tur ordo iudiciarius s̄m cōstitutōem
ecclesiasticam. ut quādo iudex excom/
municat aliquem ad iudiciū nō voca/
tum. neq; per testes cōuictum. neq; in
iure cōfessum. Et sciēdum est q̄ nū
q̄ excōmunicandus est aliquis nisi p̄
sola cōtumacia. ut si uocatus ad iudi/
cium uenire noluerit presens. uel no/
lit parere iuri. uel si sine licētia a iudi/
cio recesserit. Quodcunq; enim crimē
aliquis cōmiserit nunq; excōmunicā/
dus est. si uel per cōsiliū uel per eccle/
sie mādatum emēdare uoluerit. Si āt
iudex iudiciarius ordinē nō obserua/
uerit. ita q̄ ex toto rūpat ordinē iu/
dicii. dicunt fere om̄s q̄ tūc nō tenebū/
tur sentētia eius.

**De in extremis quilibet sacerdos
p̄tatem habet soluēdi. Ca. lxxviii.**

Sciēdum etiā q̄ quilibz sacer/
dos in necessitate ligādi et sol/
di potestātē habet. s. in mor/
tis periculo. ut si sacerdos alienus sup/
uenerit bene pōt moriētis cōfessionē
audire et ipsum absoluerē. sed tūc non
debet ipsum ligare. i. aliquā penitētiā
ei inūgere. Nunq; moriēti inūgēda
est penitētia exterior sed innotescēda.
Iudicia enim cōfessione sacerdos ei di/
cet. Tantā penitentiam deberes facere
si sanus esses. sed nunc quia ad forum
dei uadis. s. ad purgatoriū nullaz in/
ungo tibi penitētiā. dominus enim
quantū uoluerit et q̄ dū ei placuerit.
ibi a te recipiet emēdationē. Si uero
superuixeris. ad me ut debitam inau/
gam penitētiā redibis. Potest etiā
laycus in necessitate sicut dicit Aug⁹.

alicuius cōfessionē audire. sed q̄ nō
habet clauem. non potest eum absol/
uere uel ligare. Valet autē ad hoc lay/
co facta cōfessio. quia erubescētia cō/
fidentis magna est pars satisfactōis
Si uero contingat q̄ non sit p̄ns nisi
ribaldus uel histrio. non est tutum ta/
li cōfiteri. quia reuelaret om̄ia que au/
dierit. Et si a cōfidente enorme peccatū
audierit. magnum scādālū inter om̄es
audiētes faceret. Ex hoc patet q̄ mul/
tum peccant layci qui incitat et iuitāt
damnātū ad patibulum. ut quicquid
unq; fecit corā omni populo cōfiteat
et q̄ hoc p̄sit anime sue dicāt qd nō
est uerum. precipue si multa fecerit cri/
mina enormia. quibus auditis totus
scandalifet populus. sicut cōtigit ali/
quando. q̄ quidaz ita incitatus se cū
matre sua que adhuc uiuebat cōfessus
est cōcubuisse. unde magnū fuit ī po/
pulo scandalum. Deterius quoq; ē q̄
persuadent dānato. q̄ sui furti socios
accuset et eorum peccata reuelet. Nul/
lus enim in cōfessione aliena sed pro/
pria queq; debet cōfiteri peccata. Nec
debet accusare aliū sed seipsuz. Nū si
quis adulterium uel homicidiū cōmi/
serit et cōfiteat. non debet dicere cuiq;
muliere adulterauit. nec oportet q̄ di/
cat quem hominē occiderit. ita tamē
q̄ circūstāas non occultet. s. si sacer/
dotem uel monachū uel dñm suū occi/
derit. et ita de aliis intellige circūstan/
tis. hec autē regula generalis ē. q̄ nū
q; alienum quis detegat p̄tām quan/
do confiteat propriū.

De cōfessione clericorū Ca. lxxix.
Olet autem queri de clericis.
utrum possint cōfiteri cuiquam
q; sacerdoti. utrum quilibz sa

cerdos p̄tatem habeat in confessione
quęcunq; clericū absoluēdi. Erat autē
istud antiquū privilegium omnium de
ricorum. q̄ cōfiterētur cuiuscūq; uellent
si aliquis cām habēs querele ōtra ali
um. quęcunq; bonum uirū p̄t eligere
qui pacē faciat inter se ⁊ illū. sic ei iu
dici nulla fit iniuria. quia iudex nul
lum debet cōpellere ut accuset alium.
Sed nunc aliter est ubiq; quia nullus
sustinet episcopus q̄ clerici de sua dy
ocesi cōfiteant alicui nisi sibi uel quez
ad hoc ōstituit. hoc idem faciunt de
cani de canonicis sui capituli. Sic eti
am abbates sustinere nolunt q̄ qs de
cōuentu suo cōfiteat alicui nisi sibi ip
si uel de eoz speciali licētia alicui fra
tri. Et hoc ideo faciunt ut cuiuslibet
secreta cognoscāt. ⁊ ad quod peccatū
sit quilibet pron9. ⁊ ita sciant quibus
secure obediētias possint cōmittere. ⁊
cōtra tale peccatū ad quod sciūt esse
prorum sciāt precauere cuiuslibet. Con
tigit autē in quadā abbacia q̄ qdam
frater tale crimē cōmiserat. ita q̄ poti
us uoluit inconfessus mori q̄ abbati
suo illud confiteri. Abbas uero nullo
modo ei licētia dare uoluit alteri cō
fitendi. Ille uero in extremis laborās
quēdam uocauit de fratribus ⁊ crimē
suum illi cōfessus est. ⁊ sic est mortu9.
Abbas autē ut extra cimiterium sic se
peliret precepit. Fratres autē adhibi
to episcopi loci ⁊ bonoz uirorum cō
silio. ipsuz in cimiterio sepelierūt. Nec
unq; post ut eiceret abbas impetrare
potuit. Item alia uidet griseorum
monachorum reprehēsbilis cōsuetu
do. qui nullum uolunt recipere in suū
monasteriū. nisi denuo ōmia que pri
us fecerat peccata cōfiteat abbati. q̄

uis plene ⁊ perfecte suam peregerit pe
nitentiam. nec indigeat iterū confiteri
cum non passus fuerit recidiuū. ⁊ ab
aliis mortalibus se conseruauerit in a
culatum. Hoc ideo faciunt ut sciāt de
quolibet cuius cōuersationis fuerit. ⁊
ad que pronus p̄tā fuerit in seculo. ⁊
sic melius custodiri possit in claustro
⁊ auferri in secularibus peccatis pec
candi occasio. Multi enim boni san
cti ⁊ literati illoz ordinē dimiserunt.
quia ut abbas eorum secreta sciret ō
nia noluerunt. Notādum quoq; ē
quod beatus dicit Aug9. q̄ si quis sa
cerdotez indiscretū habeat magis dis
cretum cui cōfiteat querat. hoc tamē
non potest fieri sine licētia sacerdotis
proprii. Nullus enim quātuncūq; in
discretus sit ⁊ simplex propriuz debet
cōtemnere sacerdotem. sed prius debz
ei cōfiteri ⁊ postea licētia petere al
teri confitendi. Et si proprius sacer
dos licētia dare noluerit. ad superi
orem. i. ad ep̄m uel aliū prelatū acce
dat. ⁊ eius sequat cōsiliū. Solēt enī
multa contingere in tali casu pericula
Contingit enim quādoq; q̄ sacerdos
nescit quam penitētia cuiq; peccato
debeat iniungere. Contingit etiā q̄ sa
cerdos ebriosus est ⁊ in lingua p̄ceps
⁊ sepe cōfitentium detegit p̄tā. unde
parrochianus suo timet cōfiteri sacer
doti. Item cōtingit q̄ proprii sacer
dotis domos subditus combussit. uel
aliud damnum sibi intulit. ⁊ est sacer
dos ualde iracūdis. ⁊ si sciret quis ei
hoc damnum fecisset. in euz machina
retur mortem. unde ille ipsi timet cōfī
teri. In omni autem casu ōsimili ne
cessarium est cōsiliū superioris prela
ti. Notādum quoq; est q̄ sacerdos

parochianuz suū absoluere potest a uinculo triplici. sed eum ligare nō potest nisi duplici. Notest enim ipm absoluere a uinculo peccatoꝝ penitentie sue. aliquid de penitētia relaxādo. ⁊ a uinculo excomunicatōis maioris uel minoris. Sed querit̃ quomodo sacerdos aliquē possit absoluere a uinculo peccatoꝝ. quia solus deus peccata dimittit. Breterea anteq̃ penitens ad sacerdotē ueniat si est uere contritus quantū ad culpaꝝ omnia sunt ei dimissa peccata. A quo ergo absoluit eum sacerdos? Dicunt quidam q̃ hic est sensus. sacerdos absoluit aliquem a peccato. i. absolutum ostēdit

Sed melius est dicēduz q̃ sacerdos penitēte absoluit a foro penitentie obligatōis ⁊ dyaboli impetitōe. ⁊ in foro iudiciali est simile. Aliq̃ em̃ ab aliquo corā iudice debitum petit. sed in rei ueritate nihil ei debz. Actor falsos testes producit ⁊ a probatione eadem deficit. Iudex ergo quia nihil debuit. reuz non a debito sed fori obseruatione iudiciali absoluit. ne iterum oporteat illū propter hoc ad iudicium uenire ⁊ ab actoris eum absoluit impetitione. ne decetero tale debitum unq̃ possit petere. Similiter sacerdos non absoluit penitēte a peccato. quia dimissum est ei prius in contritione. sed quantū ad hoc absoluit eū ne iterum oporteat eum propter hoc peccatū ad cōfessionem uenire. ⁊ quātuz etiam ad hoc q̃ dyabolus decetero de hoc peccatō extra ipsum nullam querelam potest habere

De indulgētiis ⁊ relaxationibꝯ penitentie. Ca. lxxx.

Et iteruz ualde dubitabile q̃ quidam prelati indulgētiis ⁊ remissiones faciunt p̃nie oībus benefactoribus sue ecclesie ⁊ de iniuncta sibi penitētia triginta dies uel plus uel minus eis relaxant. siue sint alieni siue proprii parochiani. cum nullus alienos ligare possit uel soluere. ut predictū est parochianos. Et hoc non est uerum nisi forte uicini ep̃i suis concesserint parochianis q̃ ratam relaxationem habebunt illā quā alibi inuenire poterunt. Sed itez q̃ ritur cum relaxant̃ decem dies de aliquius penitētia. utrum aliquid relaxetur ei preter ieiunium cum multū nō iniungant ieiunia s̃ forte peregrinatio uel elemosina. uigilie. uel cilicium. ⁊ orationes uel aliquid tale. Quid ergo relaxat̃ cum eis dicit̃. relaxamꝯ uobis decem dies de uestra p̃nia. Nunquid si iniuncta fuerit ei peregrinatio. quam non potest nisi quadraginta diebꝯ perficere. absolutꝯ erit si faciat iter triginta dierum uersus locum peregrinationis sue ⁊ tunc redeat. Et solent quidā dicere q̃ si alicui per certum tēpus penitētia iniungat̃ ⁊ decem dies sibi de p̃nia relaxent̃. omnia que per illos decem dies debebat facere relaxata intelliguntur. Alii tamē dicūt q̃ nullus scit preter deum quāta cuiq̃ peccato debeatur p̃nia. nisi q̃ sp̃s sanctus reuelat ecclesie q̃ uni peccatō p̃nia iniungit̃ septennis. alii biennis. alii triennis. cum sepe scdm̃ diuinam iusticiam maior debeatur uel minor. Ad hoc tamē ualet talis relaxatio penitēti. q̃ si auctoritate ecclesie a parte penitētiē sibi relaxata cesauerit non propter hoc in inferno puniet̃. sed dominus in purgatorio qd̃

ei de iusta pena defuit supplebit Si autem ab aliqua parte penitentie propria auctoritate cessasset mortaliter peccasset. et propter hoc punietur in inferno. Alii melius dicunt et quod est probabilis scilicet quod cum primo in ecclesia dei tales promissa fuerint relaxatōes. hec eorum fuit consideratio qui dederunt quod se et ecclesiam suam ad tantam partem penitentie supplendam obligabant. quantum suis benefactoribus relaxabant. Et est sensus verborum talis. Relaxamus uobis decem dies de iuncta penitentia. id est obligamus nos et ecclesiam nostram ad faciendum pro uobis decem dierum penitentiam. Et hoc potest bene fieri. quia potest alius pro me suscipere ieiunium. disciplinas. orationes et similia. et si illa fecerit absoluitus sum. Unde in quibusdam locis religiosi. fratres disciplinas pro fratribus suscipiunt et prodest eis Si enim non faciunt illi quod promittunt. oportebit me de eo satisfacere. sed non supertransgressor si non feci. quia pro me alius tenebat. et per alienam promissionem deceptus fui.

Quomodo aliquis efficiat alterius parrochianus. **Ca. lxxxi.**

Etandum quoque est quod simplex sacerdos non potest excommunicare aliquem nominatim nisi ex mandato sui superioris. et hoc iō constat quia non habet forum iudiciale sed tantum penitentiale. Unde nullum potest ad iudicium suum uocare. nec tenere causam inter aliquos in presentia sua. et nullus quoque nominatim excommunicandus est. nisi in iudicio de consuetudine fuerit committus. Sed bene potest simplex sacerdos imitare aliquem in gene-

re ad emendationem malefici quod in parochia sua fecit. et similiter potest eum aduocare in genere ad excommunicandum. si ad emendationem non uenerit. et postea excommunicare et absolvere in priuato si ad emendationem uenerit. Sed et si ueniat ad sacerdotem et suum crimem confiteatur et emendare nolit iuxta consilium sacerdotum. nihilominus potest et debet ipsum excommunicare. sicut decretalis sententia dicit. Si uero non habeat unde delictum emendet. iurare debet sacerdoti quod quicquid ultra districtas necessitates conquirere poterit. pro emendatione dabit et tunc non ipsum excommunicabit. licet etiam iniuriam passus instanter petat.

Solet autem queri si sacerdos suum possit excommunicare episcopum. si in parochia sua furtum fecerit? Et dicunt multi. potest. licet enim nemo suum ligare possit superiorē. ipse tamen episcopus hoc faciēdo scelus fecit se minore. Item alicubi contigit quod sacerdos sui parrochiani domum incēdit. et postea omnes qui hoc fecerunt excommunicauit. questum ergo fuit utrum sacerdos seipsum excommunicare possit et absolvere si delictum emendaret? Et dicunt quidam quod seipsum excommunicare nec etiam absolvere potuit. Nullus enim aliquem potest uel absolvere nisi minore. sed nullus est minor uel maior seipso. Alii tamen dicunt alii. scilicet quod in uno statu minor fuit seipso. scilicet in quantum malefactor fuit. in quantum sacerdos et pastor maior. Tutius tamen est illi quod ad suum accedat superiorem. et suum crimem confitendo petat absolutionem. Constat enim quod nullus sine confessione sanari potest. et ita nullus seipsus absolvere potest. quibus

Forte seipsum ut dictum est possit li-
gare.

In quibus casibus sacerdos solue-
re non potest propriuz parrochianū
uel ligare. **Ca. lxxxii.**

Vnt autē plures in quib9 sa-
cerdos non pōt nec ligare nec
soluere propriū parrochianū
sed ipsum mittet ad episcopuz uel ad
episcopi penitētiarium. Sunt em̄ que-
dam crimina. quoz cōfessionem ep̄s
in propria debet audire persona. Sz
quia episcopi in multis sepe negociis
impediti. in sede cathedrali hoc implere
non possunt. ideo per singulos archi-
diaconatus uicarios pro se 7 p̄nia/
rios cōstituunt. qui ne fatigent pau-
peres eundo ad episcopū eorum con-
fessiones audiūt. In primo ergo casu
hec est regula in ecclesia dei cōstitutā.
q̄ omnia crimina accusatione 7 dam-
natione dignissima si per sentēciaz uel
cōfessionem propriā. uel per facti eui-
dentiam publica fuerint 7 detecta. ad
episcopum uel ipsi9 uicariū ad recipi-
endaz ab eo p̄niam. trāsmittēda sunt
Et hec est ratio quare hoc fit sicut di-
cit canon. qui publice peccat. publice
peniteat. Quādo em̄ p̄ctm̄ omnib9 est
manifestuz. duplex est ibi offensa. Uel
fenditur enim de9 per p̄ctm̄. 7 ecclesia
per infamiam 7 scādalum. 7 ideo qui
publice peccauit deo 7 ecclesie satisfā-
cere debet. ut tota ecclesia uideat eiuspe-
nitentiam. quod fieri non possēt. nisi
ad superiorē mitteret.

Similia uero accusatōe 7 dāna-
tione dignissima. non sunt ōnia
generaliter. sed tm̄ illa de quib9 caus9
in foro 7 in iudicio ecclesiastico uēti-
latur. ut adulteriū. incest9. falsuz testi-

monium. fides lesa. ueneficiū uel forti-
legium. rapina. incēdium. 7 aliquādo
homicidium si fuerit manifestum. Ta-
lia em̄ crimina cum manifesta fuerint.
trāsmitti debēt ad ep̄m uel eis uicari/
um. quia simplex sacerdos nisi in ne-
cessitate tales ut dictū ē absoluerē nō
potest uel ligare. Multa autē sunt crimi-
na que accusatione 7 damnatōne non
sunt dignissima. ut hec. fornicatio.
ebrietas. 7 fere ōnia uicia spūalia. ut ī
uidia. iracūdia. auaricia. nisi auaricia
pervsurā uel per symoniā fuerit detec-
ta. Crimē enim auaricie accusatione 7
damnatione dignissimū est. sed mani-
festari non potest nisi per usuram uel
symoniam. 7 ideo feneratorēs mani-
festi ad episcopū trāsmittunt. De sy-
monia uero postea dicit in sequenti/
bus. De aliis autem predictis pecca-
tis non accusat aliquis in foro eccle-
7 ideo pro talibus simplex sacerdos
penitētiā potest iniungere. Sciēduz
tamē est q̄ simplex fornicatio inuete-
rata s̄m cōsuetudinē ecclesie ī foro pu-
nitur ecclesie. quia si simplex fornica-
tor diu cōcubinam suā tenuerit. eā co-
gitur abiurare uel in matrimoniū du-
cere. Sciēdum tamē q̄ non simpli-
citer aburabit eam. sed hoc modo. q̄
si decetero ipsam cognouerit eāde9 in
uxorem habebit. Si uero post tale iu-
ramentum passus fuerit recidiuū 7 eā
noluerit habere in uxore. mittēdus ē
ad episcopum non propter fornicati-
onem sed propter periuriū manifestū
uel propter manifestā fidei lesionē

¶ propter enormitate9 delicti sa-
cerdos parrochianum suum deb9 ad
episcopū mittere. **Ca. lxxxiii.**

Et 7 alius casus in quo etia;
pro occulto crimine sacerdos
propriū parrochianū mittere
debet ad ep̄m. s. propter enormitate;
delicti. 7 tale crimē est partus ppriū
suffocatio. uel quādo paruulus p pa
rentum negligētiā cadit in aquā uel
in ignem. uel alio modo per custodie
defectum morit̄. Vnde sacerdotes in
ecclesia parētes moneāt q̄ paruulos
suos secum ī lecto nō habeāt. nec eos
tenere in cunabulis constringant. nec
unq̄ effē sine custodia permittāt. Om
nes enim sic peccātes. ut dictū est mit
tendi sunt ex consuetudine ad episco
pum. Tale em̄ crimen etiā est uolentia
in patrē 7 matrē manū iniectio. Sui
enim patrē uel matrē uerberauerit. lu
cet occultum sit crimē. tamē ex consue
tudine propter enormitate; criminis
mittit̄ ad episcopum. Similiter fieri
debet si uir 7 mulier cuz bruto aīali q̄
uis occultum sit cōcubuerint. 7 si do
minum in proditōe quis occiderit. uel
enorme incēdiū fecerit. uel enorme sa
cilegium in eccl̄ia. s. fornicādo uel fu
rando in ea. Omnes em̄ tales ex con
suetudine mittunt̄ ad episcopū. quia
sicut legit̄ in canone. propter tale cri
men debz ecclesia si dedicata fuerat re
dedicari. uel ad minus per asperionē
aque benedicte ab ep̄o reconciliari. et
donec recōciliata fuerit eccl̄a debz sus
pendi. Item si fornicatio fuerit cum
bruto animali debet ipsum aīal occi
di. quod forte nō posset fieri sine auc
toritate episcopi. Item in omni casu
in quo certa scripta ē penitētia p ali
quo crimine. non pōt sacerdos aliqd
de penitētia relaxare. Si relaxatōe o
pus fuerit. mittet̄ penitēs ad episco

pum. Verbigracia. Si quis enormem
commiserit incestum cum matre uel fi
lia uel cum duabus sororibus. Vnde
in perpetuum priuari debet m̄onio
si necesse est dispēsare. quia forte iuue
nis est uel iuuecula 7 multo deteriy ti
metur. mitti debet ad episcopū. ut ui
deat si cum tali sit dispēsandum. Si ri
ter si quis circa ordines suos. s. furan
do uel in eis saltū faciēdo. uel symo
niace uel ab excōmunicato uel hereti
co suscipiēdo. uel aliquod beneficiū
symoniace accipiēdo peccauerit. q̄a ī
omnibus talibus certa scripta est pe
na. s. q̄ ab officio sunt 7 beneficio sus
pendēdi. Hi om̄s tales mittēdi sunt
ad episcopū. quia simplex sacerdos
de pena nihil eis relaxare pōt. Simi
liter si parrochianus tuus ab aliquo q̄a
te excōmunicatus fuerit. debes eū mit
tere ad illum qui ipsum excōmunica
uit. De aliena enim sentētia ipsum nō
potest absoluerē. Itē si habes parro
chianum incorrigibilē ī aliquo crimi
ne diu iacentē. 7 illud singulis ānis cō
fitemem. nec tamē dimittere uolentem
mittes eum ad episcopū ad similitudi
nem medici qui per multos ānos del
buit curare egrotum. 7 fecit quicquid
potuit nec profecit. Et dices ei. Fra
ter ex ignorātia mea uel peccatis me
is uel forte tuis exigentibus. te curare
non possūz. ad superiorē ergo uadas
7 eius utaris cōsilio. Et si ille recusaue
rit eat ipse sacerdos ad episcopum et
omnia sibi ostendat. ut cōsiliū con
tra talem subditum ep̄s apponat.
De uicubinis sacerdotū. Ca. lxxxiiii

Et 7 alius casus in quo sacer
dos nec ligare nec soluere po

est subditum suū. ut si sacerdos ī sua
parrochia aliquā corruperit. suaz au
dire cōfessionē nec iniungere penitēti
am poterit. Nulla em̄ cōfessio sine eru
bescētia fieri debet. Illa uero mulier
coram suo non erubescit corruptore.
Idem est iudiciū si aliquo crimē cū
sacerdote p̄iceps fuerit sacerdoti sub
ditus. ut in furto uel homicidio uel
rapina uel falsa mercatura ⁊ similib⁹
Nec etiam talem subditum ad aliquē
uiciniū sacerdotē mittere poterit. Im
ne enim ius quod habuit in eo amisit
sicut si medicus infirmo sibi cōmisso
uenenū pro medicina daret. nullā de
cetero illius egroti habere deberet cu
ram. Similiter sacerdos qui subdito
mortalis peccati uenenum dedit. nul
lam in eo decetero p̄tatez habebit Sa
cerdos at̄ uicinus auctoritate uel licē
tia sacerdotis qui peccauit. nullāz ha
bet p̄tatem illam uel illū absoluedi ul
ligandi. ⁊ ideo sepe sine p̄nā ⁊ cōfes
sione remanet. Nihil ergo r̄stat nisi ut
ealis ad prelatū superiorē accedat. ⁊
ab eo p̄nā accipiat.

De confessione facta per scriptum
Ca. lxxxv.

Tem notādum q̄ nullus pōt
cōfiteri per scriptū ut dicit A
postolus. Corde credit ad iu
sticiam. ore at̄ cōfessio fit ad salutem.
Et psalmista ait. Cōfitebor dño in o
re meo. Legit̄ tamē q̄ rex karol⁹ tale
crimen cōmiserat q̄ beato Egidio cō
fessori suo noluit confiteri. nec etiā al
teri sacerdoti. Angelus autem domi
ni illud crimē scripsit. ⁊ scriptum bea
to Egidio tradidit. Beatus autē Egi
dius ad karolū accessit. ⁊ ei quod oc
cultum esse credeb̄ at ostēdit. ⁊ ita ha

rolus penituit. Fuit at̄ illud miraculo
sum nec est ad cōsequētiā trabēduz.

Itē contigit q̄ quedā mulier litera
ta crimē enorme cōmisit quod suo sa
cerdoti cōfiteri noluit. Vñ sacerdos
dolēs precepit q̄ p̄ctm̄ illud scriberet
⁊ bene signatū iuxta altare in ecclesia
terre īfoderet. Postea tertia uel quar
ta die sacerdos mortuus est. Mulier at̄
de nocte cōsurgēs ad sepulcrum sacer
dotis cucurrit dicēs. V proditor qd
de scripto meo fecisti. alieno tradidi
sti qui aperuit ⁊ crimē meū legit. Erue
nit uox de sepulcro dicens. Vade ad
altare ubi posuisti scriptū tuū ⁊ inue
nies illud integrum. Quod cum fecis
set ⁊ scriptū aperuiss̄. illud ex toto in
uenit uacū. Et sic patuit q̄ crimē ei⁹
ex toto fuit deletū per talē cōfessionē.

Item alius sacerdos dixit parrochi
ano suo quoddā crimen cōfiteri nolē
ti. Scribe p̄ctm̄ tuum ⁊ scriptuz pone
super altare. ⁊ dic hec uerba. Domine
deus tibi cōfiteor ⁊ huic sacerdoti pec
catum hoc scriptū ī hac cedula. Hoc
facto sacerdos scriptum caute aperu
it ⁊ p̄ctm̄ legit. postea sub eodē signo
ita caute cōplicauit q̄ insensibilis lesio
signi fuit. Postmodū illum uocauit
dicēs. Frater noli erubescere confiteri
p̄ctm̄. multa em̄z crimina enormia no
bis sunt nota que tu credis ignota. et
multa ei talia noīauit. inter que tādez
⁊ illud scriptū in cedula nomīauit. qd
cum audisset ille exclamās ait. V pro
ditor scriptum meū aperuisti. ⁊ sacer
dos protulit ei scriptū integrū ut ui
debatur. Vnde cōfusus ille statim pec
catum suum humiliter cōfessus ē. Et
ita patet q̄ qui cōfiteri propter uere
cundiam obmittunt. pie sunt deluden
f

di ⁊ ad confessionem attrahendi.

De confessione mutorum.

Capitulū lxxxvi.

Sciendū est tamē q̄ si mutus sci
at scribere. potest bene pecca
ta sua p̄ scripturā cōfiteri. ita
tamen hoc fieri debet. q̄ cuz sacerdos
p̄ctā legit scripta. debet mutus aliquo
signo ostēdere se cōfiteri corde ⁊ de il
lis dolere. Si uero nescit scribere. ul̄ in
firmus aliquis cum uenerit ad eum sa
cerdos loqui nō possit. sacerdos per
familiam infirmi uel uicinos de omni
nibus querat peccatis. ⁊ si mutus uel
obmutescens alicuius talum reus sic
ut si prolē ex fornicatōe susceperit ul̄
potator aut scortator. aut fenerator
aut in odio fraterno fuerit. uel bona
alicuius iniuste detinuerit. ⁊ similia. ⁊
postea nominabis infirmo talia pec
cata ⁊ dices q̄ saltem nutu uel gestu ī
dicet si aliqua illoꝝ que noiata sunt
fecerit. hoc modo aliquod consiliū ei
dare poterit.

De cōfessione stultorum.

Tem notandum cum stulti siue mo
riones ad confessionem uenerunt cau
te circa eos agēduz est. ne talia ab eis
inquirant que facere possunt scādaliū
Tales eī nō celāt. sed omnia in cōfessio
ne a sacerdotibus audita manifestant
sicut quādoq̄ cōstitit q̄ quidā stultus
de quadā nobili matrona diffamat⁹
fuit. ⁊ cum de h̄mōi in cōfessioe nihil
sacerdoti diceret. sacerdos ab eo que
sunt si uerū esset q̄ cum illa dñā dor
miret. Stultus at̄ statiz exquo a sacer
dote recessit totū domino ⁊ multis ali
is narrauit. Vnde matrona ⁊ uir ei⁹
persecuti sunt sacerdotē. intm̄ q̄ eū ec
clesiā suam relinquere oportuit.

De casu absoluēdi alienum parro
chianum. Ca. lxxxvii.

Tem ē alius casus ī quo dixe
runt uiri prudētes q̄ pōt sal
cerdos alienū soluere ⁊ ligare
parrochianum auctoritate dei ⁊ cano
ms. ut si penitēs indiscretū habeat sa
cerdotem ⁊ similiter indiscretū episco
pum qui in nullo ei dare sciūt consili
um. ⁊ propri⁹ sacerdos uel prelat⁹ ei
dare licētiam discreto sacerdoti cōfite
di noluerit. ⁊ forte ita debilis ē q̄ ad
longinquū prelatum non pōt accede
re. uidet q̄ ad quēcumq̄ discretum sa
cerdotem uicinum possit ire. Vñ dicit
Augustinus. Sui uult p̄ctā cōfiteri
inueniat gratiā. querat sacerdotē sciē
tem soluere ⁊ ligare. ne cum negligens.
circa se extiterit. negligat ab eo q̄ eum
miseri corditer monet ⁊ petit ne ambo
in foueā cadāt quam stultus euitare
noluit. Item placuit ut deiceps nul
li sacerdotuz liceat quēlibet alii sacer
doti cōmissum ad p̄niam suscipere si
ne cōsensu eius cui prius se omisit. ni
si per ignorātiā ipsi⁹ hoc faciat cui
penitens cōfessus est prius. Sui uero
ōtra ista statuta facerē tēptauerit. gra
dus sui periculo subiacebit. Propter
has auctoritates dixerunt uiri prudē
tes ⁊ discreti q̄ ī tali casu penitēs om
nia p̄ctā sua cōfiteat s̄ro indiscreto sa
cerdoti ⁊ postea siue dederit ei licētiam
siue non. querat quēcumq̄ discretū uo
luerit sacerdotē. ⁊ ille auctoritate dei
⁊ predictoꝝ canonū ipsum absoluēdi
⁊ ligādi potestātē habebit. licz eū
sit alienus in hoc casu efficit suus.

Utrū sacerdos possit iniūgere pe
nitētī quod uoluerit. Ca. lxxxviii.

Adū est quam potestatez ha
beat sacerdos ex usu clauum
quantū ad parochianos su/
os uel alienos. Restat nūc dicere quo
usq; extendat eius potestas circa pe/
nitentiam iniūgendam. s. utrum poss/
sit quicquid uoluerit iniūgere penitē/
ti. 7 utruz penitēs suo sacerdoti i om/
nibus debeat obedire. De hoc autē Au/
gustinus sic scribit. Nonat se penitēs
omnino in potestate iudicis. id est in
iudicio sacerdotis nihil sibi reseruās
sui. ut omnia eo iubēte sit paratus fa/
cere pro recipiēda uita anime. q̄ face/
ret pro uitāda corporis morte. Et cū
desiderio faciat. quia uitam recupera/
bit infinitā. Tam gaudio enim facere
debet immortalis futurus que pro dif/
ferenda morte faceret moriturus. Suel/
rat fructus non solū dignos sed p̄nie
dignos. Sunt em̄ digni fructus fructus
uirtutum. sed non sufficiunt penitenti/
bus. Penitētia em̄ grauiores exposu/
lat fructus. ut multo dolore 7 gemitū
bus mortuus impetret uitā. Ex predic/
tis uidet̄ q̄ nullā penitēs sue uolūtatē
potestatem habeat. Si enīz nihil refer/
uat sui. non pōt aliquid uelle uel nol/
le nisi quod sacerdos eius uult uel nō
uult. 7 ita potest sacerdos quicquid
uult etiam ut fiat monachus inunge/
re penitēti. 7 tenet̄ obedire penitens.

Ad hoc dicēdum ē q̄ triplex ē ob/
edientia. s. iudicialis. penitentialis. et
claustralis. In iudicio enim reus 7 ac/
tor obedire debent iusto iudicio 7 pa/
tienter sustinere quicquid eis precipit̄
etiaz mortē. ut pro homicidio uel fur/
to uel alio crimine. Sed cōtra hoc
obicitur cum aliquis condemnat̄ ad
mortem patiēter sustinere debet. ergo

dūm ad patibulū ducit̄ non debet fu/
gere ad ecclesiā quāuis possit. quia pec/
caret mortaliter iustū declinādo iudi/
cium. Ad hoc soluēdum ualet auc/
toritas philosophi dicētis. Aetellus
sustinuit patiēter 7 fortiter. quinz ue/
ro libēter patiēter 7 fortiter. Debz eti/
am homo patienter sustinere penā dū
uitare non potest eaz. De talibz dicit̄
q̄ habent mortē in patiētia. 7 uitā in
desiderio. 7 tales sunt infirmi 7 imper/
fecti. Ille autē libēter penam sustinet
cum eā uitare non curat etiam si pos/
set. Et de talibus dicit̄ q̄ habēt mor/
tem in desiderio 7 uitam in patiētia si/
cut ait Apostolus. Cupio dissolui et
esse cum xp̄o. Patet ergo q̄ si infir/
mus aliquis condemnat̄ ad mortem
7 eam uitare non potest. patiēter eaz
sustinere debet. si uero potest. bene licz
ei fugere. quia non tenet̄ sustinere libē/
ter. nec iudicio etiam tenet̄ licet sit iu/
stum obedire. cum illud sine mortali
pctō possit declinare.

De penitentiali obedientia.

Capitulum. lxxxix.

Penitentialis obediētia est ut
penitēs ita suo obediat sacer/
doti. q̄ faciat. p̄ uitāda mor/
te anime. quicquid faceret pro uitā/
da corporis morte id est omnia faci/
at sine quibus pctm̄ curari non pōt.
Sed si medicus precipiat egroto ut
uineam suam uel domum det sibi. nō
debet obedire quantum ad hoc. quia
ad curationem suam non exigunt̄ ta/
lia. sed electuaria 7 medicine. uel for/
te incisiones mēbrorum 7 similia. Si/
militer penitēs quicquid ei precipit̄ si/
ne quo satisfacet̄ deo de pctō suo nō

potest obedire debet. Sed si aliquid durum precipiat et graue sine quo bene possit deo satisfacere. non tenet suscipere. ut si simplici fornicatori sacerdos iniungat ut claustrum ingrediat. non tenet obedire. Multa enim sunt alia quibus satisfacere potest domino.

De temperamento penitentie.
Capitulum. xc.

Et enim in penitentia et in egritudine negotium. Sicut enim medicus multa debet querere per indicium patientis. et secundum hoc quod eger sustinere potest temperare medicinam. ita sacerdos vires et facultates debet cognoscere penitentis. et secundum hoc modificare penitentiam. Preterea notandum quod neque in iudicio neque in penitentia est prelato obediendum vel sacerdoti. si quod precipit est manifeste contra deum. Sed si ignorat precipue si laycus est. quia non licet ei discutere de mandatis ecclesie tenetur obedire. et in sua saluabitur simplicitate. Et si est in caritate deus semper reuelabit ei si contra deum est quod precipitur. Si uero dubitet an sit contra deum. distinguendum est utrum si dubitet de circumstantiis precepti. an de ipsa precepti substantia utrum sit iustum uel iniustum. Verbigratia. Si precipiat episcopus ut sacerdos coniungat aliquos in matrimonio potest ipse sacerdos dubitare utrum iuste iudicauerit illos esse coniungendos et tamen obedire debet. quia de facto uel de iudicio sui prelati ei discutere non licet. Si uero de substantia precepti dubitat utrum illi sunt coniungendi. ut si uehementer suspicetur quod sint consanguinei in gradu

prohibito. uel quod mulier alium virum habeat. tunc non debet obedire. sed episcopo errorem suum et causam proprie dubitationis reuelare. et hoc haberi potest ex uerbis Augustini dicentis. Tene certum et dimitte incertum. quia incertum pro illicito est habendum. Et philosophus ait. Quotiens dubitas de aliquo utrum faciendum sit uel non. nec facias illud quia ipsa dubitatio est significatio iniurie.

De claustrali obedientia.

Capitulum. xci.

Claustralis obedientia est multo artior et districtior propter uotum. Claustralis enim in omnibus que non sunt contra deum. suo debet obedire prelato. Non enim est dominus proprie uoluntatis. Sunt autem tria de substantia uoti claustralis. scilicet abrenunciatio proprie uoluntatis. ut nihil proprium habeat. perpetua continentia. et habitus perpetuus. Cetera autem omnia accessoria sunt. ut silentium et abstinentia et similia. Unde si monachus infringat silentium suum per obreptionem non per contemptum uel consuetudinem. non peccat nisi uenialiter. Videtur autem monachi prauam habere consuetudinem ex eo quod etiam in periculo mortis habitum suum ad tempus nolunt dimittere. Unde cum quidam albus monachus in fracta nauis esset et uestimenta sua nollet exuere. dicens non licere sibi habitum suum deponere quousque satis diceret ei ut abiceret noluit. sed uestitus in aquam se dimisit et submersus est. omnibus aliis saluatis uestibus suis depositis. Unde uidetur quod monachus ille sui ipsius homicida fuerit. quia se liberare a morte potuit et

noluit. Item in quodam cenobio in firmus erat monachus et in tanto calore fuit quod uidebat ei quod suffocaretur nisi cuculla sua deponeret. Prior autem nullo modo sustinuit quod sine habitu iaceret. Dixit autem quidam medicus quod presens erat. iste suffocabitur nisi cuculla ad tempus ab eo auferat. Nec iterum prior permisit. et ita suffocatus mortuus est ille. Unde quidam uir bonus et prudens dixit priori. Nonne fratres nostri quandoque balneant et tunc uestes suas deponunt. quare non similiter cum monachus est infirmus et in nimio ardore uestimenta sua non potest deponere? Et non potuit prior ad hoc respondere. Credimus ergo quod monachus obedientiam suam non omitteret si habitum suum in tanta necessitate deposuerit. sicut contingit de quadam reclusa quam nunc quod dormiebat nisi super sarmeta. et ita scoriauerat latus suus usque ad ossa. unde cum infirmaret usque ad mortem et se uertere non posset. a bonis et magnis uiris ei consultum fuit quod lectum sibi molliorem faceret. ne quasi seipsam occideret. nec hoc erat transgredi uotum quia coegit necessitas.

De obedientia clericorum.
Capitulum. .xcii.

Item cum clerici ab episcopo beneficia recipiunt. canonicamque ei iurant obedientiam. Postquam ea precipit quod habitum et tonsuram habeant sicut canones precipiunt. Ipsi autem uel in beneficiis manentes uel ad alia loca transmigrantes comam nutriunt et cappas habent manicatas. et calceos laqueatos. Similiter prohibet do-

minus episcopus ne clerici fornicent uel inebrientur. et hec sunt mandata canonica. Sunt ne ergo clerici periuri si faciunt contrarium et debet penitere de periurio? Ad hoc quidam dicit quod illud iuramentum sic est intelligendum. Ego iuro per obedientiam episcopo in canonicis mandatis salua consuetudine et ecclesiastica dispensatione obedire. Consuetudo autem ecclesie in multis locis est quod clerici arma portant. et habitum suum quando timent insidias hostium ne agnoscantur mutant. uel quando sunt in scholis uel in peregrinatione. oportet eos habitum suum aliis conformare. et tunc non sunt periuri. Si uero precipiat episcopus mandatum canonicum circa quod fieri non possit dispensatio. ut non fornicari. non inebriari. et similia. Credibile est quod transgressores talis precepti periuri sint. licet quidam dicant quod tale iuramentum potius est quedam firma promissio quam iuramentum. nec est intentio episcopi quod clerici suas promissiones non obseruantes efficiant transgressores iuramenti. Item cum episcopus clerico dat beneficium ecclesiasticum dicit ei. Ego do tibi hoc beneficium ut respondeas deo in die iudicii de animabus quas committo tibi. Unde postea secundum canones non licet clerico ecclesiam suam relinquere. uel causa scholarum. uel causa peregrinationis sine licentia episcopi. ymo etiam si per tres septimanas sine licentia absens fuerit beneficio suo priuari poterit. Suomodo ergo dicit canon quod sacerdos sine omni licentia religionem potest intrare. quia tunc ducitur lege interiori spiritus sancti. et non est obligatus lege exteriori per obe-

diēntiam quam ep̄o iurauit. *¶* Pre-
terea nonne ecclesia sponsa est clerici.
quam in curam ⁊ custodiam suam re-
cipit. sicut ecclesia ep̄isopi sponsa ei⁹
est. nec eam relinquere potest sine do-
mini pape licentia. ymo etiam si reli-
gionem intrauerit sicut dicit canon. iu-
ste potest compelli ut exeat. ⁊ ecclesiā
suam regat. Ad hoc dicēdum q̄ so-
lus ep̄iscopus sponsus est ecclesie. Un-
de in signum sponsi anulus datur ei.
nec cōsecratur ep̄iscopus nisi hēat ec-
clesiam quam recipit sicut sp̄sā. ⁊
ideo eā dimittere non potest sine mag-
na dispēsatione superioris. Alii autē
clerici possunt ordinari q̄uis nullaz
habeant ecclesiam. sicut sepe ordinan-
tur monachi qui nullam habent aīa-
rum curam. ⁊ ideo non dicuntur cleri-
ci sponsi ecclesiarum. sed custodes ea-
rum. Unde facily eas relinquere pos-
sunt q̄ ep̄isopi suas. Cum autem cle-
rici in peregrinationem uadunt. eccle-
sias suas non dimitunt. ⁊ tamen sine
licentia abire non possunt. sed curā ad
religionem se transferunt statim ep̄o
ecclesias dimitunt. ⁊ ideo non oportet
querere licētiam recedendi. Itē su-
per illum locum euangelii. Super ca-
thedram moysi sedebant scribe ⁊ pha-
risi. que dicunt facite. que autē faciūt
facere nolite. dicit glosa. que dicit. sci-
licet pertinētia ad cathedram. Si enī
precipiat ep̄iscopus ut des ei equū tu-
um uel pecuniam. cum hoc non perti-
neat ad cathedram non teneris obedi-
re in hoc. Quomodo ergo nūc ep̄isco-
pi exigunt talia a clericis suis cū non
teneant obediēre clericis? Ad hoc dici-
mus q̄ si ep̄iscopus uel ecclesia sua in
magna sit necessitate. clericis suis ut

ei subueniant bene potest precipere. Ea
nomicum enim est mandatu. ut patri
spirituali in necessitate subueniāt filii
Sed non debet ep̄iscopus quicq̄ exi-
gere nec ip̄i tenētur obedire nisi ut dic-
tum est ualde indigeat. Nec ep̄iscopus
debet exigere nisi quātum possunt ei
clerici subuenire sicut ait Ap̄ostolus.
q̄ licitum ei erat accipere necessaria a
subditis. non tamē ex tristitia aut ne-
cessitate.

De scientia sacerdotum.

Capitulum .xciii.

Itē est de potestate clauū
sacerdotum. nunc dicēdū est
de scientia ipsorum. id est quā
scientiam habere teneantur sacerdotes
in penitencia iniungenda. De hac ita
scribit Augustinus. Incepam⁹ quos-
dam palam. quosdam in conclau. si-
cut diuersitas personarum diuersaz ui-
detur posse accipere medicinam. Non
enim uno collirio ōnium oculos inū-
gere debemus. nec omnibus morbis
eadem medicina exhibēda est. ne si in
calida egritudine laborāti calida po-
tio exhibeatur. patientis dolor poti-
us augeatur q̄ mitigetur. Hinc Hie-
ronimus ait. Necessē ē ut iuxta diuer-
sitates locorum ⁊ temporum ⁊ homi-
num quibus scripture scripte sunt. di-
uersas causas ⁊ argumenta ⁊ origies
sacerdotes habeant. Et quoniam bea-
tus Jobānes in Ap̄ocalipsi septē scri-
bens ecclesiis. in unaqueq̄ earum spe-
cialia uicia rephēdit uel speciales uir-
tutes probat. Ita sanctus Paulus p
singulas ecclesias uulneribus medet. il-
latis. nec instar ip̄eriti medici uno col-
lirio omnium oculos uult curare.

De penitencia satisfacionis.

Capitulum. .xciii.

Sciendum est ergo quod quedam penitencia iniungenda est ad medicinam preteritorum peccatorum. quedam ad preservationem futurorum. quedam ad cautelam presentium. quedam ad necessitatem omnium. Ad medicinam preteritorum peccatorum. iniungenda est penitencia satisfactoris. ut uideat sacerdos discrete per que penitens possit satisfacere. In quo precipue duo consideranda sunt. Primum est ut uideat sacerdos quot sint offense et lesiones in uno peccato. Quandoque enim in uno peccato offenditur deus. offenditur proximus. offenditur et tota ecclesia. ut cum quis alii abstulit uxorem suam. Offendit enim deus cuius preceptum ille transgreditur. offenditur proximus. scilicet uir mulieris cui magnam fecit iniuriam. et etiam offenditur familia mulieris cui providere solebat. offenditur et tota ecclesia propter magnum scandalum.oportet ergo ut sacerdos contra singulas offensas. singulas det medicinas et aliam iniungat satisfacionem quia offendit deum. aliam quia offendit proximum. et aliam quia totam ecclesiam. Debet enim penitens omnibus quos lesit satisfacere. Item considerandum est sacerdoti. quod sicut in morbis corporalibus adhibenda est cura per contrarium. ita in spiritualibus morbis. id est in peccatis iniungenda est penitencia per contrarium. ut si fuerit libidinosus. iniungatur ei castitas. si gulosus abstinentia. si peccauerit per negligentiam et pigritiam. iniungatur labor operandi et psallendi. si per rapinam.

iniungatur restauratio et elemosinarum largitio. et ita de aliis intellige. Preterea in omni satisfacione iniungenda sunt ista tria. ieiunium. oratio. et elemosina. quia tamen ista secundum rationem si predictam sunt satisfactoria. Item post predictas duas consideraciones necessaria est tertia consideratio. sicut supra dixit Hieronimus. scilicet ut considerentur uires penitentis. etas. facultas. nobilitas. officium. et regio. Alia enim penitencia iniungenda est forti. alia debili. alia puero. alia seni. alia diuiti. alia pauperi. alia in calida regione. alia in frigida. alia nobili. alia rustico. Unde in canone legitur. Non cogantur diuites tibi pauperum uesti. utantur consuetudine infirmitatis sue sed doleant se non posse aliter abstinere. Sui egrotant consuetudinem uitent utantur superfluis. dent pauperibus necessaria. utantur preciosis. dent pauperibus uilia. Datet ergo quod ualde indisciplinati sunt sacerdotes qui pro omni peccato iniungunt ieiunium. cum multi pauperes rustici sunt. quorum tota uita ieiunium est. et cum multi sunt iuuenes qui per ieiunium turbant cerebrum. Iniungunt etiam sacerdotes quandoque alicui escas piscium qui multo libentius comedit pisces quam carnes et ecouerso. Talibus autem iniungi debet esca fabe et olus. et alia dura cibaria. Similiter illis qui peccauerunt in lasciuia mollis lecti. uel in delectatione balnearum et mollium uestium. et similibus. debet iniungi durum cubile uel cilicium. uel saltem uestis lanea. cum multi sint qui nunquam cilicium senserunt. nunquam in uestibus lineis dormierunt. nunquam nudis pedibus ad ecclesiam uerunt. et nunquam uel

raro disciplinas aliquas sustinuerunt

De penitentia ad futurorum p̄ser/
uationem. Ca. xcv.

Tem alio modo iniungenda est pe/
nitentia ad preservationem futurorū.
Ibi enim considerandum est que pe/
nitens peccata in consuetudine habue/
rit ut prohibeantur ei occasiones tal/
ium peccatorum. Si luxuriosus fue/
rit. iniungatur ei ut coreas nitet et con/
gregationes mulierum. Si fuerit ebri/
osus ne uadat ad publicas potatōes
et ita de aliis intellige. Talia quoq;
multis iniungēda sunt. non quia pec/
cauerunt. sed ne in futuro his peccent
peccatis.

De penitentia ad cautelam.
Capitulum. xcvi.

Tem quedam penitētia iniun/
genda est ad cautelam tm̄ uel
ad tollendum scandali erro/
rem. uel propter duriores euētus. etiā
ubi nullum fuit peccatuz. ut si aliquis
in magna necessitate cibus utat̄ probi/
bitis forte non peccat. et tamen p̄pter
scandalum aliqua est ei iniungēda pe/
nitentia. Similiter aliquis occidit ho/
minē sine aliquo peccato. forte ut iac/
tu lapidis. apposita tamē diligentia
quam debuit. iniunget̄ ei penitētia a/
liqua. non quia peccauit. sed propter
horrorem sanguinis et homicidii.

De penitentia propter uitā eternā.

Tem quandoq; iniungit̄ penitentia
quarto modo. scz propter uite eterne
meritum. et propter necessarium omni

um predictorum adiutorum. que ho/
mo tenetur facere et obseruare. et si nun/
q̄ peccasset. ut quādoq; iniungit̄ ali/
cui ut rectam fidem teneat. ut deum et
proximum diligat. ut decimas et a/
lia iura ecclesiastica soluat. et alia dei
mandata obseruare studeat. Ista nō
iniunguntur propter aliquam penitē/
tiam iniungendam. sed quia sunt ne/
cessaria ad uitam eternam. et sine istis
nihil ualerent predicta.

De uario modo satisfaciendi.

Capitulum. xcvi.

Ictum est superius q̄ iniun/
genda est penitētia per cōtra/
rium. sed in quibusdam uici/
is tam spiritualibus q̄ corporalibus
difficile est uidere que penitentia iniū/
genda sit per cōtrarium. ut si aliqs sit
inuidus difficile est uidere quod con/
trariuz purget inuidiā. similiter si per
detractōnez peccauerit. difficile repe/
rietur cōtrarium. et ita de multis aliis.

Ad quod sciēduz q̄ in talibus ē ad
opera extrinseca recurrendum. que ta/
libus uiciis sunt adiuncta. ut si qs in/
uidus fuerit. sepe illi cui inuidet p̄ mē/
daciū et maliciam detrahit. et domi/
ni sui ei gratiam auferēdo et fauorem
aliorum hominum. et omnia ei9 nego/
cia inquantuz potest impedit. Querē/
dum ē ergo a penitēte quotiēs et quot
modis nocuerit cui inuidit. et iniūgē/
dum est ei ut totiēs et tot modis ei sa/
tisfaciat. Similiter si per superbiā pec/
cauerit. querēdum est quot homines
per superbiā offenderit. et quāta eis
clamna fecerit. et de omnibus his eis sa/
tisfaciet quos lesit. Nec solū iniungen/
da ē hūilitas cōtra supbiā. sed etiā hu/
militatis opera et sicut cōtra inuidiā.

Quando penitēs debeat uenire ad
confessionem. Ca. xviii.

Olet autem queri quo tempo
re homo debeat uenire ad cō
fessionem. Et dicunt quidaz
q̄ sufficit semel in anno confiteri. s. in
quadragesimā. sicut etiam cōsuetudo
ecclesie est. nisi prius infirmitas eueni
rit. Debet quisq̄ in infirmitate quo
cunq; tempore confiteri ⁊ eucaristiam
accipere. Et s̄m cōstitutionem genera
lis concilii. nullus debet corporalē me
dicinā curare egrotum uel aliquā ei da
re medicinam. nisi prius bene fuerit cō
fessus. quia sicut ait Hieronimus. Ex
flagellis dei uel etiam dyaboli multe
nascuntur egritudines. siue ex natura
elementorum uel corporū. ⁊ tales egri
tudines quas patitur homo pro pec
catis suis. curari non possunt nisi cō
fessione ⁊ penitentia. Debet tamē qui
libet xp̄ianus statim cum peccauerit ī
corde suo penitere ⁊ in certo habere. p
posito ut ad cōfessionē ueniat ad mi
nus in quadragesimā. Ad uis tamen
facit si statim post peccatum ad sacer
dotem accedit. Solet enim obuii q̄
sicut uetera uulnera putrescūt ⁊ fetent
⁊ ita difficilius curantur. ita ⁊ uetera
peccata. Unde stultus est qui morta
liter peccat ⁊ tamdiu differt cōfiteri.
donec peccata sua putrescant ⁊ fetent
Ergo nullus p̄tā differre debet usq;
ad q̄dragesimā. Sed ad hoc r̄nde
ri potest q̄ statim ex quo homo peni
tet in corde quantum ad culpam ⁊ re
atam deletum est peccatū. nec ampli⁹
potest putrescere. ⁊ ideo confessionez
securus expectare potest. sicut egrot⁹
dum certus est q̄ infirmitas sua non
potest crescere potest medicinā facili⁹

expectare. Notanduz quoq; ē q̄ de
us nullam recipit penitentiaz nisi mū
dam. Unde uidet q̄ si q̄s peccz mor
taliter agendo penitētiam. debet eā re
iterare ex toto. ut si alicui inunctū fu
erit unius quadragesime ieiunium. si
cet totam ieiunauerit quadragesimā.
dummodo ieiunium suū per mortale
peccatum sit pollutum ⁊ tantū iteruz
ieiunabit. Idius enim ieiunū non fu
it mundum. sicut si aliquis deberet de
narios alicui. non possēt se absoluerē
nisi debitam ⁊ legitimam soluat mone
tam. Ad hoc dicendum q̄ quedā etiā
inunguntur in penitentia que homo
polluere non potest. ut si inunctū fu
erit homini dare elemosinam. uel con
struere pontem uel ecclesiaz. uel aliqd
tale. non potest homo ipsam elemosi
nam uel pontem uel ecclesiam per pec
catum polluere suuz. ⁊ ideo bene pla
cent illa deo. licet enim immunde sint
actiones operantis. munda tñ sunt o
pera operata. ⁊ ideo non oportet ite
rare ea. Idreterea qui recipiūt elemo
sinam uel intrant ecclesiam uel pōtem
transeunt. pro eo orant qui hec fecit.
⁊ ideo opa sua ualent ei Sunt autem
alia opa que inungūtur penitēti que
ex se homo potest polluere. ut ieiunū
et peregrinationez suā et similia quia
sic nihil homo opat̄ extrisec⁹. sed t̄m
in se. et ideo totū quod agit est pollu
tum. si in peccato est mortali. et nihil
plac̄ deo quod agit. vñ tenet iterare
Discretus ergo inq̄rere debz sacerdos
a penitente si penitentiā in anno prete
rito sibi inunctam pegerit in caritate
Et si dixit se iteriz peccasse mortaliter
inungere debet q̄ totam illam partez
penitentie quam in mortali p̄tō fecit

reincipiat. Sed ab illo tēpore quo in corde suo de illo peccato penitentiā firmiter cōfiteri nec iterare proposuit. illam partem penitētie que postea ē se/cuta. nec illam que p̄ctm̄ precessit iterare oportet. Quidā tamē adhuc addunt dicētes q̄ quedā sunt opera ad uitam eternā promerendā que pro aliquibus preteritis peccatis sunt ab ecclesia instituta. que etiā teneret hō facere si nunq̄ peccasset. cuiusmodi sunt ista. Jeunare in quadragesima ⁊ i aliis solēnibus ieiuniis. ⁊ ire ad ecclesiaz festiuis diebus ⁊ dare oblatōes ⁊ alias elemosinas institutas. ⁊ dicere quocūdie Pater noster ⁊ Credo in deū et similia. Nullum istoz sicut dicitur quidam oportet iterari. licet omnia in peccato mortali fecerit. Non em̄ ea ꝑ satisfactōe fecit. sed pro uita eterna habenda quam iam amisit. nec oportet eum cogitare de preteritis. sed ut uitā eternam mereat ꝑ noua opa futura.

De peccata dimissa per penitētiā redeant.

Ca. xcix.

Tem cōstat om̄ibz q̄ si alicui peccata per penitētiā sunt dimissa. si ꝑea peccauerit mortaliter omnia priꝫ dimissa p̄ctā redeunt uel quedam nascit̄ ingratiudo q̄ tantū est p̄ctm̄ quāta om̄ia fuerūt peccata priꝫ dimissa. Querit̄ utrū teneatur iterū cōfiteri omnia p̄ctā per plenam satisfactionē priꝫ dimissa ꝑpter solū p̄ctm̄ postea om̄issuz? Ad qd̄ dicēdum q̄ promior est dñs ad miserandum q̄ ad puniēdū. Vñ sicut oīa redeunt per unū sequēs p̄ctm̄. sicut in euāgelio legit̄. q̄ omne debitū priꝫ dimissum usq̄ ad nouissimū quadrāteꝫ exigebat̄ a seruo qui noluit dimittere

cōseruo quod ei debuit. ita si iste penitet de solo p̄ctō sequēt̄. per illā solā penitētiā prior reuiscit̄ p̄nia ⁊ redeunt oīa opera bona que prius fecerat in caritate. Non uero oportet euz de prioribz cōfiteri. quia prior cōfessio redit. nisi nouū habuerit sacerdotem. Illi enim oīa p̄ctā debet cōfiteri priora. non ꝑpter aliquā ꝑ eis penitentiā recipiēdam. sed iō tm̄. ut nouus sciat sacerdos quā ei p̄niā debet inungere. Ex quo em̄ tātam gratiam q̄ oīa erāt sibi dimissa p̄ctā priꝫ habuit multo grauiꝫ deuz offendit q̄ si nihil ei fuisset dimissum. Vortꝫ ergo q̄ nouus sacerdos sciat que peccata priora fuerunt. ⁊ sic etiā sciet quantum beneficiū fuerat isti penitēti colatum. ⁊ ita per osequēs sciet etiā quantum sit sequēs p̄ctm̄.

Quōd sacerdos debeat se h̄re i suscipiēdo penitēte ad confessionem.

Capitulum. centesimum.

Secundū ordinē prenotatum a principio. restat adhuc dicere de duobus. s. quomōdō sacerdos se debeat h̄re suscipiēdo ad confessionem. ⁊ que p̄nia cuiꝫ p̄ctō sit inungēda. Circa primū aduertēdum est q̄ sacerdos non debet statim ex abrupto dicē penitēti. dic p̄ctā tua. Sꝫ prius debet eū multipliciter docere. et ab eo multa inquirere ut deuotiꝫ melius ad cōfessionē prouocet. H̄rio ergo inquirere debet si peniteat ut Augꝫ ait. quoniam qui penitet omnino peniteat. Et sicut corporalis medicus per multa signa ⁊ idicia patiētis cōsiderat utrum curari possit uel non. ita etiam medicus spūalis multis signis. utruꝫ ille sit uere penitēs uel non quantum ꝑt

osiderare debet. ueluti si gemat. si plo
 ret uel erubescat. et cetera talia faciat.
 uel si rideat. uel se peccasse negz. uel pec
 cata sua defendat. et similia. Si autem sa
 cerdos uel per confessionem penitentis uel
 per certa indicia ipsum perpeditat non ue
 re penitentem. nullam debet ei iniungere pe
 nitentiam. Non tamen debet ipsum exter
 rere ne in desperationem uel obstinatio
 nem mittat. Sed Gregorii consilium ei
 debet ostendere quod tale est. Si aliquis
 est in peccato et in peccati proposito. faci
 at interim quicquid boni potest. ut dominus iu
 rim cor suum ad penitentiam illustret. Sacer
 dos autem non debet illum reuelare. sicut nec
 alia que ei dicuntur in confessione. sed pa
 tienter tale in ecclesia sustinebit. Quia autem
 tali impenitenti penitentiam non possit iniun
 gere. per ex canone Gelasii pape dicen
 tis. Legatur ex quo religio christiana ince
 pit. uel certe det exemplum in ecclesia dei
 aut a pontificibus quibuscumque. aut ab
 ipsorum epistolis. aut ipso demum sal
 uatore. ueniam nisi corrigentibus fuisse con
 cessam. auditum sub celo non legitur nec di
 citur. Sed dicunt quidam propheta. date
 ueniam nobis. dum tamen nos in errore du
 remus. mortuos christum legimus suscitasse
 se. in errore autem defunctos. id est impeniten
 tes absoluisse non legimus. Unde ait ad
 Petrum. Quodcumque ligaueris super ter
 ram. erit ligatum et in celis. et quodcumque
 solueris super terram. erit solutum et in ce
 lis. Super terram ait Nam in ligatione
 in errore duranti defunctum nunquam ait
 esse soluendum. Impenitentes autem intelli
 guntur qui non est de unitate ecclesie. Unde
 Augustinus. Laboret penitens in ecclesia esse. et
 ad unitatem ecclesie tendere. nisi enim uni
 tas ecclesie succurrat. et nisi quod deest
 peccatori sua oratione compleat de manibus

inimici non eripietur anima mortui. Cre
 dendum est enim quod omnes orationes et ele
 mosine ecclesie et opera iusticie et misericordie suc
 currant. suam mortem in confessione recog
 noscenti ideoque nemo potest digne parte
 re quem non sustinet ecclesie unitas.

Sue sunt inquirenda a penitente.

Capitulum. ci.

Vnt ergo tria in principio a
 penitente inquirenda. utrum. scilicet. rec
 tam fidem habeat. et utrum sit in
 odio fraterno. et utrum percussus et sepa
 tus sit ab ecclesia propter aliquam culpam
 suam. Circa fidem ergo inquirendum
 est utrum sciat symbolum apostolorum et
 dominicam orationem. Si autem nesciat non
 est ei penitentia iniungenda. nisi deo et sacer
 doti promittat quod quanto poterit utrum
 que addiscat. Dicendum quoque talibus
 est quod turpissimum est et damnable. quod
 bene uanas sciunt et uarias cantilenas et ges
 ta karoli et aliorum principum. et rectam fi
 dem nesciunt et gesta saluatoris et alio
 rum sanctorum que in ecclesia dei leguntur. ut
 eorum exempla sequantur. Valde turpe est
 si ab aliquo quodam parrochiano utrumque
 sanctus ecclesie sue martir sit uel confes
 sor et nescit respondere. Iniungendum est tali
 ut ad locum ubi illius corpus sancti quie
 scit pergat. et uitam eius sibi addiscat. et
 propter hoc iniungendum est omni christia
 no. quod plures audiat in anno predicationes
 ubi fides ecclesie et gesta saluatoris
 et uita sanctorum predicantur. Ad id est autem
 quod principes et magnates rectam fidem
 sciunt qui nunquam uel raro audiunt predi
 cationem. Querendum est ergo ab om
 nibus si saltem superficialiter sine subti
 litate sciunt illos articulos qui in sym
 bolo continentur. ut scilicet. credant unum esse de
 um patrem et filium et spiritum sanctum. et ipsum

creasse omnia uisibilia. et ut credat so-
lum filium esse incarnatum et de uirgine
natum. et pro nobis in cruce passum. et
ad inferna descendisse. et sanctos suos inde
traxisse. et ite ipsum esse uenturum ad iu-
dicium. et omnes homines in corpore et anima
surrecturos esse. et iudicandos esse in die
iudicii et recepturos secundum merita sua bo-
na uel mala. Et maxime instruendi sunt
layci ut credant sanctam ecclesiam catholi-
cam et sanctam communionem. id est ut credant nul-
lum posse saluari nisi obediat prelati
a deo in ecclesia constitutis in his que secundum
deum sunt. siue boni siue mali sint pre-
lati. Hoc autem id dicitur est. quia mul-
ti layci peruersi posse se credunt per se si-
ne obedientia saluari. Consulendum est
etiam omnibus fratribus ut sciatur orationem
Augustini que talis est. Memerim te
intelligam te. diligam te domine. quia mag-
ne uirtutis est hec oratio. multe enim ora-
tiones ex institutione ecclesie quasdam
habent speciales uirtutes. ut quedam ua-
lent contra pestem. quedam contra morbos.
quedam contra temptationes. quedam contra
tribulationes. quedam contra pigritiam.
et similia. Unde quibus oratio dominica summam
habeat auctoritatem. tamen quandoque
plus ualet aliqua specialis oratio ad ali-
quid constituta quam oratio dominica. licet
ad omnia ualeat. Consulendum est etiam
omnibus sacerdotibus quod quotidie ante
quam celebrent sicut beatus Gregorius face-
re solebat tale dicant orationem. quia
magne uirtutis est. Deus qui nos pasto-
res in populo tuo uocari uoluisti. pre-
sta quesumus ut hoc quod humano
ore dicimur in tuis esse oculis ualeamus
per dominum nostrum etc.

De penitens non debet esse in odio
fraterno. Ca. cii.

Hoc querendum est a peni-
tente si in odio fraterno sit. si
enim fratrem suum odio habeat.
confessione eius recipere non potest. maxi-
mum enim dei preceptum est. diligere do-
minum deum plusquam seipsum. et proximum
sicut seipsum. id est ad id ad quod seipsum.
id est ad uitam. scilicet eternam. Debet ergo om-
nis tam perfectus quam imperfectus dimitte-
re omnem rancorem. id est omnem malam vo-
luntatem quam habet erga proximum
suum. et uite eterne ipsi salutem optare.
Imperfectus autem non tenet dimittere
uel debitum quod ei debet. uel iniuriam
sibi illatam. pro modo bene potest exigere satisfac-
tionem. nec tenet illi qui lesit eum hu-
manitatis obsequia exhibere. nisi in
summa necessitate. nec in uia salutare.
nec osculum pacis dare. Si enim daret ei
osculum putaret quod omne dimisisset de-
bitum. Est enim triplex pax. pectoris.
temporis. et eternitatis. Pax pectoris
tenet unusquisque fratrem sicut iam dictum est. scilicet
dimittendo rancorem. non autem quilibet pa-
cem temporis. scilicet dimittendo iniuriam per-
fecti uero qui sunt extra communem alio-
rum uitam. non solum rancorem tenentur
dimittere. sed etiam humanitatis obsequia
suis inimicis exhibere. De eis enim di-
cit dominus. Diligite inimicos uestros. bene
facite his qui oderunt uos. Tenentur
etiam iniuriam dimittere et debitum. nec
possunt in iudicio ablata repetere. sed
bene possunt denunciare iudici. si que eis
facta est iniuria. Veritamen si uir per-
fectus in domo religiosa prelacione
habeat. bene potest in iudicio petere ab-
lata ad opem pauperum non ad suam. ut
sit eis in domo domini. Bona enim
religiose domus pauperum sunt. nec ali-
quis est in odio fraterno propter hoc

DE no

DE no

si a malefactore sua uel pauperum bona in iudicio requirunt. De his autem plenius in sequentibus dicitur. Dicitur ergo talibus qui in odio sunt frater / no q dominus ait in euangelio. Si offers munus tuum ad altare. i. munus quodcumque uel confessionis uel alterius rei recordatus fueris. quia frater tuus habet aliquid aduersus te. uel tu aduersus eum. relinque ibi munus tuum ante altare. et uade prius reconciliari fratri tuo et tunc ueni offer munus tuum. i. dimitte omnem malam uoluntatem et habeas propositum satisfaciendi ei quem lesisti. Bene potest prius confiteri et penitentiam recipere. dummodo firmiter proponat quod cito poterit proximo satisfaciat

Preterea horribile est ei et terribile quod in odio est fraterno dicere etiam orationem dominicam. Et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Igitur enim quasi mortem suam quodam pacto. quasi dicat. Si non dimitto fratri meo debita. i. peccata quantum in me est. nec tu deus dimitte peccata mea quantum in te est. Consuluerunt multi tales qui alius nolunt dimittere peccata sibi facta. quod non dicant istam clausulam. et dimitte nobis. etc. Sed beatus Augustinus de quodam tali refert qui ita orationem dominicam decurtauit. quod angelus apparuit ei in persona domini dicens. Non dicis tu orationem meam quam ego feci. nec ego exaudiam orationem tuam quam tu fecisti. Peccat ergo si ex toto dimittit orationem dominicam qui homini est. et peccat si dicit totam. et peccat si decurtat eam. Non difficile est ei dare consilium quod istorum minus sit ei peccatum. Sed credimus quod minus sit ei peccatum ex toto eam dimittere. dum /

modo alias dicat orationes. licet sit magnum illam pretermittere. Sunt enim multi sacerdotes et clerici qui ita in ecclesiis parochialibus psallant. quod uix principium et finem cuiuslibet uersus dicant. Unde tales non dicunt psalterium et psalmum dauid. quia dauid talia non fecit. quia nihil significat. sed ipsi sibi faciunt talia. nec deus tales psalmos exaudit. quia nec etiam sunt psalmi. et ideo totum iterare tenent. et deo restituerunt dictiones et syllabas quas ei sunt furati tales sacerdotes et clerici.

De penitente separato ab ecclesia.
Capitulum. .ciu.

Excipio querendum est a penitente si per excommunicationem sit ab ecclesia separatus. quia sacerdos excommunicatus non potest recipere ad confessionem nisi sit absolutus. Est autem duplex excommunicatio. scilicet maior quam dicitur anathema. et minor que dicitur suspensio. Et hec est triplex. quia quandoque suspeditur aliquis ab ingressu ecclesie. et clericus quandoque ab ingressu chori. et tam clericus quam laycus a sacramentis altaris. Qui autem in minori excommunicatione excommunicatus est adhuc de corpore ecclesie est et frater noster est. et profunt ei omnia suffragia et orationes ecclesie. et bene potest ei sacerdos conicere in confessione. dum ipse oportuno tempore sue suspensionis paratus sit absolutionem querere. Anathema siue maior excommunicatio est quando aliquis omnino separatur a comunione omnium fidelium. tamen in corporalibus quam in spiritualibus. et tunc orationes uel suffragia ecclesie nihil ei profunt. quia pro eo non fuerunt. et in tali casu nec sacerdos. nec alter aliquis potest ei conicere in tribus. scilicet cibo. potu. et ora /

tionem preter aliquas personas q̄ post
ea dicent. Non enim possumus orare
cum eo. nec etiā salutādo debemus ei
dicere aue. sed semper aliquod uerbū
amarū ei respōdere. ut habeat uerecū/
diam. ut deus te emēdet. uel deus te ta
lem faciat. ut te possim salutare. et cete/
ra talia. Est at̄ hoc nomen anathema
substātiuum. et quādoq; adiectiuum.
Vnde possum dicere. Iste hō est ana/
thema. i. excōmunicatus. et iste incidit
in anathema. i. excōmunicationē. Ista autē
maior excōmunicatio est quasi lepra. et iō
inquinat cōdicantem sibi. Cōdicans autē
tali excōmunicatus est minori excōmunicatio/
ne. i. suspēsus ab ecclesia. et iō solet di
ci q̄ excōmunicatio maior non trāsit i ter
ciam personam. qui em̄ suspēso com/
municat. non est suspēsus. Verūtamenē
si anathematizant et cum eo oēs omu
nicantes ei. tunc secūdu excōmunica/
tus est maiori excōmunicatione. et quasi i/
fectus a lepra. et terci⁹ cōdicans secūdo
minori. sed terci⁹ quarto cōdicans nul
lo modo excōmunicatus est. Notādū ta
men q̄ possum⁹ loqui cum excōmunicato
de omnibus que ad salutē aīe sue per
tinent. dādo sibi cōsiliū ut pro abso/
lutione laboret. nec tunc dicimur ei cō
municare. Si quis de aliis negociis se
cum tractat et comunicat ei. et excōmunicat⁹
est. Verūtamen attendendū est qd̄ ait
canon. q̄ quedā certe persone cōmuni
care possunt excōmunicato. non sunt excō
municati. ut. s. uir et uxor et p̄ et mater
filii et filie. et etiā serui et seruiētes. Nul
lus enim istoz alii uitare tenet. licet
excōmunicatus sit. Bñ em̄ possum recipere
debitū meum ab excōmunicato. et bñ pos/
sum domini mei recipere cēsū a sub/
ditis excōmunicatis. Similiter in talibus

obedire debēt subditi dñis excōmunicat⁹.
Item in necessitate pōt aliquis cōi/
care excōmunicato. ut si quis sit aliquan/
do inter excōmunicatos et nō habeat cibū
nisi ab excōmunicato accipiat uel ab eo ei/
mar. Similiter si quis ex iusta igno/
rancia excōmunicato cōmunicat. nō prop
ter hoc excōmunicatus ē. Item sciēdū q̄
quidam canones dicunt late uel date
sentēcie. ut cum dicit. Sui hoc uel illō
fecerit anathema sit. uel maledictionē
dei se nouerit incurfurū. hñōi uerba
poni solēt i priuilegiis aliquoz. et in
tali casu non sunt excōmunicati sed excōi/
candi. qui cōtra sentēciam uel probi/
bitionem agunt. sed si dicat hoc mo/
do. excōdicamus ōnes illos qui hoc fe
cerunt. tunc est canō date uel late sen/
tencie. quia iam data est sentēcia. et ex
ipso facto excōmunicatus est qui cō/
tra talē canonē fecerit. Non solum at̄
excōmunicati sunt ōnes qui man⁹ ui/
olentas mittūt in clericos. sed etiā in
quoscūq; religiosos et cōuersos. Sili
ter canon late sentēcie est extra falsari
os et incēdiarios. Solet at̄ dici q̄ qui
manus uolētas mittunt in patre⁹ uel
matrem. statim ipso facto excōmuni/
cati sunt. Sed expressum canonē sup
hoc non habemus. Vnde credim⁹ q̄
ad terrōre dict⁹ est. qui a ppter hor
rorē illius criminis mittunt tales ad
episcopū uel eius penitētiariū. Item
s̄m diuersas regiones diuersi sunt ca/
nones et diuersē late sentēcie cōstitutio
nes ut in aliquib⁹ regionibus uel epi/
scopatibus excōmunicati sunt omnes
fortuarii uel fortuarie ex ipso facto et
omnes qui testamēta defunctor⁹ per
uertunt. et falsi testes et usurari. In ali
is regionibus non est ita. Vnde oportet

tet q̄ quilibet sacerdos sciat cōstituti
ones sinodales in episcopatu suo fac
tas. ut sciat ex quo facto parrochia/
nus suus ipso iure sit excommunica/
tus ⁊ ex quo non.

Reterea sciēdum q̄ domin⁹ pa
pa ⁊ alii prelati qui sic ferūt sen
tenciam. quādoq̄ sibi reseruāt p̄tatez
absoluēdi expresse quādoq̄ nō. Quā
do at̄ reseruāt. non pōt minor sacer/
dos absoluere. quando non intelligit
minoribus sacerdotibus esse cōcessuz
ut tales absoluāt. Quia summ⁹ ergo
pōtifex specialiter expresse retinuit si
bi p̄tatem absoluēdi falsarios. qui. s.
litteras suas quocūq̄ falsitatis genere
falsificant. ⁊ illos similiter qui manus
uolētās in clericos mittunt. nullū ta
lem minor sacerdos potest absoluere.
In aliis at̄ casibus ubi p̄tatem nō re/
tinuit. ut incendiis ⁊ maleficiis. ⁊ ce/
teris prenumeratis. bene pōt minor
sacerdos absoluere. nisi crimē publi/
cum fuerit ⁊ ualde enorme. ut incendi
um ecclesie uel dom⁹ religiosē uel ali
cuius uille. Tunc em̄ propter scādaliū
ut manifesta sit eoz pena debēt mitti
ad superiorē. Vnde si quis falsifica/
ret cartā episcopi uel alterius uiri siue
ecclesiastici siue secularis. bene pōt ab
alio absolui q̄ a papa. Itē prohibi
tum est superius q̄ excōicatos in ora
tione uitemus. quod iō factuz est. q̄
cum dicimus Exaudi nos domine. et
dumitte nobis debita nostra. Illos q̄
nobiscum sunt cōprebendimus. ⁊ ita
eis cōmunicaremus. nec etiā soluz eos
in mēsa uitare debem⁹. sed etiaz iude
os sicut precipit̄ in canone in cibo et
potu uitabimus. Sed cū paganis co
medere possumus. licet nec iudeus nec

paganus sit excōicatus. quia ecclesia
non excōicat nisi illos qui sunt de ec/
clesia. Adirum at̄ uidet̄ quare comedere
possumus cum paganis cum nō li/
ceat cum iudeis. quod ideo factū est.
quia iudei periti sunt in lege s̄m l̄ram
unde facilius corrūpere possent sim/
plices xp̄ianos q̄ pagani. Notan
dum autē q̄ cum dicimus Excōmuni
camus tales malefactores nisi ad emē
dationem uenerint. sensus talis ē. Ex
communicamus eos donec ad emen/
dationē ueniant. quod autē sequitur
Et sicut extinguit̄ cādela hec ita exti/
guantur anime eorum in inferno. tal̄
est sensus. Anime eoz obscurent̄ in te/
nebris infernalibus. s. ne uideāt lumē
gr̄e dei donec ad emēdationē uenerit̄.

Est hec dicēdum est in qua for
ma debeat sacerdos absoluere il
los quos absoluere pōt. Ad quod
distinguēdum est. q̄ aliquis pro sola
cōtumacia excōicatus est. ⁊ aliqs pro
solo crimine omisso. Vnde tamen si
ueritas consideret nunq̄ excōicat̄ ali/
quis nisi pro cōtumacia. Ecclesia nul/
li qui emēdat̄ uoluerit suū claudit gre
mium. Vnde null⁹ excōicat̄ nisi pri⁹
ad satisfacionē fuerit uocatus. p̄ter
eos qui oītra canonē late sentēcie deli
querunt. Sui em̄ in canone late sentē/
cie incidit pro cōtumacia excōmunica
tus est quia cōtempnit̄ canonē. S⁹ q̄n̄
aliquod factū de quo aliqs non uult
satisfacere precessit ⁊ ideo excōicatur
tunc dicit̄ excōmunicatus pro crimē
licet sit pro cōtumacia. Quādo in nul
lo aliquis deliquit ⁊ tamen uocat̄ ad
iudicium nec uult uenire. tūc pro cōtu
macia excōicat̄. sed ab illo nūq̄ exigi
tur iuramentū nisi q̄ stabit mandato

ecclesie. et hoc facto statim absoluitur. Si uero aliquod subsit crimen. duo faciet iuramenta. unum quod nunquam tale crimen committat. aliud quod illi quem lesit satisfaciatur. Et illis iuramentis factis non absoluet nisi prius satisfecerit. et hoc de nouo statutum est. Prius enim statim absoluebantur prestito iuramento quod satisfacerent ecclesie. sed statim appellauerunt et non satisfecerunt. et sic delusa sunt ecclesia. Unde nullus modo absoluitur nisi prius de omnibus satisfecerit uel sufficientem satisfaciendi cautionem prestiterit. Si autem sacerdoti constat quod unde emendare possit non habeat. iurabit quod de omnibus que lucrari poterit. sibi nisi ad necessitates districtas nihil reseruabit. et residuum soluet ei quem lesit. quod si furtum fecerit. sacerdoti restituet. et pro eo satisfaciatur. Verum tamen legitur in canone quodam quod si aliquis damnum fecerit et nullo modo satisfacere possit. flagellabitur quasi ad damni ualentiam. Preterea sciendum est quod illi qui petit absolui licite communicare possumus. Penitendo enim iam ecclesie membrum est factus. Sui uero tamen est suspensus. quia semper filius est ecclesie sine omni iuramento solet absolui. Similiter si quis semel uel secundo ad excommunicationem uocatus nondum compareret. non eum ecclesia adhuc iudicat contumacem. sicut legitur in canone. Mulier in breui reuersa nec diuersisse uidetur. et ideo in foro iudiciali non solet puniri per penam pecuniariam nec iudicari contumax. sed in foro penitentiali debet ei imponi penitentia. quia inobediens fuit deo et ecclesie quando non uenit ad primam uocationem. et secundum quod maiorem uel minorem moram fecit. de

bet ei maior uel minor penitentia imponi. Similiter diligenter attendendum est per quantum tempus aliquis in excommunicatione manserit. quia omne seruitium quod deo in illo tempore debuit subtrahit. Unde iniungendum est ei ut missarum solennia et orationes et cetera que deo subtrahit ipsi restituat. Item aliquis excommunicatus petit absolui nec tamen satisfacere uult. sacerdos absolui non negat. Ille amicis et uicinis suis conuenit dicens quod satisfacere uoluit et penitere. Bene potest dicere sacerdos quod eum noluit absolui. sed non quod ille noluit penitere. quia impunitiam eius aliquam audiuit in confessione quam nullo modo poterit reuelare. quid ergo sacerdos faciet ut uideat scandalum subditoz suoz. Ad hoc dicendum est quod bene potest dicere quod noluit absolui et bene scio causam quare quia tu credis quod fecerim tibi iniuriam. ueniamus ad episcopum et respondebo tibi. Si autem uenerit quia iam translata est causa a foro penitentiali ad forum iudiciale compelletur excommunicatus et publice dicat utrum uoluerit penitere et satisfacere an non. et ita sacerdos ab infamia liberabitur et scandalum

De non reuelanda confessione.

Capitulum. ciii.

Et etiam sciendum sacerdotibus quod sigillum confessionis ualde debet esse secretum. ut nihil sacerdos possit reuelare de his que audiuit in confessione. ibi enim ut deus non ut homo sedet. et ideo de his que audit nihil scit ut homo. Unde penitenti non potest impropere peccatum suum. Sed sicut dicitur in canone.

Delatoris lingua capuletur. Delator
ibi dicit qui reuelat secretum cōfessio
nis. ipsi lingua debet capulari. i. absci
di nō corporaliter sed spūaliter ut. s.
suspēdat in eternum. 7 nūq̄ hēat uo/
cem legitimi hominis. ut in testimoio
nec in iudicio. nec legere possit ul' psal
lere in ecclesia. Sed esto q̄ si aliq̄s cōfi
teatur q̄ aliquē uult occidere uel do/
mum eius cōburere. quia forte patre
suum ille occidit. uel eum exheredita/
uit. qd̄ faciet sacerdos. debet ne susti
re q̄ ille occidat uel domū eius cōbu/
ratur? Ad hoc beatus Aug⁹ tale dat
consiliū in canone. s. q̄ sacerdos hoc
dicat tali qui uelit 7 possit prodesse
non obesse. ut si ille malefactor patrē
habeat uel aliquē propīquū uel ami
cum familiarissimū. dicat ei sacerdos
filius tuus uel amicus tuus tale ppo/
nit malum facere. castiga ergo ipsum
7 corripe. ne tantū possit facin⁹ perpe
trare. aliter em̄ particeps eris criminis
7 reus homicidii. Si at̄ ille nec patre
nec matrē nec alium habeat amicum.
cui sacerdos secure hoc reuelare pos
sit. assumat sacerdotes uel alios bo/
nos uiros secū de quibus sit certus q̄
illum non trahant ad mortē. 7 his p̄
sentibus moneat parrochianū suū ut
a proposito tam prauo desistat. et ei
dicāt alii q̄ non sustinebunt ut i hoc
facto scelerato procedat. Et forte nō
est malū si interim sacerdos ad illum
cui facta est cōminatio accedat 7 sibi
dicat. si hunc offendisti patrē ei⁹ occi
dendo. uel ipsum exhereditādo. cōsu/
lo tibi q̄ facias pacē cum ipso. 7 ego
inter uos mediator ero. Aliter em̄ po
terit tibi malū cōtingere. Item si sci
at sacerdos per cōfessionem eē furem

aliquem. 7 q̄ sepe suū cui forte seruit
damnificauit dominum. uel sciat ipm̄
esse adulterum 7 corruptorem matro
narum 7 uirginum 7c. 7 forte eē uult
seruiens in domo alicuius uiri multa
bona 7 pulcrā uxorem 7 formosas fi/
lias habētis. bene potest ei dicere sa/
cerdos. credo q̄ seruēs hic non ē tibi
utilis in domo tua. 7 ideo eum nō re/
tineas in seruitio tuo. Hoc at̄ non est
confessionem alterius reuelare. sed in/
nocentem de damno et suo dedecore
premunire.

De excommunicatus non absolu
endus ē sine disciplina. Ca. cv.

Tem ad priora reuertamur.
Sciēdum est q̄ sicut null⁹ ex
communicatus sine iuramen/
to debet absolui. ita neq̄ sine discipli
na. sed talia uerbera non debent exer
ceri usq̄ ad flagellorum quātitatē.
Aliud enim est uerberare. aliud disci
plinare sicut uerberant discipuli. 7 ali
ud flagellare quod nō fit sine sangui
nis effusione. Ad agis enim diligit de
us humilitatem penitētis se denudā/
tis q̄ duriciā uerbez. Si uero nobilis
persona uel mulier fuerit excommuni
cata 7 uelint absolui. non debent pe
nitentis sed usq̄ ad camisiam uel aliam
uestem tenuē denudari. ita sc̄ ut per
talem uestem uerbera possint sentiri.
Si quis autem excommunicatus fuerit
publice. absoluendus est in hostio ec/
clesie corā omnibus manifeste. si uero
occulte i priuato pōt eū sacerdos ab/
soluere. Verū tamen ait hic quidā ca/
non. q̄ si episcopus excommunicauit
aliquem. 7 postea ex certa sciētia i
mensa sua receperit. coipso intelligit

eum absoluisse. nec decetero potest eū
uitare. Nec tu potes uitare aliquē cui
tuus communicat episcopus. Licet ta
men aliquis per talez absolutionē ab
solutus esse intelligatur quantum ad
communione aliorum. postea tamē
debent ab eo recipi disciplina et iura /
mentum. et si obedire noluerit in eādē
retrudetur sentēciam in qua prius fuit.

De privilegio sepeliendi excommu
nicatos. Ca. cvi.

Tem magna solet fesse dubi /
tatio de his q moriunt' subi
to sine cōfessione. uel excōica
ti fuerint. et tamen aliqua in extremis
signa penitentie habuerunt. utrum. s.
in cimiterio debeant sepeliri. Simili
ter etiam ualde dubitatur de priuile
gus hospitaliariorum qui subito de
functos in cimiteriis sepeliunt. nisi no
minatim fuerint interdicti uel excom
municati. de quibus dicitur. Constat
enim quādoq; q aliquis sine confessi
one moritur et communione. et tūc nō
solet eum proprius sacerdos sepelire
in cimiterio. sed si inueniret nomen ei
scriptum inter fratres hospitaes. et q
annuatiz aliquid illuc solueret. hospi
taliari per priuilegiū suum in benedic
to cimiterio nisi nominatum fuerit in
terdictus ipsum sepeliunt. Illud enī
ex sacerdotum errore cōtingit. q no
lunt sacerdotes illum sepelire qui sine
cōfessione et communione morit'. Di
cit enim canon Quicumq; communica
mus uiuo. cōmunicabim' et defuncto
Vnde quis aliquis subito moriatur
si prius ad ecclesiā admittebat' nec ex
clusus nominatim fuit. potest et debz

eum sacerdos cum debita solēnitate
in cimiterio sepelire. In quadā enī re
gione praua fuit cōsuetudo q cū ali
quis subito moriebat'. amicus ei' ali
quis iudicio aque probauit q peni
tens in morte fuit. et ita in cimiterio se
pultus fuit. Talia autem iudicia scilicet
aque frigide uel ferri cādentis mo
do generaliter in ecclesia prohibentur
quia subire huiusmodi iudicium ni
hil aliud est q̄ temptare deum. Sci
endum tamen est q eo tēpore quo mi
lites torneamēta exercēt. omnes excō
municati sunt. Unde quidaz miles in
torneamēto occisus extra cimiterium
est sepultus. Amici autem eius ad do
minum papam uenerunt. et q manus
dextra mortui super uultum ei' ad fa
ciendum crucem inuēta fuerit p̄baue
runt. et per hoc probatū fuit q i mor
te penituit. Summus ergo p̄p̄tifer il
lum in cimiterio sepeliri precepit. Vñ
quis aliquis nominatim etiam excō
municatus moriat' dum dō q i mor
te fuit penitens possit probari. Veri
simile est q in cimiterio debeat sepeli
ri. Sed notandum q si aliqua vil
la nominatim fuerit excommunicata
uel interdicta hoc modo. Excommu
nicam' uillam illam cum omnib' ha
bitatoribus suis. Nihilominus si q
ibi mortuus fuerit. eum hospitalari
in cimiterio sepelire solebant. quia in
excommunicatione non fuit nomina
tus proprio nomine sed male priuile
gium suum interpretati sunt. Exquo
enim uilla cum suis fuit habitatorib'
nominata. satis fuerunt parrochiani
in excommunicatione nominati. et q
non recipiebant in uita ad communi
onem. nō debebāt recipi in morte ad

sepulturam. Sed si sentēcia lata fuerit in genere hoc modo. Excommunicam9 omnes illos qui hoc maleficiū fecerūt quia sine magna probatōne sciri non potest quis hoc fecerit. ⁊ quia non uis tamus aliquem in excommunicatione licet forte reus aliquis sit illius criminis. ex quo nescit quis fecerit. nullū talem nominatim excommunicatus ē. Unde nec a xpiana arcēdus est sepultura. Ex hoc ergo patet qd quantum ad sepulturā nihil habēt iuris hospitalarii per priuilegiū suum quod non habeat simplex sacerdos ī sua parochia. Ad hoc tamen ualet eis qd si aliquis locus nominatim fuerit interdictus. ubi solēt colligere elemosinas. ad locum illum possunt uenire. ⁊ hostiuz ecclesie aperire. ⁊ missaz celebrare. ⁊ suas elemosinas colligere. exclusis tamē nominatim excommunicatis ⁊ interdictis. Hoc autem facere non possunt nisi semel in anno. in illo sez die qui constitutus est eis. Item in aliquib9 locis est cōsuetudo qd si debito defunctus est obligatus aliquo. pōt ille cui debetur mortuo inhibere sepulturaz. donec uxor uel amici satisfaciāt debitori. Hoc autem in multis locis inuitatum est. quia ex quo cōmunicam9 ei uiuo. communicabim9 ⁊ mortuo. Si militer cōsuetudo est alicubi. qd si qs tenetur alii de damno uel debito ⁊ nō uult ei satisfacere. pōt ei communionē altaris in die pasche pbibere. sed hoc ideo cōtingit quia manifeste est impenitens. ex quo satisfacere cui tenet renuit. quia impenitenti manifeste clauda non est eucaristia.

De sacerdote debet confitenti ser/

munculum dicere consolationis.
Capitulum. .cvii.

Est hoc dicēdum est qd sacerdos debet aliquem sermūculum breuem facere tanq̄ probemium omni ad confessionem ueniēti. ad excitandam deuotionem suaz ⁊ ad hortandum ut non erubescat cōfiteri. Debet autem ostendere penitenti quantam habeat uirtutem confessio. Ipsa enim secunda tabula est p9 naufragium. Fracto enim baptismi federe nullum restat remedium nisi confessio. Mortale autem peccatum quasi uenenum mortiferuz est in anima. qd oportet quasi euomere per cōfessionē ad hoc ut sanetur anima. Judas uero per humilem confessionem euomere peccatum suum noluit. ⁊ per uiscera suffusa animam emisit quando suspensus crepuit medijs. Si autem humiliter confessus ueniam petisset. sine dubio eam obtinisset. quia maior est misericordia dei q̄ omnia peccata que sunt uel unq̄ fuerunt uel esse pōt.

Dicendum est etiam penitenti qd est euomenda omnis turpitudine peccati. ⁊ quia magna turpitudine est ex cōstantis. dicendum est ei qd omnes cōfiteatur cōstantias cum ipsa turpitudine peccati. Si enim pars aliq̄ remanserit non est uera confessio. De cōstantiis autem satis dictū est supra. Dicendum etiam est ei qd omnia peccata simul ⁊ uni sacerdoti confiteatur. quia sicut dicit beatus Aug9. Nescit dominus dimidiam dare ueniam qui nescit dimidiam recipere penitentiam. Nec potest sacerdos aliquē ab soluere ab uno peccato nisi ab omni.

bus fuerit absolutus. nec etiam ab ali
quo quod penitens non fuerit confes
sus. Nec et his similia proponere de
bet sacerdos in principio penitenti. et
ualde indiscretus est sacerdos qui in
cipit ex abrupto. Attēdat etiam sacer
dos quod bubulcus non solum habet stu
mulum ad boues suos. sed etiā sibilū
et cantum ad eos demulcendum. Sibi
ter sacerdos aliquid dulce et molle de
bet proponere anteq̄m pungat per pe
nitentiam. Unde etiam dominus ad
captandam beniuolentiam breuē pre
misit prologum in oratione domini
ca anteq̄m petitionem faceret.

Sue penitētia cuiq̄ peccato sit in
iungenda. Ca. .cviii.

Est hoc dicēdū est que peni
tentia cuiq̄ peccato sit iun
gēda. Sed ad hoc scire oportet
quod quedam sunt que generaliter om
nibus penitentibus sunt iniungenda. quā
dam uero quae singulis penitētibz sunt
singulariter imponēda. In primo autē
omnibus iniungēdum est quod celebrent
et obseruēt dies solēnes et festiuitates
per annum in ecclesia institutas. Sue
autem festiuitates per annum celebra
ri debeant. ostēdit canon his uerbis.
Pronunciandum est ut sciant tempo
ra feriandi per annuz. id est omnē do
minicam a uespera usq̄ ad uesperā ne
in iudaismo capiantur. Feriādi uero
per annum sunt isti dies. Natalis do
mini. sancti Stephani. sancti Johan
nis euangeliste. innocētum. sc̄i Siluest
ri. Octaua domini. Epiphania. Pu
rificatio sancte Marie. Annunciatio
eiusde. Pascha cum tota ebdomada

Rogationes cum tribus diebus Ascē
sio domini. sancti dies pēthecostes.
Sancti Johānis baptiste. duodeci a/
postolorū festiuitates. et maxime Ise
tri et Pauli. qui sua predicatione mū
dum illuminauerunt. Sancti Lauren
tii. Assumptio sancte Marie. Natui
tas ipsius. Michaelis archāgeli. Eu
uscunq̄ oratorii dedicatio. Omnium
scōrum. Sancti Martini. et ille festiui
tates quas singuli episcopi in sua dy
ocesi cum populo collaudauerunt. quae
uicinis tē circūmorantibus indicēde
sunt. non generaliter omnibus. Reliq̄
uero festiuitates per annum non sunt
cogende ad feriādum nec prohibende
Indictum uero ieiunium quādo fu
erit denūciatum ab omnibus obserue
tur. Additur autem predictis festiui
tatibus in alio canone. Exaltatio san
cte crucis. Per hunc etiam diem quo
festiuitates ille sunt celebrande que cō
stituter recepte ab episcopis in episco
patu comprehendunt festiuitates etiā
plures que iam fere ubiq̄ cōsueuerunt
et recepte. ut festū Margarete. scē ma
rie Magdalene. decollatio sc̄i Johan
nis baptiste. sancti Dionisi. scē Ceci
lie. sancti Nicolai. sancti Thome can
tuariensis. qui tunc fuit martirizatus
quando predictus canon datus est.
festum etiam Vincentii. sancti Fabi
ani et Sebastiani. sancte Agnetis. scē
Agathe. sancti Gregorii. sancti Bene
dicti. sancti Georgii. Omnes iste festi
uitates et plures alie celebrari debent
in illis locis in quibus consueuerūt ce
lebrari. Friese tamen monachi quia pre
dicte festiuitates non sunt nominatiz
expresse in canone nolunt eas celebra
re. sed in illis ad laborē suū uadunt.

et multuz inde scādalisant laycos sim-
plices. Vnde melius facerēt q̄ illis
diebus non laborarent. Item p̄ hoc
quod dictum est q̄ dedicatio cuiusli-
bet oratori debet celebrari. intelligit̄
etiam q̄ festum cuiuslibet sc̄i in cuius
honore fundata ē parochialis eccle-
sia. in illa die debet parochia celebra-
re. Diligēter etiā aduertēduz quod si-
perius dictum ē in canōe. s. q̄ dies do-
minica debet celebrari a uespera i ues-
peram non ab hora nona sabbati p̄-
cedentis ne uideant̄ homines iudaifia-
re. partē sabbati celebrādo. Vñ mirū
est q̄ sacerdotes quidā sabbatū cele-
brare iubēt ab hora nona usq̄ ad ues-
peram et uexant laycos si post illam
horam laborāt. Attendēdum est etiā
q̄ dies dominica non habet uigiliam
et ideo non debet celebrari nisi a uespe-
ra in uesperam ut dictum est. Pre-
terea notādum q̄ in multis locis pra-
ua est consuetudo. ubi conueniunt in
festiuitate alicuius sancti lasciuie muli-
eres et stulti adolescētes et tota nocte
in cimiterio lasciuas cantilenas et dy-
abolicas cantāt. uel etiam in ecclesia du-
cendo ibi choreas et turpes exercendo
ludos Omnia talia si fieri potest cum
magna debēt diligētia prohiberi. Su-
stinetur tamē in quibusdam locis. q̄
aliter non conueniunt homines ad ta-
les festiuitates. sicut etiam propter eā-
dem causam sustinet̄ q̄ mercata in ci-
miteriis fiunt et ecclesiis et uendunt̄ in
eis candelae et alia. Predicādum ē etiā
hominibus ad talem festiuitatem uel
mentibus. q̄ in memoria habeāt pas-
siones sc̄orum quos ueniunt adorare
Beatus enim Laurentius suam festi-
uitatem in craticula celebrauit. Petrus

in cruce et Andreas. Martinus in cine-
re et alicio. Homines autem festiuita-
tes celebrant in conuiuibus. potationi-
bus. choreis. et turpibus cantilenis.
Sed nō bene concordant talia. nec ta-
les honores curāt sancti et solēnitates
Sunt autem quedam officia que pp-
ter utilitatem publicam in talibus so-
lennitatibus pretermitti non possunt
ut uenundarii qui de loco ad locū du-
cunt merces in quadrigis. et qui quo-
tidie cibos preparāt et nullas festiui-
tates celebrant. In multis etiā locis
mercata fiunt in diebus dominicis et
solēnitatibus aliis. Omnia hec si pos-
sit fieri debēt prohiberi. Vbi uero nō
fieri potest. trāsgressoribus iniūgatur
q̄ aliqua faciāt alia bona. in cōpēsa-
tionem pretermissarum festiuitatum.
De clericis autem qui libros corrigūt
et lectiones suas in diebus festiuis af-
firmant. non credimus q̄ peccent. nisi
sint tales operari q̄ denarios accipi-
ant pro libris corrigendis. Sicut enī
licet legere in ecclesia et audire euange-
lium. ita licet legere in domibus etiā
alios libros uel etiam euangeliz. dū
modo ad honorem dei fiat et ad utili-
tatem ecclesie futuram. Sicut enim li-
cet laycis agros suos et uineas circui-
re diebus festiuis et animalia nocua
inde arcere. et aquam nocuam euicere
nulla religio uetuit. et sepes diruptas
si inuenerint licet eis leuiter obstruere
ad horam. ne destruantur segetes et ui-
nee. ita licet clericis in diebus festiuis
libros suos reuoluere. et in eis si men-
dacta inuenerint emēdare.

Quare passio domini non cū mag-
na solēnitate et reuerētia celebretur.

Capitulum. .cix.

Olet autem queri quare passio domini non cum magna solennitate celebretur et reuerentia.

Quia tunc summum hominibus acquisiuit gaudium dominus Ihesus. Nihil enim nasci profuit nisi redimi profuisset. Tunc enim uictus est dyabolus et ianua paradisi est aperta. Et id magnum et triumphale deberet esse gaudium. Quare ergo passiones sanctorum et non domini celebratur? Ad hoc dicendum sicut ait Moyses quod dies ille celebratus erit in celebritatibus anni. Ita quod omnis anima que non fuerit afflictata in die illo peribit de populo suo. Dedit enim dominus memoriam et imitationem passionis sue. quia qui non committitur non conregnabit. Adhuc enim in membris christus patitur. Unde apostolus ait Ut suppleam in corpore meo ea que defunt passioni christi. Debemus ergo in illa die passionis domini aliquas passionis sue sententias et angustias sustinere et imitari ipsius passionem. et ita patienter contra dyabolum pugnare. Item nihil sibi christus acquisiuit moriendo sed nobis. quia eandem glorificationem quam habuit in anima ante mortem. post mortem habuit. quia semper fruebatur uisione dei et in uita sicut post mortem. In corpore autem suum in sepulchro iacuit ante resurrectionem glorificationem non habuit. in quo immortalitatem et impassibilitatem recepit. Et ideo quia passio eius nihil sibi acquisiuit. non passio sed eius solennitas resurrectio. Ceteri uero sancti in morte sua glorificationem anime sue receperunt. quam prius non habebant et ideo dies mortis eorum celebratur.

Item eterea dicit Augustinus quod ideo ecclesia artissimum in die passionis domini obseruat ieiunium. quia ea die ita ieiunauit dominus quod non nisi unam buccellam panis scilicet unum in cruce comedit latronem.

Quod omnibus iniungenda sunt ieiunia per annum in ecclesia instituta.

Capitulum. .cx.

Omnes etiam iniungenda sunt ieiunia per annum in ecclesia instituta. Talium ieiuniorum primo sunt ieiunia quatuor temporum. que etiam in ueteri testamento instituta fuerunt. Quatuor ista ieiunia in quatuor sunt partibus anni. scilicet in uere. estate. autumno. et hyeme. Sicut enim illa tempora qualitates distinctas habent. Ver enim est calidum et humidum sicut aer. Estas calida et sicca ut colera. Autumnus frigidus et siccus sicut terra. Hyems uero frigida et humida sicut aqua. Ita debemus in illis quatuor anni partibus purgare peccatorum sordes quas in corpore nostro contraximus per hec quatuor elementa predicta. Est autem ieiunium ueris institutum in prima quadagesime septimana. et ita ieiunium deo soluimus pro duobus. Unde habemus argumentum quod quandoque unam missam celebrare possumus pro duobus ut si in eodem die anniuersarii duorum defunctorum acciderint. eadem missam pro duobus possumus celebrare. Secundum ieiunium semper est institutum in pethecoeste. quia tempus illud a labore uacat hominum. et propter estatis feruorem quia tunc difficile esset hominibus quam

do laborarent ieiunare. Unde etiam propter difficultatē ieiunandi datur licentia tunc ab ecclesia lac comedēdi ⁊ ouarū similia. q̄ in aliis ieiuniis sunt prohibita. Tercium ieiunium est autumni quod semper incipit proxima quarta feria post exaltationē sancte crucis. Unde si exaltatio sancte crucis in quarta feria cōtingerit. ieiunium nō in illa sed proxima sequenti quarta feria incipit. Vñ uersus. Septēbris prestat semper ieiunia mensis. Post exaltatā feria quarta crucem. Quartum ieiunium est hyemale. quod semper fit in proxima septimana ante natale dñi. ita tamen q̄ uigilia domini in sabbato non contingat. Tunc enim non fit in proxima septimana ante natale. sed in precedenti. quia non posset benefieri officium de ieiunio ⁊ de uigilia eodem die. Ut autē de omnibus his quatuor temporum ieiuniis quando quilibet istorū fieri debeat sciat. hi duo uersiculi debent notari. Vule crux lucia cineres carismata dya. Ut sit i angaria quarta sequens feria. Est etiam ieiunium quadragesime quod fuit in ueteri testamento inchoatū. Moyse enim quadraginta dies ieiunauit. sicut ⁊ Helias. ⁊ ipse dominus in nouo testamento. Unde constitutum ⁊ confirmatum est illud ieiunium semper fieri semel in anno. s. ante pascha. ⁊ fit semp in uere. ⁊ certa potest notari sic regula. Post marti nonas uer primuz prima uocat. Bis septem cōpleto dies ut pascha sequatur. Incipiat ergo a prima luna post nonas Martii numerare usq; ad quatuordecim dies. et tunc est plenilunium. Unde semper considerandum est ubi fuerit luna quarta

decima i illa lunatione sequenti die dominica. non illa sed in sequenti dominica erit pascha. Ideo autē in penultio celebramus pascha. quia preceptū fuit in lege q̄ in tali tempore sacrificaretur agnus paschalis. quod completū est quando xps qui uerus est agnus. in tali die fuit in cruce immolatus. sicut ait Apostolus. Quando uenit plenitudo temporis. id est tēpus plenitudinis. quia tunc nobis dominus plenam gratiam contulit ⁊ plenam redemptionem fecit. Ideo autem hoc ieiunium. s. quadragesima fuit institutū pro decimis dierum. maxime ut sicut de omnibus bonis decimas dare nobis preceptum est. ita etiā decimas dierum fideles soluere debent ieiuniis affligendo carnem suam. Sequens ieiunium dicitur letania maior. ⁊ hoc semper i festo Marti euangeliste celebratur. ⁊ dicitur letania quasi cantus lugubris letum enim mors dicitur. Vel ideo letania dicitur quia tunc mortui inuocantur. Ut sancte Petre ora p nobis sancte Paule ora p nobis ⁊c. Post ea sequitur ieiunium trium dierū quod fit semper ante ascensionem domini. ⁊ dicuntur illi tres dies dies rogationū quia tunc rogamus diuinū auxilium. Et hec ieiunia propter quasdam pestes tunc acciderunt. Quarum una pestis fuit inguinaria. ⁊ alia rabies luporū. sicut in hystoriis legit fuerunt instituta. Sed nunc ieiunamus in diebus illis ad postulandum bonam temperiem aeris. Dicit enī letania maior uulgariter nigra crux. quia Rome in ecclesia ad quam illo die fit processio. quedā crux nigra depicta est.

De uigiis sanctorum in quibus
ieiunatur uel non ieiunatur.

Capitulum. .cxi.

In uigiis beati Marci apostolorum Philippi et Jacobi non ieiunatur propter solennitatem dominice resurrectionis. Ieiunatur tamen in uigiis penthecostes propter aduentum spiritus sancti. quidam etiam propter deuotionem ieiunium apostolorum quod est inter ascensionem et penthecostem ieiunant. quia per illud tempus aduentum spiritus sancti ieiunantes apostoli expectauerunt. Non autem est in precepto illud ieiunium institutum. Item in uigiis beati Iohannis baptiste propter solennitatem illius diei ieiunatur. et similiter in uigiis apostolorum Petri et Pauli. Et notandum quod non ieiunatur ex institutione ecclesie nisi in uigiis sex apostolorum que notantur his uersibus Petrus et Andreas Paulus cum Symone Judas. Ut ieiunemus nos admonet atque Marius. Quare autem in uigiis aliorum apostolorum ieiunium institutum non fuerit. ecclesia romana nouit. Nunc tamen ex consuetudine in omnium apostolorum uigiis fere ubique ieiunatur excepta uigiis Philippi et Jacobi propter causam superius recitatam. Item in uigiis Laurentii ieiunatur propter martirium sui privilegium. Unde etiam octauam habet et uersiculos post antiphonas sicut et beatus Paulus propter privilegium predicationis sue uersiculos habet post antiphonas. Quauis autem beatus Stephanus privilegium habeat martirii. quia primus post dominum passus est. Beatus tamen Laurentius propter aliam causam privilegiatus est. scilicet propter

ter grauissimam passionem suam. Item in assumptione beate Marie uirginis ieiunatur. et in uigiis apostolorum Symonis et Iude. et in uigiis omnium sanctorum et sancti Andree et natalis domini. In aduentu autem domini non nisi ex uoluntate libera ieiunatur. quia non est institutum nisi forte alicui fuerit iniunctum. Inter natale autem domini et purificationem beate Marie non ieiunatur propter solennitatem illius temporis. Totum enim est quasi de natiuitate domini. Et notandum quod propter tres causas necessarium est ieiunium. Prima est ut peccata preterita puniantur. ut homo delicias preteritas austeritate uite compenset. Secunda est ut dometur iumentum ne lasciuat. caro et recalcitret. Tercia causa est propter scandalum tollendum et institutionem ecclesie ne unus comedat cum ieiunant alii. Vbi autem nulla istarum causarum fuerit. corporalis exercitatio utilis est ad modicum. pietas autem ad omnia ualet promissionem habens uite que nunc est et future. et iterum apostolus. Non est regnum dei esca et potus. Unde Hieronimus. Biduanis ac triduanis ieiuniis preferit uenter nunquam plenus. Nec refert utrum uno die uel pluribus tempus occidas. Biduanum uel triduanum ieiunium est quando duobus uel tribus diebus continuis non comeditur. quod beatus reprobatur Hieronimus. Non enim sic debet homo ieiunare et corpus macerare ut seipsum occidat sed ut se castiget.

Et autem utile scire rationem non minimum quibus predictae solennitates et ieiunia nominantur. hoc tamen per notato quod quedam est solennitas in ec-

clesia obseruanda quam nondum no/
minauimus. s. q. quilibet parrochia/
nus semel matricē in anno uisitet eccle/
siam. i. sedē episcopale. 7 est modo ter/
minus cōstitutus. s. in septimana pē/
thecostes. 7 istud a ueteri testamento
ortum habuit. Precepit enim domi/
nus q. quilibet ter in anno in templū
ad Hierusalem ascenderet non manu
uacua ut ibi oraret. Et bene iustus est
q. quilibet xpianus semel in anno cum
oblatione sua ecclesiam matricem uisi/
tet. a qua percipit omnia ad salutem
necessaria sacramenta. Hinc etiam auc/
toritatem habet ecclesia q. quilibet o/
pellere potest parrochianū ad facien/
dum oblationē quater in anno in ec/
clesia parrochiali. s. in natale domini
in pascha. in penthecoste. 7 in festo il/
lius sancti cuius est ecclesia. Quidam
autem istos terminos mutant. Nam
alicubi solēnes faciunt oblatōes ī pu/
rificatione beate Marie uirginis. 7 in
festo omnium sanctorum. nec multum
refert quando fiant dummodo qua/
ter fiant in anno. Ad alias autē obla/
tiones compelli non possunt. Quidā
ex consuetudine ecclesie cōpellunt mu/
lieres facere oblatōes in purificatione
sua. 7 in nuptiis. 7 hoc habere uident
ex ueteri testamento. quia etiam beata
uirgo fecit oblationes in lege institu/
tas. s. par turturum aut duos pullos
columbarum. Sed q. certam exigunt
sacerdotes pecunie quātitatem ex spō
salibus cum benedictione anulī nō ui/
dentur habere auctoritatem. Verūta/
men auctoritas esse potest consuetu/
do. sicut etiam in multis locis cogun/
tur parrochiani offerre panem in die
bus dominicis 7 candelam ad facien

dum panem benedictum. Similiter co/
guntur in multis locis ut cereum com/
parent paschalem. Talis autem consue/
tudo non est reprobāda ubi nulla in/
teruenit symonia. nec aliquid spiritu/
ale emittitur. Sed de hoc dubitari pō/
t q. exiguntur pro baptisate paruul/
orum denarii. 7 pro sepultura mor/
tuorum. Similiter exigunt episcopi p/
crismate 7 oleo certam summā denari/
orum a subditis sacerdotibus. Sed in
hoc excusationem habent q. dicunt de/
narios illos solui pro synodalibus.
non pro crismate. Est autem constitu/
tio canonica q. quilibet parrochial/
ecclesia soluat per annū ecclesie cathe/
drali in synodo duos solidos ad mi/
nus. Unde illi denarii dicuntur syno/
dales uel cathedraticum. Expresse ta/
men est prohibitum q. nihil soluat p/
baptisate paruulorum uel sepultu/
ra mortuorum. Est utile scire sacerdo/
tibus causas 7 rationes uocabulorū.
quibus predictę festiuitates 7 ieiunia
appellantur. In primis ergo inchoā/
dum est ab aduentu domini. Dicitur autē
aduentus tempus usq. ad natale dñi.
in quo leguntur 7 cantantur prophe/
tie 7 desiderium sanctorum de primo
xpi aduentu in carnem. Secundus autē
aduentus in die erit iudicii uel ī mor/
te cuiuslibet hominis. Incipit autē
semper aduentus domini in ecclesia p/
xima dominica ante festum beati An/
dree uel post. Semper enim in illa do/
minica que est propinquior festo bea/
ti Andree. siue ante siue post. aduentus
domini incipiet. Ut autem hoc inferi/
us pateat notent hi uersiculi. Andree
festum uicinior ordine quouis aduen/
tum domini feria prima colit. Vel sic

Tres precedentes Andream tresq; se /
quentes. Andreeq; dies aduētus sit ti /
bi limes. Antiquitus autem feria il /
la dicebatur dies in qua homines ces /
sabant ab operibus suis. quia ferior /
feriaris idē ē quod cesso cessas. Nūc /
autem quia quolibet die a malis ope /
ribus est cessandum. quelibet dies fe /
ria dicitur. Vnde dies dominica dici /
tur prima feria. dies lune secūda feria /
et ita deinceps. Dies autem in quo na /
tus est xps dicitur natalis uel natale /
uel natiuitas domini. Vbius autem /
aliorum sanctorum quando a mun /
do isto transeunt dicuntur natalicia. /
quia tunc in nouam nascuntur uitam /
id est in gloriam. Sequitur circūcisio /
domini. s. octaua dies a natali in quo /
xps circūcisus est more iudeorum. De /
inde epiphania domini. habz ista fes /
tiuitas tria nomina propter tria mi /
racula que tunc contigerunt. Dicitur em̄ /
epiphania theophania et bethphania. /
Epiphania dicitur superna apparitio /
ad epy quod est supra et phanos qd̄ /
est apparitio. quia tunc apparuit no /
ua stella in supernis. Theophania di /
citur quasi diuina apparitio. a theos /
quod est deus quia tunc apparuit uox /
dei patris et spiritus sanctus in colum /
be specie sup xpm in baptisate. Beth /
phania dicitur quasi in domo appa /
ritio. a beth quod est domus. quādo /
scz xps in domo mutauit aquā in ui /
num. Et notandum qd̄ quilibz isto /
rum festorum apparitio domini dici /
tur. quia quous xps in natiuitate sua /
apparuit hō. in his tamen festis poti /
us deus eē apparuit. Deinde sequitur /
festum felicitis in pincis. Hinc pice di /
citur fractura testarum per minucias

Beatus em̄ Felix lectū nō habuit ni /
si super pīcas. Deinde festū brē Agnet /
Et sciēdū qd̄ brā Agnes octauā non /
habet. sed hz aliud festū in octaua die /
propter quoddā miraculū quod tūc /
ostat eē fām. Sequitur purificatio brē /
Marie uirginis. qm̄ fm̄ morē aliaruz /
mulierū p̄ puerperii in tēplo dñi ob /
lationē suā fecit. Dicitur idē festū ypa /
panti dñi. quod interpretat̄ obuiatio. /
sue p̄cessio dñi. quia tūc xps proces /
sionē habuit a brō symeone et ab ali /
is quādo inductus ē in tēplū. Sequi /
tur septuagesima que significat septu /
aginta annos. in quibus filii israhel /
fuerūt in captiuitate babilōica. atēq; /
possent redire in hierusalē. Et nos de /
bemus captiuitatis nr̄e h̄re memoriā /
per septuaginta dies. ut ad celestē hier /
usalē. i. ad uitā eternā r̄dire possim; /
et id̄ in p̄cipio septuagesime incipit /
ecclesia cātica leticie tacere. ut alleluya. /
Te deū laudam; Gloria in excelsis. ut /
dolorē peregrinatōis sue ad memori /
am reuocet. sicut filii isrl̄ per illud tē /
pus quo in babilone fuerūt organa sua /
et cātica leticie suspēderūt. Durat em̄ /
septuagesima usq; ad sabbatū in sep /
timana pasche. quod dicitur sabbatuz /
in albis. quia clerici cappas habēt ni /
gras usq; ad illud sabbatū ad dolo /
rem sue peregrinatōis signādū. Et tūc /
quasi finita septuagesima doloris. al /
ba h̄nt superpellicia. Sequitur postea /
sexagesima q̄ durat usq; ad q̄rtam fe /
riam in septimana pasche. et significat /
illud tēpus a Noe usq; ad Abrahā. /
in quo filii israhel fuerūt quasi in ui /
ducate. quia dñs recesserat ab eis. nec /
reduit anteq; ueniret Abrahā. et fecit et /
promissionē qd̄ in semine ei; b̄ndicerē

tur omnes gētes. Similiter uidua fu-
it ecclesia donec xps uenit in sexta eta-
te in carnē. ⁊ ita ad sponsam suā redi-
it. Ob hāc cām celebrat ecclesia quinquag-
gesimam. que durat usq; ad pascha. ⁊
significat remissionē pctōꝝ que fit in
illo tempore. Siquingagesimus enim
annus qui dicebatur iubileus. fuit an-
nus remissionis in ueteri lege. i quo o-
nia remittebantur debita. Deinde sequi-
tur caput ieiunii. quia tunc incipiunt ie-
iunare layci. Clerici at̄ fm canōes ie-
iunium debent incipere in die lune p̄-
cedente. Ideo at̄ super capita homi-
num ponuntur cineres ut se intelligāt mo-
rituros. Defert et̄ tunc loco vexilli
cilicium ad processionem. ut sciāt pe-
nitentes semper talia debere arma h̄re
pugnādo cōtra dyabolū. Eodē et̄
die penitētes solēniter expellunt ab ec-
clesia. sicut Adā propter pctm̄ suū ex-
pulsus est de paradiso. Itē in die cene
in ecclesia introducunt. q̄a p̄ peractā
p̄niam pctōres ad celū reuertunt. De-
inde sequitur quadragesima de q̄ sat̄
supra dictū ē. Deinde b̄tē uirginis an-
nunciatio. quādo. s. ei ānunciatū fuit
per āḡlū q̄ d̄ciperet filiū dei in utero
sine uirili semīe. Cui⁹ et̄ cōceptionis
festū pronūc ecclesia singulari instinctu
deuotionis celebrat. Verū natiuitas
eius sicut ⁊ beati Johānis baptiste ce-
lebrat. quia fuerūt in utero sc̄ificati. ⁊
iō sine originali pctō sunt nati. Vnde
gaudet ecclesia in eoz natiuitate. Om-
nes at̄ alii cū pctō originali sunt nati
Vnde ⁊ eoz natiuitas nō celebratur
Seq̄tur pascha floridū siue dominica
in rami palmaz. ⁊ sic iō dcm̄ ē q̄ flo-
res ⁊ rami palmaz sternerant in uia
per quam dominus in illa die in hie-

rusalem uenit. Cena uero domini dici-
tur. quia in illa die cum discipul⁹ ag-
num pascha'em cenauit. Dicit et̄ di-
es absolutōis. quia tūc popul⁹ a pec-
catis. ⁊ penitētes ab eiectōe eccleie ab-
soluunt. Sequit̄ dies crucis adorare.
quod dicit sic. quia ea die crux xpi a
fidelib⁹ adorat. Dicit et̄ parasceues
id est preparatio. s. quia ea die p̄pa-
rabant iudei q̄ necessaria erāt in sab-
bato sequēti. i quo nō licebat eis ope-
rari. Deinde pascha sequit̄. Dicit at̄
pascha a phase quod ē trāsitus. quia
tunc angel⁹ exterminator oēs domos
iudeorū in egypto trāsuit. quia po-
stes ⁊ superliminaria tincta erāt ho-
stiorum sanguine agni. nec ullū terig-
it in domib⁹ istis. sed i aliis oē primo-
genitum occidit. Xps etiam illa die a
passibilitate in ipassibilitatē ⁊ a mor-
talitate in immortalitātē trāsuit. Declina-
tur at̄ hoc pascha h̄y pasche sicut hoc
māna h̄y māne cōtra regulā desinētūz
dictionum in a in neutro genere. Pa-
rasceue in ntō declinat. ḡtō h̄y para-
sceues. ⁊ i accusatiuo parasceue. i om-
nibus aliis casib⁹ terminat in e. Decli-
natur p̄thecostē h̄y p̄thecosten ten-
in neutro genere. ⁊ debet eē semper ac-
centus in fine. q̄a barbare sunt termi-
nationes. Omnis at̄ barbara dictio ac-
centum habet in fine. Dicit at̄ p̄the-
costen a p̄the quod ē quinq; ⁊ coste
quod est decē. quasi quinq; decēz
dies sunt a pascha usq; ad p̄theco-
sten. Et signat p̄thecosten annū iubi-
leum qui ānus fuit leticie. sicut supra
dictum est. quia tūc oēs serui fiebāt
liberi. ⁊ omnia remittebantur debita. et
signat leticiā quaz habuerūt apostoli
in aduētū sp̄ssancti. De letaniis su-

pra dictum est. Letania autem grece
rogatio dicitur latine. Ascensio dñi dicitur
quia ea die ascendit dominus in ce-
lum secundum carnem et adhuc quotidie in me-
bris ascendit. Unde in fine hymnorum
dicitur. Gloria tibi domine qui scan-
dis etc. Notandum est etiam quod as-
sumptio beate uirginis non dicitur na-
talis eius sicut aliorum sanctorum. quia
ipsa creditur decessisse sine dolore mor-
tis. Ipsa etiam creditur esse assumpta in
corpore et anima. Item dicitur festum
sancti Iohannis euangeliste ante portam
latinam. quia in eo loco missus fuit in
doleum feruentis olei. Festum sancti mi-
chaelis celebratur propter duo miracu-
la que contigerunt. Unum in loco qui
dicitur tumba iuxta mare sex miliar-
ibus ab urbe abiacensi. Aliud in more
gargano. Quare autem festum omnium sanctorum
simul et semel celebretur in anno per omni-
bus. Notandum uero quod nullum festum
alicuius sancti de ueteri testamento ce-
lebratur. quia omnes cum moriebantur
ad inferna descenderunt. donec christus
uenit. et per passionem suam genus hu-
manum redemit. Beatus autem Iohan-
nes baptista de nouo testamento satis
fuit. quia christi contemporaneus fuit. et
eum baptisauit. quod ad nosum per-
tinet testamentum. Innocentes etiam de
nouo testamento dicuntur fuisse. quia
christi contemporanei et pro eo occisi. et
ideo festum eorum celebratur. Verum-
tamen porta celi nondum fuit aperta
quando passi sunt. quam christus in sua
passione aperuit. ideo in festis eorum
in quibusdam ecclesiis non cantatur al-
leluia ad missam.

De orationibus laycorum.

Capitulum .cxii.

Est hoc dicendum est laycis
ut quotidie septies laudent de-
um dicendo orationem domini/
cam. Credo in deum patrem etc. et si
plura scire possunt bonum est ut di-
cant salutationem beate Marie uirgi-
nis. scilicet Ave maria gratia plena do-
minus tecum benedicta tu etc. Et aliam
que talis est. Gaude sancta maria dei
genitrix uirgo immaculata. Gaude quod
ab angelo gaudium suscepisti. Gaude
que genuisti eterni luminis claritatem.
Gaude mater. Gaude sancta dei geni-
trix uirgo que sola mater es intacta.
te laudat omnis factura genitricem lu-
cis. sis pro nobis uirgo perpetua que
sumus interuentrix ad dominum no-
strum. Hiesum christum filium tuum amen.
Et ut sciant. Adferere mei deus si pos-
sunt. Ad talia uero scienda non sunt co-
gendi sed ammonendi. Verumtamen
ad sciendum orationem dominicam et
credo in deum et benedictionem eccle-
sie. scilicet in nomine patris et filii et spiritus
sancti quilibet christianus debet cogi.
Bonum autem ualde esset quod sciret de
rica predictam beate uirginis salutati-
onem. Gaude maria. Legitur inter mi-
racula sancte uirginis. quod quidam clericus la-
sciuis quotidie in oratorio beate uirgi-
nis hanc dicebat orationem. Cum autem
quadam nocte quedam pontem transi-
ret. precipitauit eum dyabolus in aquam
ille autem incipiens dicere istam salu-
tationem. beata uirgo uenit et eum ex aqua
eduxit. et ut ad patriam rediret. precipit-
pit. et sic saluus factus est. Multi enim
habent in memoria quotidie angelorum
eis ad custodiam deputatum dicen-
tes. Angele qui me es custos pietate

superna. Ad te tibi commissum serua-
defende. guberna. Preterea omni pe-
nitenti iniungendum est ut quotidie in
fronte et in pectore signum sancte cru-
cis faciat dicens. In nomine patris et
filii et spiritus sancti. si scit hunc uersi-
culum dicat. Per crucis hoc signum fu-
giat procul omne malignum. Et ut di-
cat orationes pro animabus defunc-
torum benefactorum suorum. de quo-
rum beneficiis uiuit modo. et forsitan
illi cum magno peccato ea conquisie-
runt. que filius suis et parentibus reli-
quit. et sunt forte in purgatorio uel in
peiori loco. Unde ualde est inhumana-
num si non subueniant eis in orationi-
bus et elemosinis. Quodam enim mo-
do maior elemosina est subuenire defunc-
tis quam uiuis. quia mortui medicare non
possunt. sed uiui pauperes necessaria
sibi medicando conquirunt. Preterea
quilibet transiens cimiterium debet di-
cere pater noster pro animabus ibi re-
quiescentibus. Unde in quibusdam lo-
cis bona est consuetudo. ubi parrochi
antequam ecclesiam ingrediant ipsi cir-
cueunt. et pro animabus ibi quiescenti-
bus pater noster dicunt. Videat etiam
omnis christianus quod omni nocte ante
quam dormiat. cum signo crucis se deo com-
mendet. et pater noster et credo in deum
dicat. Dicunt etiam multi et sancti uiri
quod omnes clerici habentes ecclesiastica
beneficia quotidie ex debito placebo
et dirige debent dicere pro anima-
bus de quorum bonis uiuunt. Si enim
tenentur benefacere uiuis benefactori-
bus et orare pro illis. multo fortius pro
mortuis. Ad minus autem si clericus ta-
lis uel nescit uel dicere non potest tales
exequias. debet habere uitarium qui

pro eo quotidie dicat. Preterea pre-
uidendum est sacerdotibus ut inqui-
rant a penitente quod sit eius officium
Quaedam enim sunt officia que ex toto
sunt peccata. ut meretricum et hystri-
onum. Quaedam sunt que sine peccato
uix exerceri possunt. ut mercatorum et
theolonariorum. quia sicut ait Grego-
rius. Difficile est inter ementis et uen-
dendis commercium non interuenire pec-
catum. Quaedam autem ex toto sunt in-
utilia. ut eorum qui coronas floridas
et decios sine talos ad ludendum ferunt
Quaedam uero officia necessaria sunt.
sed uix fideliter exercetur. ut mercena-
riorum et magistrorum puerorum et his
similia. Cum ergo meretrices ad profes-
sionem uenerint et hystriones. non est
eis danda penitentia nisi ex toto relin-
quant talia officia. aliter enim salua-
ri non possunt. Idem agendum est de
usurariis qui de usuris tantum uiuunt.

Sed notandum quod tria sunt genera
hystrionum. Quidam enim transfor-
mant et transfigurant corpora sua per
turpes saltus et gestus. uel corpora sua
turpiter denudando. uel horribiles lo-
ricas induendo. et omnes tales damna-
biles sunt. nisi officia relinquunt. Sunt
etiam alii hystriones qui nihil operantur
sed curiose agunt. non certum habentes
domicilium. sed curias circueunt
magnatum. et ignominias loquuntur
et obprobria de absentibus. tales etiam
sunt damnabiles. quia prohibet
Apostolus cum talibus sumere cibum.
Et dicuntur tales scurre uagi. quia ad
nihil aliud utiles sunt nisi ad deuoran-
dum et ad maledicendum. Est etiam
tercium genus hystrionum. qui scilicet
instrumenta habent musica ad de-

lectandum homines. Sed talium duo sunt genera. Quidam enim choreas et publicas potationes frequentant. et homines ad lasciuam prouocant. et tales sicut et alii sunt damnabiles. Sunt et alii qui dicuntur ioculatores. qui gesta cantant principum. et uitam sanctorum et hominibus in egritudinibus et agustis solacia faciunt. et non exercet turpitudines. sicut faciunt saltatores et saltatrices. et alii qui ludunt in ymaginibus inhonestis. et uideri faciunt quasi quedam fantasmata per incantationes uel alio modo. Et tales dummodo uidentur predicta bene sustineri possunt. sicut ait Alexander papa. Cum quidam ioculator ab eo quereretur utrum possit saluari in officio suo. quesuit ab eo papa utrum aliquod aliud opus unde uiuere posset sciret. respondit ille quod non sciret. Permiserit ergo papa quod uiuere de officio suo. dummodo a predictis lasciuis et turpitudinibus abstineret. Notandum est preterea quod omnes peccant mortaliter qui dant scurris uel leccatoribus uel predictis hystriionibus aliquid de suo. quia sicut dicit canon. hystriionibus dare nihil aliud est quam perdere. Item hystriionibus dare nihil aliud est quam demonibus immolare. Dantes enim talibus in errore eos seruiunt. quia si nihil eis daretur relinquerent officium suum prauum.

De officio pugillum.

Capitulum. .cxiii.

Est et aliud quorundam officium qui dicuntur pugiles uel quelliones. qui locant operas suas ad pugnandum in bello. et omnes tales sunt in odio fraterno. Nemo enim illum potest diligere quem uult occi-

dere. Tales autem nihil aliud uidentur facere quam deum per uires suas temptare. Unde monomarchia id est singulare bellum damnabile est in ecclesia. sicut et peregrina indicia. scilicet ferri candentis. et aque frigide que ubique prohibentur. Et similiter prohibet ecclesia monomarchias. sed per principes seculares prohibitum est in ecclesia ne possit in hiberi. Unde si quis iuste tenet hereditatem suam et alius iniuste eam impetit. in duello bene licet tenenti se et sua defendere pugnando. sicut ei liceret se et sua defendere a latrone. Sed si aliam quam iuste peteret hereditatem. non consuleremus quod pro ea pugnaret. sed alio modo in iudicio ius suum querere. Cuilibet enim licet se defendere. sed non pugnare uel se uindicare.

De officio mercenariorum.

Hec restat agere de officio mercenariorum. Officium autem mercenariorum qui locant operas suas uel ad diem uel ad certum terminum ualde est periculosum. quia tenentur plene misterium suum exhibere his a quibus cibum et stipendium recipiunt. Sed non curant quam parum laborent. dummodo mercedem recipiant. et hoc est quasi rapere et furari conductori pecuniam suam. Facit enim mercenarius pactio nem de opere unius diei uel plurium. pro tanto uel tali precio. et forte non facit tanti laboris dimidium. Ergo iniuste recipit quicquid ultra iustum precium sui laboris percipit. Unde uehementer sunt a suis sacerdotibus increpandi. Preterea sunt multi mercenarii qui operas suas locant ad turpes labores et ad seruendum feneratori uel iudeo uel meretrici uel predoni. et omnes tales

sunt quasi consentientes illis quibus seruiunt in peccatis suis. Consentientes autem et agentes sicut dicit canon pari pena punientur. Quia uero multi peccant per consensum. Sciendum est quod dicitur consentire multipliciter. Est enim consentire tantum animo malefactum approbare. Vel sic. Consentire est post maleficium malefactores defendere. Item consentire est malefacientibus non resistere cum possis uel non resistere quantum debes et potes uel antequam fiat maleficium uel dum sic uel dum factum est. Item consentire est post maleficium malefactores non corripere. Est etiam consentire in faciendo maleficio suo malefactores iuuare. Et de his precipue dicitur quod consentientes et agentes pari pena punientur. Verumtamen omnes alii predicti pena sunt digni. quidam tamen magis digni. quidam minus. ut qui consentit approbando maleficium nec apponit adiutorium. nec corripere potest uel corrigere. multo minus peccat quam consentientes alii. Item meretrices inter mercenarios computantur. locant enim corpora sua quibus ad turpes usus. et tamen quia in corpore suo laborem sustinent. licitum est eis retinere quod pro tali labore accipiunt. Vnde lex secularis ait. Turpiter facit quod est meretrix. sed non turpiter accipit cum sit meretrix. Vnde etiam de meretricio potest penitere et precium meretricium retinere. et inde elemosinam facere. Verumtamen si appetit libidinem et corpus suum locat ut libidinem adimpleat. iam non laborem suum locat. et tunc turpiter facit et turpiter accipit. Item si meretrix inungat se et ornat ut lasciuos decipiat ut mentiatur pulcritudinem et spectem

quam non habet. quia tunc leccator emere se credit speciem que non est ibi. peccat meretrix. nec potest licite retinere quod sibi accipit Turpissimus autem est questus meretricis et deo abominabilis. quia dicit apostolus Custodi uas tuum id est corpus in sanctificationem. Verbigratia. Si in propria forma uideret illam. non daret ei nisi obulum. sed quia pulchram uidit eam et fulgentem dat ei denarium. In hoc casu unum obulum potest sibi retinere. alterum tenetur restituere illi quem decepit uel ecclesie uel pauperibus. Taleator etiam si ius et metam ludi sequatur. purgato uicio suo. retinere potest quod lucratur. Si autem fraudem fecit in iactu decorum. restituere tenetur. Tales autem homines si non possunt restituere. debent misericordiam postulare. Item notandum quod mercenarii inuite faciunt elemosinas de his que de corporis sui labore acquirunt. et ideo discreti sacerdotes iniungunt eis in penitentia quod cum uacare possint in uicis pauperum laborent. et nihil preter uictum accipiant. Nullus enim debet laborare nisi deum honoret de suo labore. Vnde dominus ait. Honora dominum de tua substantia. non ait de hac uel illa substantia. sed de quacumque dummodo tua sit.

De officio mendicorum.

Capitulum. .cxliii.

Est autem quoddam officium mendicorum qui nihil aliud faciunt nisi quod mendicant et comedunt. et de elemosinis fidelium uiuunt. Talium enim uita sepe est periculosa.

Quandoq; enim trāffigurant se in habitu miserabili. ut magis q̄ sint uideantur egeni. ⁊ ita alios decipiunt ut plus accipiāt. Sepe etiam cum nō indigent sibi querunt. quod alii accipere debebant. ⁊ plus colligunt q̄ necesse habeant. ⁊ aliis inuident si aliqd accipiant. Vix etiam in uita sua aliquid quam audiunt predicationē. sepe etiā fortes sunt. sed propter pigritiam suam laborare nolunt. ⁊ ita elemosinas accipiunt que tm̄ debet dari indigentibus. Et in his omnibus peccāt mortaliter. quod forte non intelligunt nisi per sacerdotes in confessione instruantur. Item omnes medici ad orandum sunt obligati pro his quorū elemosinas accipiunt. Vnde si plus accipiunt q̄ orationibus reddāt ul' reddere possint. peccant mortaliter. Vnde oportet q̄ sacerdotes in confessione talium apponant magnam diligentiam. Hoc autem genere peccati multi laborant clerici. qui tm̄ uiuunt de elemosinis ⁊ sunt obligati instanter pro illis de quorum uiuunt elemosinis orare. ⁊ nihil uel parum curant de hoc. Vnde omnibus iniungendum est in confessione ut diligenter orationes cōpleant que tenentur.

De officio magistrorum.

Quid quoq; est officium similiter ualde periculosus. s. m̄ḡorū qui in scolis suis alios habēt instruere ⁊ precipue pueros. Tenentur enim eos fideliter non solum in morib; sed etiam in scientia instruere. cum sepe a parentibus puerorum soleant mercedem accipere. Vnde si per magistrorū negligentiam in scientia uel in morib; pueri deficiant. peiores sunt magistri

furbus. Fures enim subtrahunt pecuniam. isti autem bonos mores ⁊ scientiam. Sepe enim constat q̄ cum scolares nec tantum sciunt q̄ inde possint uiuere. nec aliquod officium aliud. efficiuntur fures uel latrones uel malefici. ⁊ ita in perditionem uadunt. Vnde diligenter iniungendum est omnibus magistris scholarum ut in officio suo fideles sint ⁊ diligēter discipulos suos instruant ne peccata uel ignorantias discipulorum requirat dominus ab animabus magistrorum.

De officio sacerdotum uel aliorū clericorum. Ca. .cxv.

Et ⁊ aliud officiū nimis periculosum. s. sacerdotū uel aliorum clericorum curas animarum habētū. si animas regere nesciūt uel sciunt ⁊ negligūt. Talibus autē nulum restat cōsiliū. nisi ut bñficia sua relinquunt. uel ad regimen animarū sibi cōmissarū diligēter intēdāt. Multi enim in contrarium faciūt. q̄a nec in propria persona nec per ydoneos ministros parrochias suas regūt. s; mercenarios sibi cōstituunt. ⁊ illos cē meliores credunt quos pro minori precio habere possunt. uel si beneficia sua ad firmā tradūt nihil aliud nisi magnam firme summā querūt. nec unq̄ uisitantes parrochias animas ouī suarum lupis exponūt cum nulla sit excusatio pastoris. si lupo gregem deuoret ⁊ pastor ignoret. Non attēdūt quantam apponit diligētiā pastor secularis ad oues custodiēdas ⁊ pascēdas. q̄ diligenter eas minat. q̄ boue eis querit pascua. Et si per absentiam uel eius negligentiam aliqua ouis p/

dicur. restituere tenetur. Similiter do-
minus sanguinem sue ouicule pereun-
tis de manu requiret pastoris. Ad ag-
na est audacia recipere curam anima-
rum de manu episcopi. cū dicat ei ep̄s
suscipienti. Hanc tibi omittero parro-
chiam ut in die iudicii rñdeas domi-
no pro anima tua et mea de hac custo-
dia. Cum igit̄ uenerit talis ad cōfessi-
onem. diligēter ab eo inquirenduz est
si uigilet super gregē sibi commissum
nec aliquem parrochianū suum patia-
tur dormire in pctō mortali. Ingre-
ndum est ab eo nō solū in spiritualibz
sed in temporalibus. etiam parrochi-
anis suis indigentibus si potest subue-
niat. In tribus enim quilibet pastor
pascere debet gregē suum. s. uerbo p̄-
dicationis. exēplo bone cōuersatōis.
et largitione beneficii. Unde dñs ter-
dixit petro. pascite oues meas. q. d. pa-
sce uerbo. pascite exēplo. pascite et opere.
Ad agnum ergo onus est clerico habē-
ti curā animarū. unde maius bñficiuz
clericus cōfert ep̄o cum beneficium de
manu eius suscipit q̄ econuerso acci-
pit. Clericus enim pro ep̄o animā su-
am obligat. et episcopus suā animam
per beneficiū a periculo liberat. Dul-
lum autem officiu? magis acceptabi-
le est deo q̄ bene r̄gere aīas. Vñ nul-
lo modo pōt clericus animā suā meli-
us saluare q̄ bene parrochiam suā cu-
stodiendo. nec citius damnare q̄ cir-
ca eā negligent̄ et ignorāter agendo.
Difficile est dare consiliū clericis q̄ pe-
nitus sunt a beneficiis absentes ul' cir-
ca gregem suū negligētes. Aliud etiam
imminet periculū clericis beneficiatis
scz q̄ tenent dño rōnez reddere de bo-
nis ecclesiarū suaz qualiter expēdant

Dispensatio enim eis credita est. ut sine
dispensatores pauperū. et eis etiā p̄-
uideant de bonis ecclie. et his maxie
qui de suis parrochiis sunt. quorum
prius oblatōes et elemosinas receperūt
residū sibi ad suas necessitates seruā-
tes. non ad luxuriā uel uoluptatē. Ip-
si uero contrariū faciūt q̄ bona eccliaz
in lasciuis et seculi uoluptatibz expē-
dunt. et propriis militāt stipēdiis in-
curus principū ut āpliores percipiāt
redditi. et sibi phaleras aureas et ar-
genteas et ornāmēta pretiosa faciunt
et etiā forte cum meretricibz et hystrio-
nibus multa expēdūt. De omnibz ac
his expēsis dño rñdebunt. Vñ diffi-
cile ē talibz cum uenerit ad cōfessionē
dare cōsiliū. nisi ut uel ecclias q̄s spoli-
ant sic relinquāt. et ipsis ecclesiis et pau-
peribus per restitutionē satisfaciāt ul'
ad ecclias suas redeāt. et meli9 ecclia-
stica bona expēdāt. et de turpibus ex-
pēsis pñiam faciāt. Sed de bonis ec-
clesiaz restituere nō possunt. q̄ sunt
ecclesiaz et paupez oīa que ultra ne-
cessitates retinere possunt. Vñ sanissi-
mum est cōsiliū q̄ si bona hēnt here-
ditaria ul' aliunde licite acq̄sita. de his
ecclesiis et pauperibz quātum possent
satisfacerēt.

De officio mercatorū. Ca. cxvi.

Liud officiu ē mercatorū. de
quo diligēter ē in cōfessioe q̄-
rendū. Sed sciēdū ē q̄ oīs ne-
gociatio ē clericis interdicta. q̄a sicut
ait canō. Fornicari nuncq̄ licet. nego-
ciari ac licet qñq̄ et qñq̄ nō. Vñ cleri-
cis negociari licet anq̄ fiāt clerici. post
ea uero non. Idē em̄ ē turpis questus
in clerico. quod usura i layco. Nego-
ciatio ē ac emere aliqd uili9 eo aīo ut

uendatur carius. Hoc aut bene licet laycis. etiam si nullam apponant emendationem rebus quas emunt et postea vendunt. Aliter ei multum esset defectus in multis regionibus. quia mercatores de hoc quod in uno loco abundat. in alium locum ubi eiusdem rei est egestas deferunt. Unde bene possunt percipere precium laboris sui et evectationis sue et expensas ultra fortiter quaz dederunt in emptore. et si mercibus aliquam apposuerint emendationem. bene possunt inde recipere premium. Sed in mercibus si fecerint aliquas sophisticationes. ut si decipiant emptores fures sunt et latrones. Preterea dicit lex secularis quod nulli licet venditori recipere pro rebus venditis ultra dimidietatem iusti precii. Et tamen pretium est si aliquid ultra iustum precium accipiat. Sed lex taxat medietatem iusti precii. quia tunc primum emptor qui deceptus est recipere potest quicquid ultra dimidietatem iusti precii perfoluit. Quidam autem emunt res materias et artificium suum et laborem apponunt ut aliquid novum operum inde faciatur. ut ligna vel lapides vel metallum ad vasa vel instrumenta usibus humanis necessaria. vel cornu et pelles et similia. Tales non dicuntur mercatores sed artifices. et bene licet eis vendere opera sua et artes suas quibus magno didicerunt labore. dummodo fraudez non faciunt in artificio suo. De his rebus quas emunt nullum apponunt artificium et postea vendunt. ut panes pisces annone et homini. omnes in sordido lucro versant. quorum opera non artes emuntur. Nihil enim lucrant nisi admodum mercedem. Constat autem omnibus quod lucrari per mendacium mortale est peccatum. Unde ex predictis quod clerici si sint pauperes sicut ait canon. bene possunt et debent artificio suo sibi victum querere. et aliquam in qua operentur

artificialiter materiam emere. sicut legitur de paulo qui emit uimina et texuit canistros et vendidit et inde vixit. Verumtamen si clericus emerit quod sibi ad annum sunt necessaria. et in fine anni super opinatum aliquid residuum fuerit. bene illud iusto pretio vendere poterit. nec hoc negotiatio dicitur. quia non emit eo modo ut postea venderet. Item si clericus pullos equorum emerit vel agnos vel alia animalia et nutrit ea sumptibus suis eo anno ut postea vendat. Dicitur multi quod est negotiatio nec est simile de materia empti in qua artificium suum facit. quia in animalibus de artificio nihil potuit. Et tamen multi viri religiosi magnas habentes pasturas animalia macilenta et uivacula emunt. et donec bene possunt vendere nutriunt. videant ipsi si negotiationem faciatur. Bene tamen credimus quod non faceret beatus Petrus vel Paulus vel Benedictus. Verumtamen si propria habent animalia macilenta ut equos et vitulos et similia. et hec facerent negotiatio non esset. Si autem non essent eis animalia et magnam haberent pasturam. sanius eis esset consilium pasturas vendere quam eo animo animalia emere ut impinguerent et postea venderent. Clerici vero si oblationes suas vel candelas vel vinum vel bladium suum vendiderint. non est negotiatio. Si autem necesse fuerit res deo consecratas vendere vel impignorare vel vestimenta altaris vasorumque sacra non possunt nisi clericis dare vel vendere. vel religiosis personis. quia laycus non potest talia possidere nec eorum dominium habere. Si autem magna fuerit necessitas. calices et alia vasa ostentilia possunt consistare. et in rudem massam redigere et sic laycis vendere.

De officio iudicum.

Capitulum. .cxvii.

Et 7 aliud officiū ualde periculofum. ſcilicet iudiciū tam in eccleſiaſtico foro q̄ in ſeculari. In quo notandum eſt in pri-
mis q̄ clerici nunq̄ intereſſe poſſunt iudicio ſanguinis. niſi ad defendēdū ſicut Daniel a morte Suſannam liberauit. 7 beatus Nicolaus tres iuue-
nes. Bene uero poſſunt intereſſe cleri-
ci ut uideant q̄ nulla fiat in tali iudi-
cio iniuria. Sed cum uiderit aliquem ita reum q̄ defendi non poſſit. cum il-
lis ſedere nō poſſunt qui reū ad mor-
tem iudicant. nec etiam eſt eis tutū re-
cedere in tali caſu. quia ex eorū reſeſ-
ſu preſumunt alii reum eſſe damnabi-
lem. 7 condemnant eum ad mortem. 7
ita ſunt quaſi occaſio quare ille dam-
netur Vnde periculofum eſt clericis ſe
talibus intermiſcere iudiciis. quibus
etiam prohibicum eſt in canone ne in-
terſint lacrimoſis ſpectaculis. ut duel-
lis uel ſuſpēſionibus latronū. uel mu-
tilationibus membrorum. Q̄ ſi fecerint
irregulares ſunt. tantus eſt hor-
ror ſanguinis humani. ut 7 qui meri-
torie maleficos occidit. ſi ad religionē
transit. ad ſacros ordines promoueri
non poſſit. ſicut dixit dominus ad da-
uid. Non edificabis mihi domum in
eternum quia uir ſanguinuus es. Si er-
go uir ſanguinum erat. 7 iō non potuit
edificare domino domū materialē.
multominus pōt aliqs conſecrare cor-
pus xp̄i quod ē domus ſpūalis. Cle-
rici etiā niſi in cauſis hereditariis ī fo-
ro ſeculari cām ſuā proſequi nō pñt.
Vnde ſi fiat iniuria in rebus mobili-
bus uel in corpore proprio. non poſ-
ſunt proſequi cām ſuam in foro ſecu-
lari. 7 qui proſecutus fuerit. p̄dat qd

ibi euicit. 7 periculo ſui ordinis ſubia-
ceat. In hoc enim eſt priuilegium cle-
ricorū. q̄ quicquid lex dicat q̄ actor fo-
rum rei ſequatur. tamen ſi clericus ali-
quod debitum uel ablatum q̄rat ab
aliquo uel ſatiffactionē de iniuria cor-
poris ſui debet actoris id eſt clerici la-
ycus forum ſequi. Verumtñ bñ poſ-
ſunt clerici predicare iudicibz 7 dicere
ut malefactores ſuſpēdant. Sed ſi uē-
tum fuerit ad ſingulares perſonas. ut
dicat. eſt iſte ſuſpēdendus. debet cleri-
cus reſpōdere. neſcio. quia non pōt ei
cōſtare ueritas illius propoſitionis.
Non em̄ pōt recipere probatiōes per
teſtes uel alio modo in iudicio ſangu-
inis. Verūtamen ſi aliqs clericū uel ec-
cleſiam eiꝝ ſpoliauerit. bñ pōt clericꝝ
uel procurator eccleſie ad principē ac-
cedere 7 dicere ei. Talis tantū fecit no-
bis damnum. facite nobis emendari.
ſed cām contra malefactorē proſequi
nō pñt ſingulariter. Si ergo latrones
aliquē clericum ſpoliēt. 7 ad clamorē
eius alii ueniāt. pōt ne dicere clericus.
Iſte ſpoliauit me his bonis. Q̄ ſi di-
xerit. ad uocē eius forte ſuſpēdet ille
Ad hoc quidā dicunt q̄ ſi fuerint ap-
paritores uel miniſtri iudicis qui ha-
beant p̄tatem ſuſpēdēdi tales nō de-
bet dicere clericꝝ Iſte ſpoliauit me. ſed
poſteſt dicere Iſta bona ſunt mea que
aſportat iſte. Idē etiā poſſet dicere ſi
ſtaret añ iudicē. 7 uideret ibi bōa ſua
in manu latronis Iſta ſunt bona mea
que hic tenet in manibus. uideat ipſe
quomodo ad manum eius peruene-
runt Verumtamen ſunt quidam q̄ om-
ni abrenunciauerunt proprietati. qui
nihil proprium poſſunt poſſidere. et
ideo nihil tanq̄ ſuū poſſunt repetere

Tamen ut predictum est uiri religiosi
domus sue bona non proprio nomi
ne sed pauperum quorum sunt repetit
Siquidam tamen ita sunt perfecti . qd nec
proprio nec alieno nomine quicq ab
latum repetit . sed sustinet si qd deuo
rat . si quis accipit . si quis in facie eos
cedit . Hoc at certum est in canone esse
constitutum . qd nullus clericus pot in
iuriam propriam uindicare . sed a suo
iudice iusticia querere . Hic autem no
tandum est qd si iudici ecclesiastico ta
lis illata fuerit iniuria . q ipsam ledit
ecclesiam . bene pot ultionem querere .
non sibi sed ecclesie cui illata e . Vel si
episcopus spoliaretur uel percuteret
in persona eius . magna esset ecclesie in
iuria illata . ideo ecclesia sua bn pos
set uindicare . Si autem talis esset inu/
ria q non offenderet ecclesia . no illaz
posset episcopus uindicare . ut si quis
episcopum filium rustici uocaret . uel
filium serui . uel diceret q ate episcopa
tum pauper 7 pediculosus fuisset . hoc
nullum esset dedecus ecclesie . quia multi
tales facti sunt boni epi . Et ideo talis in
iuriam scdm canones non posset uin
dicare . Communiter at oportet ta eccle
siasticos q iudices seculares diligen
ter considerare . q prudetes uiros ha
beant 7 fideles ministros ad iudican
dum . quia sunt rei omnium peccato
rum que faciunt illi ex potestate 7 of
ficio ab eis suscepto . Unde cum qui
dam princeps in extremis laboraret .
7 sapiens ad eum sacerdos ueniret . ait
illi . Audiuit q multos innocentes se
pe damnasti . multas uiduas 7 alios
principes spoliasti . 7 iusta iudicia p/
uertisti . 7 ideo oportet te de omni
bus confiteri . Et respondit princeps .

Ego ministros habui . uideant ipsi qd
fecerint . Eui sacerdos . Sicut per bo
nos meruisses uitam si eos habuisses
ita per malos peccasti . quibus potes
tatem tuam commisisti . Unde prin
ceps omnes ministros suos uocauit .
7 eos illi sacerdoti omnia que i accep
ta potestate malefecerant confiteri fe
cit . Suo facto sacerdoti dixit . Om
nia modo scis mea opera . de omnibus
ergo da mihi consilium . Est autem unus
casus iudicii ualde periculosus . quan
do scilicet aliquis que bene scit ee in
nocentem coram eo condemnatur . et
per falsos testes conuincitur . 7 si hm
proposita 7 allegata iudicauerit . bene
scit q innocentem condemnabit . 7 sic
contra conscientiam suaz ibit . In hoc
casu credimus esse consilium q nunq
innocentem ex certa scientia damna
bit . sed remittet eum ad iudicem supe
riorem . 7 illum instruet de ueritate to
tus cause . 7 ita iudex superior aliam
faciat magis diligentem inquisitionem
ut absolueri possit innocentem . Dili
genter ergo inquirendum est a penite
tibus de officiis suis . 7 est eis consulē
dum ut turpia in quibus saluari non
possunt relinquat . 7 honestis sine frau
de adhereant . Videtur enim q nullus
labor nec aliquod officium debeat ap
probati . nisi ualeat ad commodum
aliquod uite humane . quia dixit do
minus . In sudore uultus tui uesceris
pane tuo . quasi dicat . Non sudabis
uel no laborabis . nisi in illo pane qui
ualeat ad tuum panem . id est ad uite
sustentationem . 7 molendinarius 7 alius
qui raro ad celebrationem uadit mis
se . consulendum est ut in aliis bonis
deo recompensent .

De septem modis quibus peccata remittuntur. Ca. cxviii.

Et etiam generaliter attendendum omni penitenti quod septem sunt modi sicut super primum penitentialem psalmum legitur per quos omnia remittuntur peccata. Et hec sunt omnia penitenti innotescenda. ut in his quantum potest inhereat et in memoria habeat ut per ea remittantur peccata sua. Illi autem sunt septem modi remissionis quibus dantur peccata. scilicet. baptismus. elemosina. martirium. confessio peccati remittere in se peccati. gemitus continuus/satisfactio pro peccatis. comunicatio corporis et sanguinis domini. De his septem supra dictum est. sed utrum sint alii remissionis modi ut extrema unctio. et quare precipue isti sint remissionis modi. licet aliquo modo de huiusmodi dictum sit adhuc tamen aliud repetendum est de istis. scilicet. ut sciat penitens quod eis reuerentia debeat. et quod per ista ei remittantur peccata. Debet ergo intimari quantum honorem debeat baptismus exhibere suo et pacto quod fecit cum deo in baptismo. Cum enim quilibet homo nascatur filius utriusque ex parte patris vel matris non habeat hereditatem nisi in infernum. In baptismate fit filius regis. id est. christi. et filius regine. id est. ecclesie que sponsa est christi. ita per regenerationem baptismatis coheres fit christi. et habet hereditatem regnum celorum. In quanta reuerentia ergo debet homo habere baptismum suum. per quod de herede inferni factus est heres celi. Item in quanta reuerentia debet habere homo ecclesiam que est mater eius ex cuius utero renatus est in fonte baptismatis et ubi mundatus est in regem. ut sciat se esse

de regio semine. et regnaturus in regno celorum. Sed et hoc attendere debet homo ut obseruet pactum quod deo promisit. scilicet. ut sciat et teneat rectam fidem et quod plene dyabolo et pompis eius renunciet et seruiat deo soli. Si autem pactum baptismi fregerit statim iterum in dyaboli seruitutem redit. et est nouissimus error peior priori. quia sicut esset melius viam veritatis non agnoscere quam post agnitionem retrorsum conuerti. ita in eodem genere peccati semper peccat deterius baptisatus quam non baptisatus.

De secundo modo per quem peccata remittantur. Capitulum. cxix.

Secundus modus remissionis est elemosina. de qua plene constat omnibus sicut legitur in thobias quod per peccatum et a morte liberat. et magna fiducia est homini qui facit elemosinam. quia ipsa non patitur eum ire in tenebras. Et item in luca dicitur. Date elemosinam et ecce omnia munda sunt vobis. Et in ecclesiastico. Sicut aqua extinguit ignem ita elemosina extinguit peccatum. Sed est mirum unde elemosina tantum habeat privilegium. et utrum ipsa res que datur vel actio dantis ibi operetur dicitur. Absconde elemosinam in sinu pauperis et ipsa orabit pro te. Ita enim videtur de omni opere charitatis quod ipsum factum operetur pro factore suo ad dominum. Quidam tamen dicere solent. quod sicut dominus ex gratia sua quadam spalem virtutem dedit quibusdam orationibus ab ecclesia institutis quam non dedit aliis. et sicut speciale privilegium martiri dedit innocentibus qui nouiter eo nato pro eo persecutionem habuerunt. ita dominus ex gratia sua quadam spalem elemosine dedit efficaciam quam alii non dedit operibus.

b

Facto in charitate. Dicitur autem elemo-
sina valde large. sicut legitur super illud lo-
cum. omni petenti te tribue. s. res vel orō
vel increpatio. Nunquid enim pauper est christi-
ana religio. si vero petitor sit robustus
et laborare possit vel non indigeat. mag-
na elemosina est eum increpare. Nullus
enim christianus debet esse quin quotidie ali-
quam faciat elemosinam vel aliquod ge-
nus elemosine. Et sciendum est quod quilibet christianus omnia que ultra necessi-
tates acquirit expendere debet in elemo-
sinas. sed difficile est assignare que neces-
saria sunt homini et que superflua. Potest
tamen dici quod omnia dicuntur homini ne-
cessaria que sunt ad sustentationem suam
et ad honestam familie sue provisionem
sibi necessarie non vane vel superflue. ut
si filias suas habeat maritare vel fili-
os erudire vel eis in posterum provide-
re vel domos ruinosas reparare vel pon-
tem construere. vel vicinis destructis
subuenire. bene licet quilibet ad tales usus
pecuniam congregare. et usque ad tempus
oportunitate reservare. Et talia non dicuntur
superflua sed necessaria. Si quis autem
diuitias congregat non habens certam
causam in quos usus referuet nec certum
finem expendendi constituit. sed delectando
in his cor suum simul cum pecunia
in archa recludit. auarus est et qui pro do-
lo auaricie immolat. et omnia sic congre-
gata sunt superflua et essent in elemosi-
nas eroganda. Cum summa ergo dili-
gentia quilibet exhortandus est peni-
tens. ut in quantum potest de rebus tamē li-
cite acquisitis elemosinas faciat. Vnde
ut ad priora redeamus. licet iudici eccle-
siastico pena pecuniaria delinquentes
punire. quia magis timent illam quam pe-
nam spirituales. sicut dicit Augustinus. Verumtamen

est inhonestum et signum cupiditatis. si pre-
laci talem pecuniam in proprios usus con-
uertant nisi forte indigeant. sicut olim
pauperibus iudicibus. cum tota die ie-
iuni determinando causas conqueren-
tium laborarent licite dabantur pecunie
et eas accipiebant unde viverent. De-
berent ergo prelati qui taliter puniunt
pecuniam delinquentis sic acceptam in
pias causas expendere vel in fabrica
ecclesie vel in pauperibus vel in pontis con-
structione vel in captiuorum redemptione
vel in desolatam puellarum nuptiis et
consimilibus. ut tota videret vicinia
quod non acciperent propter cupiditatem sed
propter delinquentium emendationem

Solum autem queri vtrum habenda
sit distinctio in elemosinis distribu-
endis. quia dicit quidam autoritas. desu-
det elemosina in manu tua donec inue-
nies iustum cui des. Cum contra alia di-
cit autoritas. Omni petenti te tribue.
Quidam autem dicunt quod prima auto-
ritas de illis elemosinis intelligenda sit
quae sunt ab ecclesia institute. et certis pro-
portio debite et decime et oblationes quae ser-
uari debent donec inueniat sacerdos
cui debent. alia tamen inuenit in cano-
ne distinctio. In minutis enim et quo-
tidianis elemosinis que distribuuntur
hostiatum medicantibus non debes ex-
aminare cui des. sed indifferenter omni-
bus aduenientibus secundum facultates
tuas distribues. Si vero maiores fue-
rint tunc debes discutere qui magis sunt
digni et qui magis indigeant et quibus
magis tenearis.

De tertia specie per quam peccata remittantur
Ercia remissionis species est mar-
tirium. sub qua comprehenduntur omnes macerationes carnis

et corporis labores. ut ieiunia vigilie
pegrinationes cilicium discipline et si/
milia. Nullus enim a tali martirio im/
munis debet esse. unde ait apostolus
Stigmata domini Ihesu in corpore
meo porto ut suppleam ea que defunt
passioni christi. Et beatus Augustinus. Delica/
tus est miles qui vult gaudere cum se/
culo et regnare cum christo. Debet ergo dis/
cretus sacerdos talia iniungere marti/
ria culibus penitenti. sed tamen cum dis/
cretione quia eque potest peccare aliquis
nimis se extenuando. sicut nimis come/
dendo. Hoc autem scire debet sacerdos
quod magis iniungendum est a potu quam a
cibo abstinentia. Plus enim peccant ho/
mines pro potu quam pro cibo. Veritatem
propter indigestionem et cruditatem et pro/
pter piculum infirmitatis que peruenire
solum ex nimia siti post cibum. Statutum
est ut in ieiuniis liceat bibere post cibum
et tamen moderate. quia si bibat super/
flue. tamen peccat ac si comederet superflue
et ita ebriosis iniungenda est certa bibendi
mensura. Item non videtur vere peni/
tere qui nunquam suscipit disciplinas sicut
christus pro nobis flagellatus est. Si quis
autem sacerdotis copiam ad disciplinam
non potest habere. in privato loco
seipsum poterit disciplinare. Vidimus
etiam quosdam religiosos consulentes
penitentibus. ut carnem suam ungui/
bus loco discipline vellicarent. Item
vere penitens non videtur qui cilicio ali/
quotiens vel saltem laneis vestibus in
anno non induit. et in laneis quandoque
non dormit. Dominus enim nudatus fuit
propter nos. et nos sustinere non poterimus
laneas vestes. propter ipsum? Item
iniungendum est omni penitenti ut vigi/
let in vigiliis aliquorum sanctorum ali

quotiens in anno. Iam enim institute sunt
in ecclesiis dei vigilie ut vigilemus in
illis. Dominus enim in passione sua vi/
gilauit. et in oratione propter nos pro/
tulit et continue nos dormiemus. Vi/
dimus enim discretos sacerdotes penite/
tibus consulentes ut saltem in vigiliis
sanctorum altera noctis hora surgerent
et ante lectum stando vel saltem seden/
do propter illorum venerationem sancto/
rum orationes suas dicerent. et aliquoti/
ens genua sua flecterent. labor etiam ho/
nestus et utilis et pegrinatio est iniungenda
penitenti. quia sicut ait ecclesiasticus
Multa mala docuit ociositas. Cui
enim honestis non intendit. de necessitate
turpibus intedit quia animus huma/
nus in se non potest quiescere cum nil
habeat quod sibi sufficiat. et ideo oportet
quod exeat vel ad honesta vel ad turpia
Unde Hieronimus ad rusticum mona/
chum ait. vide ut dyabolus te nunquam
inueniat ociosum. aut alucaria apum
lentis texe viminibus aut riuos pro are/
as ortis deducas aut aliud quippiam
operis facias in quibus animus occupa/
tur. ne euagari possit ad illicita. genti/
lis etiam poeta sic ait. Si uerit egistus
quare sit factus adulter. In promptu
causa est desidiosus erat.

De quarta specie pro qua peccata remittantur.

Varium genus remissionis est
conuersio fratris hortantis.

Cui enim reuocauerit fratrem suum
a via erroris ad viam veritatis. sal/
uauit animam suam. Magis enim placet
deo unam a peccato liberare animam quam
totum regnum a terreno piculo saluare
unde dominus. Si peccauerit frater tuus

in te corripere cum inter te et ipsum solum
si autem te non audit adhibere tecum duos
vel tres testes. quod si non audit dic ecclesie
Ista tamen auctoritas multarum dubita-
tionem habet. Primo utrum preceptum
sit generale omnibus. Sed si ita est. ergo
quilibet tenet regem vel episcopum corripere.
Item ipsa auctoritas videtur esse sibi con-
traria. Sancti enim sic exponunt. Si pec-
caverit in te frater tuus. id est te solo scien-
te. si autem tu solus scis quomodo tu potes
adhibere testes super hoc quod ipse nescit
vel si debes occulte dicere eis ut peccatum
fratris tui quod tu solus scis videant
tunc publicare videris crimen suum quod
constat esse prohibendum. Dicunt autem quidam
quod istud solum dicitur esse Petro et suc-
cessoribus suis et prelatibus quia dominus
cum hoc dixit solo locutus est Petro
Sed videtur contrarium quod sequitur. quod
vni dico omnibus dico. Dicunt etiam
predicti quod auctoritas domini intelligitur in
duobus casibus. Prima enim pars au-
toritatis. scilicet si peccaverit in te frater tuus
intelligitur quando alicui tali soli notum
est crimen alterius. Secunda pars. scilicet
adhibere duos testes vel tres. intelligitur
quando pluribus notum est crimen unius
Sed grave est quod sequitur si eos non au-
dierit dic ecclesie. Dicit enim ibi glossa stu-
dio corripendi sub testibus. Durum
enim esset si quilibet teneretur accusare fratrem
suum incorrigibilem coram iudice. et se
expensis et laboribus fatigare. Unde ad
hoc dicunt quod non sunt producendi testes
quasi in forma iudicis. sed amici et fa-
miliares ad corripendum et castigandum
stultum. ut sint tales testes qui ve-
lunt peccasse et non obesse. Et si nec sic ve-
lit corrigi dicere debet ecclesie. id est sacerdoti
suo. nec tenetur proseguere causam con-

tra incorrigibilem. Hoc etiam precep-
tum generale est omnibus pro loco et te-
pore scilicet si habeant possibilitatem et fa-
cultatem corripendi. Tenetur servus do-
minum suum quoadmodum potest. ut di-
cit beatus Augustinus. Et hec predicta auto-
ritas intelligitur de fratribus religiosis
qui simul sunt in claustris. ubi quilibet
tenetur crimine fratris sui in capitulo pu-
blicare ut corrigatur. nec hoc est crimen
perdere sed corrigere. et secundum hoc nul-
la est obiectio contra predictam auctoritatem.

De quinta specie pro qua remittuntur peccata

Unum genus remissionis est
remittere debita debitoribus
suis. quia dominus ait. Dimitte
eum et dimittetur vobis. Istud autem in-
telligitur de debitis spiritualibus generali-
ter sed non de temporalibus. Sualia spiritu-
alia et temporalia debita debeant di-
mitti dicitur est superius.

De sexta specie remissionis.

Extremus modus remissionis est
continuus gemitus pro peccato
Unde penitentia dicitur quasi
pena tenax. quoniam enim penitentia iniun-
gatur alicui ad certum tempus. tamen
sic debet intelligi ut usque ad finem vite
doleat se deum offendisse et cum dolo-
re habeat memoriam peccati. Unde qui-
libet discretus sacerdos debet iniungere
penitentiam ut peccata sua semper ad me-
moriā reuocet. non ad delectandum
sed ad dolendum. et se vilem reputet quod
propter peccatum a deo recessit. et seruituti
dyaboli se subiecit. Valet autem ad-
tenta peccata reducere ad memoriā. ad con-
fusionem de peccatis habendam. ad
magnum cautelam de futuris et ad hu-

militatem. unde Aug. ait. Qui penitet
onino peniteat et semper doleat se pec
casse. qui nunquam peccauit magna est cau
tela iugis peccatorum memoria. et a qui
bus homo gaudet vix se euasisse. sem
per tamen doleat in ea incidisse. hinc
est quod quoad homo uiuit se nominare
peccatorem debet ut dicat reus. Deus. p
picius esto mihi peccatori. non quia in se
senti peccat sed quia meminit se graui
ter peccasse. Idcirco solus deus cuius
libet peccati quantitatem nouit. et contra
satisfactio pro quolibet peccato debeat ex
solui. Quia ergo nemo certus est si ple
ne satisfecit. nunquam securus a satisfacti
one desistere debet.

De septima specie remissionis.

Optimus modus remissionis
est per eucaristie susceptionem.
Constat enim quod quotiens aliquis
digne corpus domini sumit totiens re
mittit ei aliquid de pena debita pro pec
catis. Veritamen non ideo iniungi de
bet penitenti ut frequenter sumat cor
pus domini. Cum magna enim reueren
tia et timore debet homo ad corpus christi
sumendum accedere. quia ipse dominus
cum sudore sanguineo accessit ad of
ferendum. Nec unquam debet homo ad hoc
sacramentum accedere cum conscientia
mortalis peccati. Quis autem nemo
certus sit utrum charitate habeat vel
non. et quia nemo scit utrum dignus sit
amore vel odio. tamen sufficit ei quod non
sit sibi conscius mortaliter peccati ad hoc
ut ad tantum sacramentum accedat. Est autem
consuetudo inter religiosos perfectos quod
de septimana in septimanam accedat ad
eucaristiam et per septem dies orationibus

et ieiuniis se preparant. Layci autem se
mel in anno accedunt. Si tamen honeste
conuersationis sunt layci. et puras ha
bent conscientias consulendum est eis
ut saltem quater in anno communicent.
quia ualeat eis ad augmentum gratie et
remissionem pene peccati. Solent au
tem quidam sacerdotes iniungere pe
nitentiis ut missas de spiritu sancto et de
beata uirgine. vel pro defunctis cele
brari faciant. sed hoc cupiditatis ex
fonte uidetur processisse. quia sunt qua
tuor precia apud miseros sacerdotes
taxata. scilicet quantum dare debeat pro annua
li. quantum pro tricenniali. quantum pro
septimanali. quantum etiam pro una
missa singulari. et ita credunt layci pos
se ipsas missas esse venales. et per hoc in
magnum ducunt errorem. Et putant
emere unam missam et corpus domini
pro uno denario pro quo dederunt tri
ginta denarios iudei. Non ergo debet
iniungi celebratio missarum nisi sacer
dotibus quorum est officium celebrare.
Potest tamen consilium dari laycis.
quod si amicos habeant sacerdotes qui gra
tis celebrare uelint. pro animabus bene
factorum suorum vel antecessorum humiliter
eos ut hoc faciant exorent. Et eis erit
valde utilis celebratio talis. Item etiam
layco capellanum tenere. ut pro eo et
amicis suis celebret et ei necessaria pro
uidere. Nec intelligit ibi turpis pactio
quod sine necessitate hoc facere non possit
sacerdos. habeat ergo sacerdos predicam
septem in notitia. aliter que confessio
ris sunt plene non exequitur.

De irregularitatibus clericorum et lay
corum et penis eorum.
Capitulum. cxx. b3

Entum est ad extremum huius
opusculi articulum. in quo cō
siderandum est que penitētia
cuiq; pctō sit iniungenda. Et scien
dum est q̄ quedam pene determinate
sunt in canonibus que mutari nō pūt.
alie mutabiles sunt ⁊ arbitrarie scōm
dispēsationē discreti sacerdotis. Vēs
em̄ pene que constitute sunt a cano
nibus p̄pter contractam irregularita
tem. indispensabiles sunt a minori sa
cerdote. Sunt autem quedā irregu
laritates clericorū quedā laycorū. Ir
regularitates clericorū sunt que impe
diunt eos ad sacros ordines p̄moue
ri. vel si aliquis p̄motus est/ executio
nem impediūt ordinis. vt homicidiū
⁊ multa alia de quibus prediximus.
Irregularitates laycorū sunt p̄ quas
excludunt a matrimonio. vel si conu
gati fuerint suspendunt ab vsu matri
monii. ita q̄ conugale debitū nō pos
sunt expetere sine superioris dispensatōe

Est etia; laycorū alia irregularitas
p̄ quā excludunt a quibusdam legiti
mis actibus vt nō possint testimonia
p̄hibere ī statu liberi hominis. nec pos
sunt ecclias intrare temporibus deter
minatis. de quibus etiam predixim⁹
Istos autem canones qui certi sunt. ⁊
in talibus casibus determinati ⁊ indis
pensabiles null⁹ sacerdos ignorare dē
Adortaliter em̄ peccaret si pctm̄ aliq̄d
a quo irregularitas contrahit in con
fessione audiret. nisi confitenti irregu
laritatem suam ostenderet. quia quili
bet sustinere debz penam irregularita
tis sue. ⁊ peccat mortaliter si transgre
diatur etiam ignoranter. nec potest si
simplex est nisi a suo sacerdote certifi
cari. Alie em̄ penitentie sunt p̄ pctō

rum satisfactione ex quibus nō cōtra
bit irregularitas. ⁊ in talibus nō pōt
obseruari rigor canonum antiquorū.
Tot em̄ ieiunia. tot vigilie tot pegri
nationes. ⁊ tot alie duricie. p̄ quibus
da; peccatis antiquitus iniungebant
q̄ nō est homo nūc temporis qui tan
tas penas nunc sustinere possit. Vnde
in alio canone constitutū est q̄ ōnes
tam dure pene relaxent Dicit em̄ canō
Defectus nostri temporis in quibus
nō solum merita nostra sed ipa corpa
defecerunt. nō patit discretiōis antiq̄
censuram p̄manere. Vnde p̄ q̄ ōnes
canones penitētiales que ad corporū
p̄nent restrictiones. sunt dispensabi
les secundum arbitriū ⁊ prudentiā dis
creti sacerdotis. Vnde consilium fuit
discretorū sacerdotum q̄ nullus peni
tens p̄ immoderatā ⁊ nimis durā; pe
nam a penitētia abstraheret. quia sic
dicit canon. Adilius est reddere rōem
de misericordia q̄ de seueritate. Seue
ritas em̄ canonis ⁊ penitentie constitu
te ōnibus innotescēda est. Si quis vo
luerit eam obseruare ⁊ pōt/ bonum est
Si autem dura videat penitēti. semp
mitiganda est ne absterreat ad fugā.

Quare p̄ mortali pctō septēnis pe
nitentia dat. Ca. .cxxi.

Olet autē generaliter pro ōni
pctō mortali septēnis iniungi
penitentia. quia mūdus iste p̄
septem dies voluit. ⁊ quia vix contin
git q̄ aliquis hō labore aliquo mor
tali vicio quin habeat stagium oīm
septem vicioz. Sd ostendit p̄ mulie
rem q̄ erat in ciuitate peccatrix a qua
eiecit dominus septem demonia id est

septem criminalia peccata. Unde et quidam
dixerunt quod ideo octo sacerdotes septem
habere ordines ut absoluerent possint pe-
nitentes a septem criminalibus peccatis
etiam alia ratio quare septem penitentia
iniungitur pro mortali peccato. Homo enim
constat ex quatuor elementis et anima habet
tres potentias. id est vim rationabilem iras-
cibilem et concupiscibilem. Et quia homo pec-
cat per vicia corporalia quandoque ut per
gulam et luxuriam. quandoque per spiritualia
ut per invidiam et auariciam. Ideo ut
plene in corpore et in anima puniatur sep-
temus homini iniungatur penitentia. vel
ideo quia septem modis peccata remittuntur
ut predictum est.

De tribus que penitenti dicenda sunt.
Capitulum. . . . . cxxi.

Um ergo sederit penitens ad
pedes sacerdotis. tria sunt ei
in principio proponenda. Pri-
mo dicat ei sacerdos aliquid pro quod
timeat penam iehenne. Secundo pro quod
desideret gaudium vite eterne. Tercio
pro quod remoueat confusio erubescen-
tie ab eo ut scilicet dicat ei sacerdos. forsi-
tan ego sum deterior peccator quam tu. homo
enim sum similis tui. Unde faciem meam
non reueraris quia melius tibi est ut ve-
recundiam coram me solo sustineas quam
in die iudicii in conspectu omnium. His et
similibus propositis instruat eum sacer-
dos de quibus penitere debet. scilicet de sep-
tem criminalibus peccatis. et ea sibi nu-
meret. quia multi nesciunt utrum etiam
sint peccata. et ideo octo ei ad memoriam re-
ducere genera peccatorum. Iam enim pec-
cata spiritualia confitentur. Vix enim confi-
tetur aliquis se habere invidiam vel iram
vel auariciam vel accidiam vel superbiam
Sunt etiam multi qui nunquam quid esset

accidia sciuerunt. et tamen sepe pro acci-
diam peccauerunt. Intimandum est ergo
penitenti quod peccet pro inuidiam. scilicet quod
de bono doleat alieno. et ideo illi cui
inudet machinet malum. Similiter ostendatur
quid sit ira. et in quantum noceat
fratri suo pro iram. scilicet in uerbis contume-
liosus. in damno corporis vel possessi-
onis Similiter ostendatur quot modis
peccatur pro auariciam. scilicet pro cupiditatem
rei aliene. et quod graue peccatum sit non subue-
nire indigentem cum quis subuenire potest
Est etiam ostendendum quot modis peccet
pro superbiam. scilicet in gestu corporis. in uerbis
inflatus. et inimicorum contemptu. Similiter
intimandum est de accidia. scilicet quod hominem
facit esse pigrum in seruitio dei. et in bonis
operibus tardum facit. et hoc est mortale
peccatum. Adulta scilicet. Proponenda sunt pe-
nitenti ad cognitionem peccatorum suorum. de
quibus forte nunquam confiteretur nisi a sacer-
dote instrueretur. et tamen damnable est talis
ignorantia vel negligentia. Veritatem non
est descendendum ad multa specialia peccata
de quibus nullam habet noticiam. Adulta enim
sunt specialia vicia gulae vel luxurie que
non expediunt sciri a simplicibus. propter
ipsorum enormitatem. multi enim ex quo ig-
noti audiunt peccatum. statim ad illius effec-
tum aspirant. et ideo tales circumstantie non
sunt simplicibus reuelande. Sciendum est
etiam quod alicui quedam iniungitur penitentia usque
ad extremum vite sue. quedam per mag-
num tempus. quedam per minus. et quedam est
dispensabilis. quedam non. Hoc autem diligen-
ter providendum est sacerdotibus. quod nunquam pe-
nitentem permittant recedere desperatum
propter grauitatem penitentiae iniuncte
sed ita penitentiam temperet ut penitens
se posse complere credat. In omnibus
autem penitentiarum mitigare potest per que
b. 2

deus nō offendit. quia in illis sine quibus nō est salus nihil minuire pōt ul' mutare. ut si fenerator in confessione dicat se nolle restituere ōnia per vsurā ablata. ī hoc casu nihil pōt mutare sacerdos. Similiter si iniungat alicui q' a fornicatione absteineat. et ille qd nō possit continere respondeat. nihil ibi mutare potest sacerdos quia sine talibus nō est salus. Sed si dicat penitēs se nō posse sustinere tanta ieiunia. vel tantas vigilias vel tantas elemosinas ⁊ similia. sacerdos tempet sibi talia ne illum in desperationem vel contemptū precipiet. quia si penitens modicum qd ei iniungit libenter suscepit. de diuina supandum ē misericordia q' suppleat ī purgatorio qd hic min⁹ fecit.

De septē criminalib⁹ pētis ⁊ speciebus eorū. De luxuria. Ca. cxxiii.

Hec dicendū est de septē criminalibus peccatis ⁊ de speciebus eorū. Primo dicamus de luxuria. Cum autē plures sunt species luxurie. Primo notandum est de nocturna illusione. Distinguit autem beatus Greg. tres huius esse spēs. Prima ē quādo ex sola supfluitate se natura exonerat. ⁊ a tali supfluo humore se purgat ⁊ tunc nullum est pētū nisi forte mentē turpis ymaginatio cōcussit. Sed natura se licite potest exonerare in dormiente qd vigilando fieri nō potest sine aliquo turpi motu ⁊ omnis talis turpis motus est p'hibitus. Sunt tamē multi qui dicunt semini flui qui emittit semen ⁊ dormiendo ⁊ vigilando velint nolint. Sed dicunt medici q' hoc potius est ex morbo q'

ex luxuria. Adulti etiam ita sunt lasciui q' si membrum virile aliquo tactu vel fricatione moueat. ut equitādo vel cundo vel aliter. statim p' libidinis impatientiam effundunt semen. Et ōnes tales nisi q'cum possunt ab ōni fricatione in illo mēbro se caueant. ⁊ p' aquā frigidam vel alio modo ardorē compefcant/peccant mortaliter. Secunda spēs est quādo aliquis ita se crapulat ⁊ ebis ⁊ potibus ingurgitat q' venter in libidinē despumat. ⁊ tūc ueniale peccatum est. sed magnū qdem precipue si in polluēdo turpis ymaginatio mētem concusserit. sicut sepe in dormiente contingit q' turpes habet coeundi ymaginationes. Sed in tali casu sicut dicit Greg. si sacerdos pollutus fuerit in nocte debz in crastino ad min⁹ abstinere ab officio nec celebrare dēt donec aliquam fecerit penitentiā. Verum tamen si dies sit solēnis ⁊ populus ad missam audiendam conuenerit melius est q' tunc cum p'posito penitēdi celebret q' absteineat si alter sacerdos non sit p'ns quia scandalizaret populus. Debet autem p' tali illusione penitere disciplinā suscipiendo. vel se in aqua frigida abluendo. vel in cibis quadragesimalibus ieiunando vel se laneis induendo ⁊ sordes nocturne pollutōis abstergat atēq' ad sacramentū altaris accedat. Tercius casus est quādo ex p'cedenti cogitatione alicui talis pollutio contingit. ut si aliquis prius multum de aliqua muliere cogitauit. vel diu cum ea locutus fuerit. ⁊ tunc sicut dicit Greg. mortale est pētū. Videt tamen q' nulla pollutio nocturna sit mortale pētū. Omne tūc pētū adeo ē voluntarium qd si nō est voluntariū

nō est p̄ctm̄. Sed cōstat q̄ in somno
nō utit̄ homo aliqua volūrate. quia
nō utit̄ libero arbitrio neq; rōnis cō/
sensu ergo nō peccat ergo nō mortale
Sed ecōtra in canticis. Ego dormio
et cor meum vigilat Et iterum in quo
dam ymno. Sic caro vestra dormiat
vt mens in xp̄o vigilet. Itē apparuit
āgelus in somnis Ioseph dicēs. Sur
ge et acci. p̄te. et ma. eius. et c. et surrexit
Ioseph. et c. ergo intellexit Ioseph q̄
in somno dicebat. ergo vsus est rōne
in somno et ita mereri potuit et peccare
in somno. Itam tamen nō o; hic de/
terminare questionem. sed semp̄ beato
Greg. credat. et q̄ pollutio siue illusio
nocturna sit p̄ctm̄ dicat. Verū tamen
dicunt quidam q̄ sicut furiosus qui ex
culpa sua incidit in furorem / peccat oc
cidendo hominē. l; libero arbitrio nō
utit̄ nec sciat quid agat. q; ōnia opa
sua sequentia ex illa praua voluntate
quā habuit cum in furorem incidit de
formant. ita nocturna illusio defor
mat ex praua volūrate comedendi ul
bibendi quā homo habuit quādo se
taliter crapulauit. vel quādo cum sua
fornicaria locutus ē vel de ip̄a cogita
uit. l; alii dicāt q̄ nullo mō peccat ali
quis dormiendo. sed cōtrabat immū
diciam p̄pter quā se mundare debet
anteq̄ ad altare accedat vel eucaristiā
sumat. sed beatus Grego. illa dicit eē
peccata.

De vario coitu Itē de copula cō
iugali licita fragili impetuosa.

Capitulum. .cxxxiii.

Itēq̄ dicam; de fornicatiōe
sciendū ē q̄ hō mereri potest et
peccare potest mortalr in pro
pria vxore. Coytus autem coniugal

alius est licitus alius fragilis alius im
petuosus. Licitus secundum quosdā
triplex est. Est em̄ quādoq; causa sus
citāde prolis ad cultum dei. quādoq;
causa reddendi debitū exigenti. et quā
doq; causa vitande fornicationis. vt
si quis accessurus sit ad consortiū las
ciuarum mulierū et de lapsu timeat. et
p̄pter hoc prius in p̄pria vxore re/
frigerat et p̄ hoc meret. Tamen Aug⁹.
dicit q̄ coytus coniugalis duplex est
meritorius. s. cum fit causa suscitande
prolis vel causa reddendi debitū. di
cit em̄. redde et p̄ sanctificatiōne tibi re
putabitur. Cum em̄ vir sanctus cum
vxore sua dormit q̄uis pruritū et vo
luptatem carnis sentiat dūmodo aīn
nō applicet nec ei delectatio carnis pla
cet / nullo mō peccat. sicut si aliq; dul
cem cibum comedat. l; natura in dulce
dine cibi delectet dūmodo illa delec
tatio brutalis sit citra ōsensum animi
nullum est p̄ctm̄. Itē coytus coniu
galis quādoq; dicit fragil' quando. s.
ex fragilitate puenit. vt cum aliquis
p̄pter motus carnis nō causa sobol'
nec causa reddendi debiti nec vitande
fornicationis. sed tñ propter inconti
nentie fragilitatem ad vxorem suā ac
cedit. Et talis coytus est veniale pec
catum. et excusat a mortali p̄ honesta
tem coniugū. Tercio mō coytus con
iugalis dicit impetuosus qui diuidit̄
quadrupliciter. Est em̄ quidam coy
tus propter libidinez per meretricias
blādicias proueniens. quidam autem
fit in membro mulieris nō ad hoc cō/
cessō. quidam etiam fit in tempore p̄
bibito. quidā autē fit in muliere preg
nante partui vicina. v' cum menstrua
ta vel cum decumbente in puerperio.

Quidam etiam addunt q̄ impetuosi
est coytus. si fiat in publico multis vi
dentibus cum p̄pria uxore. ⁊ in quo/
libet istoꝝ casuum mortale est p̄ctm̄.
Sed de primo dicit Gre. Nihil est tur
pius q̄ ita diligere uxorem sicut adul
teram vel meretricem. Vehementior em̄
amator v̄l ardentior in propria uxo
re adulter est. Unde qui ita delectat̄ i
pulchritudine uxoris sue vel in suavi
tate carnis v̄l in blandiciis. ⁊ tota die
ac nocte p̄ lasciuia oscula ⁊ turpes am
plexus. ⁊ etiam quasi culcitra uxori/
bus suis vtunt̄ peccant mortaliter. et
grauis est eis penitentia iniungenda. ⁊
ideo grauis quia uxoribus quas h̄nt
ad necessitatem abutunt̄ ad volupta
tem. Nec vsum appetunt matrimonii
sed abusionem adulterii. ⁊ mirum ē q̄
quas habere possunt ad voluntatem
habent t̄m ad voluptatē. Inuigenda
est eis tamen penitentia paulo minor
q̄ p̄ adulterio. ⁊ est ostendendū eis q̄
uxores suas nō debent ad libidinē p̄
uocare sed ad sanctitatem informare
Instruendū ergo sunt vir ⁊ uxor a sa
cerdote. q̄ illud t̄m exequant̄ qd̄ cōce
dat matrimonii nō qd̄ p̄suadet mere
triciū. Sicut dictūz est sup̄ius nō
debz vir dormire cum uxore sua tpe
p̄hibito. quia precipit aposto. q̄ vir
⁊ mulier interdum vacent ab amplexi
bus vt orōni vacare possint vberius.
post ea in idem redeāt ne temptet eos
sathanas. Peccant mortaliter qui in
magnis solēnitatibus in quibus i ob
sequio dei vigilare deberent. ⁊ diuina
audire officia cuz uxoribus suis dor
miunt. Unde ⁊ Viras dixit Dauid q̄
non essz ei licitum cum uxore sua dor
mire q̄ diu archa domini essz i castris.

Quid autē si in nocte solēni vir v̄l
mulier debituz exigat. ⁊ dicat aut ego
tecū dormiā. aut cū p̄sona aliena n̄d
hoc multi dicūt q̄ sicut nō teneor furi
oso gladiū quē penes me cū sane men
tis eet deposuit reddere. quia nūc nō
repetit vt homo. sed sicut insanus ita
vir nō tenet reddere debitum uxori si
repetat id tāq̄ insana in die natali dñi
vel in die parasceues vel in die resurre
ctōis domini vel in die penthecostes
vel in die assumptōnis virginis vel cō
simili. Si tamen videat mulier virum
esse ita impetuosiꝝ. q̄ nec supplici pre
ce nec aliquo mō possit eum cohibere
quin ad ip̄am vel ad aliam velit acce
dere melius est q̄ tunc reddat debituz
q̄ p̄mittat virum enormiter peccare. ⁊
in hoc casu nō peccat mulier sed vir.
Talibus em̄ iniungendū est q̄ ieiunius
disciplinis cubilibus duris vestibz hir
sutis. ⁊ aliis opibus bonis recompen
sent excessus quos fecerunt in talibus
solēnitatibus. Reducendum est eis ad
memoriam q̄ turpe est in illa nocte eē
in amplexibus in qua p̄detrus fuit in
cruce. Laurentius in craticula ⁊ ita de
ceteris. Inuigendū est talibus vt tot
noctibus vacent ab amplexibus licet
quot indulserunt illicitis. ⁊ q̄ in mag
nis solēnibz cubilia habeant separata
ne p̄ mutuos contactus ad libinē exci
tentur. Istud tamē nunq̄ debz fieri ni
si vbi ex vtrazq̄ parte nulla penit̄ sit
suspicio adulterii quia mulier semper
vellet a thoro vir seperari ut possit li
berius adulterari.

De periculosum sit cuz infirma mu
liere coyre.

Capitulum.

.cxxxv.

Item est quoque superius quod ad
uxorem pregnantem vir acce-
dere non debet. quia sepe conti-
git quod mulier tunc oppressa abortus fa-
cit. Et constat quod qui ad talem accedit.
ob aliud nihil nisi ut suam expleat libi-
dinem illud facit. Similiter piculosus
est cum menstruata dormire. quia sepe
partus inde nascitur leprosus. Item tur-
pissimum est ad mulieres accedere in pu-
erperio dum laborant menstruo sangui-
ne quod diu habent fluxum immundi hu-
moris. Et peccat mortaliter mulieres
si viros illo tempore recipiant. et viri
similiter debentur exigentes et multo ma-
ior penitentia est eis iniungenda quam
pro simplici fornicatione. In omnibus
autem talibus non sunt certe penitentie
assignate. sed sunt secundum arbitrium
discreti sacerdotis imponende. In his
etiam omnibus circumstantie et cause im-
pulsive sunt inquirende et cause piculi
et scandali. et ut a talibus absterreantur
ostendere. Veritamen sciendum est quod
si vir ab uxore puerpera debitum in-
stanter petierit et de lapsu viri timeat
ad purificationem statim accedat et de-
bitum reddat. quia dicit canon. Si mu-
lier eadem hora qua genuerit ecclesiam
introeat / gratias actura nullo ponde-
re peccati grauat. Sed cauendum est
ne antequam accedat debitum reddat. Jo-
hannes etiam crisostomus dicit quod vir cum
uxore sua dormiens. nisi lotus aqua
ecclesiam non introeat. Sed hoc magis
credimus esse consilium quam preceptum.
Turpe tamen est si quis post fetorem
cubicitus ecclesiam ingrediat. Unde etiam
in veteri lege prohibicum fuit sacerdoti-
bus ne in crastino intrarent sancta. cum
in nocte cum uxoris suis dormierant

Item notandum quod si vir mulierem
exponat adulterio quod sit quasi leno pro-
prie uxoris grauissime puniri debet.
Vena autem lenonum et lenarum quod sepe
suscipiunt mulierculas ut vendant eas
uel fornicatoribus exponant / grauior
debet esse quam meretricium. De his dicitur
in sequentibus.

De simplici fornicatione.

Capitulum. .cxvii

Est ut de simplici fornicati-
one dicamus. Est autem sim-
plex fornicatio cum solutus so-
lutam vsu naturali cognoscit. et hic in-
telligatur solutus a vinculo conu-
gii. et sanguinitatis affinitatis ordinis reli-
gionis. et etiam a vinculo alterius vo-
ti. Si enim aliquo istorum vinculoz liga-
tus fuerit non simplicem fornicationem
committit sed adulterium et incestum.
Siquidam etiam canon dicit quod qui ad
venalem meretricem accedit / plus com-
mittit quam simplicem fornicationem. de
quo postea dicitur. Ideo autem diximus
naturalis vsus. quia si quis in loco ad
hoc non deputato aliqua polluerit con-
tra naturam peccat. Videtur autem quod sim-
plex fornicatio non sit mortale peccatum.
quia super illum locum apostoli. Cor-
poralis exercitatio ad modicum utilis
est. pietas autem utilis ad omnia. et dicit
Ambrosius. Omnis summa christiane disci-
pline in pietate et misericordia consistit
quam aliquis sequens etiam si lubricum
carnis patitur. sine dubio vapulabit. sed
non tamen peribit. Si quis autem solum
exercitium habuit phoenas penas patietur
Item actus talis vsus naturalis est. in
omnibus autem aliis rebus vsus na-
ture licitus est nisi forte nimis excedat
Item omne peccatum vel propter sui fedi-

tatem peccati est vel propter prohibitio-
nem. ut inuidia propter sui fedicitate pec-
catum est. Vesci autem carnibus feria
sexta propter prohibitionem est peccatum.

Suerit autem verum fornicatio vel
propter sui fedicitatem vel propter prohi-
bitionem mortale sit peccatum. Si prop-
ter sui fedicitatem. ergo etiam in matri-
monio est tale opus mortale peccatum. quia
sua naturalem fedicitate non amittit.
Si vero propter solam prohibitionem
quare tunc deus creauit usum natura-
lem uel hominem quam postea uoluit pro-
hibere? Dicimus ad predicta quod constat
omnibus christianis fornicationem mor-
tale esse peccatum. Dicit enim apostolus. Omnis
fornicator aut inuidiosus aut auarus. reg-
num dei non possidebunt. Item forni-
catores et adulteros iudicabit deus. i-
condemnabit. Et idem ualde execratur
fornicationem et detestatur ita dicens.
Quodcumque peccatum fecerit homo extra
corpus est. qui autem fornicat in cor-
pus suum peccat. Triplicem enim facit
deo iniuriam qui polluit mulierem. Pri-
mo quia templum dei uoluit. Secun-
do quia creaturam dei tangit illicite.
Tercio quia id quod est domini deo
aufert. Triplex enim ius deus habet in
homine. Primum quia fecit et condu-
xit. Secundum quia in baptismo sancti-
ficauit. Tertium quia proprio sanguine
redemit. Sui ergo fornicat tripliciter
mittit manum in rem alienam. Potest
ergo dici quod autoritas superior. quia lu-
bricorum carnis a peccato mortali uidetur
excusare. et tamen ueniale in purgatorio
purgari. non est ueri Ambrosii sed Am-
brosii adopti qui fuit falsarius et mul-
tas falsas sententias scriptis beati Am-
brosii inseruit. vel potest exponi pre-

dicta autoritas hoc modo. Non ne-
gat Ambrosius fornicationem esse mor-
tale peccatum siue lubricum carnis. sed ta-
tam dicit esse uirtutem et mansuetudi-
nem pietatis naturalis quod qui eam ha-
buerit non in eternum prohibet. Benignitas
enim et pietas certum sunt indicium di-
uine predestinationis. et ubi signum suum
dominus posuit uel cito uel tarde ap-
ponet et gratiam. Quem enim suo sig-
no signatam requirit si errauerit. et ad
grege in suis humeris reportabit. uero
autem fornicatio sit peccatum sic potest per-
pendi. Primum homo ante peccatum nul-
lam habuit corruptionem carnis. Uero
si steris sicut digitus tangit digitum
sic generasset sine omni pruritu et fedicitate
Post peccatum ita corrupta in eo fuit na-
tura quod illud opus sine fedicitate carnis
non potuit exerceri. Est autem tale opus
carnis naturale non uere nature sed cor-
rupte. et ideo illud corruptum semper est
mortale peccatum nisi per bonum matrimo-
nium excuset. Cepit autem illud opus esse
prohibitum cum natura ita fuit corru-
pta quod illud opus sine corruptione non
poterat exerceri. Quia ergo fornicatio
familiaris est uitium. diligenter persuade-
ri debet fornicatori ad penitentiam ueni-
enti. ne fornicationem credat esse uenia-
le peccatum. quia talis error danabilior est
ipsa fornicatione. Absterrendi sunt er-
go diligentissime per predicta et per mul-
tas autoritates alias ne deo faciatur ini-
uriam templum eius uiolando. et car-
nem suam quam mundauit inquinando
et iniungendum est eis precise ut conti-
neant uel matrimonium contrahant sicut
ait apostolus. Melius est nubere quam
uri. Item unusquisque suam habeat uxorem
propter fornicationem. Nec potest

aliquis penitere si ē in proposito for/
nicandi.

De pena pro simplici fornicatione

Vanta autē pena pro simpli
ci fornicatione sit iniungenda
nō legimus expressum. quia si
nō fuerit assidua p modico reputabi
tur. Vnde lz aliquis publice fornicet
nō ei penitentia solennis iniunget. Ad
arbitrium ergo discreti sacerdotis ta/
libus imponenda est penitentia. vt si
occulte ⁊ non diu peccauerit saltem p
ānum peniteat. ⁊ semp cum aliqua car
nis asperitate ⁊ castigatione vt preteri
ta voluptas carnali pena compenset.
Si autem diu ⁊ publice ⁊ cum quodā
contemptu fuerit fornicatus. aggrauan
da ē penitētia p prudentiā discreti sa
cerdotis. Hoc etiaꝫ iniungendū est vt
preciū soluat pudicitie illi misere quā
humiliauit ⁊ vilem reddidit ⁊ contēp
tibilem vt in matrimonio possit col
locari. Dicit em̄ lex domini qꝫ qui hu
miliauerit aliquā soluat ei preciū pu
dicitie si cum ea nō vult cōtrahere ma
trimonium. Ad agnum em̄ mulieri dā
num intulit qui eam corrumpit. Vez
tamen consuetudo est ecclīastica. qꝫ si
quis diu fornicatus est cuz aliqua nisi
si velit inter se cōtrahere matrimoniū
cogunt in penitentia se inuicēz abiura
re. sed hoc iuramentum ita est tempa
dum qꝫ tñ illicitam abiurent cōmixti
onem. nō coniugatez vt postea si vo
luerint liceat eis matrimoniū contrabe
re. Sz si tal' oditio p negligentā indis
creti sacerdotis fuerit obmissa. tamen
credimus qꝫ semp est subintelligenda.
Vnd nihilominus postea contrahere
poterunt.

De meretricio. Capitulum. cxxvii.

Estat de meretricio dicamus.

Dicit em̄ idē meretriciū in mu
liere qđ scortatio ī viro. qꝫ sic
mulier dicitur meretrix ita vir scorta/
tor. Vnde ea dem pena que debet me
retatrici videt etiam deberi scortatori.
Dicit autē meretrix multipliciter. Vo
cat aposto. meretricem oēm mulierem
que preter matrimoniū libidini se ex
ponit. vt in epl'a p. ad corinth. dicit.
Nescitis qm̄ corpora vestra membra
xpi sunt. Tollens ergo membra xpi fa
ciam membrum meretricis. Absit. Itēz
qui adheret meretrici vnum corpus ef
ficatur. Secunduz hoc dictum omnis
mulier fornicaria meretrix dicit. de qꝫ
ad pns pretermittimꝫ quia de simpli
ci fornicatione supra dictuz est. In ca
nonibus autem meretrix ita describit
Eiecta est que a marito viuente pūci
tur. Vidua est cui maritus defunctus
est. Meretrix est que multoz parēt li
bidini. Attendit autem vis in hoc ver
bo parēt. Illa autem mulier parere di
cit multoz libidini que nulli se negat.
⁊ vno nō contenta se multis exponit.
Et sicut dicit scriptura. diuariat pe
des suos om̄i transeunti. Vnde in ob
probrium talium ita scriptum est. Fil
lii mulieris vltro rapientis viruz. De
scribit etiam aliter in canonibus hoc
modo meretrices eē ⁊ ad meretrices ac
cedere prohibz dominus. Meretrix ē
cuius publice venalis turpitudō ē. Si
enim aliqua in occulto se venderet. nō
ideo diceret meretrix. Item si tñ vni
se venderet. nō ob hoc meretricis no
men haberet. Hec autēz disputatio in
omnibus cōcordat priori. excepto qꝫ

hic nō dicit meretrix nisi q̄ se vēdit. lz multoz pateat libidini. Vtrūq; tamē peccat grauitē. 7 que vagam sequit̄ libidinem 7 que publicam corporis sui exercet venditionē. Rōdem em̄ humane nature puerit̄ qui ita corpore suo ab utitur vt brutum animal seip̄o etiam eodem mō phorreat abuti. Notandum autem ē q̄ si qua se multis p̄ expleuda libidine vendit 7 alia pre inopia/prior est deterior. sed nō est ei solēnis penitentiā iniungenda quia meretricium suum non publice proficit. 7 p̄a em̄ professio penitentiā solēnem inducit.

Quare ecclia meretrices sustineat.

Verit̄ autem quare ecclia meretrices sustineat. cuz teneatur omnia publica 7 notoria extirpare pctā. 7 incorrigibiles p̄ excommunicationem cohercere. Quare ergo meretrices magis q̄ feneratores sustinet. presertim cum dicit dominus in lege. nō erit scortum in israhel. Si ergo dominus prohibz quare tunc ecclia sustinz. Preterea vt dictum est si qua diu preter matrimonium alicui adheret excommunicaret. nisi alter alteruz abiuraret vel cum eo contraheret matrimoniu. quare nō excommunicat̄ mulier que diu multis adhesit. vel ita iam non videt̄ eē pctā. quia ita ab ecclia sustinet. p̄sertim cum tales misercule nō soluz se quant̄ curias principuz secularium lz etiam ep̄orum. 7 est manifesta rō. Cuz em̄ fragilitas carnis p̄ntis tēporis valde sit ad libidinem p̄na. 7 vix possit aliquis vel compelli vel psuaderi ad continentiam. ad deteriorē vitandaz libidinē meretrices 7 scortatores in ec-

clesia 7 ab ecclia sustinent. Vnde etiaz Moyses cum videret populū suū ad occidendū vxores suas p̄num. ad vitandum homicidium pmisit dare libellum repudiū. 7 sustinuit vt dimitterent vxores suas poliposas vel iugicabie rabidas ne occiderent eas. Sui tamen vxorem dimisit mortaliter peccauit. Similiter ecclia pmittit. i. sustinet tales ne deterior libido assumat̄ in vsum. Ita tamen sustinēdi sunt ab ecclia q̄ semp arceant̄ ab eucaristia nisi penituerint. Sicut sicut ait canon. meretrices. scenici 7 hystriones ad eccliam tunc cōmunionē nō debent admitti. Non em̄ debent manducare pingues terre nisi adorent. illi autem nō adorāt qui crimē suum publice profitent̄ 7 si ne penitentiā sequunt̄. Solent aut̄ multi boni 7 l̄fati viri dicere q̄ oblatiōes talium nō debēt a sacerdotibus in altari recipi. dicente dño. Nō offeres in altari meo precii scorti vel canis. Et ita meretrices 7 hystriones lz nō suspēdant̄ ab ecclie ingressu. debent tamen suspēdi ab altaris accessu. Vidimus q̄ in villa parisiensi volebant meretrices nobilem fenestram vitream facere in ecclia beate Marie virginis. nec pmisit ep̄s pariensis ne videret̄ approbare vitam quarum accipet pecuniaz. Verū tamen consuetudo ē in predicta ecclia q̄ in sabbatis ad vespam multitudo mulieruz sup altare candelas offerunt inter quas meretrices admittuntur. Sed ideo dicit̄ admitti quia tunc nō sacrificat̄ corpus xp̄i. Ad missam autem nō pmittit̄ tale sacrificium offerri in altari a meretricibus. ne fetorē prostibuli ad odorē portarent sacrificii. Cum ergo meretrices 7 hystriones

vel scortatores ad confessionem venerint. debet eis sacerdos turpitudinem apire suam ut intelligant quatum deum offendant. q̄ corpus suum vendit ad obsequium diaboli qd̄ fecit deus ad obsequium sui. Preterea meretrices tot peccatorum reatum incorrunt. in quot peccatorum pericula se mittunt. Cum enim aliquem ignotum admittunt. si sit cognatus vel excommunicatus vel pater vel filius alicuius quem prius admiserunt nisi sacerdos vel monachus nesciunt. Unde et meretricibus debet iniungi penitentia et pro adulterio et pro incestu et pro luxuria et omni immundicia. quam ex tali immundicia et concubitu incurrere poterunt. et tanquam excommunicate debent absolui. et forte fuerunt cause furti et homicidii. Debent autem talibus ut predictum est omnibus solennis penitentia iniungi. ut sicut publice peccaverunt ita publice peniteant. Vidimus autem quosdam in penitentia crines abscindere. et cilicium induere quia non talis immundicia purgari potest sine multa carnis afflictione. Si autem ad continentium induci non possunt. et timor sit magnus de libidinis recidivo. et non constat quod enorme incestum commiserunt. ut dormiendo cum patre et filio vel cum duobus fratribus matrimonium contrahere possunt. Nam sicut dicunt canones. Qui supra dicta crimina de certa conscientia committunt. matrimonium contrahere non possunt. Sed hoc eis precipue dicatur quod nunquam admitti possunt ad testimonium vel ad testamentum vel ad alios actus legitimos quia semper infames erunt. Viris etiam infamiaz nulla potest tollere penitentia sed est summa eis medicina. Solet autem queri de precio

prostibili. scilicet utrum meretrix licite a scortatore precium possit accipere. quod quia possit superius est probatum. et hoc sicut auctoritatibus aliis probabitur. Legitur enim quod Judas filius Jacob invenit Thamar sedentem in triuio ad modum meretricis. et facto pacto de precio cum ea concubuit et precium ei misit. Commendat autem eum autoritas super eo quod promissum ei soluit. Unde videtur quod licite dederit et hec licite accepit. Contra quod dicit lex ut supra dictum est. Non offeres in altari meo precium scortati vel canis. Si autem licite accepisset licite offerre possit. Preterea mulier talis aut vendit corpus suum aut corporis usum. Si corpus vendit et libera est nihil vendit. quia liberi corporis nulla est estimatio. id est nemo scit quatum liberum corpus valz et sic nihil licite recipit. Si vero est ancilla non potest vendere nisi in seruitutem. Si autem usum corporis sed ille usus non est nisi mortale peccatum. peccatum autem nullius est precium. quia nihil valz. et ergo si vendit peccatum nihil licite recipit. Ad hoc quidam dicunt quod scortator licite dat et illa licite recipit. nec tamen illa efficit domina rei accepte merito suo. sed equitas siue beneficium iuris confert ei dominum in odium scortatoris. quia sicut lex humana dicit in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. Dicunt tamen alii quod precium recipit pro pena et vexatione quam sustinet et pro damno sibi illato. Cuiuslibet autem pro suo damno licet satisfactionem recipere. Habet ergo quod meretrix precium receptum (si nullum de cepit. de quo satis supra dictum est) licite potest in proprios usus conuvertere. et mundato vicio in pias causas ex

pendere. mundato em̄ vicio mundata est ⁊ pecunia. Legit̄ em̄ q̄ beata Maria magdalena unguentum quo unxit pedes domini. de meretricio corporis sui emerat. qđ dominus nō sustinuit nisi legitima pecunia comparasset.

De raptu mulierz. Ca. cxxviii

Quia raptus similitudinē hēt cum predictis. possumus hic pauca de raptu subiungere.

Est autem sciendum q̄ tam in lege domini q̄ in legibus secularibz detestabile est crimē mulieres rapere ad stuprum. Harum em̄ est rape pecuniam sed detestabile est rape mulierem. Nō em̄ hic de raptu conugatoz loquimur sed de raptu solutarum mulierū cuꝫ violentiam opprimunt. vel ad inuitos amplexus rapiunt. De raptoribus at talibus in canonicis pena statuit. q̄ si quis mulierem nubilem vel innubilem ad stuprum rapuerit debz mulier parentibus restitui. ⁊ raptor tā de iniuria q̄ de dāno ⁊ violentia parentibus dēt satisfacere. Et si nō habz unde satisfaciat tradi debz parentibus in seruitutem. ut qđ nō potest p pecuniā satisfacere satisfaciat p seruitutem. Si vero mulier sit nubilis ⁊ postea cōsentire velit. tamen debz inuita a raptore separari ⁊ parentibus restitui in odium illius. ⁊ predicto mō puniri. Debz etiam solēniter penitere. ⁊ postea si parētes volunt poterit cum illa matrimoniū contrahere. Nisi autem predicto mō raptores satisfacere velint. precipit canō eos excōmunicari. ⁊ clerici si fuerit debent degradari. Verūtamē si quis aliquam ad coniugūz rapuerit. ⁊ illa cō-

sentiens cum raptore contraxerit non potest matrimoniū separari. Nihilominus tamē tenet raptor ecclie predicto mō satisfacere. Verba autem canonis sunt hec. Lex preteritoz principū ibi raptum cōmissum dicit esse. ubi puella de cuius nuptiis nihil antea actum est videtur abducta. Item de raptoribus id Censurinus ait. Si feminam violentiam ptulisse constiterit. statim liberet de potestate raptoris. ⁊ ad seruendūz raptor sit subiectus. aut redimendi se liberam habeat potestatem. Si vero que rapit̄ p̄m habere cōstitent. ⁊ puella raptori consenserit. p̄tati patris excusata reddatur. ⁊ raptor patri satisfacere tenet. obnoxius superioris conditionis. Item si ante satisfactionem necdum eas quas rapuerant cum voluntate parentū sub dotaliciis vel desponsatōis nomine in coniugū duxerint. quādo hec cōstitutio omnibz fuerit intumata. ab eoz cōmunionē se parent. ⁊ publice penitentię raptores subiungant. Rapte autem legaliter restituant ⁊ pacta penitentię publica si etas incontinētiam exegerit. ex utrisq̄ partibus placito coniugio socientur. Non his regulaz constituimus. s; verbis magni leonis vtimur dicentes. N; si vnus ex coniugatis obierit. hic qui publicaz penitentiā exegerit. iterare coniugium nō p̄sumat. nisi ep̄us aliqua concesserit indulgentiam. ut grauiorē amouere possit offensam. Item qui rapiunt mulieres vel puellas sub noie simul habitandi. coopantes vel cōiuuantes raptoribus. decreuit sancta synodus. ut si clerici sint descēdant a proprio gradu. si vero layci anathemati zentur. Est autem notandū q̄ sicut

raptus dicitur cum mulier inuita corrumpitur. ita stuprum proprie illicita defloratio virginum. quando. s. non precedente coniugali coniunctione vtriusque voluntate virgo corrumpitur. In stupro magnus intelligendus est esse peccatum. Sui enim virginem deflorat. florem virginitatis que deus cupit et approbat corrumpit et annihilat. Corrupta enim virginitatis premium nunquam de cetero consequi poterit. Unde tali corruptori qui virginem deflorauit multo grauior est penitentia iniungenda quam simplici fornicatori. et precipiendum ei est quod satisfaciat ei de damno pudicitie. Multo maius est peccatum incorruptam corrumpere quam corruptam comquinare.

De adulterio.

Is dicitur restat ut de adulterio dicamus. Est autem adulterium alieni thori violatio. Unde dicitur adulterium quasi ad alienum thorum accessio. hoc quantum sit peccatum ex eo intelligitur quod sacramentum a deo institutum violatur per adulterium. Deus autem in paradiso matrimonium instituit et inuiolatum custodire precepit. unde de adulterio sic dicit canon. Sicut adulterio in omnibus peccatis grauius est. Secundum locum obtinet in penis. quoniam primum obtinet qui a fide aberrauerunt sed sobrie vixerint. Quasi dicitur apostasia primum est peccatum et summum. adulterium secundum. quod tamen non est versus quaque iustum. quia multo grauius peccauit Dauid occidendo virginem per nequiciam quam adulterando cum Bersabee uxore sua per fragilitatem. Item adulterium est malum ut dicit Augustinus. vincit fornicationem. vincitur autem ab incestu. pessimum autem omnium est quod

fit contra naturam. Preterea Dathan et Abiron qui viui sunt absorpti deterritus peccauerunt quam adulteri. et preterea per totam sacram paginam superbia dicitur maximum peccatum. que de angelo splendido dyabolum fecit horribilem. vnde psalmus. Et emundabor a delicto maximo. i. a superbia. Item retribuet dominus abundanter facientibus superbiis. id est magis puniet superbos quam alios peccatores. Quomodo ergo adulterium dicitur secundum obtinere in penis locum. Ad hoc quidam dicunt quod nequicie spirituales primo ponuntur quia anima prior est corpore. deinde vicia carnalia sive corporalia. Adulterium autem plurimum fit ministerio corporis vel ideo dici potest obtinere locum secundum quia canon respectum habuit ad ordinem decalogi. Decalogus autem scriptus fuit in duabus tabulis. In prima tabula erant tria mandata et due prohibitiones et vnum preceptum. Quarum vna hec est. s. prima. Non adorabis deos alienos. Non facies sculptile. Secunda prohibitio est Non assumes nomen dei tui inuane. Tertium preceptum est. s. Memoro ut diem sabbati sanctifices. In secunda tabula septem erant mandata. et sex prohibitiones et vnum preceptum. Preceptum est. Honora patrem tuum et matrem tuam. Prohibitiones. Non occides. Non mechaberis. Non furtum facies. Non falsum testimonium dices aduersum proximum tuum. Non concupisces domum proximi tui. nec desiderabis uxorem eius. Quia ergo in secunda tabula inter prohibitiones adulterium secundo loco est positum et prohibitum. ideo in penis dicitur obtinere secundum locum. Quod autem grauius quia periculosius. vix enim

aliquis penitet de adulterio cū nobili
v' cum pulchra muliere cōm issō. sicut
de aliis peccatis. Vel ideo dicit gra-
uius quia ex hoc maior inter homines
p'urbatio nascit' r' dissentio q̄ de pec-
catis aliis videt' de adulterio p̄bri
posse. q̄ t̄m peccat qui voluntatē hēt
adulterandi sicut qui adulterat. vnde
dicit dominus in euāgelio. Sui vide-
rit mulierē ad concupiscendūz eam. iā
mechatus est in corde suo. Item aug.
Si fieri nō contingat facultas concu-
bendi cū aliqua coniuge. p̄t̄m tamē
est aliquo mō cupere. Item autoritas
Voluntas p̄ facto reputat' r' quātūz
intendis t̄m facis. Si autem hec vera
sunt eadez rōne potest dici de omi pec-
cato. q̄ quātūm aliquis peccat volun-
tate r' actu. t̄m peccat alius sola volū-
tate. vnde p̄ contrariūz dicit. Si quis
habeat voluntatem dandi elemosinas
si haberet vnde daret. l'z nō det tamen
tantūz meret' ille voluntate bona q̄tū
si dedisset. Et p̄ istud ex uerbis domi-
ni dicentis in euāgelio. Q' vidua pau-
per que duo minuta offerebat ī gazo-
philatio tantum merebat' r' plus quā-
tum diues qui misit dimidium substā-
tie sue. Sed tamen in malis opibus
quia p̄t̄m p̄cō adiunctū semp facit
hominem deteriorē ideo peior est qui
vult r' facit q̄ qui vult r' nō facit quia
nō potest. In bonis aut' opibus dōne
meritum penes charitatē consistit. vñ
nisi crescat charitas nō crescit meritūz
Vir ergo sanctus in eadez otinue ma-
nens charitate. tantūz vno bono ope
meret' quātūm alter multis sine chari-
tate. vno die t̄m quātūm alter p̄ annū
Ad hoc tamen valz bonorūz operum
continuatio. q̄ p̄ ea charitatem seruat

quā amitteret si bona opa nō faceret.
In malis autem opibus ideo homo
semp fit deterior quia cōtemptus bo-
ni penes quē consistit. augmētum ma-
licie facit. Euz ergo aliquis vult adul-
terari. deum r' eius mandata contēnit
Cum autem adulterat' magis contem-
nit ideo magis peccat. Ille autem qui
adulterari uellz si possz. nō minus res-
est q̄ si in ipō facto deprehenderetur
quātūm ad dānationē nō quātūz ad
pene intentionem. Damnabit' enim p̄
sola volūtate. sicut damnaret' si r' opz
fecisset. Sed in penis non est equalitas
pene. quia mulier sustinendo in se fieri
adulteriū vel fornicationē magis pec-
cat q̄ vir. Deberet em̄ virū statim cor-
ripere r' prauāz ab eo voluntatē aufer-
re. Vnde magis punit' in infernali pe-
na q̄ vir.

De varia penitencia adulterorūz vel
Fornicatorum. Capitulum .cxxxix.

Sicut autez canones dicunt p̄
simplici adulterio p̄sone con-
iugate iniungi debz septennis
penitencia. p̄sone vero solute quiquen-
nis penitencia iniungi debz. Canones
autem dicunt sic. Q' si vir nō habens
v'xorem cum alterius viri v'xore adul-
terum p̄petrauit. uel si qua mulier nō
habens virum cum viro alterius muli-
eris. ille. s. qui fedus coniugii violauit
septem annis peniteat. Neq' enīz equa-
lis penitencia danda est illi. qui suffici-
entiam habuit ad explendū suam libi-
dinem p̄ amplexus coniugis. r' illi qui
cōiuge caruit. ardore libidinis impel-
lente in fornicationem incidit. Itē aliq
canon. Si quis habēs v'xorem r' semel
lapsus fuerit. dicit q̄ quinquēmo agere

debz penitentiam. Videt tamen acer /
bior penitentia tali pctō debere iniun-
gi. quia aug. ait in libro de bono cōiu-
gali. q̄ in adulterio violat templum
deo consecratum. quia thorus coniu-
gali templum dei est. Unde 7 sacrile-
gium cōmittere videt. Item in matri-
momo dat vir mulieri 7 mulier viro
corpus suum. quo nihil habz precio-
sus nisi animā. 7 totam sui corporis
potestatem transfert in alium. lz enim
vir caput sit mulieris quātum ad regi-
men 7 castigationez. in corporibus tñ
suis parem habent potestatem. Illud
autem corporis donū qđ sibi mutuo
faciunt. se fideliter obseruatuos imp-
petium sub testimonio hominuz fide-
solē confirmant/ bñdictione solēni.
adhibita. Si quis autem in possessio-
nibus terrenis tantam fidem frangeret
damnaretur terribiliter. quāto magis si
violat fides in eo quo nihil preciosis
homo habz. Unde antiquitus adul-
terium puniebat morte. 7 licitum fuit
secunduz leges seculares uxorem in al-
dulterio deprehensam simul cum adul-
tero occidere. Dominus autem in tpe
gracie sicut legit in euangelio hoc sta-
tutum mutauit. s. ne morte adulteruz
puniat. quia noluit adulteram depre-
hensam damnare. Ideo autem noluit
quia potius carnis fragilitas qđ mali-
cia mentis hominem ad adulterādum
compellit. 7 ob eādem causam penitē-
tiam in adulterio credimus tempataz
Verū tamen de occulto adulterio du-
bitari pōt cuiusmōdi iniūgi debeat pe-
nitentia. Ita em̄ iniungenda est viro
penitentia ne ppria mulier p̄sentiat a-
dulterium 7 econuerso. Nō em̄ potest
mulieri adultere iniungi cilicium. ire in

peregrinatione. vigilie multe. vel etiaz
speciales. Si em̄ ita peniteret vir adul-
teru de ip̄a suspitionē haberet. Hære-
rea ita ē in p̄tate viri corpus mulieris
qđ attenuare nō potest nisi ad volun-
tatem viri. immo nutrire debz 7 fouere
vt sit ydoneum ad vsus viriles. quia
ad officia carnis carnea membra pla-
cent. Nec etiaz potest ei iniungi elemo-
sinarum largitio. quia forte vir nō su-
stineret qđ illa res cōmunes distribuere
Debz ergo discretus sacerdos inquire-
re ab ip̄a muliere penitēte quid sine vi-
ri suspitione 7 de eius p̄missione pos-
sit facere 7 hoc ei iniūgat in penitentia
Si autem nihil potest facere iniūgat
ei orōnum instantiam. 7 compunctio-
nem cordis assiduaz. 7 vt abstineat qđ
tum potest a licitis viri sui amplexibz
qđdu voluntas est in alienis 7 illicitis
7 puniat se p̄ continentia quia pecca-
uit p̄ lasciuam. 7 quādiu penitentiam
agit potius reddat debitum qđ exigit
nisi forte ita lasciuia sit qđ continere se
nō possit. Tunc melius ē vt a pprio
viro exigat debitum qđ ad alienuz ha-
beat amplexum. Sed autem de mulie-
re diximus similiter 7 de viro intelli-
mus. Est iterum aliud vicium in adul-
terio valde detestabile. s. quādo muli-
er ex consensu viri adulterat vel econ-
uerso. tunc em̄ in ppria uxore lenoci-
nium exercet. Est em̄ lenocinium vt su-
pra diximus alieni stupri consciator.
Lenones autē 7 lene ip̄o iure infames
sunt 7 detestabiles. De his autem dicit
canon. Si quis adulterio mulieris vel
uxoris sue consenserit. placuit nec in fi-
ne dandam ei cōmuniunē. Tenet enim
vir usqz ad sanguinē 7 animā tueri pu-
diciam uxoris sue. Vilissimus autē

est qui uxorem suam sponte reliquit
ad turpitudinem pro qua deberet cer-
tare usq; ad mortem. Hō dico q; ali-
quis se mittere debeat in certā mortem
p uxore sua. sed q̄diu spem eripiēdi
habz resistat. Grauiissima autem pena
est suspēdi imperpetuū a corpore xpi
unde ppendi pōt q; grauiissimum pec-
catum est tale lenocinium. Quidam tñ
predictum canonem sic volunt expo-
nere. s. vt nec in fine misse tali det leno-
ni eucaristia. nisi. s. plenam ⁊ pfectam
egerit penitentiam. Pena autem in ad-
ulterio deprehēsoz est. q; publice nu-
di p ciuitatē ducant ⁊ flagellent. Hō
tamen hanc penam simplex debz iniū-
gere sacerdos sed maior iudex.

De eo q; s. mulier debeat sequi vix-
suum in alias partes. Ca. cxxx.

Olet autem queri in pluribus
casibus vtruz mulier teneatur
sequi viruz suum in regiones
remotas. Sed videt fieri quia vir ē ca-
put mulieris. Si ergo ioculator ali-
quis vel hystrio uxorem habuerit. et
ei q; sit cum eo vaga ⁊ sequat aleas et
tabernas precepit. querit si teneat euz
sequi cum forte res suas habeat vl fa-
miliares vel parentes vel artificiu suū
ei ad necessaria sufficiat. precipue cum
in vago itinere sibi turpitudinē immi-
nere timeat. ⁊ rursus viruz suum si eū
nō sequat timet fornicaturū. Ad hoc
dicimus q; nulla virum suum ad tur-
pem vitam ⁊ inhonestam sequi tenet
Vñ si mulier honeste velit viuere ⁊ vir
inhoneste vicosz villas circueat nō te-
netur eum sequi. Si vero ppter hones-
tam cām alias velit migrare ut melius

sibi officiu suum possit exercere. i. mer-
cimonium / ipa tenet eum sequi. Itē si
vero seruus alicuius. i. emptici⁹ a do-
mino suo rapit in partes longinquas
⁊ vincit in seruitutem teneat. Suerit
si vxor eius eum sequi teneat. Ad qd
distinguiamus q; si ignorabat eum ser-
uum quādo contraxit cum eo. pōt eū
secure relinquere quia nulluz inter eos
fuit matrimoniū. si vero scuit tenetur
eum sequi. Itē si aliquis p scelere suo
expellat a patria. Suerit si vxor eius
eum sequi teneat. ad quod distingui-
mus si ille assuet⁹ sit maleficiis ⁊ vxo-
rem velit habere sui sceleris sociam. et
nō sit de eius emendatione spes nō te-
netur eū sequi. Si vero p infortuniu
aliquod in necessitatem fugiendi deue-
nerit. vt p ebrietatē occidendo homi-
nem vel tale aliquid faciēdo. credim⁹
q; teneat sequi virum suum. ⁊ ad hoc
in cōfessione a sacerdote debz compelli.
Si autem talis mulier sit ancilla ali-
cuius. ⁊ a seruitute recedere nō possit.
Solz queri vtrum ecclia dominū mu-
lieris possit compellere. vt eam pmit-
tat pgere ad virum suum. Hanc ques-
tionem de facto vidimus ventulari. et
dictuz est q; si ex consensu domini vel
ministroz suoz cum illo contraxerit
potest cogi vt det illi licentiā ad virū
pergendi.

De causis pro quibus vir redire de-
bet ad uxorem suam.

Capitulum. cxxxii.

Sciendum est etiam q; sicut su-
perius dictum est. si vir sine
uxoris cōsensu monachus fa-
ctus fuerit. vel in presbiterum vel epis-
copum ordinatus. pōt cogi iudicio ec-
clesie. si illa cōsentire noluerit q; relicto

habitu ordinis sui exemptione suspen-
sa/redeat ad amplexus mulieris sue.
Sed querit si ille qui sic extractus est
a claustro ad cohabitandū cum vxo-
re si supuixerit. vtrū debeat redire ad
claustrum vel nō. ⁊ dicit q̄ cogi pōt
⁊ debz redire ad claustrum suum. sicut
si aliquis fide iterposita p̄miserit ali-
quid facturū qd̄ in eius potestate tūc
non est. Sed dum potestātē habuerit
soluere tenet quod p̄misit. vt si paup̄
iurauerit se daturum tibi centuz dena-
rios vel centum marcas/ debz soluere
quod promisit si postmodū diues fa-
ctus fuerit. Similiter si vouit intrare
religionem. quia tunc non erat in eius
potestate. dum istud facere potest tene-
tur reddere qd̄ vouit. Verūtamen q̄
nō possit cogi nisi ad illum statum in
quo fuit quādo claustrum exiuit. Vñ
si in p̄batiōe fuit ad p̄bationem reuo-
cetur. si vero professionē fecit ad talē
statum reuertat. Si autē muliere sciēte
⁊ nō contradicente vir ad religionē tran-
sierit/ ipsa ad religionem coget. ⁊ in eo
em̄ q̄ nō contradixit consensit. sicut ī
canōne de quadam muliere dicitur cui⁹
vir ip̄a nō contradicente sacros ordi-
nes suscepit. ⁊ ip̄a tanq̄ ad religionem
transire cogebat. Peccant ergo clau-
strales ⁊ sacerdotes. q̄ aliquos coniu-
gatos in extremis laborantes in religi-
onem assumunt. ⁊ suadent vxoribus
eoz hoc consentire dicentes. vir tuus
in extremis est. Post mortem eius po-
teris facere qd̄ volueris. mentiunt̄ autē
quia post mortē viri sui cucullati de-
bet cogi ad religionem vel ad perpe-
tuaꝝ continentiaꝝ. qz voto se astrinxit
viro suo ad religionē consensit. Fuit
autem qñq̄ casus dubius de quodaz

ad patibulum dānato quē hospitala-
riū petebant ad religionē sibi suam do-
nari. Vxor eius ad summū appellans
pōtificem p̄hibuit ne religionē intra-
ret. nisi pmitteret ei qd̄ cum alio viro
contraheret. De consilio autem multo-
rum viroz dictum est mulieri vt pa-
tienter sustineret. quia ille metu mortē
religionem intrauit. nō teneret ad reli-
gioneꝝ obseruandā. ⁊ ideo illa si vellz
post aliquātulum tempus virum suū
reciperet ⁊ in aliam religionem vbi se-
curus possent viuere secum iret. Itē
in quodam casu decepta fuit ecclia. p̄
falsos testes qdam ab uxore sua sepa-
tus fuit. que diuortium nō procurauit
rat quia altius maritari voluit. quod
⁊ factum est. Vir autē relictus timo-
ratam habens conscientiaꝝ. ad ep̄m lo-
ci accessit ⁊ se nō posse cōtinere dixit.
⁊ illam suam fuisse legitimā indicauit
Consultū ergo fuit illi vt vxorem suā
p̄ virum religiosū sollicitaret vt quo-
tiens sine piculo ad eam possz accede-
re debitum redderet. ⁊ ita factū ē. Ter-
ta autem fuit q̄ de illo concipet filiuꝝ
suum primogenitum. De falso autem
viro alium habebat filium minorē na-
tu. Dicebat ergo ei occulte q̄ peccaret
mortaliter ⁊ iniuriaꝝ minori faceret. si
maiorē patris putatiuū heredem cō-
stitueret/ sup bona nō sui patris. Ve-
rumtamen consultum fuit ei q̄ totam
rei veritatē maiori filio reuelaret. ⁊ eū
ad hoc induceret ne hereditatē mino-
ris filii occuparet. Maior em̄ filius se-
cū dum deum nō fuit heres sed iudicio
ecclie heres habebat. Et p̄ hoc induc-
ta fuit ut a falso viro recederet. ⁊ cri-
men suum confessā priori adhereret.
Multa em̄ sunt sacerdotibz necessaria

ad imponendam penitentiã conugati
Mulieribus diligenter coniungendum ẽ
in penitentiã q̄ sint predicatorum viro
rum suorum. Nullus enim sacerdos cor vi
ri ita emollire potest sicut mulier. Vñ
p̄ctm̄ viri si p̄pter uxoris negligentiã
non emendat. sepe imputat mulieri.
Dẽt enim in cubiculo et inter medios am
plexus virum suum blande alloqui. et
si durus est et immisericors et oppressor
pauperum. debet eum ad misericordiã
inuitare. si raptor debet detestari rapi
nam. si auarus in eo suscitetur largitatẽ
Et de rebus omnibus elemosinas oc
culte quas ille obmittit faciat. licitum
est enim mulieri de bonis viri sui in vti
les ipsius usus. et in pias causas expen
dere aliqua ipso ignorante. Prima er
go et p̄cipue sacerdotis. p̄uidentiã ista
debet esse ut uxore isto modo instruat et
virum similiter ut bonis conditioni
bus uxorem suam tractet. et debitum
honorem sicut parti corporis sui ei ex
hibeat. Et si stulta est decenter eam et
moderate castiget. Adorem enim dili
gentiã debet habere circa uxorem suã
custodiẽdam q̄ circa aliquam posses
sionem terrenã. q̄ nihil ei carius uxore
sua debet esse. Si vero alter alteri oc
culte facit iniuriam. p̄ blanda et iocun
da obsequia diminuire studeant illaz
iniuriam.

De incestu ordinis.

Capitulum .xxxii.

Est hoc dicendum est de ince
stu ordinis. Est autem incestus
lubricum carnis contra votum
vel ordinem vel consanguinitatẽ vel
affinitatem vel compaternitatẽ comis
sum. Fit autem votum continentie cũ
susceptione ordinis. cũ susceptione ha

bitus cum sola p̄missione voti. Pr̄o
ergo de incestu ordinatoꝝ dicamus.

Ad quod notandũ est q̄ quidam or
dines dicuntur minores. et quidam sacri
et maiores. In sacris autem ordinibus
est indicta continentia ex necessitate in
minoribus nequaquam. In minoribus aut
ordinibus r̄õe ordinis nullum comit
tunt incestum. Antiquitus enim sub dy a
conatus qui nũc inter sacros ordines
computat̄ nõ fuit sacer. sed licebat eis
contrahere matrimoniũ sicut et acolyti.
Nobis in magnis causis cum talibus
dispensat̄. Dicit autem canon. Quod si
clerici in minoribus ordinibus consti
tuti continere nõ p̄nt. et matrimoniũ
contrahere voluerint debet eis assigna
ri sustentatio sua de bñficiis suis extra
ecclesiam. ita. sicut de cetero non minis
trent in ordine suo. sed tonsuraz habe
ant et libertate gaudeant clericorum. Cõ
tra hanc canonicã institutionẽ hodie
obtinere consuetudo q̄ statim ex quo aco
litus matrimonium contrahit omni ec
clesiastico beneficio privat̄. Cũ canon
ut dictum ẽ ipm̄ precipiat de bñficio
sustentari. Si autem acolytus in secreta
confessione ad discretum sacerdotẽ ve
niat. et se nullo modo continere posse di
cat. nõ multũ peccat sacerdos dando
ei consilium ut cum aliqua occulte cõ
trahat matrimoniũ. et oculos ep̄i sui
fallat. Adinus enim credimus esse p̄ctm̄
bñficium cum occulto cõiugio sine scã
dalo retinere q̄ fornicariã contra diui
nam prohibitionẽ habere. Si vero p̄
ea ad sacros ordines a suis prelat̄ co
gatur accedere. credimus esse minus pec
catum uxore vti q̄ cum alia fornica
ri. si ex toto noluit cõtinere. In sacris
autem ordinibus dicunt quidam votũ

continentie annexum esse ordini. I. ore
nō uoueat clericus ordinem suscipien
do. Sed si hoc uerum est. quare greci
continentiam nō obseruant cum sic or
dini annexa. ibi em̄ om̄s episcopi ma
trimonium contrahunt. Sed dicunt q
dam q̄ si sacerdos prius suscepit or
dines postea non possit contrahere. si
vero prius extraxerit potest pmoueri
in coniugio pmanere. Sed eo tempe
quo utunt̄ uxoribus. nō possunt in al
tari sacerdotes ministrare. Corruptaz
autē ducere nō p̄nt sed uirginē et uni
cam. Adortua enim prima uxore non
possunt supducere secundā. quia tunc
rēt bigami nec ad sacros ordines p
moueri possent. In nicena synodo in
stitutz fuit q̄ si quis ordines sacros
uellz suscipere contineret etiam inuitz
Ad hoc dicunt quidam quō poterāt
illi patres qui in nicena fuerunt syno
do dare nobis legem qui neqz interfu
imus neqz osensimz. Preterea quō
potuit illoz constitutio irritare mari
monium a deo et ab apostolo inter le
gitimas personas constitutū. Sed ita
disputare frivole est. quia sancte eccle
sie romane oz nos institutionibz obe
dire

De incestu sacerdotis.

Incestus autē sacerdotis qua
drupliciter punit. Primo per
suspensionem. Secundo p pe
nitētie aspitatē. Tercio in prole. Quar
to in cōcubina De sacerdotis suspensi
one sic dicit canon. Nemo sacerdotis
indubitanter concubinā habentis mis
sam audiat. Si autem huius canonis
litterā sequamur layci p̄nt se subtra
here a missa sacerdotis concubinā ha
bentis. Ad oculum em̄ uident sacerdo

tes in multis partibus habere concu
binas. Sed hunc canonē tunc debemz
intelligere. cum sacerdos indubitanter
conuictus uel confessus est coram ep̄o
suo et p̄fertur extra ip̄m sententia suspē
sionis. tunc em̄ debent layci se subtra
here. et nō āte. quia q̄diu sacerdos ab
ep̄o sustinet. tamdiu a subditis debet
sustineri. qd̄ p̄z ex eo quia dominus
sustinuit Judam pditorem. I. cum sci
ret talem esse ex sua scientia occulta. s̄
noluit scire indubitanter eē proditorē
q̄diu uictz nō fuit nec cōfessus. Nō
est ergo credendum talem esse suspen
sum a canone sacerdotem. nisi autori
tate sui ep̄i condēuatus fuerit. Si autē
sacerdos fornicator ad priuataz ueni
ret confessionem. debet ei iniungi q̄ se
ip̄m ab altari suspendat. quia nisi for
nicariam dimittat. iudicium sibi man
ducat et bibit euz sacrificat. Nemo em̄
hanc pōt dare indulgentiā fornicario
sacerdoti ut celebret q̄diu ē in amplex
ibus concubine. Constat em̄ ut iam di
ctum est q̄ animam suā occidit. si q̄
pollutus est celebrare presumit. Unde
p̄z q̄ nullz rogare debz uel monere ta
lem sacerdotem ut missam celebret. qz
sic daret ei occasionē peccandi morta
liter. Si autem sit ānuersarius cari tui
uel aliqua causa uргens in qua uelles
celebrari libenter non dēs eum rogare
ut celebret. sed si pp̄ria uoluntate uo
luerit celebrare. potes eum rogare ut
missam suam uel tibi uel cui uolueris
cōmunicet. Sic euim nō das ei occa
sionem celebrandi. Cōsiliū tamen uti
le esset q̄ qui missam celebrare rogare
uellet/ mundum quereret sacerdotem.
quē secure ad celebrandū missam pos
set inuitare. Sive autē penitentia sacer

doti incestum suum uel Fornicationem
confitenti sic iniungēda. patz ex cano
ne qui talis est. Presbiter si fornicati
onem fecerit aliquā. secundū canones
apostolorz deberet deponi. Juxta tñ
autoritatem beati Siluestri. Si nō in
vicio pdurauerit 7 sua sponte cōfess⁹
adiciat ut resurgat. decem ānis in hūc
modum peniteat. Tribus mensibus a
ceteris remotus. pane 7 aqua a vespa
in vespam utat. Diebus autem domi
nicis 7 precipuis festis modico vino 7
pisciculis paucis atqz leguminibus si
ne sanguine utat. ut recreet. Uis 7 ca
seo non utat. 7 sic sacco indutus. hu
mo adhereat. die ac nocte misericor
diam dei imploret. Finitis tribus mē
sibus exeat tamen in publico nō pro
cedat. ne grex in eo scandalum patiat
Nec em debz sacerdos publice penite
re sicut layc⁹. Postea aliquātis resūp
tis viribus. unum ānum peniteat. 7 di
miduz sit in pane 7 aqua excepti do
minicis diebus 7 precipuis festiuitati
bus. in quibus vino 7 sanguine ouis 7
caseo. iuxta canonicaz censurā uti po
terit. Finito pmo āno 7 dimidio. cor
poris 7 sanguinis domini nostri ne in
dureseat particeps fiat 7 ad pacem ue
niat. Psalmos cuz fratribus in choro
ulterius psallat. ad cornu altaris non
accedat. Juxta beati Clementis uocēz
minora gerat officia. Deinde vsqz ad
expletionem septimi anni. omni tēpo
re exceptis paschalibz diebus tres le
gitimas ferias in unaquaqz ebdoma
da in aqz 7 pane ieiunet. Expleto sep
timi anni circulo. si fratres apud quos
penituit eius cōdignam penitentiā lau
clauerunt. episcopus in pristinum or
dinem iuxta beati Calixti pape auto

ritatez eum reuocare poterit. Sane
sciendum qz secunda feria unum canen
do psalterium. uel unum denariū pau
peribus erogando redimere potest si
opus fuerit finitis septēz ānis ieiuniū
Deinde vsqz ad finē decimi quarti āni
sexta feriam nulla interueniente redēp
tione obseruet in aqua 7 pane. Eadez
quoqz penitentia est sacerdoti iniungē
da de omnibus aliis peccatis 7 crimi
nibus que eum in depositionem addu
cunt. Nec hoc uidet alicui onerosum.
si sacerdos post lapsum digne ut su
pra dictum est penitens ad pristinos
redeat honores. Sciendum tamē qz
rigor huius canonis obseruari nō pōt
nec hodie obseruat. Nō em possz cor
pus humanum tantā asp̄itatem peni
tentie sustinere. Unde rigor huius ca
nonis p̄ alium canonem tempatus est
hoc mō. Quā multa sunt que in hmōi
casibus obseruari iubeat canonicē sub
limitatis autoritas. tamen qz defect⁹
nostri temporis in quibus nō solum
merita sed 7 ipa corpora hoim defece
runt. districtiois illius nō patit ma
nere censuram. Debz ergo scdm prudē
tiam discreti sacerdotis de singulis ar
ticulis aliquid relaxari predicte peni
tente. 7 ita tempari ut possit sustineri.
Attendēdum est etiā qz peccant pre
lati sacerdotes uel clericos suos concu
binas abiurare cogentes. cum dicat de
cretatis sententia in contrariū hoc mō
Clericos in sacris ordinibus constitu
tos. qui in domibus ppriis tenent cō
cubinas publice ad eas abiurādas no
lumus a tua fraternitate compelli. ne ī
eādem fornicationēz instinctu dyabo
lice fraudis redeant 7 piuri reatum in
currant. Unde ipos per suspensionis

vel interdicti sententias debes artius
cogere. ut mulieres illas ita a se remo-
ueant. ut de illis nulla suspicio possit
haberi. Et si qui eoz ad eas redire vlt
alias recipe presumpserint. debes ppe-
tua excomunicatōnis sententia eos ar-
tius arceri. ut etiam alii exemplo tali a
similibus arceant. Est et alius incestus
sacerdotum quē pauci intelligunt
scz quādo suas penitenciales filias vlt
baptismales corrumpūt. Equē em vi-
tare deit tales sic et filias suas carnales
Cum em sedet mulier ad confessorē ve-
terem hominem exiit. et a sacerdote in
nouam filiam generat. Sive prius em
fuit filia dyaboli. mō efficit filia dei
et ecclie et sacerdotis. Et ita sacerdos
pater eius spūalis efficit. et sanctior ē
copula animarū q̄ corporū. Si ergo
sacerdos talem filiam corrumpit. du-
plicem incestum cōmittit. vnum qz sa-
cerdos est alium quia filiam corrūpit
Vnde si crimen publicum est. grauer
secundum canones debz puniri. s. hoc
modo. Silvester docens amonet vnū
quemqz sacerdotē ut nullū causa for-
nicationis ad suam accedat filiam pe-
nitentialem. quia scriptū est. Omnes
quos in penitencia suscipimus. ita nri
filii sunt ut in baptisate suscepti.
Quapropter si quis hoc scelz ppetra-
uerit. nō solū dignitatem honoris sui
pdet. sed vsqz ad exitum vite sue peni-
tentie se subdat. Itē si quis sacerdos
cum filia sua penitentiali fornicat⁹ fu-
erit. sciat se graue adulterium commi-
sisse. Idcirco femina si layca est omnia
relinquat. et res suas paupib⁹ tribuat
et conuersa in monasterio deo vsqz ad
mortem seruiat. Sacerdos autem qui
malum exemplum dedit hominib⁹ ab

omni officio deponat. et pegrinando
quindecim annis peniteat. Postea vero
ad monasterium vadat. ibiqz deo om-
nibus diebus vite sue seruiat. Credim⁹
etiā hūc rigore eē tempandū sicut pri-
orem.

Diximus superius qz sacerdos
fornicator puniri debet in ple-
quia filii sacerdotū redigi de-
bent in seruitutem p canonē qui talis
est. Si quis ab epō vsqz ad subdyaco-
num. deinceps vel ex ancille vlt ex inge-
nue detestando cōubio in honore cō-
stitute filios pperauerint illi quidē ex
quibus geniti probant canonica au-
toritate vel censura damnent. Proles
autem aliena pollutione nata nō solū
hereditatem nunqz accipiet. sed etiam
in seruitutem eius ecclie. de cuius sacer-
dotis vel ministri ignomia nati sunt.
iure perpetuo manebūt. Credim⁹ autē
hunc canonem eē intelligendum de fi-
lius illoz sacerdotum. qui pncipio se p-
sumunt cōtrahere matrimonium in fa-
cie ecclie sicut et alii. et in pena talū fac-
ta est predicta institutio. Dicunt autē
canones alii qz filii sacerdotū de cōcu-
bina geniti ad sacros ordines et actus
legitimos possunt admitti. dūmō pa-
terne incontinentie non sint imitatores
Diximus etiam superius qz penitencia
sacerdotum in cibis et potibus et hōi
potest tempari. sed numerus dierū et
annorum nullo modo debet minui.

Vnit iterum incestus sacerdo-
tum in ipis concubinis. De q-
bus canones triplicem ponūt
distinctionem. Dicit em vn⁹ canon qz
concupine clericoz in sacris ordinib⁹
constitutoz principibus debēt tradi

ut p eos mancipent^r ppetue seruituti.
Alius canon dicit q^d debent ab epo in
monasterium retrudi. Tercius canon
dicit q^d in seruitutē debent vēdi. Hāc
autem varietatem ita credimus eē de/
terminandā. Si mulier vilis sit condi/
tionis et de potestate ep̄i. potest eā vē/
dere si voluerit in seruitutem. Si vero
sit ingenua tunc erit in potestate prin/
cipis. s; hōz nihil hodie seruat in ec/
clesia quia fere vbiq; sacerdotum con/
cubine ab ep̄is sustinent. Vidimus tñ
hōmō mulieres emendare se nolentes a
pace que dat^r in ecclia. phiberi. Vidi/
mus etiam quandoq; tales vocari ad
ep̄iscopi p̄ntiaz. et querebat^r ab eis vbi
in quadragesima confessionē fecissent
Si dicerēt q^d sacerdotibus p̄pris. sta/
tum puniebant^r sacerdotes. sicut si suas
penitentiales filias corrupissent. Si ue/
ro a sacerdotibus alienis. puniebant^r
et illi eo q^d alienas prochanas ad pe/
nitentiam recepissent. Sed potius fie/
bant ista. p̄pter cupiditatem q̄. p̄pter
correctionem. Videt^r autē q^d tales mu/
lieres ad solēnem debent ep̄i mitti pe/
nitentiam in die cinerum. p̄pter publi/
cum incestum quē cōmiserunt. Nō enī
minus peccat mulier supponēdo se in/
uncto et consecrato sacerdoti q̄ si ali/
quis currumpet moniales velatā et bñ/
dictam. Si ergo talis debz vir solēni/
ter penitere. quare nō similiter tal^r mu/
lier. Vnde credim⁹ talibus mulierib⁹
raro debitam iniungi penitentiā quia
sacerdotes fornicari sibi mutuo cōcu/
binas mittūt ad confessionem. Sacer/
dos autem fornicator quomō mulierē
fornicarie vel etiam alii p̄tōri debitā
inungeret penitentiā? Si autem tales
femie ad discretos sacerdotes et castos

accederent. qui eis incestum suum et fe/
torem criminis sui apirent. multe que
mō negliguntur forsitan respiscerent.
Magnū quoq; versat^r piculum vtra/
animas subditoz qui nunq̄ a castis
et discretis sacerdotibus penitentiam
accipiunt. Vnde plurimum peccāt ep̄i
qui de subditis suis deberent solliciti
esse et eis in cōfessione in p̄pria p̄sona
vel p̄ sacerdotes discretissimos. p̄uide/
re. sed qd dolendum est nec de ip̄is sa/
cerdotibus vel eoz concubinis. nec ēt
de aliis subditis curam habent cuz tñ
animas subditoz dñs requiret de ma/
nibus prelatoz.

De incestu religiosoz.

Et incestu religiosoz nunc di/
cendum est. Multoz religio/
forum prelatoruz piculosam
nō approbam⁹ consuetudinē. Habēt
enī in consuetudine q^d si quis subdito/
rum incestū cōmiserit sepe et misericor/
diam sepe consecutus fuerit. si postea
iterum ad vomitum redit. licet petat
misericordiam et suscipere velit penitē/
tiam quaz abbas voluerit. tamen sine
spe venie a monasterio sepe expellit.
Cum dicat in contrarium. bonus pas/
tor animam suam dat pro ouibus
suis. Abbas autem iste malus est pas/
tor qui ouem suam in faucib⁹ dyabo/
li exponit. p̄ qua liberanda vitā suaz
exponere deberet. et deberet sequi exem/
plum domini q̄ relictis nonagintano/
uem ouibus in deserto. abiit ad illam
que pierat. et ad gregem in suis hume/
ris reportauit. Preterea non deberent
religiosi tñ bis vel ter penitenti s; mul/
totiens indulgere et qz etiam dicit dñs
in euāgelio. Nō dico tibi. Petre dimit/
tendum septies. sed vsq; ad septuagē!

fies septies. Memorabile autem exē/
plum est cuiusdā abbatis. cuius qdā
monachus a clauſtro fugit. ⁊ abiecto
habitu factus eſt ſcortator in lupana
ribus ⁊ aleator in tabernis. Cum uero
abbas ille caſu iter diuertiffz ad qdā
caſtrum. uidiſt fugitiuum ſuū in oſtio
taberne ſedentem ⁊ in alea ludentē. Ad
ueniēte autem ueſpa abbas ille de mo
nacho ſuo ſollicitus. ſciſſas ueſtes cu
iuſdam aleatoris induit ⁊ caput ſuuz
coopuit. quo facto. ad tabernam de
cios ⁊ paucos denarios en manu por
tans acceſſit. et ad ludendum fugitiuū
inuitauit. Cum autem luderēt ⁊ fraus
in iactu decioꝝ interueniret. orta ē diſ
cordia inter ludentes. adeo ut abbas
ſocium ſuum fugitiuum monachū uo
caret. Suo audito alter incanduit. uo
lenſq; abbatem p capillos arripere. ca
put detexit. uſuq; agnoſcens expauit
ꝑrocidens autem abbas ad pedes il
lius. lacrimis rogauit eum ut rediret
ad clauſtrum ſuum. Ille autem tanta
humilitate abbatis uſa. penitere cepit
⁊ miſericordiā petere. ⁊ ſic ad clauſtrū
rediens ſaluus factus eſt. Nō autē mi
rum ē ſi clauſtrales cōmouent ad libi
binem. ⁊ carnis etiam lubricum patiā
tur. qm̄ beatus Bñdictus poſt multā
carnis macerationē. ⁊ poſt longā mo
ram in deſerto tantis cruciabat temp/
tationibus. q; fixum ꝑpoſitum habu
it exire a clauſtro deſerti ad quādam
mulierem. in quāz oculos deſixerat in
adoleſcentia ſua. ſed libidinē extingue
re uolens. in uepres ⁊ urticas ſe nudū
proiecit. ⁊ tam diu uolutabat ibi do
nec dolore feruorem temptationis ex
tingueret. Beata etiam maria egip/
tiaca que corpus ſuum in deſerto q̄ſi

in corticem conuerterat. allia ⁊ pepo /
nes egypti. ⁊ mille modos coēdi ob/
luſa nō poterat. In hoc autem car/
nis lubrico ſummaꝝ habere diligentia
debent ſacerdotes in medicina appo/
nenda. Multi em̄ in inſanum incidūt
amorem. ita q; ab errore ſuo uix poſ
ſint auelli. Eſt autē talis amor nō ſo
lum morbus animi ſed etiam corporis.
quia dū inſlant medulle turbant oēs
uene corporis / ſenſus debilitat. Curā
randum eſt tale uitium. nō ſolum per
caſtigationem. ſed etiam ꝑ cautelā me
dicinalem. Vnde quidam eꝑs clericū
habens. amore incorrigibiliter labo
rantem. ſuſcitauit ei litē de bñficio ſuo
⁊ tam diu litibus uerboꝝ fatigari ce
pit. donec eius inſani amoris oblitus
fuit. Alter epiſcopus in conſimili caſu
impetrabat a principe. ut clericuz ſuū
ita amantem. in arduo ⁊ ꝑiculoſo ne
gocio mitteret ad curiam romanā. In
quo negotio tot aduerſitates ſuſtinu
it ⁊ labores. q; cuz rediffz inſani amo
ris nō recordabat. Quidam etiam
archiepiſcopus clericum ſuum incorri
gibiliter cuz adultera inſanientē. ſimul
eū incluſit in cella. ⁊ eis ꝑ multos dies
caute miniſtrare fecit. ſꝫ nec die nec no
cte eos exire ꝑmiſit. nec ab inuicem ſe/
pauit. Cum poſt multos dies uſq; ad
capitis uerticeꝝ clericus ſe luxuriando
extenuaſſz. petiit ut liceret ſe a muliere
illa ſepari. ⁊ cautionē obtulit iurato
riam. ſe nunq; ad amplexus illius mu
lieris reuerſurū. ⁊ ita quodāmō ſatha
na ſathanam expellente / curatꝫ ē. Sue
dam etiam matrona ita in amore cuiꝝ
daz ſacerdotis ardebat. q; ſe prius uel
let deum negare q̄ illius amorem relin
quere dicebat. Tādeꝝ ergo ꝑ uiri diſ

creti sollicitudinē munuscula que illa sacerdoti dederat. tradita sunt i potestate alterius mulieris vicine. que habēs illa in sinu suo et in manibus in quodā festo añ oculos insane matrone adducta ē. Sue videns munuscula putāsque in suum contemptum illi esse data. ita odio sacerdotem habere cepit quod etiam videre eum noluit. et sic liberata ē illa. Venientibus etiam talibus incestuosis ad penitentiā et confessionē. sue sint moniales sue viri qui cum monialibus peccauerunt. vel mulieres que religiosos sustinuerunt. consideret sacerdos canonicam institutionē et penitentiā secundum hanc metiat. Canon enim regularis secundum quā operari debet. est sicut cemeটারিয়া vel carpentarius quātumcunq; in arte sua sit pitus nisi suā sequat lineā errabit. sic sacerdos nisi suam sequat regulam deuiabit.

De penitencia eius qui religiosam corrupit. Ca. .cxxxii.

Distinguunt autem canones quod si laycus est qui moniales corrupit. debet a cōmunionē ecclesie impetuum priuari. i. extra ecclesiam eucaristiam non accipe nisi forte postquā condignam egerit penitentiā. Et tunc si videt episcopus bonum in cōmunionem restituat. Si vero clericus a suo officio remotus. in monasterium retrudatur. ibi pro suis quotidie luceat excessibus. Eadem autem regula de muliere layca quā monachus corrupit. et de layco similiter qui corrumpit moniales. De monialibus autem ita statutum est quod si quā monialis vel per antiquiorē licentiam. vel impunitatis consuetudinem

praua. ad lapsum adulterii deducta fuerit. aut in supri pducta fuerit voraginem. Hanc post competentes vindicte seueritates. in aliud volumus monasterium districtius redigi ut illic orōnibus atque ieiuniis vacet et sic penitendo proficiat. et ceteris discipline prebeat exemplum. Lex etiam secularis sed etiam canonizata ita de his statuit. Si quis rapuerit vel sollicitauerit vel corruperit abbatissam vel dyaconissam vel monacham vel aliam mulierem religiosam vitam habitūque habentē. bona ipsius rapiant. et ipse capitali iudicio vel piculo subiciat. Adulter autem ubique inuestiget. et cum rebus suis in monasterio cautiore tradat. Ecce quod non solum corrumpe sed etiam sollicitare religiosam mulierem flagitiosum est crimē. Hec tamen de manifestis dicta intelligimus. Si autem occultus sit incestus iniungenda est multo maior penitentiā quā pro adulterio. Per adulterium in matrimonio id violat quod datum est homini. et videtur potius homini fieri iniuria quā deo. In hoc casu pudicitia deo dicata et consecrata ipsi deo rapit. Unde quod grauior deo iniuria facta quā homini tanto acerbior dēt eē penitentiā huius incestus quā adulterii. Unde canon ita dicit. Sciendum est omnibus quod deo sacratarum feminarum corpora per votum proprie sponsionis et uerba sacerdotis. deo consecrata esse templa scripturarum testimoniis comprobant. Et ideo violatores earum. sacri legi et filii perditionis iuxta apostolum noscunt. Si ergo occultum crimen. iniungi debet corruptori quod nunquam ad sacros ordines promoueat. nisi ex magna dispensatione post longam et condignam

continentie annexum esse ordini. I. ore
nō uoueat clericus ordinem suscipien
do. Sed si hoc uerum est. quare greci
continentiam nō obseruant cum sic or
dini annexa. ibi em̄ om̄s episcopi ma
trimonium contrahunt. Sed dicunt q
dam q̄ si sacerdos prius suscepit or
dines postea non possit contrahere. si
vero prius extraxerit potest pmoueri
in coniugio pmanere. Sed eo tempe
quo utunt̄ uxoribus. nō possunt in al
tari sacerdotes ministrare. Corruptaz
autē ducere nō p̄nt sed uirginē et uni
cam. Adortua enim prima uxore non
possunt supducere secundā. quia tunc
rēt bigami nec ad sacros ordines p
moueri possent. In nicena synodo in
stitutz fuit q̄ si quis ordines sacros
uellz suscipere contineret etiam inuitz
Ad hoc dicunt quidam quō poterāt
illi patres qui in nicena fuerunt syno
do dare nobis legem qui neqz interfu
imus neqz osensimz. Preterea quō
potuit illoz constitutio irritare mari
monium a deo et ab apostolo inter le
gitimas personas constitutū. Sed ita
disputare frivole est. quia sancte eccle
sie romane oz nos institutionibz obe
dire

De incestu sacerdotis.

Incestus autē sacerdotis qua
drupliciter punit. Primo per
suspensionem. Secundo p pe
nitētie aspitatē. Tercio in prole. Quar
to in cōcubina De sacerdotis suspensi
one sic dicit canon. Nemo sacerdotis
indubitanter concubinā habentis mis
sam audiat. Si autem huius canonis
litterā sequamur layci p̄nt se subtra
here a missa sacerdotis concubinā ha
bentis. Ad oculum em̄ uident sacerdo

tes in multis partibus habere concu
binas. Sed hunc canonē tunc debemz
intelligere. cum sacerdos indubitanter
conuictus vel confessus est coram ep̄o
suo et p̄fertur extra ip̄m sententia suspē
sionis. tunc em̄ debent layci se subtra
here. et nō āte. quia q̄diu sacerdos ab
ep̄o sustinet. tamdiu a subditis debet
sustineri. qd̄ p̄z ex eo quia dominus
sustinuit Judam pditorem. I. cum sci
ret talem esse ex sua scientia occulta. s̄
noluit scire indubitanter eē proditorē
q̄diu uictz nō fuit nec cōfessus. Nō
est ergo credendum talem esse suspen
sum a canone sacerdotem. nisi autori
tate sui ep̄i condēuatus fuerit. Si autē
sacerdos fornicator ad priuataz ueni
ret confessionem. debet ei iniungi q̄ se
ip̄m ab altari suspendat. quia nisi for
nicariam dimittat. iudicium sibi man
ducat et bibit euz sacrificat. Nemo em̄
hanc pōt dare indulgentiā fornicario
sacerdoti ut celebret q̄diu ē in amplex
ibus concubine. Constat em̄ ut iam di
ctum est q̄ animam suā occidit. si q̄
pollutus est celebrare presumit. Unde
p̄z q̄ nullz rogare debz vel monere ta
lem sacerdotem ut missam celebret. qz
sic daret ei occasionē peccandi morta
liter. Si autem sit ānuersarius cari tui
vel aliqua causa ugens in qua uelles
celebrari libenter non dēs eum rogare
ut celebret. sed si pp̄ria uoluntate uo
luerit celebrare. potes eum rogare ut
missam suam vel tibi vel cui uolueris
cōmunicet. Sic euim nō das ei occa
sionem celebrandi. Cōsiliū tamen uti
le esset q̄ qui missam celebrare rogare
uellet/ mundum quereret sacerdotem.
quē secure ad celebrandū missam pos
set inuitare. Sive autē penitentia sacer

creti sollicitudinē munuscula que illa sacerdoti dederat. tradita sunt i potestate alterius mulieris vicine. que habēs illa in sinu suo et in manibus in quodā festo añ oculos insane matrone adducta ē. Sue videns munuscula putāsq; in suum contemptum illi esse data. ita odio sacerdotem habere cepit q; etiaz videre eum noluit. et sic liberata ē illa. Veniētibus etiam talibus incestuosis ad penitētiā et confessionē. sue sint moniales sue viri q; cū monialib; peccauerūt. v; mulieres que religiosos sustinuerunt. consideret sacerdos canonicam institutionē et penitentiā secundū hanc metiat. Canon em̄ regularis secundū quā opari deb; est sicut cernētarius vel carpentarius quātūcūq; in arte sua sit pitus nisi suā sequat lineā errabit. sic sacerdos nisi suam sequat regulam deuiabit.

De penitencia eius qui religiosam corrupit. Ca. .cxxxii.

Distinguunt autem canones q; si laycus est qui moniales corrupit. debet a cōmunionē ecclesie impetuum priuari. i. extra ecclesiam eucaristiam non accipe nisi forte postq; condignam egerit penitentiā. Et tunc si videt ep̄o bonum in cōmunionem restituat. Si vero clericus a suo officio remotus. in monasteriū retrudatur. ibi p̄ suis quotidie luceat excessibus. Eadem autē regula de muliere layca quā monachus corrupit. et de layco similiter qui corrumpit moniales. De monialibus autē ita statutū est q; si q; monialis vel p̄ antiquiorē licentiam. vel impunitatis consuetudinem

prauā. ad lapsum adulterii deducta fuerit. aut in supri pducta fuerit voraginē. Hanc post competentes vindicte seueritates. in aliud volum; monasteriū districtius redigi vt illic orōnibus atq; ieiuniis vacet et sic penitendo proficiat. et ceteris discipline prebeat exemplum. Lex etiam secularis sed etiaz canonizata ita de his statuit. Si quis rapuerit vel sollicitauerit v; corruperit abbatissam vel dyaconissam vel monacham vel aliam mulierem religiosam vitam habitūq; habentē. bona ipsius rapiant. et ipse capitali iudicio vel piculo subiciat. Adulter autē ubiq; inuestiget. et cum rebus suis in monasterio cautiore tradat. Ecce q; nō solum corrumpe sed etiam sollicitare religiosam mulierem flagitiosum est crimē. Nec tñ de manifestis dicta intelligimus. Si autē occultus sit incestus iniungenda est multo maior penitentiā q; pro adulterio. Per adulterium in matrimonio id violat qd datum est homini. et videt potius homini fieri iniuria q; deo. In hoc casu pudicitia deo dicata et consecrata ipi deo rapit. Unde q;to grauior deo iniuria facta q; homini tanto acerbior dēt eē penitentiā huius incestus q; adulterii. Unde canon ita dicit. Sciendū est omnibus q; deo sacratarum feminaz corpora p̄ votū. p̄prie sponsionis et uerba sacerdotis. deo consecrata esse templa scripturarū testimoniis comprobant. Et ideo violatores earum. sacri legi et filii pditionis iuxta apostolū noscunt. Si ergo occultū crimen. iniūgi deb; corruptori q; nūq; ad sacros ordines pmoueat. nisi ex magna dispensatione post longam et condignā

penitentiā. Similiter moniali corrupte iniungendum est. ne vnq̄ cōmunionē accipiat. nisi forte p̄ fragilitatem carnis tm̄/se esse lapsam confiteat. ⁊ tunc tātuz in fine cōmunionē debet accipe.

Est autē dubitatio de monialib⁹ occulte corruptis. In quibusdam em̄ monasteriis consuetudo est. q̄ virgines in festiuitatibus portāt cereos accensos. alie vero extinctos. Virgines etiam cū ab ep̄o consecrant̄ cereos habent accensos. ⁊ alie sicut patebit inferius consecrari nō debēt. sed cereis extinctis simplicem faciunt p̄fessionē. Sed ergo consiliuz dabit̄ monialibus occulte corruptis. si cereuz portant accensum deo mētunt ⁊ sic peccāt mortaliter. Si vero extinctum. crimen suū detegunt. ⁊ sorores suas scādalizabūt. Est ergo consiliuz q̄ tali die se simulent esse infirmas. nec mentent̄ q̄ h̄nt infirmitatē mentis que rōnabiliter impedit ne ad cereos accensos accedant.

Notanduz etiā q̄ virginitas amissa irregularitatem infert. Vnde si al. q̄ licet etiam p̄ violentiam ⁊ sine ōni peccato suo corrupta fuerit. inter sacras virgines nō poterit consecrari. nec vnq̄ de cetero abbaticā fieri. Si ergo abbaticā que se corrupta pmiserit eligit. ⁊ abbaticā consecrari. si ad confessionem venerit. videt̄ ei esse iniungenduz ut abbaticāz relinquat. quia contra canonēam institutionē fecit. Item notandum q̄ corruptio virginum vel viduarum grauius est pct̄m q̄ simplex fornicatio. Sui em̄ virginem sine m̄rimonio corrumpit. fructuz ei aufert cētēsimuz. quē de cetero nūq̄ habere poterit. Similiter in m̄rimonio ab utraq̄ parte coniugalis pmittit̄ pudicitia. i.

ad individuā vite consuetudinē. ⁊ ita vidua quasi promissionis sue est rea. cum se sine matrimonio pmittit corrūpi. Et ideo talibus iniungenda est penitētia grauior q̄ aliis fornicatorib⁹ simplicibus. Verūtamen sciendum q̄ virginitas nō est aliqua virt⁹ sp̄alis. q̄ p̄ hoc q̄ si aliqua sancta mulier viro suo nubens in thoro coniugali virginitatem suam amittat. nullam amittit virtutē. sed quātuncunq̄ prius habuit adhuc habz. Sui em̄ habet vnaz habet omnes. Eadem autem virtus q̄ fuit prius pudicitia virginalis. mō est pudicitia coniugalis. ⁊ postea debet esse pudicitia virginalis.

De incestu compaternitatis.

Capitulum. .cxxxiii.

Via multum de compaternitate premissim⁹ supius nō oꝛ ut hic eadem repetamus. Sed hic scienduz q̄ qui cum hm̄i p̄sonis supius prohibitis vbi de opaternitate agit. ad contrahendum matrimoniu contraxerit. incestum grauissimum cōmisit. Cum em̄ sanctior sit copula animarum q̄ corporuz. filia mea sp̄ialis quodāmō mihi est pp̄inquir q̄ carnalis. Vnde si postea cuz tali peccauero grauissimam penitentiā sustinebo. Nec autem in compaternitate maxime consideranda sunt sacerdotibus scilicet q̄ patrini cōstituunt se fideiussores eorum quos de sacro fonte suscipiunt. Fide em̄ statuunt. q̄ quicq̄ in baptisate pmittunt pro eis. cum ad etatez puenerint adultam eos scire faciāt. vñ Aug. ait. Vos ōnes tam viros q̄ mulieres qui filios in baptisino suscepistis moneo. vt vos cognoscatis fideiussores apud deum extitisse p̄ illis/ quos

visi est de sacro fonte suscepisse. Idque
semp̄ amonete eos ut castitatem custo
diant. iusticiam diligant charitatē te
neant. Ante omnia symbolum ⁊ orō
nem dominicam vōsīpi tenete. ⁊ illis
quos de sacro fonte suscepistis osten
dite. Cuz em̄ querit̄ a paruulo in bap
tismate. Credis in deum. ⁊ respondet̄
a patrino. Credo. Et iterum. Abrenun
cias dyabolo ⁊ opibus eius. Et respō
detur a patrino. abrenuncio. Idē est
ac si diceret patrino. Ego fideiussorez
me constituo. q̄ cum ad etatem adul
tam puenerit. omnia sciet ⁊ faciet que
exigunt̄ ab eo. Si ergo aliquid p̄ neg
ligentiam patrum defuerit. fideiussor ī
die iudicii inde domino respondebit.
Debent ergo sacerdotes om̄es prochi
anos suos diligēt̄ monere. vt filios
suos ne quid desit eis in doctrina xp̄i
ana diligenter instruat̄. Propter hoc
piculuz phibet̄ ne vnq̄ nisi tm̄ vnus
vel vna de sacro fonte suscipiat̄ puu
lum. phibituz est etiam q̄ vir ⁊ vxor
nunq̄ simul eundem suscipiant̄ paru
lum. Vident̄ em̄ p̄ hoc quādam com
paternitatez sp̄ualem contrahere inter
se. Et si p̄ ignorantiam fecerint penite
re debent. si vero p̄ contemptum gra
uius puniant̄. Et si ante matrimoniū
paruulū simul suscep̄erint ⁊ postea cō
traxerint matrimonium est.

De vicio contra naturam.

De vicio qd̄ est contra naturā
nunc restat dicēdum. Peruer
titur autem natura multiplici
ter in lubrico carnis. Gaudam em̄ mu
lieribus abutunt̄ vel in loco nō cōces
so vel ordine nature non obseruato.

Gaudam etiam ppriis membris abu
tunt̄ ad libidinem. ⁊ nūq̄ sicut apof.
ait. Masculus cum masculis. ⁊ mulie
res cum mulieribus turpitudinē opā
tur. Quādoq̄ etiam tam viri q̄ mulie
res ad abusionem brutoz animalium
accedere nō formidant. Vt autē hoc
viciū ceteris sit dānabilius ex eo p̄
pendi potest. q̄ dominus duo genera
criminū grauter puniuit scz choritas
⁊ sodomitas. Chore enī cum dathan
vini absorpti sunt in infernum. qz per
violentiā voluerūt de manibz afro
si ⁊ aron sacerdotuz extorquere. Se
cundo loco puniuit sodomitas ⁊ go
morreos demergeudo in infernuz ⁊ to
tum locū eoz. nec sufficit ei delere gē
tem nisi etiam deleret locū. ne vestigia
eoz ad memoriam remanerēt. Grauis
simū itaq̄ est istud pctm̄. ⁊ qui natu
ram puertit quodāmodo alium deuz
⁊ alium creatorem facit. ⁊ nouū vsum
in creatura dei transformat quē infor
mare nō vult. Vnde aug. ait. Violat̄
quippe ip̄a societas que cum eo nobis
cē deberet. cum eadem natura cui⁹ ip̄e
auctor est libidinis pueritate pollut̄.
Est̄ em̄ minus dānabile omnē mulie
rem etiam multitudinem mulierum na
turaliter tangere q̄ naturam semel per
uertere. siue in muliere siue in alio mō.
Vnde cum sodomite in domū Loth
irruerent. vt duos viros qui ad eum
ingressi fuerāt ad libidinē suam extra
berent. respondit ille vir sanctus. Ha
beo duas filias nubiles q̄ virum non
cognouerunt. accipite eas ⁊ vtimini si
cut vultis. tm̄ in hospites meos ne fa
ciatis hanc iniuriam. vnde pz q̄ leuis
pctm̄ reputabat omnes filias suas ad
libidinem exponere q̄ sodomitarum

vicium sustinere. Leuius iudicans euz
quacūq; muliere fornicari naturaliter
q̄ contra naturā luxuriare. Adeo em̄
naturalis abusus mulieris intolerabilis
est. q̄ qui abutit̄ vxore sua dānabilis
peccat q̄ qui abutit̄ meretrice. Vñ au-
gustinus dicit. Adulteriū maluz vincit
fornicationem. vincit̄ autez ab incestu
Deus em̄ est cum matre q̄ alia mulie-
re concubere. sed omniū hoz pessimuz
est qd̄ ostra naturam est. usus em̄ natu-
ralis est in vxore. ⁊ si vltra mōm pro-
batur in vxore veniale est. in meretrice
vero dēnabile est. Iste vero vsus qui
est ostra naturam execrabilis fit in me-
retrice. sed execrabilior in vxore. Tan-
tum em̄ valz ordinatio creatoris ⁊ or-
dinatio creature. vt in rebus ad vten-
dum concessis. etiam euz modus exce-
ditur longe fit tolerabilis. qm̄ eis q̄
concessa nō sunt vñ vnus vel rarus ex-
cessus. Incestuosos vero in nullo cōiu-
gii nomine deputandos a sanctis p̄ri-
bus statutum eē legimus. Turpe est in
muliere innaturaliter virum lasciuere
sed turpius in propriis membris. tur-
pissimum mulieres inter se vel masculi
inter se. dyabolicū si vir ul̄ mulier tur-
pitudinem euz bruto animali exerceat.

De penitentia eoruz qui contra na-
turam luxuriant. Ca. .cxxxv.

De penitentia autez talium lo-
quunt̄ canones in hunc mōm
De his qui irrōnabiliter ver-
sati sunt vel versant̄. i. qui cum peco-
ribus vel masculis se coinquinauerunt
Quotquot aut̄ ante viginti ānos sue
etatis tale crimen cōmiserunt quindeci
annis exactis in penitentia cōmunio

nem mereant̄ orōnum. Deinde p̄ quin-
quēnum in hac cōmunione pdurātes
tunc demū sacramenta oblationis con-
tingant. Discutiat̄ autem ⁊ vita eoruz
qualis tēpore penitudinis extiterit et
ita misericordiam consequant̄. Vñ si ī
explicabiliter his inherere criminibus
ad agenda penitentiā. plixius temp⁹
infirmēt. quotquot ante viginti ānos
etatis vxores habentes in hoc pctō p̄
lapsi sunt quindecim ānos penitentiā
agentes ad orōnis cōmunionem reci-
p. ant̄ in qua quinquēnio pdurantes
tunc oblationis sacramenta p̄cipiant.
Vñ si vxores habentes ⁊ transcendētē
quingagesimū ānum etatis / cōmuni-
onis grām consequant̄. Itē monach⁹
uel clericus puuloz insectator. vñ qui
osculo vñ q̄ aliqua occasione turpi de-
prehensus fuerit. publice uerberet̄ ⁊ co-
ronam amittat. decaluet̄ turpiter. spu-
tamentis oblinat̄ in facie. vinculisq;
coartatis ferreis. carcerali āgustia sex
mēsibus maceret̄ ⁊ triduo p̄ ebdoma-
das singulas ex pane ordeaceo ad uel-
pera; reficiat̄. Post hoc sex alus men-
sibus sub senioris sp̄ialis custodia se-
gregatus. in curiam degens. opib⁹ ma-
nuum ⁊ orōnum sit intentus. vigilis
⁊ fletibus sit subiectus. ⁊ sub custodia
duoz fratrum sp̄ialium semp̄ ambu-
let. nulla priuata locutione vel consi-
lio deinceps iuuenib⁹ coniungendus.
Vñ vtinam pereat sodomite cū sodo-
mitis exercitiū quoz patria mersa fuit
Item si quis animalis cōmixtione
cuiuslibet peccauerit. quindecim ānis
ad ecclie ianuam in humilitate subia-
ceat ⁊ post hos alus quinq; ānis in o-
rationis cōmunione receptus. peniten-
tiam agat. ⁊ sic grām sacramenti p̄ci-

piat. Interrogent autē alii de eo qua-
lem vitam in penitētia egerit. ⁊ sic mi-
sericordiam consequat. Si quis autē
post viginti annos uxorem hñs huic
pctō irruerit. viginti quinq; ānis ad ec-
clesie ianuam in humilitate subiaceat.
⁊ post hos aliis quinq; ānis in orōis
cōmunionē receptus / penitentiā agat.
postea recipiat sacramētū. Quod si quis
hanc mensuram transgressus fuerit. sa-
cramētū tm̄ in exitu consequat. Itē
ep̄us fornicationē faciens vtra natu-
ram degradet ⁊ duodecim ānis peni-
teat. Presbiter vel dyaconus. prela-
ti etiam monachi ita facientes degra-
dentur. ⁊ in carcerem detrudant ⁊ fla-
gellent. ⁊ p viginti annos peniteant.
⁊ veniam omni hora rogēt. Grauior
est autem penitētia iniungenda omni-
bus qui cum bruto animali luxuriam
exercent. In primis em̄ pecus illud de-
bet occidi ⁊ cōburi vel subterrari. ne
p ipsum memoria criminis reseruet. ⁊
ne ip̄m in vsus trāseat humanos. Vi-
dimus em̄ a discretis viris ī tali crimi-
ne publico hanc iniungi penitentiam.
ut. s. vir vel mulier cum pecore luxuri-
ans nunq; calciamētis vteret. sed loco
calciamentoz impagines haberet sine
soleis. nunq; lineis ad nudum corpus
tegeret. nunq; ecclīaz ingrederet. nūq;
carnibus vel piscib; pasceret. nihil bi-
beret in quo inebriari poss; vir miles
cinguluz militie deponeret. Sed si for-
te tanta debilitas corporis eēt alicui.
q; predictę penitentię asperitatē pati
non posset. posset tempari quia nemi-
ni debz iniungi penitētia quā ferre nō
potest. Tantus etiam horror erat hu-
ius criminis. q; in lege etiā domini p̄-
cipiebatur mulier cum ip̄o pecore oc-

cidī. ut habetur in leuitico.

De vicio gule. Ca. exxxvi.

De vicio gule restat dicendum

Est autem viciū gule exces-
sus cibi vel potus ultra mēsu-
ram necessitatē. vel immoderata in eis
delectatio. Peccat em̄ in gula uel ni-
mis assumendo vel nimis delectando
vel tem pus preueniendo. Quia rapi-
dus cibi appetitus etiam in vilissimo
cibo viciū est. Esau reputatū est ad
dānationem. q; pro lenticula rufa pri-
mogenita sua vendidit. Istud autem
viciū familiare est homini. Nō enim
famelicus hoc viciū gule vix euadit
quia sepe modū excedit uel nimis co-
medēdo vel nimis bibēdo vel nimis
delectando. Tollerabile tamen est qd
ex fame fit. sed hoc est dānabile q; hō
ex certa conscientia se ingurgitat ⁊ vi-
ciū gule excitat ⁊ instigat. Veritāmē
quibusdam potentibus ⁊ diuitibus q;
sunt assueti delitiis p hoc vicio dura-
nō potest iniungi penitentia. S; sicut
dicit canon. Nō cogunt diuites cibis
pauper; vesci. comedant ip̄i preciosa.
⁊ dent paupibus vilia. Hoc tamen sp̄-
p curandum est. ut illis q; per consue-
tudinē uel forte per naturalem origi-
nem sine delicatis cibis viuere nequeūt
in elemosinis ⁊ orōnibus aliqua recō-
pensatio iniungat. Crapula autem et
ebrietas districtissime inibeat. Iniu-
riam em̄ deo facit ⁊ pximo. q; cibū ul-
potum duoz uel trium hoīm in uen-
trem suam trudit. Nec em̄ ordinatio ē
diuina. ut unusquisq; tm̄ cibuz sibi su-
mat q̄tum habz neesse. ⁊ alius indigē-
tibus distribuat residuuz. Creauit em̄

deus cibos ad sustentationē hoīm in seruitio suo laborantiū. ut q̄si p̄ quotidiano obsequio panes accipiāt quotidianum. Unde deo grauem facit iniuriam qui nullū ei exhibet obsequiū ⁊ tamen ab eo sumit stipendiū. Vñ talibus ad confessionez uementib⁹ ostēdendū est q̄ sunt quasi fures ⁊ raptores. quia rem alienaz. i. cibos domini sibi assumunt ⁊ nihil sumere merentur. Videat ergo quilibet xp̄ianus ut aliquid in die deo prest⁹ obsequium ut digne possit sumere eius donum. Dicit em̄ aposto. Qui nō laborat nō māducat. Deb⁹ em̄ in dei obsequio laborare qui uult de suis bonis manducare. Item p̄hibitum ē ne cibaria deliciosa dent paupibus qz sic ad delicias inuitarent ⁊ eas quererent cum nō habere possent. Preterea quia ⁊ nō assueti delictis nimis ⁊ ita inde sumerent egritudinē vel crapulā ul' nauseā incurrerēt.

De quinqz modis uicium gulae exercetur. Capitulum. . cxxxvii.

Plent autēz uicia gulae notari hoc versu. Prepropere laute nimis ardentē studiose. Vñ canon dicit. q̄ quinqz modis nos uicium gulae temptat. Aliquando em̄ hō inuncta tempora preuenit. aliquādo nō preuenit sed cibos lautiores querit aliquādo que sumenda sunt p̄curari expetit acuracius. aliquādo autem et qualitas ciboꝝ ⁊ tempus cōgruit sed intempata quantitate sumendi mensuram refectiois excedit. nōnunq̄ abiectum est qd̄ desiderat. ⁊ tamen in ipso est desiderii illiciti peccat. Peccat et p̄ gulam qui uetitos sibi cibos sumit

Vñ statutum est q̄ si monachus cōtra institutionē suam carnibus uescat p̄ septem menses retrudet ⁊ ita retrus⁹ graui pena subiaceat. Caute ergo p̄uidendum est sacerdotibus. ut diligenter inquirant a penitentibus. si ieiunia recte obseruauerint. s. ne ante nonaz horam sicut statutū est in ecclia nisi forte cōpuls⁹ necessitate comederint. Non em̄ ieiuniū obseruauit qui ante horam statutam sine necessitate comedit. vñ illius diei ieiunium iterabit. Similiter si pl⁹ comedit q̄ necesse fuit. deb⁹ alia die tm̄ de necessariis reseruare ⁊ paupibus erogare. quos in tanto defraudauerat. Preterea gravis est illis penitentia iniungenda q̄ se crapulant usqz ad nauseam. Cuz em̄ die dominico ul' alio quocunqz festo hoc contigerit. debet ei iniungi ieiunium in pane ⁊ aqua in simili die. ⁊ ut tantum det pauperi quātum illa die sumpsit ultra debitū. Deb⁹ etiam uicium gulae castigare disciplinis ⁊ ciliciis. vel saltem usu laneorum uestimētoꝝ. ⁊ quia crapula sepe facit somnolentiam ne possit crapulatus surgere ad matutinas ⁊ ad alia officia diuina. Iniungendum est talibus ut aliis diebus suppleant quicqd̄ tunc obmiserunt quādo crapulati fuerunt ⁊ quia immoderatio gulae luxurie carnalis concupiscentie precipue ē causa. Deb⁹ caro p̄ penitentiaz puniri. ⁊ modis omnibus quibus potest affligi. vñ non solum ieiunium est talibus iniungendum. sed etiaz durum cubile. ut. s. in stramētis iaceant. sicut qdam sancti sup cinerem / lapide capiti supposito. Et sunt etiam talib⁹ iniungende uigilie nocturne in festiuitatib⁹ sanctorū. et dura uestimēta p̄ aliquot dies in āno

R

et discipline per manum propriam si sacerdotem habere non possunt. et ut quicquid nudis incedant platis. et si nobiles sunt hec ita caute facere possunt ut soleas non habent in calceamentis suis. et iaceant in nocte in laneis vestibus. Sacerdotes autem nostris temporibus contra gulam et luxuriam nihil aliud minus gerere sciunt nisi ieiunium. nec intelligunt quod ieiunium frangit quinque modis ut supra dictum est. Valde autem periculosa est crapula in paschali tempore. quia si aliquis per crapulam eiecerit eucharistiam. debet iterum aliam quadragessimam ieiunare et postea communicare. De ebrietate autem dicimus quod omnis illa ebrietas est mortale peccatum. in qua homo delectationem potus deo preponit. nec propter deum vult dimittere delectationem illam quam habet ex potu. siue ebrietas illa sit prima siue secunda siue centesima. Ideo tamen dicitur quod ebrietas consuetudinaria signum est et indicium quod homo preponit deo delectationem quam habet ex potu.

De vicio ebrietatis. Ca. cxxxviii.

Fligenter debet ergo sacerdos querere a penitente suo ebrioso quomodo se inebriavit. scilicet quia forte vini potestiam ignoravit vel propter nimiam sitim supponentem vel propter hospites forte. et in talibus casibus ebrietas est veniale peccatum. Sed qui ex solo potandi studio se inebriaverit mortaliter peccavit. Est autem notandum quod ipsa ebrietas non est peccatum. sed potius stupor et morbus capitis et sensuum perturbatio et pena totius corporis. Sed affectus et diligentia inebriandi se et delectatio potus ista sunt peccata ex quibus

nascitur talis pena. Viciium autem ebrietatis ex eo perpetui potest. quod Noe bibens vinum inebriatus est et eius verenda denudavit. Per quod signatum fuit principalis effectus ebrietatis. quia partes illas detexit quas verat frequenter et instigat libido. Vix enim ibi potest esse continentia ubi regnat gula ebrietas. Naturalis enim carnalis fragilitas ita per crapulam et gulam superfluis oneratur humoribus quod eos retinere non potest. et ideo oportet quod per partes illas exteriores expellantur vel per medicinam vel per minutionem vel alio modo purgentur.

Preterea in omni alio peccato potest esse dei memoria et vigilans ratio. sed in ebrietate omnia extinguuntur et quasi brutum animal homo efficitur. immo et brutum deterior. quia rationem amisit per quam brutis preesse debuit. Est et alia de causa ebrietas valde periculosa. quia nullum est flagitium quod ex ebrietate non nascatur. Cum enim extincta est ratio rapitur homo sicut pecus ad omnem impetum voluntatis. unde Loth inebriatus ita memoriam amisit et sensum. quod cum duabus filiabus suis dormiuit. et ex eis incestuosas proles genuit. Preterea primam servitutem ebrietas induxit cum Noe filium suum maledixit. et Cham servum fratrum suorum constituit. Destabilis est etiam gula que primum hominem et totam eius progeniem de paradiso eiecit. Vix autem aliquis condigne penitet de ebrietate et crapula. quia hoc viciium ita in consuetudine est versum. quod iam multi ipsum non credunt esse peccatum. Dicunt se non fuisse ebrios quia in mane recolunt quod in nocte fecerunt. quasi non possent esse ebrii nisi penitus sensum amitterent. vel se usque ad nau-

seam ingurgitarent. uel aliquod uiciū enorme cōmitterent. Propter sordes huius uicii. p̄hibitum est in canonibus ne layci diuina fraternitatum. i. pompas in ecclia exerceant. ⁊ ne clerici edē di causa uel bibendi nisi necessitate p̄grinatōis opulsi īgrediant̄ tabernas

De penitentia ebriosorum.

Ena autem siue penitētia ebriosorum in canonibus sic habetur. Ante omnia clericis p̄hibeatur ebrietas que om̄ium uicioꝝ fomes est ⁊ nutrit. Itaq; eum que ebriosum eē constiterit. ut ordo patit̄ aut triginta dieruz spacio a cōmunionē submo ueatur aut corporali subdat̄ supplicō. Itē magnum maluz ebrietas est. uñ om̄ia uicia pullulāt xp̄ians. omnib; modis cauere precipimus. qui autem uitare noluerint. excōmunicandos eē decreuimus usq; ad congruam emendationem. Itē si quis aliqua ecclia astica ordinatione p̄dictus. aut monachus/reptus fuerit ebriosus. in pane ⁊ aqua tribus mensibus peniteat. Itē qui p̄ ebrietatē vomituz facit si dyaconus aut sacerdos est. quadraginta dies peniteat. si monachus triginta. si clericus uiginti. si laycus quindecim dies peniteat in pane ⁊ aqua. Itē si sacerdos quilib; p̄ ignorantiam inebriatur. quindecim dies peniteat. si p̄ contemptum quadraginta dies peniteat. Dyaconus uel monachus ⁊ reliq; clerici ⁊ ministri ecclie iuxta ordinē iudicio sacerdotū puniant̄. Layci uelut uota nō habentes si inebriant̄ arguātur a sacerdotib;. q̄ ebrosi regnū dei nō possidebunt ⁊ compellāt eos peni-

tere. Sui cogit hominē ut inebriet̄ humanitatis gratia acerrime corripiatur ⁊ septem dies peniteat. si p̄ contemptū triginta dies peniteat. Itē si quis p̄ ebrietatem uel uoracitatē eucaristiaz euomuerit. sexaginta dies peniteat si dyaconi uel subdyaconi sint. p̄sbyteri uero septuaginta. ep̄i octuaginta. Si uero p̄ infirmitatis causa euomuerit. septem dies peniteat. Itē laycus si p̄ ebrietatem vomitū facit tres dies a carne ⁊ a cerusia ⁊ uino absteineat. Itē si quis p̄ nequitiam alium inebriat. quadraginta dies peniteat. qd̄ si in cōsuetudine habuerit. cōmunionē pruet̄ donec digne peniteat. ⁊ emēdationem p̄mittat. Ideo autem ebrietas p̄re aliis uiciis est p̄hibenda. quia ipsa est occasio om̄iuꝝ uicioꝝ. ⁊ fere oia p̄cā nascunt̄ de ipsa. ut adulteria ⁊ homicidia. rixe ⁊ contentiōes. oimq; mandatoꝝ dei obliuio. Q̄ debilis sit ebrietas habet̄ in p̄uerbis ubi dicitur. Cui ue. cui; p̄i ue. cui rixe. cui fouee. cui sine causa vulnera. cui suffusio oculoꝝ. Et nota q̄ hic posite sunt septem questiones contra ebriosos. et sequunt̄ septē responsiones. quia huic prime questioni. cui ue. sic respondet. nonne eis qui cōmorant̄ in uino? Ad secundaz hanc. s. cuius patri ue. respōdet. nōne his qui studēt calicibus epotandis? Tales dicunt̄ patres potatorum qui sunt duces ⁊ magistri in potationibus. Ad terciam hanc. s. cui rixe. respondet. ubi dicit ne intuearis uinuz quādo flauescit ⁊ florefcit in vitro. ingredit̄ enim blande. sed in fine mordabit ut coluber. Coluber autem anteq̄ mordat sibilat. sic ebrus ante rixatur q̄ p̄cutiat. Ad quartā hanc. s. cui fouee

respondet ubi dicit. oculi tui videbunt
extraneas. ⁊ vocat extraneas meretri/
ces que vere sunt fouee. sicut alibi Sa/
lomon dicit. Fouea profunda mulier
aliena. cui iratus est dominus incidet
in eam. Ad quintā hanc. cui vulnera si
ne causā. respondet cum dicit. verbera
uerunt me ⁊ nō dolui. traxerunt me et
nō sensi Nulla castigatio valet ebriis
Ad ultimā hāc. s. cui suffusio oculoꝝ
respondet cum dicit Et erit sicut dor/
miens in medio maris. et quasi guber/
nator amisso clauo. s. rationis q̄ cum
extinguitur in ebrio errat sicut nauis
sine guber naculo.

De ira. Ca. .ccxxxix.

Vobis ergo carnalibꝫ viciis
decursis ad spiritualia vicia
procedendū est. ⁊ quia ira car/
ni ē vicina. de ipsa priꝫ agemꝫ Sci/
endū tamen q̄ ira per zelum ānexa est
quedā pturbatio que ex motu carnis
nascitur. ⁊ illa pturbatio pena est non
viciū Talis pturbatio nūq̄ fuit i xpo
quia nūq̄ rationē habuit pturbatam
sed in aliis hominibꝫ sepe pturbatur
ratio per fragilitatem carnalem. et per
motꝫ qui ex felle nascitur. Ira vero
per zelū est q̄ irascitur quis oꝝtra vi/
cia ⁊ oꝝtra viciosos. ⁊ bene possumus
optare vt talis ira crescat in nobis qz
virtus est. sed tamē resistere debemus
inquantū possumꝫ ne eius ānexus. i. p
turbatio crescat quia itantum posset
crescere q̄ execaret rationē Est autē q̄
dam virtus. que dicitur ira p̄ zelū q̄
scz aliqꝫ odio vicioꝝ oꝝtra ipam mo/
uetur. ⁊ ad eoꝝ extirpationē accendit
De tali scripturꝫ ē. Turbatus est in ira
oculus meus anima mea ⁊ venter meꝫ

Tali ira cōmotus dominus eiecit emē
tes ⁊ vendentes in templo. Nec autem
ira sicut collurium turbat oculum rōis
ad tēpus vt postea limpidius videat
Est ergo ira p̄ vicium quādo aliquis
mouet ad nocendū alii vel ad iniuriā
dum. ⁊ si rō statim refrenat motꝫ illū
ne pcedat ad iniurias tunc est veniale
pctm̄. De qua scriptum ē. Irascimini
⁊ nolite peccare. Item sol non occidat
sup iracundiam vestram. Si autē mo/
tus ille vsqꝫ ad contumeliam vel inu/
riam pcedat. tūc est ira pctm̄ mortale
De q̄ dñs in euāgelio. Omnis q̄ irasci/
tur fratri suo reus erit iudicio. qui autē
dixerit racha reus erit consilio. qui ve/
ro dixerit fatue reus erit gehēne ignis
His vero verbis distinguit dominus
tres gradus ire ⁊ tres gradꝫ pene qbꝫ
illa ira puniat. Et his triplicem culpā
mortale insinuat. Prima ē ira in oculū
Secunda in contumeliā prorumpens
generalem. Tercia est ira in contumeliā
prumpens spālem. Secunda grauior
est prima. Tercia grauior est secūda et
prima. Vnde his tribus differens pe/
na debet. Prima facit reum iudicio. se/
cūda consilio. tertia gehenne igni. In
primo genere pene sentētia data est/ sꝫ
pena nō determinata. In secundo pe/
na est determinata sed nōduz executio
dat. In tercio executioni mandat sen/
tentia. Adinus em̄ graue est iudiciū cō/
silio. Iudicium em̄ cum reo agit cum
causa eius discutit. Consilium vero ē
senatoꝝ inter se de mō pene infligēdo
Collocutio. s. cum iudices inuicem cō/
ferunt quo dānent supplicio/ quē con/
stat eē dānandum. Primo em̄ data ē
sententia quo ad culpam non quo ad
penam. post consilium vero nō locus

alicui remedio. quia determinata est pe-
na gehene ignis ubi nulla est dilatio.
Plus ergo est consilium quam iudicium. et
plus gehenna quam consilium. His ergo si-
militudinibus et humano loquendi modo.
mansiones in eterna damnatione. pro modo
peccati signanter exprimuntur. Est autem
racha quidam interiectio indignationem
mentis et generalis contumeliam expri-
mens. Consilium vero est iudicium con-
sensus et affectuum de danda pene senten-
tia in eum qui deliquit. quod quantum ad
culpam manifesta est et lata. Ergo quod
radix mala. scilicet ira uel quecumque iniquitas
concepta et fructus eius sine dubio ma-
lus. scilicet uerbum minus uel maius contu-
meliosum uel factum. Ille autem qui
fatue dicit in proximum aliquam spiritalem
contumeliam facit. et eius personam ali-
quo spiritu offendit obprobrio. quod
grauissimum est. et ideo grauissima pena
punitur. In alio modo solus exponi sic. Iu-
dicium et consilium humana sunt et pe-
nas humanas inferunt. Unde ira et racha
apud homines puniri possunt. quia
in his quasi soli homini fit iniuria. Sed
cum sapiens deo. stultus uero seculo.
in contumeliam diuine sapientie fatuus
appellat. appellatoribus sola restat ge-
henna. Frater enim et quod dicunt racha no-
biscum in his que dei sentunt. sed ac-
cessus nostros non penitus inimici ac-
cusant. Sui uero dicunt fatue penitus
modo omnem sapientiam diuinam que in mun-
di contemptoribus reperitur reprobant
et fatuam appellant. et ideo rei sunt ge-
hennae ignis. Penitus enim damnatus ui-
detur qui bonum quod in se non habet. in
alio inuentum damnat. Patet ergo quod ira
que incendit hominem ad nocendum uel
ad iniurandum graue est peccatum. et si pro-

rumprat in contumeliam uerborum. grauius
et si ad iniuriam enormem. grauissimum.
Unde in nullo alio peccato prohibet aliquis
munus suum ad altare offerre. in odio
autem fraterno uel in ira prohibet hoc
modo. Si offers munus tuum ad altare
non. Si uero aliquis fornicator uel ad-
ulter gulosus garrulus uel homini fuerit
non prohibet oblationem facere in alta-
ri. Unde uidetur in aliis peccatis non dis-
plicere deo elemosina. in hoc autem peccato
tanta est deo abominatio. ut nec etiam
in eo uelit elemosinam acceptare. Videtur
ergo quod hec consideratio habenda sit
christiano. ut si penitus fuerit quem offendit
ante oblationem ad ipsum vadat. et ei
reconcilietur et satisfaciatur. Si autem ab-
sens fuerit vadat ad eum passibus cor-
dis. et firmiter in proposito suo figat
quod quanto oportunitatem habuerit ad eum
accedat et ei satisfaciatur. In his ergo uer-
bis considerandum est quod noluit domi-
nus peccatorem suam elemosinam reporta-
re sed relinquere iuxta altare. quia quod
semel deo promissum est debet exolui.
et dupliciter peccaret qui promissum deo
subtraheret. et odium fraternum reserua-
ret. nec deo munus esset acceptum nisi
prius uicium esset purgatum. Rursus
quia maledicta ex ira proueniunt at-
tendendum est quod maledicti regnum dei
non possidebunt. Unde qui maledixe-
rit patri uel matri morte morietur. Anti-
quitus morte temporalis nunc uero mor-
te eterna punitur. Hoc autem non mi-
nus attendendum est de patre spirituali quam
de patre carnali. quia nullus patri suo
spirituali maledicere debet. Unde si quis
tale crimen confiteretur debet ei iniungi pe-
nitentia ac si patri suo carnali maledix-
isset. Legitur autem in actibus aposto-

q̄ Paulus ante iudicē constitutus dixit ei. Destruat te deus paries dealbate tu secundum legem me iudicas et cōtra legem me iubeas cruciari. Cui cum responsum esset q̄d scriptum est. quia tu principi tuo nō maledices. respondit. Ne ego nesciebam eum esse principem. Veruz q̄dem dixit. quia principis officium non exercuit. princeps non fuit. Patz ergo q̄ diligentes debent esse sacerdotes ad inquirendū a penitentibz si maledicti sint et hominibus vel aliis dei creaturis assueti maledicere. Vehementer etiam irasci creaturis dei ut pecoribus vel aliis est eis maledicere. Cū malicia nocēdi eis maledicere quod sepe faciunt rustici et homines maliciosi mortale est peccatū. Magna em̄ est malicia ita irasci contra innocens animal. et multi homines in hoc genere peccati peccāt mortaliter qui se peccare nō attendunt. et pauci de ira confitentur que tamen t̄m est peccatū secunduz canones q̄ homo iracundus nō debz eligi in pontificem. exemplo eius q̄ in rebus naturalibus ostendit. In apibus em̄ vnus est rex et solus ille aculeo caret. ad significandum q̄ qui debet aliis preesse. stimulum iracundie nō debet exercere. Illi autem ire que ex sensualitate cum consensu rōnis nec tamen in vocem prorumpunt/pena vigiliarum iniungi solent. ut sicut ira rō fuit sepulta ita excitetur in vigilia. Omnibus iracundis deberet iniungi ut ter vel quater in anno in ecclesia vigilarēt. sed nulli sacerdotes iniungunt vigiliās. lz magna et medicinalis pars esset penitentie. Si autē iracundus in contumeliosa verba pruperit. solent discreti sacerdotes iniungere silentium. ut si quis contentiosus fue-

rit et multas rixas fecerit. et bonis viris obprobria intorserit. p̄ vnuz diem in septimana vel p̄ tres in mense silentio puniat. Si autēz ī spālem contumeliā prorupit. vbi maior est peccatū. p̄ plures dies in anno iniungat ei silentium. Sed hunc mōm penitentie multi sacerdotes ignorant. Est tamen secundum leges seculares certa penitencia statuta contra illos qui alios ledunt obprobriis vel contumeliis. s. ut lesio tantaz soluant precii quātitatem. pro quāta lesus voluerit iurare. q̄ pro tanta nollet sibi contumeliā illatam esse tamē cum taxatione iudicis. Grauius enim homo ledit̄ cum eius fama enormiter diminuit̄. vel eius obprobriū enormiter detegit̄. vel falsum sibi imponit̄. et ideo semp debz sacerdos iniungere obiurganti. q̄ satisfaciāt illi quē enormiter obiurgauit. Illi autem qui odium retinuit iniungi debz. q̄ tantas aduersario suo orōes restituat quātas sibi p̄ odium abstulit. Quilibz em̄ tenet oī die pro populo xp̄iano orare. Vnde autem est ira inueterata. et dicit̄ odiuz studiosa voluntas nocēdi alii. vel desiderium ut ei p̄ alium noceatur. et tale odiuz sicut predictum dicit̄ quādoqz peccatū in spiritūsanctum. De tali autēz satis supra dictum est.

De homicidio. Ca. cxi.

Via tamen om̄nis qui odit fratrem suū homicida est. De homicidio aliqua sunt dicenda. nō tamen quātum ad irregularitatem inde contractam. quia inde sup̄ius egimus. sed ut sciat̄ q̄d homicidium sit licitum et quod illicituz. et q̄ penitētia

fit. p. illicito iniungēda. sed quia p. cuf-
sio homicidium precedit sepe. viden-
dum est que p. cussio sit licita et illicita

Sciendum est ergo q. ex ira sequit̃
p. cussio et homicidium. Percussio aut̃
quedam est licita et in canonibus tam
laycis q̃ clericis concessa. quādoq. ad
penam quādoq. ad emendationē con-
cessa. Licet em̃ parētibus filios ṽl sub-
ditos suos ṽgis castigare. et magistro
discipulos suos. et sacerdoti penitētī-
bus disciplinas corporales infligere.
Adulteri enim et malefici et fortuarii in
maleficio deprehensi. debent p. vicos
civitatis flagellari. similiter laycus q.
furtum in ecclesia fecerit simili pena sub-
iacebit. et qui libellum famosum cōtra
aliquem composuerit. vel ebrietatem
diu sectatus fuerit. debz verberibz fla-
gellari. Similiter qui crimen alicui ob-
icit qd̃ probare nō potuerit. vel pecu-
niam mutuauerit quā reddere non po-
tuerit. similibus corp. alibus penis sub-
iacebit. Breteria si necessaria aliqua
veritas quā vilis p. sona occultare ve-
lit debz cogi verberibus ad veritatis
manifestationē. Monachus etiā eua-
gatus debz castigari verberibus. Ve-
rum tamen debz mansuetudo ep̃i eē tā-
ta q. sicut legit̃ in canonibz neq. in pe-
nitentia neq. in castigatione aliquē p.
pria manu debz p. cutere. Omnis autē
p. cussio alia illicita est et mortale p. cū
Unde si quis alium p. cussit debet ei
inungi vt percussio tantuz satisfaciāt
q̃tum ei dānum ex p. cussione sua intu-
lit. et si aliquod membrum ei amputa-
uerit. et ad opandum eum inuicitez red-
diderit. ip̃i et familie sue cui iam prou-
dere nō pōt in necessarius imppectuum
prouidebit.

De vario homicidio. Ca. cxli.

Homicidium quadripartitum ē

Quis autem homicidium sp.
notet vicium et fere semper in
malo accipiat. nō tamen hominē occi-
dere semp est maluz. sed vt homicidiū
large dicat. quoddam homiciduz est
meritorium. vt qui maleficos interficit
p. iudicium. quoddam vero illicitum
vt in p. prii corporis tuitōe. quoddā
impunitū. vt cum aliquis in fortuio
casuali alium occidit. quoddā probi-
bitum. vt cum aliquis innocentem oc-
cidit. De his omnibus p. ordinem dicen-
dum est. Est ergo homicidium meri-
torium vite eterne. cui index secularis
accincto gladio qui habz potestatem
a deo ad pacē eccleie et regni maleficos
occidit. Tunc em̃ nō peccat sed vitam
meret eternam. Super hoc canones in
hunc mōm loquunt̃. Sui malos p. cu-
tit in eo qd̃ mali sunt. et habet ius in-
terfectionis vel potestatem ut occidat.
pessimos/minister domini est. Itē ho-
micidas sacrilegos et ueneficos punire
nō est effusio sanguinis sed legum mi-
nisterium. Item lex debz furta cobibe-
re. adulteria punire impios de terra p.
dere et patricidas et periuros nō sinere
vuiere. et filios nō sinere turpiter agere
Sed quia ecclesia habz castra et possessi-
ones terrenas cum libertatibus et cum
consuetudinibus suis. in quibus male-
factores ad mortem solent dānare. re-
ligiosis personis cum ip̃is nec interesse
nec hmōi iudicia liceat exercere. sicut
supra dictum est. Statutum est q. pre-
lati ecclesiarum laycos habeant minis-
tros. p. quos talia exerceant iudicia.
Verū tamen quia ille videt̃ facere cuius

Rf

fit autoritate videt q̄ prelat⁹ q̄ t̄m
ostituit ministrum man⁹ non habeat
mundas a sanguine. maxime cū senas
callo suo precipiat q̄ maleficos ⁊ la
trones suspēdat. Sed dicunt ad hoc
q̄ senascallus nō occidit autoritate p̄
lati. sed legis vel principis q̄ dedit po
testatem cum tali libertate. Est autem
caute puidendum q̄ discretos ⁊ pui
dos ⁊ prudentes habeant senascallos.
Si illi em̄ p̄ maliciam ul̄ imprudentiā
aliquos occiderint. nō sunt prelati im
munes a pctō. Vno tamen mō non p̄
mittunt canones q̄ viri ecclīastici tale
iudicium exerceant. s. si principes om̄i
modam securitatem de impunitate vi
te ⁊ membroꝝ fecerint. tūc em̄ possunt
ep̄i dyaconi. sacerdotes audire causas
cōtra fures ⁊ latrones ⁊ omnes malefi
cos. ⁊ condemnare eos vel ad exilium
vel ad carcerem imppetuum. sed nūq̄
ad sanguinis effusionem. Hunc etiam
est q̄ clerici nō possunt ferre arma nisi
sit eis trāsitus p̄ loca insidiosa. ⁊ in tē
pore discordie. ⁊ absterredam ⁊ repel
lendam violentiam. Preterea notā
dum q̄ cum aliqui p̄ criminibus suis
detinent in carcere. nō possunt nec de
bent principes denegare. quin sacerdo
tes cum corpore xp̄i ad incarceratos
accedant. sed prius extrahi dñt a car
cere. ne sacerdos cum corpore xp̄i in
immundam foueam descendat. Vnde
ep̄s cenomanens̄. comitē adegauens̄
excomunicauit quia hoc denegauit. et
Auricus parisiensis ep̄us ob eādeꝝ
causaz prepositū excoīcauit parisiē.

De ecclīa debet defendere malefac
tores si confugerint ad ip̄am.
Capitulum. .cxli.

Verandum etiam q̄ si malefa
ctores ad ecclīam fugerint de
bet eos ecclīa a morte tueri.
ita tamen vt satisfaciant his quos le
serunt. Vnde si quis dānum alii intu
lerit ⁊ cū pecunia aliēna. p̄pter timorē
mortis ad ecclīam fugerit. prestita im
munitate vite ⁊ membroꝝ ab ecclīa de
bet excludi ut legitime componat qd̄
iniq̄ue gessit. Sed nisi data fuerit talis
securitas. nūq̄ debz ab ecclīa expelli
sed defensionem ibi habebit. Duo tñ
sunt casus in quib⁹ ecclīa patrociniuz
nō prestat ad eam confugientib⁹. Nō
em̄ publicum tuet ecclīa latronē. sicut
ex duobus videt canonibus. Primus
canon est talis. sicut antiquitus a sanc
tis patribus statutum est vt maior ec
clesia p̄ circuitum quadraginta pass⁹
habeat. capelle vero vel minores ecclīe
triginta. Sui vero confinium ecclīarū
confringere temptauerit. aut p̄sonam
hominis vel bona alicuius inde sub
traxerit. nisi latro public⁹ sit quousq̄
emendet ⁊ qd̄ rapuerat reddat excom
municet. Verba autem secundi cano
nis sunt hec. Nullus iure ad supplican
dum debet admitti. vbi admittere sa
cilegium nō dubitauit. Nullus em̄ in
tra limina tante uenerationi deputata
vtrūq̄ sibi licere existimet. pro sue vo
luntatis arbitrio. vt humilitatem sibi
vendicat ⁊ furorem. Et id̄ fratres km̄i
si manifesta reos facit conquestio. ab
omniū parrochiarum vestrarū ecclīis
nostra autoritate. phibete. vt nō solū
bi qui iniuriam sanctoꝝ locorum. p̄si
luisse probant. merito prosequant̄ p̄
facti sui qualitate vindictam. Verum
tamen etiam ceteri a tali prosumptiōe
istius vltiōis timore reuocent. Ex his

autem duobus canonibus maxima ori-
tur dubitatio in ecclesia. Dicunt autem iuris-
periti illum esse latronem publicum quem
sine speciali principis auctoritate cui-
libet licet occidere. qui secundum linguam ang-
licam caput lupi dicitur. ut a quolibet
sicut lupus occidat impune. et talem
dicunt multi ab ecclesie tuitione esse sepel-
lendū. et principibus permittendū. ut a
cornu altaris talē euellant. Preterea
audiuimus in consilio episcoporum determi-
natū quod publicus non est latro. etiam si
aggressor sit viarum nisi ecclesiam furtis
et rapinis offendat et aliis maleficiis.
Tunc enim primo latro est publicus. cum
manifestis iniurus in ecclesiam dei irruere
non formidat. Et de talibus dicit secundus
canon quod non debent ab ecclesia illa pa-
trocinium expectare. quā non dubitauerunt
enormiter molestare. Audiuimus
etiam multos dicentes. quod si aliquis in
vna ecclesia enorme flagitium commiserit
et ad aliam confugerit debet in ea sub-
sidiū habere. Suauis enim vna sit eccle-
sia diuersa tamen sunt membra. et videtur
esse penitens in secunda ecclesia qui sceleratus
fuit in prima. Hoc tamē a iure scolas-
tastico non habemus expressum. credi-
mus tamē esse salutiferū. ut quicumque
penitens esse credit. quocumque modo pos-
sit fieri per ecclesiam liberetur a morte.

Queritur si aliquis innocens est in re
furtiua quā emit legitime. deprehensus
venditorē in iudicio noīauerit. et ille in-
ficietur se vendisse. ut liceat ei cum eo
ingredi in duello. et utrum sacerdos in
confessione debeat ei dare licentiā egre-
diendi. In hoc autē casu audiuimus
duplex sacerdotale consiliū. Dicebant
enim quidā quod talis innocens in iudicio
constitutus. cum odio fraterno non debet in

surgere ad effundendū sanguinē fratris
sui. neque de iuribus suis debet confidere neque
deū temptare si vires non habet. sed de-
bet dicere coram iudice se esse innocen-
tem. nec tamen uelle cum alio pugnare
ad effundendum sanguinem humanū.
Si quis autem hoc faceret irreprehen-
sibile consiliū esset et anime sue saluta-
re. Alii dicunt quod ex quo venditor infi-
ciatur et vult occidere emptorem an-
te linguam. quia hoc agit ut interficiat.
Vnde dicunt licere emptori ad tuitionem
propriū corporis cum venditore con-
gredi. Et quia constat quod mortem non
potest euadere nisi illum occidat vel in
utilem reddat. licet ei in hoc casu vim vi
repellendo occidere vel infringere. Si
autem innocens est ille qui appellatur. licitum
est ei se tueri in duello quantum potest
vim vi repellendo et si fieri potest tamen re-
sistat et non occidat. sed pro eo oret ut re-
sipiscat verum confitendo. Queritur
etiam quare illi qui in regno anglicano
probatores dicuntur victi de scelere et com-
missi. licite possint alios malefactores
zelo iusticie accusare et cum eis pugnare.
Hoc ideo faciunt. quia habent potestatem
datam a principe ut terram pur-
gent et pacem fidelium procurēt. Videtur
quod licite possint uti illa potestate sicut
et principes si uellent. Queritur autē si
approbandum sit quorūdam consiliū
qui dicunt. quod si aliquis reus accusatur et
sufficiēter peniteat. et ueram emendatio-
nem in confessione permittat. licite possit
iurare se non esse reum illius criminis.
Quidam autē sacerdotes tales absol-
uunt a piurio antequam iurent. quia secū-
dum leges seculi sacerdotibus non licet lo-
qui cum talibus post iuramentum. hoc
nullo modo approbandum videtur. quia

null9 penitere dēt de p̄tō anteq̄ fiat .
precipue de p̄tō illo quod facere pro
posuit . Unde de tali iuramēto piculū
ē . quia nec etiam pmittunt principes
seculares . vt iuret se nō esse reum ill9
crimiu9 . sed iurabit qđ crimen illud
nunq̄ cōmisit . Consuluerunt ergo qui
dam religiosi sacerdotes ⁊ discreti . Q̄
si aliquis talis vere contritus esset ⁊ nō
gam penitentiam egisset . ⁊ vir bon9 vi
cinis suis esset ⁊ necessari9 . ⁊ ab aliquo
malefico accusaret . ⁊ ad duellum tra
beret anteq̄ pmitteret se suspendi . lici
te possēt iurare his verbis . Ego iuro
qđ nō cōmisi scelus istud qđ imponit
mibi . ⁊ verum iuraret quia ipse ē alter
homo ⁊ non ille qui scelus illud cōmi
sit . quia exiit veterē hominē ⁊ induit
nouum hominē qui secundum deum
creatus est . Q̄ autem alter homo sit .
sic testat̄ p̄pheta dicens . Verte impiū
⁊ nō erit . Et apostolus ait . Viuo ego
iam nō ego . viuit vero in me x̄ps . Ec
ce quia dicit apostolus . iam nō ego .
Alium se putauit cum erat conuersus .
⁊ alium cum eccliam dei p̄sequabatur .
Nam nouum intellectum sp̄ialem cō
stituere in verbis licet . quāuis ita non
intelligat audiens . Sicut legit̄ de bea
to Laurentio . qui promisit se thesau
rum ecclie on̄suz . Alii hoc intellexerūt
de thesauro seculi . ipse vō de sp̄iali .

Itē de homicidio . Ca . xlii .

Etandum est etiam qđ sicut iu
sto iudicio principib9 licet oc
cidere maleficos . ita et militi
hostem . Unde Aug9 . Si homicidium
est hominem occidere . pōt fieri aliquā
do sine p̄tō . Nā miles hostē ⁊ iudex

maleficiū licite occidit . Patet ergo qđ
miles regem debet sequi cum armis in
iusto bello pro defensione patrie et p̄
iusticia . Sicut etiā dicit beatus abrosius
Fortitudo que ī bello tuetur a barba
ris patriā . v̄l domi defendit ifirmos
vel a latronib9 socios pleā est iusticia
Sed quid si princeps iniuste moueat
bellū contra xp̄ianos fideles sine iudicio
et regni sui cōsilio . debent ne milites et
subditi sui eū sequi . vt interficiat xp̄ia
nos quod non videtur auctoritate ca
nonis ita dicentis . Oportet autē dili
gentius amonere eos qui homicidiū
in bello p̄petratum . p̄ nihilo ducunt .
excusantes se nō ideo necesse habere se
de singulis penitentiā agere eo qđ iussu
principis pactum sit ⁊ dei iudicio dif
finitum ita . Scimus em̄ qđ dei iudiciū
semp iustum est ⁊ nulla reprehensione
dignum . sed tamen oportet eos consi
derare qui ad hanc nefariā necem cur
runt . vtrum se quasi innoxios atē ocu
los dei excusare possint . Sui propter
auariciam que radix est omnū malo
rum . ⁊ ydoloꝝ seruituti compāt atq̄
propter fauoreꝝ dominoꝝ suoꝝ tem
poralium eternum dñm contēnunt . et
mandata illius spernētes . nō casu sed
p̄ industriam homicidiuz faciunt / gra
uiter peccāt . Videt̄ ergo secundū hoc
qđ episcopi ⁊ prelati inungere debent
subditis suis ne sequant̄ principē suū
ad effundendum sanguinem innocen
tem . Ideo dicit̄ de iudeis qui sunt dā
nati qđ cōsenserūt pylato ⁊ principib9
sacerdotum in morte x̄pi . sicut ait ca
non . Periculose se decipiunt qui esti
mant tantum homicidas qui manib9
occidunt hominē et poti9 nō eos per
quoꝝ consiliuz ⁊ fraudem ⁊ exhorta /

tionez homines extinguunt. Nā iudei propriis manibus nequaquā xpm occiderunt. sed ipsi eum lingua occiderunt dicentes. crucifige eum. Unus vero euangelista dicit dominū esse crucifixuz hora tertia. alius hora sexta. quia iudei eum crucifixerunt lingua hora tertia. milites autem hora sexta manibus. Contrarium tamen videt qd in legenda beati Andree legit. Voluerunt enim fideles populi in egeam irruere et sanctum populum a morte. et ipsum tyrannū ab homicidio liberare. quoz vtrunqz opus sanctum videbat. Prohibebat autē beatus Andreas quod fecit ideo ne vel scisma vel occisio fieret in populo. Nā abebat autem egeas carnifices suos qui resisterent populo si vellz insurgere et ita magna possz fieri occisio qd ne fieret prohibebat populo ne se contra egeam moueret. Aliter autē de iudeis erat i quoqz potestate fuit xpm liberare. Suesiuit em ab eis Hylatus vtrum xpm vellent dimitti an Barabam. Ipsi autem Barrabam petierunt. Si ergo possent episcopi sine scismate et seditione a principe iniuste bellū mouente recedere. et populum ad hoc vt vnanimiter ab eo recederent exhortari bonum eēt et salutiferum anime. In iniusto bello si milites principem suum sequant qz diu possunt. vitent effusionem sanguinis et rapinam. Sed si ventum fuerit ad interficienduz xpianos. ibi nō obediunt neqz in rapina sed tm vum vt repellēdo resistent. Cum ergo tales ab exercitu ad suos sacerdotes reuerint. diligenter ab eis inquirendum est. si in tali bello iniusto homines occiderint ul' rapuerint. vel ad hoc auxilium prestiterint. Sed si factuz confessi

fuerint. debz eis iniungi penitentia sic homicidis et raptoribus. Suerit autē de his qui cogunt occidere dānatos i regno anglicano et suspendere et muti / lare. nō em sunt ibi certe psonē ad hoc assignate sicut in aliis regnis. Sed cuz ad suppliciu dānatus trahitur aliqs in via repertus ad illum suspendendū cogit. et vestes suspensi vel modicū de substātia regia illi dat. Nibi autē qui dānum pro quo suspendit sustinuerit secundum vsuetudinem illius regni dānatum suspendunt. Credimus autē qd si aliquis cupiditate lucri tractus. vel odio vel inuidia aliquem suspenderit homicida est. Si autem alio mō coactus fuerit timere potest qd peccat' suis exigentibus in illam coactionem incidit. Vnde tutum est vt aliqua imungatur penitentia. Cum quis occiditur vel mutilat' pro fera aliqua capta vel occisa. tam illi qui mutilant qz illi qui iudicant grauem subire debent penitentiam. qz scdm legē diuinā iniquū ē tale iudicium

De heretici nō sunt comburendi vt occidendi. Ca. . . cxxliii.

Vm secundum predicta constat ecclesiam nō debere sanguinem fundere neqz manu neqz lingua. videt esse reprobabile. qd cum heretici et publicam in foro conuincunt ecclesiastico de infidelitate sua statim tradunt curie. i. seculari potestati ad comburendum vel aliter occidendū. et qd peius est nō possunt euadere quin occidant' vel iudicium subeant ferri candidentis. Si em veros se dicunt esse xpianos non credit' eis nisi simili mō hoc

pbent. cum tamen nō sit tutum viro
ecclesiastico hoc modo temptare deum
Si autem in tali iudicio deprehensi fu
erint se eē hereticos. ⁊ penitere nolle
confessi/statim occidunt. Videt autē
eadem observatio esse de eis conside/
randa que obseruat de iudeis. de qui
bus scriptum est. Ne occidas eos ne/
quando obliuiscat popul⁹ meus. Si
em nolunt esse sub iugo seruitutis nre
in pace. neq; fidem nostram neq; nos
impugnare/sustinēdi sunt. ⁊ deputādi
ad sordida officia ne se possint extol
lere sup xpianos. Verūtamen ideo p
cipue sustinent iudei quia capsari nri
sunt ⁊ portant testimoniū legis otra
se. p nobis. ⁊ multis em bonis viris ⁊
discretis audiuius ita esse pnuncia/
tum. Qd si heretici vel excōicati cōtra
xpianos velint insurgere vl' impugna
re fidem publicis psuasionibus ⁊ pre/
dicationibus nō est pctm eos occide/
re. Sed si quieti esse velint ⁊ pacifici ⁊
subiecti/nō sunt occidendi. Sed videt
posse haberi ex canone ita dicente. In
terfectoribus excōmunicatoꝝ prout
in ordine romane eccleie didicisti secu/
dum intentionem aut modum oꝝgruū
satisfactionis iniunge. Nō em eos ho
micidas arbitramur. quos aduersos
excōmunicatos catholice zelo matris
eccleie ardētes aliquos eoz trucidasse
contingat. tamen ne eiusdem matris ec
clesie disciplina deserat. secundum timo
rem dei penitentiā eis iudicio congru
entem. qua diuine simplicitatis oculos
versus se cōplacare valeāt. si forte qd
dupliciter p humanā incurrerint fra
gilitatem in eodem flagicio. Nec credi
mus qd heretici sup infidelitate sua in
foro ecclesiastico condemnati. curie sint

tradēdi. ita qd a sacerdotibus dicatur
iudicibus. occidite istos hereticos. sed
sustinet ecclesia si statim raptant a viris
secularib⁹ ad supplicium. nec aliquod
prestat eis patrociniū sicut iudeis. ⁊
sicut etiam prestat clericis degradatis
Nō em sustinet ecclesia qd heretici clerici
p eodez facto aliquam suscipiant pe
nam nisi degradationē. quia nō iudi/
cat deus bis in idipm. lz autem in ali/
quibus inueniat canonicis qd clerici
malefactores ⁊ incorrigibiles tradēdi
sunt curie. nō tamen intelligendū est qd
statim exponant ad mortem. sed tra/
dēdi sunt. i. dimittēdi vt si postea ali
quod scelus dignm morte cōmiserint
patrociniū eccleie nō subueniat eis sed
sicut layci puniant. nec incidunt prin/
cipes in canonem late sententie. si post
degradationē clericos in maleficus de
prehensos occidunt. Itē licitum ē lay
cis sua in iudicio a raptoribus repe
re ⁊ eos ad mortem accusare. si malefi
ci sunt ⁊ homicide dūmodo hoc fa/
ciant zelo iusticie ⁊ libidine vindicte.
Clericis autem vt supra diximus omi
no est p̄hibitum.

De homicidio licito. Ca. cxiij.

Itē itaq; de primo genere ho
micidii explicatis. Ad homici
dium licitum attendendū est
cui etiam multa homicidia meritoria
adiuncta sunt. sicut inferius patebit.
In primo autem homicidium videt
licitum cum quis in tuitiōe. pprii cor
poris aliuz occidit. quia licitū est vni
cuq; ppriū corpus tueri. Scien/
dum est qd de iure naturali vim vi re/
pellere in aggrediente cum moderami
ne omnes leges ⁊ omnia iura p̄mitteit.

In his autem factis diligēter attendē
dum est sacerdoti q̄ aliud est vim vi
repellere. Aliud est sine necessitate occi
cidendi euadere. Aliud est flagrāte ma
leficio resistere. Aliud elapso tempera
re p̄ odium insurgere. ⁊ aliud est ea so
la que ad defensionem spectant agere
Vnde necessarium est sacerdotibus vt
diligenter inquirant ab eis qui dicūt
se defendendo alios occidisse ul' lesisse
qualiter vim vi repulerint. Si em̄ per
fugam euadere potuerunt ⁊ occiderūt
homicide sunt. Item si inimicus acces
serit ad eum cum fuste uel cum pugno
tm̄. ⁊ alius percussit cū gladio nō fuit
inculpata tutela. q̄z nihil agere debuit
nisi vt se defenderet. nec est inculpata
tutela. si percussor det alapam in maxil
la ⁊ percussus mergit ferrum in viscera.
Preterea qui post iniuriam acceptam
repcutit cum aliter euadere possit. con
stat q̄ p̄ iram ad vindictam insurgit.
⁊ iratus de iniuria accepta inflāmatur
ad nocendum ex vindicta. cum hoc p̄
hibitū sit a domino dicente. Da mihi
vindictam ⁊ ego retribuam. Eueri
tur autem si maleficus irruat in prela
tum uel in clericum vel ad religionē cō
uersum. vtrum liceat ei p̄prium corp⁹
tueri ⁊ occidere si aliter euadere nō pos
sit. cum dicat dominus in euangelio.
Si percussit te in vnā maxillam pre
be ei ⁊ aliam. Ex quo videt q̄ vir reli
giosus nullo mō debz resistere. s; si ab
aliquo occidat maleficio sustinere dēt
qđ durum est dicere. cuz apostolus p̄
locum transcurus suspectum. militiā
armatam expetierit ad corporis sui tui
tionem. Vnde si in illo conductu con
flictus fuissz fact⁹. ⁊ inuasores a suis
autoribus fuissent occisi. credenduz est

beatuz Saulum immunē fuisse ab ho
micidio quia nullo mō milites secum
duxisset si in sua defensione eos pecca
re credidissz. In hoc autem casu credi
mus q̄ si quis in virum religiosum ir
ruat vt eum occidat. vel eius bona di
ruiat. licitum sit vim vi repellere fla
grante flagicio cuz moderamine incul
pate tutele. Non em̄ debz sustinere vt
a latrone occidat qđ diu se tueri potest
quia hanc legem naturalem nullus vt
predictum est immutare potest. Atten
dendum est q̄ in quodam casu viri re
ligiosi tenentur se p̄mittere occidi sine
omni defensione. vt si habeant regimē
animarum ⁊ questio fidei uel ecclesiasti
ce libertatis agitet tunc debent se p̄ti
nus spontanei offerre morti. ne per fu
gam eoz vel defensionē grex dei scan
dalizetur. Sciendum tamen est q̄ p̄
lati ecclesiarum nō debēt se morti semp
exponere dicente domino. Si vos p̄se
cuti fuerint in una ciuitate fugite ī aliā
Et alibi xpm̄ in egiptum fugisse ne oc
cideret ab Herode. His autem autori
tatibus videt contrariū qđ dominus
in euāgelio ait. Bonus pastor animā
suam ponit p̄ ouibus suis. Adherena
rius autem est. nō pastor qui videt lu
pum veniētem ⁊ dimittit oues ⁊ fugit

Ad hoc distinguēdum q̄ si tota ec
clesia p̄secutionez sustinet. p̄ fide uel p̄
ecclesiastica libertate conculcanda. Tūc
prelati animas suas ponant p̄ ouib⁹
suis. Si em̄ ex absentia pastoris picu
lum immineat subditis vel in fide vel ī
ecclesiastica iusticia nullo mō fugiat sed
pro domo domini se muruz opponat
Si vero solus quasi prelat⁹ querit ⁊
sit salus subditoꝝ / sine piculo fugiat
securus. Pro libertate autē ecclesiastica

certandum est. Sive defendenda est sic
et fides. et moriendum est pro iusticia
pastori sicut et pro fide. Si autem persecu-
tores tamen querant inuadere possessio-
nes salua iusticia et fide. tunc non oppo-
nant se prelati ad mortem. sicut legitur
beatus Ambrosius dixisse ad impato-
rem. Si rapis si deuoras. si accipis su-
stinebo. si autem in sanctuarium dei ma-
num extendas ibi me sacerdotem inue-
nies. Item si subditi surgunt in prela-
tum quod diu boni sunt vel spes de eorum
correctione est. non eos deserat. Si autem
omnes fuerint incorrigibiles et persecu-
tio inextinguibilis relinquat eos. sicut
de sancto Benedicto legitur quod monachos
suos qui venenum ei propinauerant cum
incorrigibiles essent penitus reliquit. Item
ex predictis quod sicut licitum est unicuique
proprium corpus tueri ita meritorium est
socio focum tueri et defendere. et seruo
dominum. et patrifamilias hospitem et
famulum et econuerso. et viro uxorem
et econuerso. Si enim istorum aliquis alii
in necessitate mortis defensionem suam
subtraxerit. homicida est. et sicut homi-
cida est ei iniungenda penitentia. sed non
tenet aliquis eorum se certe morti expo-
nere pro alio. sed quod diu locus est et spes
defendendi debet opponere. Solus autem
queri si vir vel mulier ad turpitudinem
rapiat. et aliter euadere non possit nisi
occidat. utrum liceat ei occidere cum
aliter turpitudinem suam non possit vita-
re. Sed videtur ita. si licet pro defensione
corporis occidere. multo fortius pro
defensione anime. Si dicat quod turpitu-
do potius sustinenda est quam proxi-
mum occidat. quia violentia illata nullus est
peccatum. sicut habemus exemplum de be-
ata Agnete ad quam cum prefecti filius

ingrederetur ut ei illuderet in prosti-
bulo suffocatus expirauit. Unde si il-
le diuinitus expirauit ut a turpitudi-
ne liberaretur virgo. videtur similiter quod
ab ipsa muliere in tali casu licite possit
ille violenter occidi. Quis enim mulier
cum multa corrumpitur non peccat. carnis
tamen integritatem amittit. et ideo licet ei
proprium corpus tueri quod tunc potest vim
vi repellendo.

Et casuali homicidio superius
satis dictum est. sed pauca hic
repetemus ut quedam alia su-
peraddamus. Duo ergo circa hoc at-
tendenda sunt sacerdoti utrumque ille qui
casu occiderit operi necessario. operam
et diligentiam adhibuerit necessariam.
ut si quis volens edificare domum succi-
dat arborem diligenter considerans ne
sit aliquid sub ruina. et alta voce clamet
ut si quis sit propinquus fugiat non pec-
cat si arbor aliquem ibi stulte occultatum
et fugere nolentem obruat. Si autem alte-
rum istorum vel utrumque defuerit. homi-
cida est. Unde si quis ad necessitatem suam
ducat quadrigam. et aliquis rota pre-
tereunte pro eius occidat negligentiam. li-
cet operi necessario det operam. tamen quod
ipse omnem quam potuit et debuit non ad-
hibuit diligentiam homicida est. et dicitur
ei iniungi penitentia sicut homicide De
hoc autem sic ait canon. Si homicidium
est hominem occidere potest aliquando
accidere sine peccato. Nam et miles hostem
et iudex et minister eius nocentem et cui
forte inuito atque imprudenter telum a
manu fugit. Non mihi videtur peccare
cum hominem taliter occidunt. sed nec ho-
micide solent isti appellari. Verumtamen
intelligendum est ita. quod ille cui telum inui-
to. de manu fugit. et ita quempiam occidit.

Ea conditione nō peccauit si in ope ne
cessario illo telo vsus fuit. ⁊ si diligē /
tiam necessariam apposuit. ne. s. in dā
num alterius telum de manu eius fuge
ret. Alius canon sic dicit. Sepe contin
git dum quis operi necessario insitēs
arborē abcidit. vt aliquis sub illa ve
niens opprimat. ⁊ si voluntate ⁊ negli
gentia incidentis arborem hoc factū ē
vt homicida penitētie omnino dēt sub
mitti. Sed si nō voluntate s; incuria illi
uentis nō hec eum sententia contin
git. Si em̄ ille dū forte opi necessario
incūberet. iste insperatus occurrit sub
arborē ⁊ oppressus ē. incisor arboris
nō tenet p homicida. Vtrum autez
illi qui tali casu occidunt ad sacros or
dines possunt pmoueri. vel in gradu
suo si sint clerici pmanere. dubitat me
rito. sup quo tamē canon sic dicit. Cle
rico iacente lapidem dicit puer inter /
emptus. nos vero p amore dei illuz in
ordine suo pmanere pmittim9. vt sp
in penitencia ⁊ timore pmaneat. Itēz
hi qui arborem incidere vident. si con
tigerit q casu arboris occiderint homi
nem. inculpabiles sunt atēz innoxii si
nec voluntate nec desiderio eoz homi
cidium preparatū est. Si vero aliqua
eoz negligentia. moriētis hominis in
teritus cognoscat aduenisse. abiiciēdi
sunt a gradu. ⁊ in sacros ordines nul
latenus suscipiendi. Item qui in obsi
dionis necessitate hominē occiderit. tā
officio q̄ cōmunionē corporis domi
nici duob9 ānis priuet. ita vt illis du
obus ānis vigilis orōmbus elemosi
nis p viribus quas dominus dederit
expiet. ⁊ ita demum officio ⁊ cōmuni
one reddat. ea tamen rōne ne ulterius
ad officia potiora promoueat.

De homicida pprii corporis.
Capitulum. cxvi.

Eo qui homicida ē sui cor /
poris vel qui ppriuz abscidit
membrū dicit canon. Placuit
vt hi qui sibi voluntarie. aut p vene
num aut p ferrum. aut p precipitium.
aut p suspendium. vel aliquo mō infe
runt mortem. nulla. prsus pro eis cō /
memoratio in orōne fiat. Nec cū psal
mus ad sepulturam cadauera eoz de
ducant. Ideo aut grauisimū ē istud
pctm̄. quia q seipm occidit impentēs
morit. Preterea nullus magis famili
aris est homini q̄ ipse sibi ipsi. sed qui
seipm nō lesit sibi nō nocuit. ⁊ ideo q
seipm occidit. innocētissimum hoīem
occidit. ⁊ sibi ipsi summā iniuriāz facit.
Verūtamen si quis vulnus letale sibi
ipi inferat. ⁊ anteq̄ moriat peniteat.
non negabit ei xpiana sepultura. neq;
suffragium orōnum neq; viaticuz. De
hoc tamen homicidio triplex erat er
ror. Quiclam em̄ dixerunt. q liceret ali
cui seipm occidere ut martir fieret. Alii
dixerūt. vt si quis positus ess; in mar
tario. ⁊ timeret. ppter immanitatē tor
mentoꝝ fidem negare xpianam. licite
supm possit occidere ne xpm negaret
Dixerunt autez alii. q si aliqua ad tur
pitudinem rapiat. anteq̄ piculum pu
dicitie sue incurrat liceret ei seipm occi
dere. De hoc autem uidet habere auto
ritatem Hieronimi ita dicens. Nō ē
nostrum mortem arripe. s; illatam ab
eis libenter accipe. Vnde ⁊ psecutioni
bus nō licz ppria manu pure absq; eo
ubi castitas picitat sed pcutienti col
la subicere. Sed debent uerba Hieroni
mi exponi vt sit sensus. Nō dēt aliq;

Propria manu proire. i. morti se exponere
absq; eo ubi castitas periclitat. i. ubi
castitas fidei xpiane sit in piculo. Vel
potest intelligi tota locutio negatiue.
vt nec etiam tunc sit peiudum cum pe
clitatur castitas. Ac si diceret. nō lz face
re hoc absq; illo. i. nec hoc nec illud. *U*
autē hic triplex sit error dānabilis. p3
ex verbis Aug9. ita dicētis. Nemo de
siderio melioris vite que post mortez
sperat seipm occidat. q2 reuz sue mor
tis melior post mortem vita nō susci
pit. sed eternus imminz interitus neg
em ueneramur ut martirem eum qui si
bi collum ligauit. Sampson autez nō
aliter excusat q se cum hospiti bus op
pressit. nisi quia spūs sanctus hoc ei la
tenter iusserat. qui p illum miracula fa
ciebat. Nemo em debet sibi ipi. ppter
temptationes fornicatiōis virilia. nec
aliquod mēbrum amputare. quia nul
lum creauit deus supfluum in homie.
Si autez obicit de origine qui virilia
secuit vt mulierum secure confessiones
audiret. 7 de beato Marco qui ne ad
pontificatum eligeret sibi pollicez am
putauit obicit. Dicendum ē q sanc
torum exempla ad consequētiam tra
hendā nō sunt. Ex his colligendum ē
q nullus debz penitentiaz suscipe nec
aliū imponere. vnde mortis periculum
possit formidari. Sui em nuntio ieiu
nio vel nimia pedum vel capitis aut
toti9 corporis nuditate. aut nimia ci
borum vel uestimentoz austeritate ul
nimia vigilarum instātia. vel aliquo
alio mō nimis 7 ultra debituz piculo
se corpus affluerit. sui ipsius homici
da est. Domādum em est iumētum nō
occidendum. quia tria debent iumēto
carnis nostre. virga onus 7 pabulum.

Virga ad castigationē. onus ad ope
rationem. pabulum ad sustentationē.

Videat ergo sacerdos q penitentia
quam iniungit medicinalis sit 7 nō le
talis. 7 si quis se nimis extenuare vo
luerit. phibeat. Adulti em credunt per
abstinentiam deum placare. 7 non ces
sant carnem suam demonibus ymmo
lare. Vidimus em quēdam monachū
qui ppter abstinentiam regulare sibi
ipi quādoq; bi duantum. quādoq; tri
duantum imposuit ieiunium. 7 in pau
mento ecclie nocturnis vigilis. lacri
mis 7 frigore. seipm fere vsq; ad mor
tem contriuit. cū autem sup hoc a suo
abbate corripetur quasi quēdam iacu
la sacre scripture incontrariuz habuit
parata dicens. Sed qui dominū sequi
vult. debz tollere crucem suam vt seq
tur eum. i. seipm in maceratiōe corpis
debz crucifigere. Cū em dicat aposto.
Adortificate membra vestra sup terrā
id est ita extenuate ut potius morti q
vite sint vicina. Cūq; abbati acquies
cere nollet. sententiam excōmunicatio
nis recepit. Vb hanc causam cātor pa
risiensis vocat9. tale ab ipō monacho
accepit responsuz. *U* nullo mō homi
ni crederet. dum incontrariuz domini
auctoritatem haberet. Cui cantor res
pondit. Et ego dico tibi ex parte dei
qui mihi vt hec tibi manifestare dixit
quatinus abbati tuo acquiescas 7 secu
dum regulam monasticam cum fratri
bus tuis viuas. Cui cu3 monachus ac
quieuisset quesitum est a cantore. qua
re hoc dixisset. Ipe autem audacter 7
secure respondit se pnunciasse hoc 7 si
bi indicasse dominū. quia sacra scrip
tura ei indicauit. Vnd ex parte dei au
dacter exposuit q ei scriptura sacra p

ponendum pronunciauit.

De penitentia homicidioꝝ per sin/
gulos gradus. Capitulum. cxlii.

Restat ergo secundum singulos
gradus homicidioꝝ ostende
re que penitentia iniungenda
sit. Sunt autem quedam parricidia. q̄
dam uxoricidia. quedam simplicia ho
micidia. Parricidium est nō soluz pa
tris vel matris interfectio. sed etiā fra
tris et sororis. filii et filie. et aliorum pa
rentum valde affinium. Et secunduz
hoc dicit parriciduz quasi p̄nicidū
Omniū autem pena ex paucis perpen
di potest. habitatione p̄sonarū loco
rum temporum. maxime autem causa
rum. et utrum sponte vel casu p̄petra
ta sint. Penitentia parricidarum talis
est. Statuimus q̄ parricide et fratrici
de p̄ unius anni circuluꝝ ante fores ec
clesie orantes domini clementiā p̄seue
rent. Completo autem anni circulo. in
troducant in ecclesiam et stent inter au
dientes vsq̄ dum unius anni spaciuz
finiat. His itaq̄ pactis si penitentiē fru
ctus in eis p̄spiciūt. corporis et sangui
nis domini p̄cipies fiant ut nō obdu
rent desperatione. Nō manducant ōni
bus diebus vite sue et ieiunent vsq̄ ad
nonaz quotidie. exceptis diebus festi
uis. abstineant se a vino medone atq̄
mellica ceruisia. Tres dies p̄ ebdoma
daz arma portare nō audeant. nisi cō
tra paganos. et ubicunq̄ ire voluerit
nullo vehiculo deducant. sed pedibꝝ
propriis pergant. ab uxoribus si ha
buerint nō sepeantur. Tempus autē pe
nitentiē in episcopoꝝ ponimus arbi
trio ut secunduz conuersationē illorū

aut extendere aut minuere valeant. Pe
nitentia matricidaz hec est. Latorem
p̄nitium matricidam esse cognoscimus
cui precipimus ut sem p̄ sub penitentia
p̄maneat. ita ut p̄ annum unum ecclesiaz
nō ingrediat. Stans ante fores basili
ce oret. deprecans deum p̄seueret qua
tenus a tanto eripiat piaculo. Cōple
to autem anni spacio. introeundi eccle
siam licentiam habeat. et tamē inter au
dientes stet tamē nō cōmunicet. Com
pletis autem trium annorum circulis.
gratia ei sacre cōmunionis concedat.
omnibus annis atq̄ temporibꝝ carnē
nō manducet nec vinum bibere p̄esu
mat. exceptis diebus festiuis atq̄ dñi
cis. et a pascha vsq̄ ad penthecosten.
Quocunq̄ ire voluerit nullo vehiculo
deducat sed pedes eat. arma nō ferat
nisi contra paganos. Ieiunet autez tri
bus diebus p̄ ebdomadā vsq̄ ad ues
peram. ab uxore legitima nō separet
ne in fornicationis voraginez corruat
Si ante triuz annoꝝ cursum finis vite
illius appropinquent. corporis et san
guinis domini particeps fiat. Sicut
ut supra statui fiat. Tamen si illiꝝ cō
uersatio p̄ fontem lacrimarum in opti
mis opibus pullulet. humana circa eū
solicitude pugil appareat et modis
omnibus demonstrat. De eo qui oc
cidit filium suum dicit canon. Diligen
tia vestra noscat huic Dedrico. p̄ pa
ricida morte filii sui. si nō sponte com
missio auctoritate Petri et Pauli apo
stolorum et canonum. penitentia septē
nio nos imposuisse. ita ut primo ano
a festo sancti Johānis vsq̄ ad festum
beati Martini. duobus diebus in eb
domada ieiunet. quarta scz feria et sex
ta i pane et aq̄. A festo sancti martini

vsq; ad natale cōtinuum agat ieiuniū
exceptis dominicis diebus ⁊ feria quī
ta. in quibus quadragesimali cibo ves
catur. In pane ⁊ aqua ab octaua epi
phanie vsq; ad quadragesimā duob;⁹
diebus in ebdomada ieiunet. s. quarta
⁊ sexta feria. exceptis festis principali
bus. in quibus elemosina ieiunium re/
dimat. In quadragesimali tempore.
continuum est ei agendum ieiunium in pa
ne ⁊ aqua. exceptis dominicis diebus
In quinta tamen feria ei vinuz bibere
⁊ quadragesimali cibo vti concedim⁹
Post annum vero completuz p reliquū
tempus duobus diebus in vnaquaq;
ebdomada ieiunet in pane ⁊ aqua scz
sexta ⁊ quarta. ⁊ in reliquis diebus ie/
iunium agendum est vsq; ad expletum
tempus penitentie huius. ⁊ a carne ab
stineat se omnibus diebus vite sue. ⁊ p
vnum annum ei ecclesiam denegamus.
Post ingressuz ecclie tribus ānis a cō
muniōe sepamus. nisi mortis fuerit ti
more preuentus. Si quis autem epus
vel religiosus presbiter. causa pietat;
aliquid sibi relaxare voluerit. hoc ei ex
auctoritate apostolica concedim⁹. Pe
nitētia fratricide ē talis. p annum vnū
tali penitētia maceret vt. s. a pentheco
ste vsq; ad festū Michaelis bis ī vna
quaq; septimana ieiunet in pane ⁊ aq;
Dehinc autem vsq; ad quadragesimā
tribus diebus ieiunet in pane ⁊ aqua.
⁊ a corpe ⁊ sanguine domini vsq; ad
tres annos expletos abstineat. nisi pi
culum mortis euemat. quadragesimā
totam preter dies dominicos in pane
⁊ aqua ieiunet. ⁊ arma nullo modo in
duat in vita sua nisi contra paganos
A coniugio legitimo nō separet tamē
Dehinc vsq; ad expletionē septez āno

rum penitentiam agat supra scriptaz
patricidarum ⁊ matricidaz ferias sex
tas q̄diu vixerit ieiunet. Hec oīa ita
iniungim⁹ vt si infirmitatē ipsius hoc
minime ferre posse. prouidētia nostra
psenserit tempore debemus ita q; pos
sit suffere

De penitentia eoz qui sacerdotem
occiderunt.

Capitulum .

.cxlviij.

Et autem notandum q; eque
patricida ē qui patrē occidit
spūalem. sicut qui patrem car
nalem. Cuius penitentia est hec. Si qs
clericum vel quēlib; de ecclasticis vi
ris occiderit. p singulos ordines sin
gulariter penitere dēt. quapropter oīs
qui interficit presbiterum penitere dēt
sicut si septem homicidia spōte cōmi
sisset. ⁊ nunq; sine penitentia esse debet
carnem nō manducet. vinum nō bibet
cunctis diebus vite sue ieiunet quoti
die vsq; ad vesperam. exceptis festis
sanctoz ⁊ diebus dominicis arma nō
ferat. equum nō ascendat. eccliam per
quinquēnuz nō ingrediat. sed ante fo
res eius stet. p; quinq; ānos eccliam in
tret. nondum vero cōmunicet. sed ī an
gulo ecclesie stet ⁊ sedeat. Cum autē fue
rit duodecim anni finiti. cōmunicādi
ei licentia concedat ⁊ equitandi tribu
atur ei remissio. Abstineat tamen in re/
liquis obseruationib;. ⁊ tres dies per
ebdomadaz vt pfectius purificari me
reatur ieiunet. Preter hec tamen adiec
ta in illo loco vbi parrochiani suū p
prum sacerdotem occiderunt. q; nūq;
in illo sacerdos deb; esse residens. sed
deb; parrochia illa adiūgi alicui par
rochie vicine. hoc tamen certum est in
quibusdam regionibus. q; si patron⁹

ecclie occiderit rectorem eiusdem ecclie
amittit ius patronatus in ecclia illa. et
ad episcopum loci reuoluitur. donec
reconciliari possit heres ecclesie.

De penitentia eorum qui proprias uxores
occidunt. Capitulum .cxlix.

Homicidarum pena talis est.
Interfectores suarum uxorū
quod aliud habendi sunt quā ho-
micide. ac propter hoc ad penitentiam re-
digendi. quibus penitus coniugium
denegat exceptis adolescentibus. Est
autē notandū quod in principio premissi
capli. videt Nicolaus pmittere mari-
tus adulterii causa vel alterius homini cri-
minis uxores suas interficere quod nō ē
verum. Item de eodem Stephanus qui
tus astolpho. Occidisti uxorem tuam
sine causa mortis. et nunc post mortē
eius addis iniquitatem super iniquitatem.
et inducere vis super eam ius mortis. et
causam post mortem eius per unum ho-
minem homicidam et reprobum testem.
cum nec euāgelium nec diuina nec hu-
mana lex. unius testimonio etiam ydo-
neo quemquam condemnet vel infligat.
quātomagis per istum flagiciosum et sce-
lestum. nec a te illa debuit dānari. nec
a te post mortem eius accusari. Prius
enim causa fornicationis subtiliter erat
inuestiganda. et tunc si ita eēt inuenta.
secundum legis tramitē debuit excipe-
re ultionis vindictam. Nam si uerum quod
absit fuisset sicut adulter mentitus est
Post septem annos pactos eam dimit-
tere per approbatam causam poteras si
uoluisses. occidere tamen eam nulla
tenus debuisti. Idcirco placet tibi con-
siliū nostrum. ingredi monasteriū

obserua cuncta simplici animo que ti-
bi fuerint impata. Hoc leuius tibi me-
lius esse certissime scias. Si autem pu-
blicam penitentiam permanens in domo
tua vel in hoc mundo vis agere quod ti-
bi peius et durius et grauius esse nō du-
bites. et ita ut agas exhortamur. Om-
nibus diebus quibus penitere debes.
uinum et siceram nō bibas. carnes nul-
lo tempe comedas preterquam in pascha
et in die natalis domini. et in pane et aqua
penitentiam age. in uigiliis et in ieiuniis
ac orationibus penitentiam age et in ele-
mosinis omni tempore perseuera. armis
te nunquam tangas. nec in loco quolibet li-
tigare presumas. uxorem nunquam ducere
ocubinam nunquam habere. nec adulterium
committere audeas. in balneo nunquam la-
ueris. in conuiuio letantium nunquam te mis-
ceas. in ecclia segregatus ab aliis christi-
anis. post ostium et postes te humiliter
reponere. ingredientium et egredientium orō-
nibus simpliciter te commenda. conuisione
corporis et sanguinis domini cunctis diebus ui-
te tue indignum te estimes. In ultimo
autem die exitus uite tue. per uatico ut
venerabiliter accipias tibi tibi concedimus
Sunt et alia multa que tibi durius et sa-
tis acruis essent iuxta magnū pondus
peccati. o infelix adicienda. sed tue par-
tium fragilitati. Sed tamē si hec omnia
que tibi misericorditer supradicta sunt
perfecto corde domino auxiliante fece-
ris et custodieris. confidimus de immen-
sa clemētia remissionē te tuorum habitu-
rum peccatorum. Si autem sancte matris
ecclie tam salubrem despexeris ammoni-
onem sanguis tuus super caput tuum sit
In premissa penitentia notandum est
cum de interfectore uxoris dicitur quod
nunquam ducat uxorem secundum rigorem

canonis. Dicitur est de pfectis ⁊ senio
ribus viris. Adolescentibus em̄ pacta
quindecim ānorū penitentia concedit̄
indulgentia coniungēdi vxoribꝫ.

De penitentia mulieris que virum
suum occidit. Capitulū. cl.

⁊ mulier marituz suum causa
fornicatiōis veneno interfece/
rit. aut quacunqꝫ arte p̄mire
facit. qm̄ dominum ⁊ semorē suuz oc/
cidit. seculum relinquat ⁊ in monaste/
rio peniteat. Ecce alia videtur viri q̄
mulieris penitentia. p̄ simili p̄ctō. Sꝫ
qđ de muliere dicit̄ p̄tinet tam ad virz
q̄ ad mulierem. ⁊ qđ de viro alterius
modi penitentia est p̄tinet etiā ad mu/
lierem. si monasteriuz ingredi noluerit
⁊ ibi penitere. Hic autem notanduz
qđ grauius punit̄ vxoricidium q̄ p̄ri/
cidium. nō quia vxoricidiū grauiꝫ sit
p̄ctm̄ patricidio. sed quia promiores
sunt viri ad occidenduz vxores suas
q̄ filii ad occidendū patres. Si enim
modica his qui vxores suas occidūt
iniungeretur penitentia. multi vxores
suas occiderent de facili. vnde p̄ peni/
tentiam absterendi sunt. ne p̄cluita/
tem suam ⁊ irā occidendū vxores suas
ad effectum p̄ducant. quāuis auteꝫ ex
predicto canone videat̄ esse licituz vi/
ris vxores suas in adulterio deprehē/
sas occidere. Adulterium vero in eccle/
sia dei nunqꝫ est morte punienduz sed
sola penitentia puniendū. sicut canon
sequens aperit his verbis. Si cuiqꝫ p̄/
p̄riam vxorem absqꝫ lege vel sine cā.
absqꝫ certa p̄batiōe interfecerit. armis
depositis publicam agat penitentiaz.
⁊ si cōtumax fuerit ⁊ ep̄scopo suo in/

obediēs extiterit. anathematizet̄ quo
usqꝫ consentiat. Eadē lex est illi qui se
morem suum interficit. Rigor tamen
canonis precedentis p̄ sequētem emen/
datur sententiam his verbis. Inter hec
nostra sanctitas addere studuit. si cu/
ius vxor adulterium p̄petrauit. mari/
to illius virum illum liceat secunduz le/
gem humanā interficere. Sꝫ dei ecclesia
in mundanis legibus nunqꝫ astringit̄
gladium nō habz nisi sp̄ialem. ⁊ non
occidit sed viuificat.

⁊ tē de penitētia triplicis homicidiū
Capitulū. cl.

Riplex autem homicidiū hoc
modo punit̄ in canonibꝫ. Si
quis sponte p̄ cupiditateꝫ ho/
micidiū p̄petrauerit. talem penitentiā
agat in primis. Licentiam nō habeat
intransi ecclesiam. p̄ quadraginta dies
p̄ximos penitentie nudis pedibus in/
cedat. nullo vehiculo vtať. in laneis ve/
stibus sit absqꝫ femoralibus. arma nō
ferat. ⁊ nō sumat in his quadraginta
diebus nisi tm̄ panem cuz sale. ⁊ aquā
puram bibat. ⁊ nullam cōmunionē cū
xp̄ianis habeat neqꝫ cum aliquo peni/
tente. aut in cibo aut in potu. anteqꝫ q̄
draginta dies expleant̄. ex cibo quem
sumit nullꝫ alius manducet. Conside/
rata ergo p̄sone qualitate vel infirmī/
tate. de pomis vel oleribus seu legumi/
nibus. put̄ visum fuerit aliquid p̄ oīa
indulgeat ⁊ ei d̄nino ex canonica auc/
toritate interdicit̄. nec his diebus cuz
ulla femina admisceat̄. nec ad p̄prias
vxorē accedat. nec cū aliquo hoīe dor/
miat. iuxta ecclesiam sit. ante cuiꝫ ianuā
defleat p̄ctā suā. ⁊ nō de loco ad locū
p̄gat. sꝫ in vno loco his quadraginta
diebus sit. ⁊ si forte habz insidiatores

vite sue. interim differat penitentia. do
nec ab epō pax ei ab inimicis ocedat
et si in infirmitate fuerit detētus ita q̄
nō possit digne penitere. differat peni
tentia donec sanitati restituat. Si autē
lōga egritudine detentus fuerit. ad sen
tentiam episcopi ptinebit quō reum et
infirmitate tractare debeat. Completis
quadraginta diebus. aqua lotus vesti
menta et calciamenta accipiat. et capil
lum incidat. In āno primo post qua
draginta dies totum illum ānum a vi
no medone et mellica ceruisia a carne et
caseo et pinguibus piscibus abstineat
nisi in diebus festiuis qui in illo epif
copatu a cuncto populo celebrant. et
nisi forte in magno itinere vel in regio
exercitu. vel in infirmitate detentus fuit
Tunc liceat ei vno denario vel precio
vnius denarii. aut tres paupes pasce
re terciam feriam quintā feriam et sab
batum redimere. ita ut vnā re de tribus
vrat. s. de vno vel medone vel cerui
sia. Postquē domum venerit vel sanita
ti restitutus fuerit. nullā redimendi ha
beat licentiam. Completo āni circulo
in ecclesiam introducat. et pacis et oscu
lum concedat. In secundo et tercio an
no similiter ieiunet. nisi q̄ terciā feriā
quintā et sabbatum. potestātē habe
at redimendi p̄taxato precio ubiq̄
est. Cetera omnia obseruet diligenter sic
in primo āno. Per singulos quatuor
ānos qui remanent quadragesimas et
legitimas ferias debz ieiunare. et in his
quatuor ānis accipiat quicquid volue
rit terciā feriā quinta et sabbato. Secū
dam autem feriā redimere potest et q̄r
tam precio supradicto. Sextā feriā
semper obseruabit in pane et aqua. Et
his completis sacram cōmunionē ac

cipiat ea rōne ut nō sit sine penitentia
quōdiu viuat. sed in omni vita sua omnes
sextas ferias peniteat. Si tamen redi
mere voluerit potestātē habeat supra
dicto mō. et hoc secundū misericordiā
nō secundum canonis censuram. quia
canones sic precipiunt. Si quis p̄ in
dustriam et cupiditātē homicidiū fece
rit. seculum relinquat et monasteriū in
grediat et ibi iugiter deo seruiat. Sicut
septem āni publice penitentie hic sunt
distincti. sic etiam distinguant ubi in
publica penitentia distincti nō inueni
untur. sed simpliciter de penitente dici
tur quadraginta dies. sicut et alibi in
aliqua scriptura autentica eorum disti
ctio facta reperitur.

De rigore penitentie temperādo .
Capitulum . . . . . dii.

Et autē tria consideranda sunt
Primo q̄ rigor huius penitē
tie temperandus ē quia nō pos
set corpus humanum his diebus tan
tum rigorem sustinere. Unde secundū
facultatē et secundum etatē et scdm po
testatem penitentis. aliquid de predcā
penitentia subtrahendū est et diminuē
dum. Secundo uero considerandū est
q̄ iste vltimus canon quasi fundamē
tum est omnium penitentiarū p̄ homici
dio iniungendarū. Si em̄ tanta penitē
tia p̄ simplici homicidio est iniungen
da. patz q̄ in patricidio et uxoricidio
et in aliis homicidiis in quibus circūstā
tie aggrauant p̄ctm debz maior iniun
gi penitentia. Tercio autem considerā
dum est q̄ sicut a viris discretis acce
pimus. relaxatio penitētie que hic pe
nitentibus indulget. p̄pter dies solēnes
et sanctorum reuerentiam. illi solūmodo

indulgenda est qui solēnitates sancto-
rum venerari consuevit. ⁊ est querēdū
a penitente cuius sancti festiuitatē cō-
suevit celebrare. ⁊ in illa festiuitate tan-
tūmodo pmittendum est ei q̄ ieiunia
sua redimat vel penitentie sue relaxa-
tionem habeat. Indignum em̄ esset et
iniustum q̄ illa die sentiret intempan-
tiam cuiusq̄ exhibuit reuerentiā. Pre-
terea si aliq̄ enorme flagiciū in mag-
na solēnitate cui nō pepit cōmisit. nō
debz ei indulgeri vt illa die penitentie
sue relaxationē habeat. sed semp tunc
acerbius penitere studeat. eo q̄ nō me-
ruit talem diem polluere turpiter pec-
cando. Hinc etiam vidimus discretos
sacerdotes semp considerare in penitē-
tia inungēda ut illa die quicūq̄ etiaz
esset penitēs sentiret dispendiū in quo
nō timuit flagiciū. Est preterea notā-
dum q̄ dicit canon his verbis si qua-
tuor aut quicq̄ homines seu plures cō-
tra vnum hominē rixati fuerint ⁊ ab
eis vulnerat⁹ fuerit mortuus. quicūq̄
ei plagam mortis imposuit secunduz
statuta canonum ut homicida iudice-
tur. Reliqui autem qui eum impugna-
bant volētes eum interficere simulr pe-
niteāt. Sui vero nec eum impugnabāt
nec cōsilio nec auxilio cooꝑatores fu-
erunt. sed tātū affuerunt extra noxam
sunt. Dicit em̄ lex humana q̄ si appa-
ret cuius vulnere interierit. ille solus vt
homicida pumet. Est autez addendū
in fine huius canonis. q̄ si illi qui pre-
sentes fuerunt poterant liberare illum
⁊ nō liberauerunt innocentem. rei sunt
homicidū. sicut p̄ ex verbis canonis
ita dicentis. Sui potest obuiare ⁊ per-
turbare puerfos ⁊ nō facit nihil aliud
est q̄ fauere impietati eoꝝ.

De homicidio per quod partus oc-
ciditur. Capitulum. clu.

St iterum notandū aliud gel-
n⁹ homicidii turpissimū quo
mulieres partus suos occidit
Et fit quinqz modis. s. cum venena ste-
rilitatis pcurant. vel euz post concep-
tum fetus p violentiam excutit. vel cū
post partum a ppriis māmīs separatur
vel cum pectus exponit. uel cum per
negligentiā in lecto matris dormientē
suffocat. Procurare autem venena
sterilitatis vel p potiones vel p incan-
tationes grande est pētm. quia sic pro-
pagatio generis humani prepedit. q̄d
quedam mulieres faciunt ut libere utā-
tur voluptate sue libidinis ⁊ nō dete-
gantur p partum sequentē. Alie etiam
idem faciunt vt dolorē euadant ptu-
riendi. q̄d grauius est pētm q̄ primū
Cum autem partus p potionem vel a-
lio modo excutit. distinguendū ē utz
scz puerperium informe fuerit an for-
matum. quia primum minus pētm est
secundo. Cum autem formatū ē puer-
perium infusa est anima. ⁊ tunc plenū
est homicidū ⁊ valde dānabile. quia
occidit in corpore ⁊ anima. Valdē cru-
delis est mulier que vitam eternam fe-
tu suo inuidet. nec sustinet vt nascat̄
ad baptismū. Hinc etiaz in lege Aſoy
si scriptum est. Si quis pcesserit mulie-
rem in vtero habentē ⁊ illa abortiuuz
fecerit. si formatum fuerit puerperium
det animam p anima. si autē informe
mulctetur penitētia. Ex his p̄ q̄ mul-
to grauius est excutere formatuz q̄ in-
forme puerperium. Debēt etiam sacer-
dotes mulieres pregnātes amonere. ne
post conceptum laborioso insistant opē

Dicunt em̄ phisici q̄ facili labore fet̄
excute post tempus conceptōis. Vñ
legit̄ de quadaz muliere volēte partū
excute q̄ triplicē fecit saltū a scāno
in terram ⁊ in tercio saltu fetus cecidit
ad terram. parua inuolutus pellicula
Vnde p̄ q̄ mulieres sup̄ hoc non in
structe. vel p̄ laborem nimuz vel ali/
quem conatum oceptionis fetū eiciūt

De homicidio paruuloz.
Capitulum. .liiii.

Uod autem ad homicidium
ptineat plem appriis separi
māmis. p̄ ex sanctorū dictis
dicentium. Q̄ nullum lac ita est aptuz
puero nutriendo sicut lac matris. Vñ
cum alieno nutrit̄ lacte sepe tanq̄ con
trario nutrimento perimit̄. quia forte
complexio contraria est complexioni
paruuli ⁊ ita paruulus ex lacte sibi cō
trario quādam corruptionē contra
bit. qd̄ p̄ ex eo q̄ gentiles lacte feraz
quādoq̄ nutriti fecerūt filios suos. ut
exinde feritate contraberēt. Crudelior
autē est omni fera mulier q̄ fetum quē
genuit nutrire contēnit. pauit em̄ i vte
ro sanguine menstruo. et nunc nutrire
negligit lacte diuinitus dato. Ideo eī
deus māmas mulieri dedit ⁊ lac in eis
nasci precepit. vt plem suam inde edu
caret. Hunc vero multe mulieres op̄
dei utitare nitunt̄. ⁊ lac quod creauit
deus ad vsum /extinguunt ad nihiluz
Dure ergo increpāde sunt tales mulie
res a sacerdotibus. ⁊ eis grauis penitē
tia est iniungenda que secundū vsum
nature paruulos suos alere dedignan
tur. Si autem delicata est mulier ⁊ di
cat se nō posse tantum laborē sustine
re. nōne adeo delicata fuit cum coyū

⁊ parturiendi laborem sustinuit. Si ue
ro totum laborē sustinere nō pōt. lac
tet saltem ⁊ nutriat paruuluz suū q̄n̄
potest. ne videatur naturaz euertere si
nuncq̄ dignat̄ ad prolem accedere. Di
ligenter autem sacerdotes parentibus
p̄hibeant ne paruulos suos in vno le
cto secum recolligant quia si p̄ modi
cam horam os paruuli aliquo modo
velatum fuerit extinguit̄ de facili. Est
autem consuetudo q̄ omnes que par
uulos suos extinxerūt vel p̄ negligē
tiam oppresserunt. in capite ieiunii ad
confessionem episcopi veniūt. Nō est
eis iniungenda solēnis penitētia. si oc
cultum est p̄ctm̄. Sed diligenter debēt
sacerdotes inuestigare si multa fuerit
vel parua negligentia. ⁊ secunduz hoc
penitentiaz aggrauare vel mitigare de
bent. Seduli em̄ debēt eē parentes cur
ca paruulos suos custodiendos. quia
post baptismū eos suscipiūt vsq̄ ad
leptēniū completū sibi cōmendatos
Vnde si custodia eoz interierint deo
debent respondere ⁊ ecclesie.

De sortibus ⁊ sortilegiis. Ca. clv

Via mentionē fecimus de ve
nificiis. nō est incongruū ali
quid de sortibus ⁊ sortilegiis
interfere. Sors em̄ sicut Aug. ait. nō ē
aliquid mali. sed res in humana dnbie
tate diuinam indicans volūtatē. Ad
hoc autē q̄ sors sit licita quatuor dis
tinguunt̄. scz vt expediat sciri qd̄ que
ritur. Si em̄ querit aliquis de furto ul
adulterio vel alto flagicio. quia id ei
non expedit scire. ideo in talibus non
sunt sortes mittende. Item q̄diu hu
mana inuestigari potest rōne quid sit
l̄

faciendum. nō sunt sortes mittende qz
hoc eēt deum temptare. Nō em̄ debet
homo q̄diu habz qd̄ rōnabiliter faci
at dei miracula expectare. Attendēdū
est etiaz quomō mittant sortes ad in
uestigandum verum in re ⁊ in verbis.
In re quia nō sunt adhibenda sacrifi
cia illicita nec etiam res sacre. vt euca
ristia vel psalterium. aut sacrosanctuz
nisi ad vsū licitū qd̄ instituit eccle
sia. Non em̄ debemus vti sacramentis
eccleie vel rebus deo cōsecratis. nisi ad
id solum ad quod instituta sunt. Si
militer in exorcismis faciendis nō de
bemus vti. nisi tm̄ psalmis ⁊ orōnibus
ecclesiasticis ⁊ precipue orōe dominica.
Si quis vero vti nouis exorcismis ⁊
carminationibus. vel etiaz sacre scrip
ture verbis ad aliquid q̄ ad quod in
stituta sunt sortilegiū facit. Itē q̄uis
• tria predicta rite precesserint si alicui
dānosum sit q̄ querit sortilegiū. vt si
ecclesia aliquo furto ledat nō lz quere
re p̄ sortes auctorem furti. quia si de
prehenderet mortē nō euaderet. Sic
autem de sortibus ita loquimur sicut
licite erant in temporibus apostolorū
⁊ sicut quidam liber apocriphus tes
tatur qui de sortibus apostolorū legi
tur conscriptus. Constat em̄ q̄ sortes
aliquando licite erant quia Mathias
apostol⁹ sorte electus est. Et in libro
iosue Achor sorte deprehēsus interit
Jonathas etiam sorte conuictus fuit
mel contra constitutionē p̄ris come
disse. Jonas etiam p̄pheta sorte dep̄
hensus in mare missus fuit. Sed hoc
tēpore sortes p̄hibite sunt triplici de
causa. s. ne sub hac diuinationis specie
ad memoriaz redeat cultus ydolatrie
Cum ydola colebant precipue sortes

venerabant ⁊ hac de causa. quia p̄ q̄s
claz sortes predicere futura videbant
Secunda causa quia in sortibus iaciē
dis fraudes multe fiebāt. quia facilis
erat fraudes sortibus immiscere q̄ di
uinam voluntatē orōibus impetrare
Tercia causa est. quia non egredit̄ ho
die deus in virtutib⁹ nostris. Non em̄
sumus tante sanctitatis vt in sortibus
n̄ris uoluntatez de⁹ suam aperiat. Vñ
nō debemus p̄ sortes ab eo miracula
expectare. sed orōnibus uoluntatez sue
iudicium impetrare. De⁹ em̄ temptat̄
quotiens ab eo miraculum expectat.
⁊ expectatio uoluntatez sue pretermittit̄
nec est miranduz si id temporib⁹ apo
stolorū fuit licitum. modo autem illi
citum quia etiam esus carnum in sex
ta feria fuit aliquādo irreprehensibil̄.
qui nunc p̄ constitutionē eccleie est dā
nabilis. Vñ autem hodie in ecclesia dei
nō sit utenduz sortib⁹. p̄ ex canonib⁹
qui tales sunt. Nō statiz debem⁹ sub
exemplo Jone sortibus credere. vel il
lud de actibus apostolorū huic testi
monio copulare. vbi Mathias sorte
in apostolatū eligit̄. Inde hi qui de
paganis euāgelicas sortes legunt. ⁊ si
optandū est vt id potis faciant q̄ ad
demonia consulēda concurrant tamē
displicz mihi ista consuetudo. Itē nō
exemplo Mathie. ⁊ q̄ Jonas sorte de
prehensus sit differenter ē sortibus cre
dendum. cum priuilegia singulorū cō
munem legem facere nō possunt. Si q̄
autem necessitate aliqua cūpulsī deū
putant sortibus exemplo apostolorū
esse consulendum. Videant ip̄os apo
stolos nō uisi collecto fratrum cetū et
precib⁹ ad deum fuis hoc egisse.

De autem et quot sint venefi/
corum siue omnium superstitionum
genera que contra legem domini
sunt Aug. determinat his verbis. Ge/
nus diuinationis a persis dicitur esse in
uentum. Varro autem quatuor dixit
esse diuinationum genera. terram. aquam
ignem. et aerem. i. geomantiam. ydroman-
tiam. pyromantiam. aeromantiam. hec
autem dicta. Diuini dicitur sunt quasi
deo pleni. Diuinitate enim se esse plenos
simulant. et quadam astutia et fraudu-
lencia futura hominibus coniectant. Duo
autem sunt diuinationis genera. ars. fu-
ror. Incantatores dicitur sunt qui artes
factis et verbis peragunt. Arioli dicitur
sunt qui circa ydolorum aras preces ne-
pharias emittunt et sacrificia funesta of-
ferunt. et his celebrationibus demonum
responsa accipiunt. Aruspices vocantur
quasi horarum inspectores. Dies enim et
horas in negociis et operibus agendis
custodiunt. et quod per singula tempora de-
beant conseruare homines docere di-
cunt. Hi etiam extra pecudum inspicunt
et ex eis futura predicunt. Augures sunt
qui volatus auium et voces intendunt
aliqua signa rerum vel obseruationes
improvisas hominibus occurrentes fe-
runt. Ipsi sunt et auspices. nam et auspi-
cia sunt que iter facientes obseruant. Dic-
ta autem sunt auspicia auguria quasi
augeria quod aues gerunt. Sunt autem
duo genera auspicioz. vnum ad oculos
aliud ad aures pertinens. ad oculos
volatus auium. ad aures vox auium
Ibitonisse vero a phiton appolline
sunt dicte. quia is auctor fuit huius di-

uinationis. Astrologi autem dicitur sunt
eo quod in astris auguriant. Genetaliaci
dicitur sunt propter natalicioz dierum con-
siderationes. Geneses enim hominum per
duodecim signa celi. describunt cursus
nascentium morezque et actus et euentus
hominum predicere conantur. i. quali sig-
no quis fuerit natus. quem effectum ha-
beat vite qui nascitur. Hi sunt qui in vul-
go mathematici vocantur. cuius supersti-
tionis genus constellationes vocantur. i.
nationes siderum quomodo se habeat cum
quisque nascitur. Primum autem stellarum
interpretes vocati sunt magi. sicut de
his legitur in euangelio quod natum christum an-
nunciauere. Postea vero hoc nomine
soli mathematici dicitur sunt. cuius artis
scientia usque ad christum concessa fuit. ut
christo edito nemo exinde alicuius nativi-
tate de celo interpretetur. Horospici di-
cti sunt qui horas natiuitatis hominum
speculantur. dissimili et diuerso fato. Sor-
tilegi sunt qui sub iuge religionis nomine per
quasdam sortes quas sanctorum vel apo-
stolorum vocant. diuinationis scientiam
profitentur. aut quarumcumque scripturarum
inspectione futura predicere permittunt
Salifatores vocati sunt qui dum eis
membroz quasumque partes false ob-
late fuerint. aliquid sibi exinde prospexerint
aut aduersum significare predicunt. Ite-
dicit alius canon. Non obseruetis dies
qui egyptiaci dicuntur. aut kalendas ia-
nuarum in quibus cantilene. quedam con-
mestationes et adinuicem dona dantur.
quasi in principio anni boni fati augu-
rio. aut aliquos menses aut tempora
aut dies aut annos aut lune et mensis.
solisque cursum. quia qui etiam has et quasi
cumque diuinationes. aut fata aut augu-
ria obseruat aut attendit aut consentit

obseruationibus magis ad sui dāna/
tionem q̄ ad salutem tendit. siue per
quosdam numeros l̄arum ⁊ lune per
pitagoricaz nigromantiā. egrotantiū
vitam vel mortem. p̄spera vel aduer
sa inquirunt futura. Siue qui attēdūt
somnia scripta in falso nomine da
nielis intitulata. ⁊ sortes que dicitur
apostoloꝝ ⁊ auguria auiuz p̄ domo
aliqua faciēda. aut coniugia copulā
da. aut in collectionibꝫ herbarum car
mina dicunt aut pitaciunculas p̄ qua
uis infirmitate super homines aut aīa
lia posuerint. preter simbolū ⁊ orōem
dominicā aut magicis falsitatibꝫ aut
tēpestatibus credunt. ⁊ p̄pter talia ad
eoz domum eunt qui hec exercēt. aut
suis domibus introducunt ⁊ interro
gant de his. sciant se fidem xp̄ianaz ⁊
baptisimuz preuaricasse. ⁊ quasi paga
num. i. retro abeuntem ⁊ dei inimicum
iram dei grauitur in eternum incurrere.
nisi eccl̄iastica penitētia emēdati deo
reconclient. Dicit em̄ apostoly. Siue
manducatis siue bibitis siue aliud qd
facitis in nomine dñi nostri iesu xp̄i
facite ī quo uiuimꝫ mouemur ⁊ sumꝫ

De nocturna illusionē p̄ quā q̄daz
mulieres fatent̄ eḡtare. Ca. cl. vii

Tem aliud non est obmitten/
dum q̄ quedam mulieres sce/
lerate retro post sathanā con/
uerse demonum illusionibus ⁊ fantas/
matibus seducte. credunt se ⁊ p̄fitent̄
cuz dyana nocturnis horis dea paga
norum vel cum herodyade. ⁊ innume
ra multitudine mulierum equitare. sup
quasdam bestias. ⁊ multa terrarū spa
cia in tempestate noctis p̄transire silē

tio. eiusqꝫ iussibꝫ obedire velud dñe
⁊ certis noctibus ad eius seruitiū eio
cari. sed utiuam he sole in p̄ficia sua
p̄issent ⁊ nō multos secum ad infideli
tatis interitum p̄traxissent. Nam etiaz
innumera multitudo hac falsa opinio
ne decepta est. Hocnam credunt ⁊ cre
dendo a vera fide deueniant. ⁊ errore
paganoz inuoluunt. cum aliqd diui
nitatis aut numinis extra vnū deū ar
bitrant. Quapropter sacerdotes p̄ ec
clesias sibi cōmissas. populo omni in
stantia predicare debent. ut nouerint
hec ōnia falsa esse. ⁊ nō a diuino sed a
maligno spū talia fantasmata menti /
bus infidelium ingeri. Siquidē sathā
qui transfiguratur se in angelū lucis cuz
mentē cuiuslibꝫ mulieris reperit vanā
⁊ hanc p̄ infidelitatem sibi subingunt
illico transformatur se in diuersaz p̄so
naruz species atqꝫ similitudines. ⁊ mē
tem quā captiuam tenet in somnis de
ludens. mō letas mō tristes mō cogni
tas modo incognitas personas osten
dens. p̄ deuiacꝫ ducit. ⁊ cū solꝫ hic sp̄i
ritus patiat̄ infidelis nō hic in aīo sꝫ
in corpore euenire opinant. Item aliꝫ
canon dicit. Perquirendū est si aliqua
femina p̄ aliqua maleficia vel p̄ incan
tationes mentes hominū immutare se
posse dicat. velut de amore in odium
vel de odio in amorem conuertat. aut
ut bona hominū dānet aut subripiat
nullo vidente. ⁊ si aliqua est que se di
cat cum demonum turba. ⁊ in similitu
dinem mulieris transformata certis
noctibus eḡtare super q̄sdam bestias
⁊ in eoz consortio amixta esse. Sic ta
lis ōnimodis scopis correcta ex par
rochia eiciat. Item dicit aliꝫ canon.
Quicūqꝫ sacerdotū vel ministrorum.

deinceps causa alicuius doloris pmo
tus. altare sacris vestibus exuere pre/
sumperit. aut aliqua lugubri veste ac
cinxerit. seu etiam consueta luminariū
obsequia de tēplo dei subtraxerit vel
extingui precepit. si ip̄a vera peniten/
tia coram metropolitano se purgare
contemnit. loci sui dignitate se nouerit
p̄uari. illis p̄culdubio p̄sonis ab hac
vltione sepatis q̄ aut cōtaminationez
sacroꝝ ordinum. vel subuersionem ec
clesie fidei metuentes. aut hostilitatem
aut obsidionem p̄ferentes. seu etiaz iu
dicioꝝ secularium sententiā metuentes
fecisse contigerit. Sepe etiam sacerdo/
tes saucii inimicitie dolo. missam pro
requie defunctoꝝ promulgatā fallaci
voto pro viuīs student celebrare ho/
minibus. vt is q̄o duo offert sacrifici
cum mortis incurrat piculum. Proin
de nostre elegit vnanimitatis conuen/
tus. vt si quis deinceps talia p̄petras/
se fuerit detectus. a p̄p̄rii ordinis gra
du ponat. ⁊ tam ipse sacerdos q̄ ille
q̄ en̄ ad talia peragenda inuitasse p̄p̄e
dit. exiliū perpetui ergastulo relegent.

Sequitur aliud capitulum . .

De subtilitate ⁊ scientia demonum.
Capituluꝝ . . . clviii.

Atet ex predictis q̄ demones
multam habeant scientiam de
rebus naturalibꝝ. tum p̄pter
nature subtilitatem. tum p̄pter diuerz
suoꝝ multitudinē. Per signa en̄ que/
daz exteriora cogitationes hoīm cog
noscunt. multo subtilius ⁊ manifestiꝝ
q̄ homines. Si en̄ homines ex gestu
⁊ habitu alicuiꝝ cum muliere loquētis

perpendunt eum loqui de luxuria. vel
de habitudine vultus. animaduertunt
eum turbari odio vel ira / q̄tomagis
dyabolus. Euz igit̄ ip̄e p̄ talia signa
cogitationes hominum cognoscit vel
aliqua futura preuidit. cum stultis p̄/
dicit que ip̄is sunt occulta. ip̄orū ani/
mos sibi allicit quasi diuinam habeat
scientiam. Preterea pro sui subtili/
tate potestatem habz corpora intrare
si a deo p̄missus fuerit. ⁊ animabꝝ ho
minum se vicinum applicare. ⁊ cogita
tiones prius conceptas quas ip̄e pre
sensit. per quasdam formas ymagina
rias instigare. quia dyabolꝝ malaruz
cogitationum est incēsor nō immissor
Non potest eas videre sed tm̄ p̄ signa
exteriora conicere. sicut predictum est
Suomō autem cogitationes hoīm in
cendat ⁊ instigat duplex est opinio .
Dicunt en̄ q̄dam q̄ cum a deo p̄mitti
tur. applicat se anime humane vicinuz
⁊ quia ip̄e est totus sordidꝝ ⁊ fetidus
inficit̄ anima ex eiꝝ vicinio ⁊ corrup/
pit̄ secundum illud poete. Vna que cō/
specta luorē ducit ab vna. sicut aīmal
sanum ab alio contagioso contrahit
contagium. Et qz diuersi spūs diuer
sis presunt vicis. si spūs fornicatiōis
applicat se anime. ex eiꝝ vicinio ⁊ cor/
ruptione habz anima fetidū appetitū
Fornicandi. si autem spūs iracundie se
illi applicat. mouet̄ ad iracundiā. ⁊ de
aliis similiter itellige. Sicut en̄ homo
alicuiꝝ rei odorem sentiens. ad ipsam
gustandaz sepissime mouet̄. Alii dicūt
q̄ natura aeris immutata. corpus mu
tat humanum. Et scđm aerem vicinū
⁊ ispiratū ⁊ circū positū disponit̄. Aer
en̄ res est flexibilis ⁊ in varias species
mutabilis. si esset q̄ sciret scđm eiꝝ na/

turam operari. Unde et dyabolus et potestatem et scientiam et artem habet assumentis corpus aereum. et ex aere sibi corpus formare. quod secundum naturam facit non per miraculum. Sicut enim non videtur mirabile quod nostri temporis homines artes habent. ex putrida carne vermes producendi. ita nec mirum est si dyabolus habet scientiam et artem immutandi aere. qui potestatem habet et artem ex aere corpus formare. Immutat ergo aera secundum diversas qualitates pravas et pestiferas. unde turbat corpus humanum. Corpore autem turbato et secundum diversas qualitates mutato turbat et animam et movet ad diversos affectus. quod patet de anima egrotante quae concipit diversas ymaginationes falsas per turbationem corporis ipsam perturbantem. Hinc etiam non negamus quin secundum cursus planetarum quodam modo mutant affectus hominum. quod sic patet. Per cursus enim et motus siderum disponit et immutat aer iste inferior. quo immutato possunt affectus hominum fieri tristes vel iocundi. irati vel mansueti. Hoc tamen non ex necessitate animi immutat humanum ad aliquid cum effectu volendum. quia homo ex ratione sua omnes tales motus refrenare potest. De talibus autem hic agere non intendimus. sed est propositum nostrum penitentias talium assignare. De quibus scriptum est. Si quis ariolos vel auruspices vel incantatores observaverit. aut phylacteris usus fuerit anathema sit. Item qui divinationes expetunt et morem gentium subsequuntur. vel in domo sua hominum homines introducunt. exquirere aliquid arte magica. vel expiandi causa. sub regula quinquenni

iaceant. secundum gradus diffinitionis penitentiae. Item non licet christianis temere traditiones gentium observare et colere vel elementa lune vel stellarum cursus vel inane signorum fallaciam per domo faciendam. vel propter segetes vel propter arbores plantandas vel coniugia faciendam. Scriptum est enim. Omnia quaecumque facitis aut in verbo aut in opere. omnia in nomine domini nostri Iesu christi facite. gratias agentes deo. Nec in collectionibus herbarum que medicinales sunt aliquas observationes vel incantationes liceat attendere. nisi tamen cum simbolo divino vel oratione dominica. ut tamen deus creator omnium honoretur. Item si quis paganorum consuetudinem sequens divinos et fortilegos in domo sua traxerit. quasi ut malum foras mittant. aut maleficia inveniunt. vel lustrationes paganorum faciant. quinque annis penitentiam agant. Mulieribus quoque christianis non licet in suis lanificiis vanitatem observare. sed deum innocenti adiutori qui eis sapientiam texendi donare potest.

De vario augurio et virtute sacrorum verborum. Ca. dix.

Sacerdotes ergo summo peccatos suos moneant parochianos. ne sortilegiis et veneficiis se immiscerant. et si fecerint penitentiam agant. Id autem sunt quin aliquo predictorum criminum genere inquinati sunt. Quidam enim si quosdam sibi obvios habuerint et maxime clericos vel etiam animalia utpote sues et hominum. futuros sibi independentes sternutaverint. bonorum vel malorum sibi credunt inde futurum. Alii etiam cum

planctu vularu nocturno. siue ex vlu
latu canu ⁊ hmōi. pestem vel morteꝝ
domui sue futurā credunt. ⁊ sepe illud
accidit qđ ex talibus signis aut augu
riis sibi credunt futurum eē. Dyabolꝝ
em fidem illoꝝ videns esse puerſam et
ſtultis opinionibus inherente. ad fo
uendum eos in errore ſuo. ꝑcurat om̄i
bus modis vt veniat illud quod cre
dunt eſſe futurum. ⁊ ſi aliquo mō ꝑre
cognouit illud debere accidere. talia ꝑ
mittit ſigna ex quibus illud ſtulti ho
mines credunt futurꝝ. ꝑdatꝝ etiam ex
predictis qꝫ nō eſt nobis vtendum uer
bis ſacre ſcripture / ſumptis ex euange
lio vel ꝑſalmis. niſi ad id tm̄ ad que
inſtituta ſunt. i. ad id quod ad ſalutē
anime ⁊ corporis eſt neceſſarium. Vñ
cum incantationes ſunt in reuolutiōe
ꝑſalteri ad inquirendū futuros euen
tus. lz verbis ſacre ſcripture utantꝝ nō
ſunt tm̄ immunes a maleficio qui hoc
faciunt. quia verbis illis ad talia vt
nō lz. Conſtat tamen qꝫ verba ſacra in
rebus natralibus multam habēt effi
caciā. In tribus tamen dicunt ꝑhiſi
ci ꝑecipue vim nature eſſe cōſtitutam
ſcꝝ in verbis in herbis ⁊ in lapidibus.
De virtute autē herbarum aliquid ſci
mus ⁊ lapidum. ſed de virtute verbo
rum parum vel nihil nouimꝝ. Hācāt
verboꝝ artem ſolus Salomon habu
iſſe dicitꝝ que nunc penitus omnibꝝ eſt
incognita. Sicut em̄ herba aliquem in
corpore humano habꝝ effectꝝ. ⁊ alia
in alio. ita ſonus vniuſcuuſqꝫ elemēti
naturaliter creditꝝ habere aliquem effe
ctum ad aliquid agendum vel immu
tandum circa rem aliquā. ⁊ alius ſonꝝ
alterius elementi contra aliam. Et ſic
diuerſe herbe ſimul coniuncte aliquaz

habent virtutem in medicina que nul
lam ꝑ ſe haberent. ita plura elementa ꝑ
plures elementozꝝ voces. in rebus tem
poralibus aliquē ſi ſimul coniuncte ꝑ
ferantꝝ habent effectum. que ꝑlate ſin
gulariter nō haberent. Sed non eſt hō
vt predictū eſt qui elementozꝝ virtutē
ſciat vel artem coniungendi verba. ꝑer
hanc autem artem Salomon ex orciſ
mos inuenit. quibꝝ artando demones
eos i vitreis vaſis icluſit ⁊ multa alia
mirabilia in rebus naturalibus ꝑ exor
ciſmos effectit. ꝑer hanc etiā arteꝝ ma
gi ꝑharaonis ex virgis creduntꝝ feciſ
ſe dracones. ſecundū naturazꝝ artis ⁊ ſe
cundum occulta ſemina ipſis virgis in
ſita quozꝝ ipſi nouerunt naturam ex il
lis ſeminibus. Vnde ipſi ꝑducēdi dra
cones habuerūt artem.

¶ Virꝝ nature poſſit exequi ⁊
de caracteribus vitandis. ⁊ qꝫ ſacra
verba ꝑ deuotione poſſunt portari.
Capitulum. .clx.

¶ Quis autem huiꝝ artis habe
ret noticiā ⁊ ſcientiā. ⁊ ea ute
retur ſecundum naturam. non
admiscendo fallaciā demonū nec au
ctoritatem eozꝝ. nec ad res illicitas vꝑ
ſeculares turpitudines vteretꝝ. credimꝝ
qꝫ nō peccaret lz opari mirabilia vide
retur. ſicut nō peccat medicus qꝫ ſcđm
artis ſue ſubtilitatē alicui mortem ſuā
futuram longe anteqꝫ veniat predict.
lz hoc miraculoſum ignorantibꝝ vide
atur. Similiter qꝫ ꝑ naturalem aeris in
ſpectionem ⁊ planetazꝝ conſiderat ſe
renitates vel tēpeſtates futuras vel ſte
rilitatem terre vel fertilitateꝝ vel peſtē
⁊ morbos. vel hylaritatē hominū. vꝑ
trifticiā. quia ex diſpoſitione aeris

possunt homines fieri tristes vel locosi
h3 hoc longe anteq̄ cōtingat predicat
nō peccat nisi inde aliquam vanitatē
querat vel incantationē demonū im
miscat. Item p3 ex predictis q̄ qui
sacra verba ex euangelio vel psalmis
sumpta scribūt i cedula 7 circa se por
tant ea intentione vt securi 7 efficacī
ad rixas accedant. credentes p̄speraz
p hoc consequi fortunam. 7 vitare pe
nas quas meruerunt. 7 talem vim ineē
credunt uerbis quā dominus deus n̄
nō dedit eis. grauius peccant 7 forti
legi sunt. Sed multo peccant grauius
qui quosdaz characteres scriptos por
tant. 7 quedam verba quoz significa
tionem penitus ignorant. credentes q̄
virtute talium suam possint consequi
voluntatem vel aliquā vitare aduersi
tatem. Si quis autem sup se verba do
mini sacra portat fideliter credens q̄
ex deuotione sua 7 ex fide 7 domini cle
mentia. ea contra demones valeant nō
peccat. Sicut beatus Aug9. in libro de
laude psalmoz dicit. Quidā psal
mi cum fide 7 deuotione cantant. va
lent ōtra morbos. quidam contra p
secutiones. 7 quidam contra alias in
firmitates. Unde p̄pter hoc eos porta
re vel sup se portare nō est p̄ctm. Le
gimus em̄ q̄ quidaz codicem euāgelii
in sinu suo semp portabat. s. in miracu
lis sancti Andree. cum p̄posuissz peni
tere de fornicatiōe q̄diu exercuerat. ut
ita possz temptationes melius supare.
Victus tādem temptationibz 7 euāge
lii sui oblitus. cucurrit ad lupanar vt
fornicaret. Cuius ingressuz meretrix p
spiciens ait. Egredere senex egredere.
angelus em̄ dei es tu. ne contingas me
neq̄ appropinques in loco hoc. Cūq̄

ille stupefactus quid hoc essz cogita
ret. qd̄ euangelium habebat secum re
coluit. Et conuersus ad b̄tm Andree
venit 7 de erroribus suis egit peniten
tiam. Sed autem dictum est superius
q̄ in verbis colligendis nō est vtendū
orōe dñica 7 simbolo. p̄pter quosdā
dictum est q̄ p verba sacra conurare
volunt. 7 incantare herbas. quasi per
hoc aliam recipiant virtutē quā ex na
tura sua habent. Si quis autem in her
bis colligendis vel in aliis quibuscūq̄
operibus psalmos decantat. vel alias
q̄scūq̄ orōes ecclesiasticas. nō ad faciē
daz conuirationes vel incantationes.
sed ad deum laudanduz 7 vt in opere
suo p̄speritatez habeat exorando b̄n
facit 7 nō peccat.

De somno 7 quinqz eius generibus.

Ca. cxi.

De somno aut̄ solet queri utrū
scilicet p̄ctm sit fidem adhibere
somnia. Sup quo tam philo
sopoz q̄ catholicoz certa est opinio
Dicit em̄ philosoph9 q̄ somniorum
quinqz sunt genera. s. insomniū. fantas
ma. somniuz. visio. oraculum. Hoc at̄
p triplicem pōt p̄pendi distinctionez
Anima em̄ rōnalis creatura est. 7 natu
raliter habz preteritoz sciētiam 7 pre
sentium 7 multoz futuroz. Hec autē
eius scientia p molestias corporales 7
seculares p̄turbat. sed p inspirationez
vel ostensionē iuuat. Cū ergo anima
unita sit corpi. ex mole carnis sue na
turalis scientie subtilitatē p̄dit. sed in
somno cum quiescunt animales virtu
tes. iam a parte corporis grauedine li
berat. cum opationibus suis tunc nō
sit intenta. velud ad exercendum. s. vi
sum gustum auditū odoratū 7 tactū

Ex his autem libera ad seipsam redit
et scientia sua liberius utitur contra cog-
nitionem futuroꝝ. et multa comprehendit
dicere futura. sed quia ligata est corpora-
libus vinculis non ea comprehendit nisi
si per ymagines quasdam corporales.
et ideo ymaginationes illas oportet in
significatione aliquam interpretari. ut
cum per ignem serenitatem comprehendit
aeris. laborem per aquam. et cetera per hunc
modum. Anima enim in talibus formis
in corpore assueta. per illas corporales
formas in somno res futuras compre-
hendit. ut serenitatem laboreꝝ et similia
Hoc modo dicitur videre futura per somnum
et multam habere talis visio significatio-
nem. Constat autem quandoque ex mor-
bo vel ex nimia fatigatione. vel ex ni-
mia crapula vel ingurgitatione corporis
turbationem habere. et tunc in somno et
in vigiliis turbatur anima per vanas yma-
ginaciones. velud egri somnia vane fini-
gunt species. sicut in frenetico contingit
qui ex turbatione morbi et humorum in
corpore multorum. que non videt se pu-
tat videre. Sepe enim ex turbatione pre-
cedente aliqui in somnis remanent cog-
itationum reliquie. et ita ex duplici mo-
lestatione vel ipsius corporis vel ipsarum
cogitationum precedentium. cum angus-
tia videt anima quasdam ymaginati-
ones vanas. et talis visio in somnum di-
citur. quia nihil nisi vanitatem significat
Si autem talis visio fiat medio loco in-
ter somnum et vigiliam. cum homo seorsum
nec plene vigilat nec etiam plene dormit
cum. scilicet apparent anime horribiles yma-
gines. tunc dicitur tale somnium fantas-
ma quia fantastice sunt visiones. Et in
hac hora dicitur vulgariter phantasmas
opprimere homines. Creditur autem phan-

tes esse demon qui homines videtur op-
primere et fere suffocare. Unde tunc cla-
mores audiuntur quandoque horribiles et
nisi excitentur homines qui hoc patiantur
fere suffocantur. nec repugnat hoc fidei
dei catholice. quia demones in potestate
potestatem habent. Tercio modo fiunt
etiam somnia hoc modo. cum anima seorsum
sine omni perturbatione et sine propria sua
ymaginatione diuinitus illuminatur ad
futurum aliquod videndum. et hoc secundum
philosophum dupliciter fit. quia quan-
doque in eadem forma ostenditur ei cog-
nitio futuroꝝ. sicut constat in reꝝ euen-
tu et in crastino vel postmodum. et tunc
dicitur visio. Quandoque autem aliqui ap-
parent venerabiles persone futura predi-
centes. vel per figuras aliquas quod futu-
rum est insinuantes. et tunc dicitur oracu-
lum. Ab hac philosophica opinione
non multum discrepat catholicorum doc-
torum traditio. excepto eo quod de illa
specie somni que arithmetice somnium
dicitur mentionem non faciunt. cum. scilicet anima
a corporalibus operationibus per somnum
libera. et in sua libertate plenius consti-
tuta. aliquid futurum secundum suam subtilitatem
scientiam quam habet exuta a corpore intuetur

¶ Somnia sex modis tangunt animam.
Capitulum . . . . . cxii.

Raditio autem et opinio catho-
licorum doctorum de somno sic
dicit. Somnia sex modis tangunt
animam. Aliquando enim somnia ventris
plenitudine vel inanitate. aliquando ve-
ro illusionem. aliquando cogitationem simul
et illusionem. aliquando autem reuelati-
one. aliquando autem cogitatione si-
mul et reuelatione generantur. Sed duo
quae prima diximus omnes experimento

cognoscim9. subiecta autē quatuor
 in sacre scripture paginis inuenimus.
 Sōnia em̄ nisi plerūq; ab occulto ho
 ste p̄ illusionem fierent. nequaq; vir sa
 piens diceret. Adultos errare fecerunt
 somnia. ⁊ exciderunt sperantes in eis.
 Unde dicit in lege. Nō auguriabitis
 neq; obseruabitis somnia. Quibus p̄
 fecto verbis ostendit̄ cuius sint detes
 tationis qui auguriis coniunguntur.
 Item nisi aliquādo ex cogitatione sil
 ⁊ illusione p̄cederent vir sapiens non
 dixisset. multas curas sequunt̄ somnia
 Et nisi etiam ex misterio reuelationis
 aliquādo orerent̄ somnia. Iosep̄ pre
 ferendum se fratribus somniū nō vide
 ret. nec etiam alter Ioseph p̄ angelum
 in somnis amonitus ablato puero et
 matre in egiptū fugeret. Item nisi ali
 quando cogitatione simul ⁊ reuelatōe
 somnia p̄cederent nequaq; Daniel p̄
 pbeta nabuchodonosor visionē disse
 rens. a radice cogitationis inchoasset
 dicens. Tu rex cogitare cepisti. ⁊c. Et
 paulo post. Videbas ⁊ ecce quasi sta
 tuta vna grandis.

De penitentia maleficorum .

Ca.

cxvii.

T autem ad priora redeam9
 possunt hic colligi plenius ca
 nones de diuinationibus hoc
 mō. Si quis ep̄us aut presbiter siue
 dyaconus vel alius ex ordine clerico
 rum. magos aut auruspices. aut arto
 los. aut certe augures vel sortilegos.
 aut eos q̄ profitent̄ artem magicam.
 aut aliquos eoz̄ similia exercentes fu
 rit deprehēsus consuluisse ab honore
 dignitatis sue depositus monasteriūq;
 ingressus. ibiq; perpetue penitentie

dedit9. scelus admissum sacrilegi luat
 Item moneant sacerdotes fideles po
 pulos. q̄ artes magice incantatōnesq;
 quibuslibet infirmitatibus hominum
 remedii nil possint conferre. nō anima
 libus languentib9. claudicantibus vel
 etiam moribundis quicq; possint mel
 deri. sed hec esse sciant laqueos ⁊ insi
 dias dyaboli ⁊ antiqui hostis. quib9
 ille p̄fidus genus humanū nitit̄ allice
 re. Et si quis hoc exercuerit clericus de
 gradet̄. laycus anathematizet̄. Item q̄
 auguriis ⁊ diuinationib9 inserviunt
 qui credunt. vel si qui homines sunt im
 missores tempestatū. uel si qua mulier
 diuinationes vel incantatōes dyabo
 licas fecerit. septem ānos peniteat. Itē
 auguria vel sortes vel diuinationes q̄
 eas obseruauerint. vel quancūq; scri
 pturarum. vel votum vouerint vel p̄
 soluerint. vel ad lapidem uel ad arbo
 rem vel ad quālibet rem. excepto ad ec
 clesiam ōnes excōmunicent̄. Si ad pe
 nitentiā venerint clerici tres annos pe
 niteant. layci vnum ⁊ dimidiū annuz
 peniteant. Item si quis venerat̄ lapi
 des vel ligna vel arbores quasi domi
 num suum negat ⁊ renūciat xp̄ianitati
 ⁊ talez̄ inde penitentiā suscipiat quasi
 ydola adorass̄. Item iam de his qui
 demombus ymmolant Theodori ep̄i
 constitutiōes habemus in q̄bus scrip
 tum est. q̄ q̄ immolat demoniis in mi
 nimis. vno anno peniteat. qui vero in
 magnis decez̄ ānis peniteat. Item si qs
 bibit vel manducat aut portat supra
 se unde existimat iudiciū dei puertere
 posse. ⁊ exinde comprobat9 fuerit. ea
 dem penitētia feriat̄ qua magi vel ar
 oli incātatores ferunt̄. Item si qua
 mulier ponit sūum suum supra tectū

aut in fornacem pro sanitate februum
vno anno peniteat. Item in tabulis et
codicibus pro sortibus futura non sunt in-
quirenda. et nullus in psalterio vel eu-
gelio et in aliis rebus sortiri presumat.
Nec diuinationes aliquas in aliquibus
rebus obseruet quod si fecerit quadragi-
ta dies peniteat. Item malefici vel in-
cantatores immissores tempestatum. vel
qui inuocatione demonum mentes hominum
perturbant. anathematizati abiciantur.
Et si emendare voluerint clerici tribus
annis peniteant. layci vero vno. Item
quocumque modo vel pro curiositate futu-
rorum inuicatorum demonum vel diuinos
quos ariolos vocant vel aurspices qui
auguria colligunt consulunt. ab omni of-
ficio remoti tribus annis peniteant. lay-
ci vero vno anno peniteant si penitere
volunt. Item si quis balationes ante
ecclesias sanctorum fecerit. seu qui faciem
suam transformauerit in habitu muli-
ebri. et mulier in habitu viri. emenda-
tione pollicita. tribus annis peniteat.
Item qui comederit scabiem vel vermi-
culos qui dicuntur pediculi. aut urinas
biberit siue stercore comederit. si infan-
tes fuerint vel pueri vapulet. si virili-
tate. septem diebus peniteant. Idem po-
test dici de illis qui eis talia porrigunt.
Item qui sanguinem aut seminem biberit. pro
aliqua recreacione. tribus annis peniteat.
Item si falsa carmina ad scenos ludos
precantauerit. vel qualescunque cantati-
ones preter symbolum et orationem domini
cantat. qui cantat et cui cantat. tres qua-
dragesimas in pane et aqua peniteat.
Nec autem omnia maliciosi quidam ho-
mines facere solent.

De auaricia et quinque eius speciebus.
Capitulorum. clxiii.

Est hec restat dicendum de secunda
specie spiritualium viciorum
hoc est auaricia et eius appendici-
is. Auaricie autem multe sunt species. quia
pro auariciam cupiditatem hic complecti-
mur. Est ergo prima species auaricie fur-
tum. Secunda rapina. Tercia usura.
Quarta symonia. Quinta et ultima sub-
tractio elemosine cum dari deberet. Hec
autem omnia ad auariciam pertinent. De
furto autem primo dicendum est. Est
autem furtum aliene rei contractio in-
uito domino. Contractat autem res
aliena quandoque ad alienandum ipsum cor-
pus rei. ut qui furat bouem vel asinum
ut nunquam restituat ipsum. Fit etiam fur-
tum quandoque ad usum rei non quantum
ad eius substantiam. ut si sumpsero equum
alienum ut in eo equitem inuito domi-
no. Licet enim voluntatem habeam restitui-
endi eum. furtum tamen facio quo ad
usum rei. Et est generalis regula in omni
furto et rapina quod nunquam dimittat peccatum
nisi restituat ablatum si potest restituere.
Sed si non potest ille qui abstulit lugeat et
doleat se non posse restituere. et sciat se
obligatum ad faciendam restitutionem
si unquam restituendi habuerit facultatem.
Ex his etiam patet quod etiam furtum facit
qui rem inuentam detinet. Unde dicit
Augustinus. Si quid inuenisti et non reddidi-
sti rapuisti. fecisti quantum potuisti. quia
plus non inuenisti. Item Hieronymus. Adulteri
sine peccato putant esse si alienum quod in-
uenerunt teneant et dicunt. deus mihi de-
dit cui habeo reddere vel respondere.
Discant hoc peccatum simile esse rapine. si
quis rem inuentam non reddit. Veritatem
distingunt leges quod si aliquis in-
uentum tollit causa lucri habendi. fur-
tum facit. quia scire omnino debuit suum

nō esse qđ alienuz est. Si vero sustulit rem inuentam vt ei restituat qui perdidit. elemosinā facit. ⁊ si pditorem inuenire nō pōt ecclie restituat. cuius consilio paupibus p eius anima qui pdidit ⁊ suoz distribuat. Si quis vero rem suā abiecerit ⁊ eam p derelicto habuerit. ⁊ alter eam inuenit bñ potest inuentor in suam pprietatem cōuertere. quia dicit lex. Sd nullius hominis est/occupantis est. Item si aliqd aial sit depditum quod quis inuenit. distinguit. qđ si animal sit domesticū dēt restituere vsq; ad centesimuz ānum. qz ille cuius erat nunq; dominū amittit. nisi voluntatē habuerit alienandi. Si vero animal sit siluestre. vt colūba vlcerius in domo nutritus qđiu habet voluntatem reuertendi. eius est cum fuit. Cum autem cepit habere animuz nō reuertendi. tunc occupantis est. Verūtamē in multis regionibus omnes has leges praua consuetudo mutauit

Estimant etiam reges ⁊ principes qđ fere in quocunq; agro vel in cuiuscūq; domino sint eoz sunt. ⁊ omnes incolas ⁊ subditos suos iurare faciūt qđ feris suis pacem dent. ⁊ graui pena transgressores puniunt. Suerit autem si aliquis subditus principis in occulto feram ceperit vtrum peccet mortaliter si retinuerit ⁊ vtrum restituere teneatur Ad hoc magistri distinguunt dicētes. Qđ si iurauit principi fidelitatē subditus de feris suis conseruādis sponte ⁊ nō coactus. penitere debz de piurio ⁊ principi dānum restituet. si autem coactus quia aliter incarcerat vel forte possessionē suam amitteret si negaret. penitentiam agat de piurio. ⁊ principi nihil restituet. quia princeps dominus

ferarum nō ē. sed violenter sibi dominuz vsurpat. Si quis em̄ tali metu rē ppriam abiurassz. penitentia de piurio tm̄ agere deberet quia indiscretum fuit iuramentū. ⁊ non teneret restituere si in pruiato posset eam recuperare. Dicunt etiam principes qđ om̄is thesaurus in terra eoz infossus. eoz est. Vnde si quis inuenit thesaurū in agro suo absconditum. nisi principi suo restitueret damnaret. Verūtamē credimus si quis occulte in agro suo pprio inueniret thesaurum. sicut dicunt leges licite retinere posset. si vero in agro alieno casu inuenit medietatē habebit. si vero agrum alienum ut thesaurū inueniret absconditū. pscrutatus fuerit nihil inde habebit.

De varia specie furti.

Capitulum.

clv.

Vnt etiaz alii qui nō putant esse pctm̄. res furari diuitū cū eis nō idigeant. contra quos dicit canō. Forte aliquis cogitat ⁊ dicit. Multū sunt diuites auari cupidi. nec pecco si illis abstulero ⁊ paupibz dederō. Vndē em̄ illi nō bñ agunt mercedem habere potero. sed hm̄i cogitatio ex calliditate dyaboli suggeritur. Nam si totuz pauperibus tribuat qđ abstulit. potius auget pctm̄ qđ immiuiat. quia cum restituere tenet. hoc facit vt restituere nō possit. Duo tamen sunt casus in quibus nō tenet aliquis restituere rem alienaz. vt si furiosus rē suam penes bonum virum deposuerit ⁊ i furore suo repecterit nō tenet restituere. Vnde dixerunt quidam magni et boni viri. qđ si quis socium haberet et amicum habentem gladium cum quo eadem nocte vellet occidere hominez.

vel denarios in archa cũ quib9 vellet
adulterā vel meretricē emere. ⁊ gladiū
vel denarios furaret ne sua scelera ad
impleret. nō furtum sed potius elimo
sinaz fecisset. dūmodo p loco ⁊ tempe
q sic abstulit restitueret. Alius casus ē
q si aliquis obligatus mihi est ex de/
bito. vel p seruitio meo vel alio mō ⁊
non vult mihi reddere. si occulte tm̄ ei
de suo possim subripere non teneor re
stituere. sicut pcepit domin9 filius isra
hel exeuntibus de egipto vt accipient
mutuo ab egiptiis vasa aurea ⁊ argen
tea lz nuncq̄ redderent. quia seruiert
eis in luto ⁊ latere. ⁊ palea. nec vnq̄ in
de mercedem suam receperant. Scien/
dum est q res furtiua etiam si ad mil/
lesimam manum puenerit semp vicio/
sa est. nec purgari pōt vicium nisi do
mino. vel ei9 heredibus restituat. Vñ
quocunq̄ mō res furtiua ad manū ali
cuius puenerit vel ex emptione vel ex
dono alterius. semp detecto vicio. id
est cum pceperit rem esse furtiua tenet
restituere. ⁊ si nō reddiderit reus ē fur
ti. nec precium a uero domino recipiet
sed contra eum a quo rem furtiua3 sus
cepit actionem habz. Rapina autē
multo magis est pctm̄ q̄ simplex fur
tum. Rē em̄ aufert ⁊ dānum facit spo
liato. etiam infert ei violentiam. Vñ
multo peiores sunt latrones q̄ fures.
Latrones autem sunt qui fraudulēter
latent in siluis ⁊ violenter spoliant trā
scētes. Fures vero sunt qui p insidias
hominib9 bona sua ipis ignorātib9
subripiunt. Et de talibus dicit Salo
mon in puerbiis. Nō grandis est cul
pa euz quis furatus fuerit. Fugat em̄
vt esurientem impleat animā. Cōstat
autem q lz paruum pctm̄ sit. mortale

tamen est si aliter habeat vnde viuat
Sicut legit in ecclesiastico. ⁊ Notior ē fur
q̄ assiduitas viri mendacis. ambo tm̄
pditionem hereditabunt. Notandū
quoq̄ q si fur a psonis ecclesiasticis in
ecclesia inuentus fuerit nō exponitur ad
mortē. sed ponit in specula vt ibi cog
noscat ⁊ postea substigatus ex cunta
te eicit. Sed miruz ē q in quibusdā
regionibus occidit homo p simplici
furto. cum antiquitus in lege dei ⁊ legi
bus secularibus statutum fuerit q sim
plex fur nō aliter puniret nisi q dānū
restituere in duplum vel in triplū vñ
in quadruplum. scdm q furtum may
est vel min9. Sed hoc p magnam cō/
suetudinem ē considerationē quia in mul
tis regionib9 ita sunt homines pni ad
furtum vel ad rapinā. q nisi mortem
tumerent vel mutilationē membrorum
nuncq̄ rapere vel furari cessarent. ⁊ iō
sustinet ecclesia q fures occidunt. ⁊ re/
gibus autem ⁊ principib9 facta ē con
stitutio.

Itē vnde supra ⁊ q sacrilegiū spe
cies sit furti.

Capituluz.

.clxvi.

Sacrilegium etiā quandoq̄ est
spēs furti ⁊ multo grauius ē
pctm̄ q̄ simplex furtū vel ra
pina. Sacrilegiū autē cōmittit quotiēs
res sacra a quocūq̄ loco siue sacro si
ue non sacro subripit. vel quotiēs ali
qua res siue sacra siue nō sacra a loco
sacro transfert per furtū vel p rapinā
Dicit etiam largi9 sacrilegiū. quotiens
sacra res ledit vt cū cleric9 pcutit vel
ecclesia confringit vel incendit. vel cum
locus sacratus aliquo mō polluit vñ
violat. Sed incendiū grauius ē pctm̄
ipō sacrilegio vel grauius punit. Vñ

mz

secundū canones quosdā omnes incē
diarii ex ipso facto sunt excōmunicati
lz videat q̄ ōnes ecclie raptores ipso
iure excōmunicati sunt. Est em̄ canon
talus. Omnes ecclie raptores atq; sua/
rum facultatum alienatores. a limini/
bus eiusdem matris ecclie anathemati
zamus. ⁊ apostolica autoritate dāna
mus ⁊ nō solum eos sed ⁊ ōnes consen
tientes. quia nō solum q̄ faciunt/rei iu
dicant. sed etiam q̄ consentiunt facien
tibus. Har em̄ pena consentientes ⁊ fa
cientes apprehendit. Suot modis dici
tur quis consentire supius determina
tum est. Erat etiam antiquus quod
dam furtum valde detestabile. s. effo/
dere sepulchra mortuoz vt ibi accipe
ret qd̄ cum mortuis fuit repositū. Vñ
canon si quis clericus in demoliendis
sepulchris fuerit deprehensus. qz faci
nis hoc p̄ sacrilegio legibus publicis
sanguine vindicat. oꝝ in tali scelere p̄
dicum clericatus ordine submoueri. et
penitentie triennio deputari.

De penitencia pro furto.

Capitulum . cxvii.

Miungunt̄ autem p̄ furto va
riis modis penitencia secundū
qualitates p̄sonaz. Vnde de
ricis sic statutum ē q̄ si aliquis de mi
nisterio ecclie aliqd̄ furatus fuerit. nō
solum rem sed etiam dānum restituat.
⁊ septem annis peniteat. De religiosis
ita statutum est q̄ si quis furtū fecerit
virgis cesū puniat. ⁊ nō potest ad or
dines p̄moueri nisi p̄ gr̄am. Si autem
ordinatus fuerit nominis ip̄s digni
tate priuet. ⁊ potest ei sufficere in satis
factione penitentie sola priuatio com
munionis. Si quis fame coactus fece

rit furtum. s. cibaria vel vestē propter
nuditatē tollēdo tres ebdomadas pe
niteat. Si reddiderit nō cogat̄ ieiuna
re. Si autē quadrupedia tulerit vel ca
sas fregerit et res maiores abstulerit.
septem ānis peniteat. ⁊ qd̄ furatum est
reddat. Si quis vero de rebus minori
bus semel vel bis furtū fecerit. reddat
qd̄ tulit ⁊ p̄ vnum ānum peniteat. Si
vero sepulchꝝ violauit septem annis
peniteat. qd̄ ideo statutū est quia anti
qui omnes locum sacrum iudicabant
in quo aliquis defunctus sepultus fuit
⁊ penitencia aut̄ p̄ furto sacrilego/mul
to grauior est. Sui em̄ ecclias inuase /
rint ⁊ destruxerint ⁊ bona eoz rapue
runt. s. vasa vel ornāmēta ecclie. vñ ali
qua ibi deposita. reddant ōnia abla
ta. ⁊ etiam dāna que sustinuit ecclia re
stituant. ⁊ extra eccliam dei vno anno
⁊ sistant. Secundo autē āno ante fores
ecclie sine cōmunionē maneant. Tercio
vero āno eccliam dei intrent ⁊ stent in
ter audiētes. sed interim carnes nō mā
ducent neq; vinum bibent. nisi in preci
puiis āni festiuitatibus. ⁊ deinde vsq;
ad septimū annū trib; in ebdomada
diebus sine esu carniū ⁊ sine potu vi
ni peniteant. In primis tamē tota mē
tis intentione ⁊ cum iuramento spōdē
tes se nunq̄ vltorius talia facturos et
ita post quartum ānum corpus dñi ⁊
sanguinem accipere mereant. Item ca
nones precipiunt q̄ vastatores ⁊ rap
tores eccliarum nō soluz cogent̄ abla
ta restituere ⁊ de dānis satisfacere. sed
etiam magnas debent facere emendati
ones ep̄iscopis. ad quos sacrilegii q̄ri
monie iuste puenerint triginta libras
argenti examinati ⁊ purissimi reddē/
do. Sed secundū diuersas ⁊ s̄uetudines

regionum. diuerse sunt satisfactiones. De furibus et latronibus sic dicit cano Si fures et latrones in furando vel pre dando occidant. visus est nobis in ec clesia. p. eis no esse orandus. Sed si co prebensi fuerint confessi presbitero vel diacono orones ecclie no eis negam9

Sciendum est qd illoz qui simul fur tum et rapinam cum incendio faciunt grauiissima est eis penitencia da da. vñ canon dicit. pessima et depopulatrice et vitandam incendioz malicia. auto ritate dei et beatoz Petri et Pauli de/ testamur et interdiciamus. Si quis ergo post huius nostre prohibitionis pmul gationem. malo studio siue p odio si ue pro vindicta igne apposuerit et ap poni fecerit. aut appositorib9 consiliu et auxiliu scienter tribuerit. excõmuni cetur. et si mortu9 fuerit incendiari9 xpi anorum careat sepultura. nec absoluatur nisi dano reparato prius cui intulit. et iuret se ulterius ignem no appositu rum. Penitencia autem ei det vt in hie rosolimã aut in hispania p integum anuz in seruitio dei pmaneat. Si quis episcopus hanc penitencia relaxauerit uel archiepiscopus. danum restituat et per annum ab officio epali abstineat. Item si quis p doluz mittit manu sua in epm et in patrem et pastore suum. et q eccliam dei deuastat et incendit. pla cuit synodo vt in vno loco. i. in mona stero peniteat omibus dieb9 vite sue.

De furto quod fit defunctis.
Capitulū. .clxviii.

Et iterum pessimum gen9 fur ti quando. s. aliquis furat bo na defunctoru puertens testa

menta eoz. Hei9 em est furari defunc tis qd viuis. quia ipi magis indigent. Vnde carpinus archiepiscop9 Treui rensis in hystoria Karoli ait. Grande nobis exemplum dignatus est ondere dominus de his qui mortuoz elimo sinas inuste retinent. Cum em qdam miles noster nomine Komaricus apd baionem in extremis laboraret. et a sa cerdote in penitencia acciperet. vt ven dens equum que habebat. precum ei9 paupibus erogaret et clericis. Executi onem testameti sui ipse moriens cuida consanguineo suo mandauit. Ille vo p centum solidis equum vendidit et lenocinis et hmoi denarios illos subi to expedit. Post triginta vero dies ei mortuus in somno apparuit dicēs qz elemosina meam detinisti. p triginta dies in penis fui. Hunc autez liberat9 tibi nuncio qz cras eris in penis thar tareis et ego in paradiso. Cum aut ille quasi ridēs somniu hoc multis narra ret. Demones cum multo clamore et ru gitu venientes ipm viuū de medio cir cunstanz in aera rapuerunt et diu q situs inueniri no potuit. Post triginta vero dies euz exercitus Karoli p deser tum veranaroz transfret. inuētum est cadauer illius p iter eoz sup excelsa rupem a predicta vrbe. s. baiona qua tuor dieb9 distantē. Demones em cor pus dilaceratum abiecerant. et animaz in inferno rapuerat. Vnde pz qd tales satisfacere tenent tripliciter. Debēt em restituere legatu et satisfacere his qbus res legata fuit. vt p defunctis debitas orōes soluāt. insup et deo p damno et defectu distributionis cuius preceptū tam nequiter sunt transgressi.

De penitētia eorum qui opa miseri
cordie non impleuerint.

Capitulum . clxix.

Strigit' alia spēs auaricie de
qua fere nemo cōfitef. quādo
scz pulsat' quis precib9 paupe
rum. ⁊ nihil eis dat. cum tamen dicat
Salomō in puerbiis. Sui obturat au
res suas ad clamores paupis. clama
bit ⁊ nō exaudiet. Dēmus attēdere qd
dispēfatores sumus bonoz que dñs
nobis cōmisit nec possum9 retinere ni
si tm̄ necessaria. unde Aug9. ait. Reti
ne tibi tm̄ necessaria. ⁊ da pauperibus
superflua. De hoc etiam dicit canon.
Suiquēq; em̄ hospites nō recipit in do
mo sua. sicut domin9 precipit. ⁊ q̄to
tempore hospitibus humanitatē dene
gaut. ⁊ mandata euāgelica iuxta pos
sibilitatē suam non impleuit nec pedes
sanctoꝝ lauit. nec elemosinas fecit. tā
to tēpore in pane ⁊ aqua peniteat nisi
alio modo emendet.

De varia specie occulte rapine in q
bus fieri oportet restitutionē.

Capitulum . clxx.

Vnt autēz multe spēs occulte
rapine in quibus oꝝ restitui /
onem fieri. vt si iudex corrup
tus vel aduocatus vel assessor uel arbi
ter. vel iniquus accusator aliqd ab ali
quo ad dānum alterius accepit. resti
tuere debz. nō autem datori qui spōte
ad pximi sui dānuꝝ dedit sed illi quē
forte innocēter dānificauit. Similiter
si quis a monachis vel a monialibus
vel etiam ab aliis mulierib9 q omnes
nō habent p̄priū nec potestacē quicq;
dandi nisi ex licentia aliquid rapuerit
tenet' restituere. nō tamē monachis vel

monialib9 s; domū religiose ubi ma
nent ⁊ uiris. data mulierum. Similr si
quis in bello iniusto aliqd accepit res
tituere tenet. Itē qui in iusto bello ab
eccl'is vel ab eccl'asticis personis vel a
paupibus nisi forte armati repugnēt.
aliqua rapuerit restituere tenet. Ho
tandū qd iudex nō debz vendere ius
tum iudiciuz nec testis verum testimo
nium. s; aduocatus iustum nendat pa
trocinium. ⁊ iurispitus suum cōsilium
quia iudex ⁊ testis inter utranq; ptem
versant'. Aduocatus vero ⁊ iurispitus
tm̄ ex vna parte consulunt. Videt' at
qdam dicere qd quedam p̄sone inferio
ris loci. s. officiales si p aliquā extor
sionem simplicem nō violētam aliquid
accipiunt a subditis etiam inuitis. nō
tenent' restituere sed in vsus suos pos
sunt conuertere. qz sicut ibi dicit'. nō sa
ne quicqd ab inuito accipit' iniuriose
ab eo aufert'. Itē si hi viam vite mu
tauerint. facilius ea que hoc mō acqsi
erunt tanq; sua paupibus largiunt'. q;
eis a quib9 acceperunt tanq; aliena res
tituant. Sui vero contra ius societatis
humane. furtis. rapinis. calūniis. op
pressiombus. inuasiomb9. aliqua ab
stulerunt reddenda potius q; donāda
censem9. Dicunt tamen multi qd hic of
ficiales dicunt' quasi apparitores qui
scz homines vocāt ad iudiciū ⁊ multū
laborant in hoc officio. ⁊ solebant atē
quitus aliqua habere stipēdia. que vo
cati aliquādo dare nolebant. ⁊ talib9
licebat aliqua p improbitateꝝ extorq;
re. Vnde Jobānes militibus ad se ve
nētibus ait. Femine concusseritis. ⁊
nulli aliquid p violentiā auferatis nec
p extorsionē. Crimen tm̄ concussionis
est hominē iniuste vexare donec aliqd

det. Et subiunxit Jobānes. Sed esto te stipendus vestris cōtenti. Solebant em̄ homines antiquitus quādo p longa tempora a legibus ⁊ canonibus rē alienaz detinuerunt se in prescriptione tueri. ⁊ dicebat̄ prescriptio. ⁊ quia per longa tēpora rem alienā detinuerant. tunc nō tenebant̄ restituere. sed hoc totum p nouum consiliū est immutatum. Si em̄ aliquis bona vel rem alienaz acquisiuit veluti p emptionē vel p alii cuius donationem nō credit ip̄am aliquo mō esse alienā. ⁊ non tenet̄ eam restituere. sed q̄ cito malefidei incipit eē possessor. i. q̄ cito scit q̄ res aliena est tenet̄ restituere. lz p multa tempa eam tenuerit.

De usura.

Capitulū.

.clxxi.

Vnt autem duo adhuc detestabilia auaricie genera q̄ etiaz i iudicio puniunt̄ p sententiā usura. s. ⁊ symonia. De quibus restat dicendum. sed primo de usura. Dicit autem dominus in euāgelio. Adutuū dantes ⁊ nihil inde sperantes. Dicit et̄ canon. Usura est ubi amplius accipit̄ q̄ dat̄ quicq̄ illud sit etiam si nō recipiat sed spem recipiēdi habeat. lz hoc mirum videt̄. In omnibus tm̄ aliis cōtractibus lucrum sperare possum ⁊ recipere. sic si tibi quicq̄ dederō possūz sperare antidotum. i. contra datū. ⁊ recipere. s. quia pri⁹ dedi tibi equūz meū uel uestes ⁊ hm̄di. possum inde sperare ⁊ recipere precium. Quare nō similiter si cōmodauerō tibi denarios meos? Ad hoc plana ē responsio. quia in cōmodato nō transit dominiū sed semp̄ remanet penes cōmodantē. ut si cōmodauerō tibi equum meū uel aliam rem

ad cōmodum ⁊ ad vsum tuum. licite possum tibi recipere precium quia res mea est. sed ubi ē mutuū ibi transit dominiū. unde mutuū dicit̄ quasi de meo tuum. Si ergo mutuaueō tibi denarios vel vinum vel frumentū vel aliquid tale. statim tuū est. vñ si precium inde recepero de tuo nō de meo hēō. Fenerator ergo nihil qd̄ suū ē vendit debitori. sed tm̄ tempus qd̄ est dei. vñ qui rem vendit alienaz nunq̄ pōt sibi licite lucrūz habere. Preterea fenerator vult habere lucrūz sine ōni labore etiam dormiendo qd̄ ē contra preceptum domini qui ait. In labore vult⁹ tui vesceris pane tuo. Insup domin⁹ solum mutuū contractum sibi retinuit liberum ut scz̄ p mutuo nihil speretur ab aliquo nisi a solo deo. ⁊ hac rōe nihil facimus vel damus deo nisi p vsum. Pro omni em̄ seruitio nostro qd̄ ei facimus centuplū recipiemus. Vñ Salomon ait. Fenerator domino q̄ miseret pauperis. Ut ergo vere sciamus q̄ deo nihil damus sed ad vsurā mutuaui. voluit domin⁹ specialiter q̄ in mutuo qd̄ damus pximo nihil speremus vel recipiam⁹ ab aliquo nisi ab ip̄o solo. Quia ergo regula est canonica. q̄ nunq̄ dimittit̄ pctm̄ nisi restituatur ablatū. p̄ q̄ fenerator nunq̄ permittere potest nisi totūz restituat quod p vsuraz extorsit. Sunt autē cyca usuram multi casus dubitabiles de q̄bus aliqua dicemus. In primis ergo querimus vtrū licite possit aliquis laborare in vinea vñ in alio feneratoris obsequio. ⁊ stipendia recipere ab eo cū certum sit ei q̄ nihil dat nisi de vsure lucro. Ad hoc dicunt qdam q̄ si alium inuenire potest laborandi locū. peccat

m. 8.

mortaliter. si sibi laborauerit ⁊ fenebri pecunia mercedē recepit. Si uero inuenire nō possit aliū; nec uite habeat ne cessaria. potest ei laborare ne fame torqueat. sicut etiam posset in necessitate ab excōmunicato aliqd accipere. Similiter querit de uxore feneratoris que tātum uiuit de usura. utrum debeat ab eo ppter incorrigibilē spūalis fornicationis causam diuertere. vel manendo secum de fenebri re uiuere. Ad hoc duplex est opinio. Dicunt em̄ quidaz q̄ de labore manuū suarum debz uiuere si quid sciat opari. vel de bonis amicorum suoz. Si autem amicos nō habeat ⁊ opari nō sciat. bene potest a uiro suo recedere ppter spūalem fornicationem talem sicut ppter corporalē. Cum tali uiro corporis sui seruitutem nō debz habere quia est quasi ydolastra. Auaricia em̄ ydoloꝝ est seruitus. Alii dicunt meliꝝ q̄ sicut dominꝝ cum p̄c̄toribus comedit ⁊ raptoribus qui nihil ei dabant nisi de re aliena. tamen quia ip̄e gessit p̄sonam pauperū. ⁊ persuasit raptoribus ut ablata restituerēt licite de bonis eoz comederit. Similiter si uxor uiro suo persuaserit ut usuras restituat. vel saltē a paupibus minores accipiat. ⁊ ita causaz oīm quos ille spoliat in omnibus diligēter agat licite potest uti bonis eoz. Item si quis domū habz ruinosam ⁊ alii eam cōmodat t̄modo ad custodiendum ne amplius corruat. uel equū ociosum cui nō habz pastum dare. alteri concedit ad usum moderatū ut eum pascat. Querit utꝝ sit usura. Ad hoc dicunt quidam q̄ si in utroq̄ casu tāta ē utilitas ex una parte q̄nta ex alia nō est usura. Si uero maior ē utilitas in do-

mo habitantis q̄ concedētis. ⁊ usum equi habentis q̄ valeat pabu! si qd̄ ei dat usura est. Item querit si aliquis det mutuum alii ut defendat eum circa principes in talliis ⁊ hmōi exactio nibus utrum dando p tali defensione pecuniam usuram cōmittit. Et dicunt ad hoc quidam q̄ si iuste sunt tallie ⁊ exactiones. q̄ dat mutuum ut ab eis liberetur usuram cōmittit quia magnū lucrum inde consequit. Si uero iniuste sunt tallie ⁊ exactiōes non est usura qz nihil recipit. nisi quod sibi debet defē sio ab iniuria. Querit autē q̄ si aliquis det mutuum clericis ⁊ paupibus sub certa pactione. q̄ p eo celebrent et orent ⁊ mutuum restituāt. utrum usura sit. Et uidet q̄ sic. quia dicit canon Omne qd̄ ultra sortem accipit usura est. uelut usura est. ⁊ qd̄cūq̄ sorti accedit usura ē. ⁊ quodcūq̄ uelis ei nomen imponas usura est. Alii tamen dicūt q̄ quia hmōi homines bñficia nō cōputant inter lucra temporalia non ē usura. Solet etiam queri si usura sit. si quicūq̄ dederit alicui ut gratis det mutuum alii. sed constat q̄ q̄ recipit usuram cōmittit. lz nō ab illo cui dat mutuum. quia ultra sortem accipit. Item quāuis aliquis mutuum accipiens se dicat gratis dare aliquid creditori. non tamen dat gratis uoluntate absoluta. sed uoluntate coacta. Vult em̄ libentius aliqd dare q̄ penitus mutuo carere. Et lz etiam ex toto gratis det dum modo tamen p mutuo usura est. Vñ dicit canon. Si quis instaurādum cōuiuiū putat ⁊ mittat ad aliquē negociatorez ut deferat sibi gratis capsulā uini absinthiati usura est. Et hoc cōtingit ideo. qz minor dñs maiori dño

inconsulto possessione suam alienare
nō potest. Adiles em̄ non potest dare
vel vendere feudum suum sine consen-
su domini sui principalis. Similiter
domin⁹ deus cum sit oīm bonoz nro
rnm principalis dominus. ne quid p
usura uel ne p mutuo usura det pbi/
bet. Unde contra eius voluntatē facit
qui sic dat. ⁊ ideo irrita est talis dona-
tio. Itaz ex predictis q̄ lz sponte ali-
quis ⁊ gratis alii det usuraz. ipse tamē
fenerator recipiens furtum uel usuraz
rapinam cōmittit. quia rem alienaz in
uito domino suo. i. deo recipit. Tñ
fenerator lz sit fur ul raptor. sed quia
videt benignus esse fur uel raptor. nec
rem publicam turbat sed quādoq; vi-
detur pdesse. ideo non suspendit sicut
fures ⁊ alii latrones. ⁊ tamen ecclia pse-
quit feneratores sicut alios qui assu-
munt sibi publicum fenerandi officiu
sicut etiam meretrices psequit. ideo qz
in contumeliam dei suum exercēt mere-
tricium quasi de quo uiuant officio.

Item querit si peccet mortaliter q
accipit ad usuram. quia fratri suo oc-
casionem dat peccandi. Et dicit q̄ si
aliter habere potest mortaliter peccat
si vero i necessitate hoc facit nō pec-
cat mortaliter. lz ille semp peccet mor-
taliter q dat ad usuram. Si qs autē
iurauerit se usuraz alicui p mutuo so-
lucurum ne sit periur⁹ debz psoluere.
sed postea pōt eā in iudicio repctere.

De usura multiplici.
Capitulum.

.clxxii.

Verit̄ autem de sacerdote qui
in magna necessitate mutuū a
feneratore petit ⁊ usuraz sibi
pmitit. in crastino autez ipm in ecclie

fia excōmunicat. ⁊ ille contra sacerdotē
tem clamat. heri a me ut tibi darē mu-
tuū instanter petisti. ⁊ mihi usuram
pmisisti. Hunc contrari⁹ es tibi ipi q
me excōmunicas pro eo qd feci ad p̄-
ces tuas. Respondeat autem sacerdos
petii a te q̄ dares mihi mutuū. ⁊ secū-
dum hoc dictum fuit licitum. Usuras
autez promisi inuitus. sed quia aliter
habere non potui promisi. ⁊ ideo tibi
pctm̄ fuit ⁊ non mihi. Itaz ex predic-
tis q̄ omnes qui intersunt pactis ⁊ cō-
uentionibus feneratoz ⁊ scribunt car-
tas eoz vel testes sunt in cartis. ul ad
extorquendū usuras eos iuuant in iu-
dicio. usurarii sunt ⁊ tenent̄ restituere
quātum fecerunt damnū debitoribus
Unde mirū est q̄ ecclia sustinet q̄ p̄-
cipes iudeoz pecuniaz impune in us-
suis conuertunt. cum iudei nihil habe-
ant nisi de usura. ⁊ iō tales principes
usuraz ⁊ usurarioz sunt participes.
Sed non punit ecclia propter poten-
tiam eoz. non tamen apud deum excu-
sant̄. Dicunt tamen principes q̄ quia
defendunt iudeos contra subditos su-
os ⁊ alios homines malos q̄ eos nisi
defenderent a terra expellerentur. licite
possint de bonis eoz accipere pecuniā.
videant ipi si bene accipiant ⁊ diligen-
ter iudeos bene defendant. Itē du-
bium st verbū Ambrosii. ex quo vide-
tur q̄ usura i aliquo casu sit licita. ait
em̄. Usuras ab eo exige quē lz occide-
re. ut quia lz paganos occidere ⁊ oīa
eoz bona lz rapere. Si aliter eis noce-
re non possumus licz eos spoliare per
usuras. unde etiam in lege dicit̄. Non
fenerabis proximo tuo sed alieno. s. i
fide. Adulti tamen dixerunt qd̄ verus
Ambrosius nō dixit sed falsarius. *U*

autem dicitur in lege. fenerabis alieno. si
finitia fuit. sicut etiam in lege pmissa
fuit libellus repudii. Et tamen dare li
bellus repudii pactum fuit. Dicunt tamen
alii quod si quis pagano pecuniam dede
rit ad usuram propter cupiditatem. fene
rator est. si autem ad honorem et cultum
dei promouendum hoc fecerit ut. s. pa
ganum ita faciat pauperem quod fidelibus
nocere non possit. non est usura. Sue
ritur etiam de illis qui comodant vel
mutuant rem suam aliis ut quando ca
rius vendi poterit recipiant. Similiter
et de illis qui bladum emunt in herba
ut plus quam tunc valeat in messe recipiant
Et dicit quedam decretalis. Quod si ali
quis bladum suum credat aliis vel suas
messes ut plus recipiat quam vendere possit
modo. propter incertitudinem tamen euen
tus. non est usura. Ad quod sciendum
quod quicumque rem suam credit alii ut re
cipiat precium. sicut res carum in anno
poterit vendi et certam habet spem plus
quam modo valeat recipiendi. ipsa mente
fenerator est. Debent autem eligi bonus
vir in homini peritus qui tempora me
turi nouerit. qui fori boni vel cariorum
euentus considerabit. et si consideratis
temporum circumstantiis dicat quod plus quam
modo postea res valebit. usura est. quod plus
petit quam modo recipere possit. Si autem in
certus est vir ille bonus et etiam quod dicit
mutuum vel bladum emit in terra vel
vendit ad tamen. et se mittit in periculum quod
nescit utrum minus recepturus sit. non
committit usuram. melius tamen facit si
hoc modo dixerit. uullo modo bladum meum
nunc vendere uolo sed tali die vendere
proposui. Si autem mihi dare vis tan
tum quantum in illo die valebit. siue plus
siue minus accipias modo bladum acci

pias et tunc mihi reddere denarios. et se
cundum hoc nulla est usura.

De usura.

Et et alius casus de quo mul
tum quidam mirantur quod domi
nus papa confirmare videtur
usuras. Cum quis enim rome mutuum ab
aliquo accipit pecuniam. facit pactum cre
ditor. quod nisi debitor ad certum tempus
pecuniam talem soluerit penam mutu
ate pecunie simul cum debito principali
exoluat. Sed etiam dominus papa hanc
confirmat pactionem. sed in rei ueritate
quantum ad formam contractus non est
ibi usura. Si enim alicui mutuum dedero
pecuniam ad certum tempus et tunc mihi
non soluerit. magnum mihi danum facere
quia forsitan illo die teneor soluere esse
sum domino meo et unde reddam non
habeo. Unde forte uadia mea capit et
me a domo expellit. Vel mercator suus
et nundine immineant et unde emam
non habeo. vel forte filiarum meam in ma
trimonio debeo collocare et alia neces
saria conquirere. quia ergo propter eum
impeditur et danificatur. licitum est ei repe
tere ab eo quod de danum suo ei satisfaciat
Precepit enim dominus quod quilibet alii
satisfaciat cui fecerit iniuriam. Verum
tamen sepe fraus est in creditoribus quod
dicunt mutuum petenti. Vendam tibi mar
cam argenti pro quinquaginta vel sexa
ginta solidis alterius monete. quod mihi
reddas tali die et non ualeat marca nisi
quadraginta solidos. Ille ergo qui re
cipit pecuniam cum aliter non potest habere fa
cit cartam suam. quod sexaginta solidos
ei debeat de uenditione marce tacens.
que latet dominum papam. Dominus autem
papa debitum in carta scriptum confirmat
et hoc secundum formam exteriorem

licitum ē ⁊ iustuz. • Similiter cum qs
pannum suuz cōmodat alii p̄ maiori
precio q̄ tunc valeat ad certum tēpus
in verbo venditionis fraudem facit.
quia in rei veritate nō vendit sed cōm
modat l' mutuat. Nōmē em̄ v̄l verbū
substantiaz nō mutat contractū. Idē
enim cōtractus ē siue dicat vendo siue
cōmodo ad tale tempus. Si autēz sta
tum solueret tunc esset venditio. sed qz
creditor expectat ⁊ vendit moraz tem
poris alius est contractus. ⁊ ideo usu
ra est ibi. Quicunqz etiam p̄ falsas
mensuras aliquid lucratus fuerit. vel
alio modo emendo vel vendendo ali
quem deceptit totum restituere tenetur.

Notandū etiam qz quidam dicunt
qz si quis mutuū dat alii licite ab eo
sperare potest alia vice mutuū p̄ mu
tuo. sed nō donum aliquod. quia cuz
recipio mutuū nihil recipio qd̄ non
teneor totum restituere. ⁊ ideo non est
ibi usura vt dicunt. Contingit autem
quādoqz qz tanta ē utilitas in mutuo
vna vice quāta i dono alia vice. ⁊ iō
si mutuū ab aliquo recipio qui pri⁹
sibi dedi mutuū preter sortez. magnā
quādoqz recipio utilitatē. Itē esto
qz ab aliquo centū libras quis recepit
p̄ usuraz quibus emerit vineā. ex qua
alias centuz libras fuerit lucratus. suf
ficit ne ei vt t̄m centū libras restituat.
⁊ vineā ⁊ quicqz ex ea lucratus est re
tineat. Credimus qz totuz restituere te
netur preter iusta stipendia ⁊ iustū pre
cium laboris sui. sicut si forte excolen
do vineam pecuniaz expenderit ⁊ alio
modo laborauerit. ⁊ si alicui oues ra
puerit suas. tenet ei restituere. ⁊ omnez
fructum quē de eis recepit. Sed ite
rum querit qz si fenerator illas centuz

libras in archa sua referuasset. vtrum
ille qui usuram dederat. illas cum om̄i
fructu quem ex eis interim habuiss; re
petere possit. sicut si aliquis spoliass;
aliquem in vinea sua. ⁊ illa inculta ia
ceret. poss; nihilomin⁹ cui⁹ esset vinea
a spoliatore omnes fructus repetere.
quos p̄ moderatum cultum de vinea
sua potuiss; recepisse. Sed non ē simi
le. quia denarius iacēs nullum fructū
naturaliter facit. sed vinea naturaliter
est fructifera. Sed iterum querit qd̄
si habuerim ab aliquo hamā vini qm̄
valebat viginti solidos p̄ mutuū. il
le vero petat a me restitutionē cum q̄
draginta solidos valet. vtruz possim
esse solutus si viginti solidos soluero
Et dicimus qz quia tamdiu morādo
detinui ex culpa mea in hanc necessita
tem incidi. s. pl⁹ soluendi. ⁊ ideo mihi
imputabo non alteri. Itē esto qz
aliquis nihil habeat nisi de usura ⁊ pe
nitere velit. ⁊ si cuncta restituerit filie
sue fornicabunt. filii latrocinaunt. ⁊
ipse mendicabit. vxorqz ab eo fugiet.
potest ne ecclia aliquod sibi dare con
radum ne totum restituat? Et dicimus
qz utile esset consilium qd̄ relaxationē
ab his peteret quibus restituere tenet.
Si vero grām inuenire non posset. cre
dimus qz sicut licz alicui in extrema ne
cessitate viuere de alieno ne moriat si
cut supra dictuz est. ita iste in tanta ne
cessitate retinere potest rem fenēbrē vt
inde viuat cum magna tamen parca
te. ita. s. qz certum ⁊ firmum habeat p̄
positum restituendi totum cū poterit.
Itē quidam modus fenerandi est sat̄
usitatus. multi em̄ alicui pecuniaz suā
cōmittūt mercatori ad medietatē lucri
⁊ volunt habere sortem suam ⁊ insup

medietatem lucri. Hec autem manifesta est usura. quia cum nec laborēt nec periculum aliquod imminet eis lucrum reportant. Si autem medietatem subirent damni sicut medietatem expectant lucri. et medietatem expensarum soluerent mercatori. et tunc si quid esset residuum reciperent dimidium. non esset usura.

Item est consuetudo in aliquibus civitatibus quod cum certa summa pecunie traditur puer aliquis mercatori usque ad certum tempus. ut discat ab eo officium suum. ita ut expleto tempore totam a mercatore recipiat pecuniam. et interim vestibus et sumptibus pascet mercatoris. querit si usura ibi committatur? Ad quod sciendum quod si pascitur et vestitus puer plus valet quam eius servitium usura est. Item consuetudo est alicubi. quod aliqui liberant oves et adfirmant immortales que. si nunquam morientur ei cui sunt. videlicet cum aliquis centum oves recipit ab aliquo pro annum. pro quarum fructibus dabit illi triginta solidos vel plus. secundum quod inter se conuenerint et in fine termini tot oves et tam bonas ei restituet. querit an sit usura? Et dicunt quidam quod hic est necessarium consilium boni viri. Si enim fiunt oves morbide vel pastura infirma. et ita magnum imminet ei qui recipit oves periculum. et ei qui dat oves nullum. usura est. Si vero dicat quod non est periculum in recipiendis ouibus. vel propter infirmitatem ouium vel propter temporis pestem. vel propter pastue maliciam. et fructus ouium. scilicet agni lana casei valeant precium quod solvere debet firmari. tunc nulla est usura.

Item alius casus est in quo licite videtur recipi usura ut si aliquis ecclesie megalycus decimas detineat. bene possit ei

clare mutuum. et interim recipere decimas in pignus et conuertere in usum meos. nec aliqua est ibi usura. quia nihil recipio nisi quod meum est. Sed quero a simili si aliquis mihi bona mea rapuit vel me aliter defraudauit. ut pro venditionem iniustam. vel stipendio meo et vel aliorum debitorum detentionem. contra utilitatem meam. et sic damnum sustinui. et quia potens est ille non possum euincere ab eo pro iudicium quod mihi debet. possum ne ei dare mutuum ad usuram. et tamen in usuris recipere pecuniam quam tamen mihi restituere tenet? Et dicunt multi quod si ei imminet periculum paupertatis. et debitum suum non potest aliter recuperare. dummodo sine scandalo faceret ecclesie non committeret usuram. quia nihil recipit nisi quod sibi debetur.

De symonia. Ca. clxxii.

Est hoc de altera specie auaricie dicendum est. scilicet de symonia.

Describitur autem symonia dupliciter. primo sic. Symonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi spirituale vel spirituali annexum. uel sic. Symonia est pactio de temporalibus propter spiritualia facienda vel econuerso. Secundum descriptionem primam videtur quod iudex qui uendit iusticiam. committit symoniam. quia iusticia res spiritualis est. Sed quare licet aduocato plus uendere iustum patrocium quam iudici iustum iudicium cum utrumque sit eque spirituale? Ad hoc dicendum est quod spirituale. potest hic accipi. proprie est illud quo spiritus sanctus habet uel dat ut virtutes. uel quo spiritus haberi significat. sicut quedam sunt sacramenta ecclesie. et secundum hoc

decime et ius percipiendi decimas non sunt res spirituales. sed res spirituali annexe. s. ordini ecclesiastico. Et bene sunt annexa. quia ad eundem pertinet in quo idem est spirituale scilicet ordo. Iudex autem nec dat nec vendit virtutes nec sacramenta ecclesie nec aliqua eis annexa. Cum autem dicitur quod iudex vendit iusticiam. non accipit ibi iusticiam pro virtute sed pro iusta sententia. Unde sciendum quod quedam nec vendi possunt de iure. ut sacramenta ecclesie. nec de facto ut virtutes. Quedam etiam non possunt vendi vel emi de iure ut sacramenta ecclesie. possunt tamen de facto quia ordines et prebende que sunt annexe rei spirituali quandoque vendunt de facto. Saneque tamen largius accipiunt spiritualia. ut sacra vasa altaris et vestes sacre et talia. et vendi possunt et emi et impignorari de iure et de facto. De illo qui redimit ius suum a iudice cum aliter non possit habere. dicimus quod non peccat. quia nihil a iudice recipit nisi quod sibi debet. Iudex autem peccat qui recipit et restituere tenet. Habent enim iudices magnos redditus pro reddenda iusticia in dignitatibus suis. et ideo nihil debent recipere. Advocatus autem non simpliciter vendit iustum patrocinium sed patrocinandi labore. Multum enim laborat studendo et aliis modis pro causa quam suscipit defendenda. Si vero ex certa scientia causam iniustam defendit. licet symoniam non committat. mortaliter peccat. et restituere tenet quod recepit ab illo. ut dicunt multi quos suis allegationibus damnificavit. Et notandum etiam quod quedam annexa sunt spiritualibus etiam spiritualia. ut predicatio que res est spiritualis quia per eam spiritus

sanctus sepe confert. et annexa est ordini sacerdotali. Sunt etiam quedam spiritualia spiritualibus non annexa. ut matrimonium. pro quod significat coniunctio christi ad ecclesiam. et sunt quedam spiritualibus annexa que non sunt spiritualia. ut sunt sepulture et decime. Quicunque autem vel pro lucro temporalium vel pro humano favore vel provana gloria predicat symoniam committit. Est enim triplex munus quod receptum symoniam facit. sicut dicit canon. s. munus a manu. munus a lingua. munus ab obsequio. Sed nonne orat ecclesia pro fructibus temporalibus. quare ergo non sic predicare potest pro fructibus temporalibus? Item nonne predicavit apostolus pro collecta ad opus pauperum facienda que erant in hospitali hierosolimitano. Nonne et episcopus alicui clerico dare potest prebendam ut inde pascat pauperes? Ergo conferre potest spirituale pro terrenis sibi vel aliis conferendis. sed contrarium dicit Augustinus. Non debemus euangelizare ut vivamus sed vivere ut euangelizemus. Est ergo notandum quod aliud est de ordine et aliud de predicatione. Ex predicatione enim naturaliter sumitur emolumentum. quia cum predicamus corda fidelium ad largitatem et ad virtutes alias excitamus. Unde naturaliter sequitur quod succurrant indigentibus. Vetz tamen optime dixit Augustinus. Euangelizare debemus non ut merces predicationis sit cibus que appetit. sed necessarium quod sequitur. i. sustentatio in temporalibus que necessaria est predicanti. et ita talis predicator non tendit ad alium finem. nisi ut penitentem excitet ad largitatem ad alias virtutes in cordibus hominum quibus ex hoc sequatur alia utilitas pau-

perum. Cum ergo oramus p fructib9
terre. finis principalis est vt p eos bo
noret deus. ⁊ deo seruire possint q de
fructibus debent viuere. ⁊ ideo si recte
interpretet solutio quādo ecclia orat
p temporalibus. potius orat vt deo
sine impedimento seruiat. q̄ vt prof
peritas sit in temporalib9. Datz ergo
q̄ non lz dare prebendam vt distribu
atur fructus paupibus. quia ex prebē
da naturaliter nō consequit̄ qd paup
bus prouideatur.

De symonia misse.

Capitulum.

.clxxiiii.

⁊ det etiam q̄ exequie ⁊ orō
nes que fiūt pro defunctis vē
di possunt ⁊ emi lz spirituales
sunt. Consuetudo em̄ ē in ecclia q̄ ali
quis laborans in extremis certum qd
confert loco religioso ut eius āmuer
rum faciat ⁊ in orōnibus suis memo
riam eius habeat. Similiter sacerdos
stipēdiarius sub certa pactōne precii
recipit. vt diuina celebret i ecclia. Itē
absolutio excōmunicati res ē spūalis
⁊ tamen nullus absoluit̄ excōmunica
tus sine certo precio de ecclia constitu
to. ⁊ sic spūale emitt̄ p corporali. Ad
hoc dicendum est. q̄ viri sancti ⁊ ange
li qui orōes fidelium domino offerūt
non respiciunt munera oblata. sed tm̄
deuotionem q̄ cognoscit̄ ex oblatione
munerum. quia p̄batio dilectionis ex
hibitio est operis. Et ita nō orat eccle
sia pro munere oblationis. sed pro de
uotione offerentis. nec dat̄ spūale nisi
pro spūali. Excōmunicatus autē nō
dat precium pro absolutione sua. sed
pro pena peccati sui ⁊ contumacia. p
sepultura autem mortuoz ⁊ pro crui
mate ⁊ pro baptismo ⁊ pro sponsali

bus nihil. licz accipe nisi vt dictum est
supius. vbi plenius de talib9 tractaui
mus. Ad hoc qd obiectum est de sa
cerdote stipēdiario q̄. s. ministret pro
temporalibus. Notādum est q̄ do
minus p̄cipit vt sit cibus in domo sua
⁊ q̄ etiam illi qui spūalia a prelati
s accipiunt dent eis sua temporalia.
quia aliter viuere non possent. Vnde
episcopi ⁊ archiepi. archidiaconi etā
in visitationibus eccliarum pcuratio
nes suas recipiunt. ⁊ ita spūalia minis
trant p temporalibus. vt notet̄ nō cā
finalis s̄ causa sine qua nō possz hoc
fieri. Vnde si aliquis de nouo funda
re velit eccliam vel inclusum intrudere
potest episcopus certam euz eo facere
pactionē vt det ministris ecclie vl̄ ip̄i
incluso necessaria. Et sic patz q̄ ecclia
triplici ex causa p̄cipit temporalia. vt
scz fideliz deuotionē cognoscat. ⁊ vñ
ministri sui viuant habeat. ⁊ iteruz vt
malefactores puniat. Itē ecclia deū
laudat ⁊ gr̄as ei reddit pro omnibus
bñficiis suis temporalibus. Si ergo pos
sum deo gr̄as agere. quia dedit mihi
equum bonum. quare non possuz ora
re vt det mihi equum bonum? Si em̄
possum gr̄as agere pro preteritis. ora
tiones possum facere p futuris. Itē
vbi constitutum est q̄ dantur denari
his qui ad matutinas vel ad aliud of
ficium veniunt. cōmittunt ne symoniā
clerici ppter denarios ad eccliam veni
entes cum aliter nō veniret̄? Ad hoc
notandum est q̄ quatuor modis dat
dominus temporalia. s. ad necessitatē
vt in malachia dicit̄. Inferte omnē de
timationem in horrea mea vt sit cibus
in domo mea. Ad consolationē vt in
ysaia dicit̄. Sicut solat̄ mater filios

suos ita ⁊ ego consolabor vos Ad ne-
gociationem. ut. s. ex temporalibus q̄
nobis dat emamus vitam eternam. ut
in euangelio dicit. Negociamini dum
venio. Ad puocationem ut p̄ benefi-
cia sua ad dilectionem eius nos puo-
cet. Unde dicit. Dabo tibi terram flu-
entem lac ⁊ mel. Scia ergo his quatu-
or modis dat nobis deus temporalia
licite possumus ministrare spūalia. et
ab eo petere pdictis modis quatuor
temporalia sine omni symonia. s. ad
necessitatem ad consolationē ad nego-
ciationem ⁊ ad puocationem sine omni
symonia ⁊ gr̄as ei reddere pro talib⁹

Sed nos preter predictos modos
quanto modo utimur temporalibus
ut. s. t̄m̄ i eis delectemur. ⁊ hoc modo
spūalia ministrare symonia est pro tē-
poralibus. Cum ergo dicit. iste minis-
trat spūalia p̄ temporalibus. si hec p̄-
positio pro notat aliquā predictaruz
causarum sp̄m̄/licitum ē. si autem no-
tat causam finale delectationis symo-
nia est. Primo autē modo licz aliqs
spūalia ministret pro temporalib⁹. nō
tamen pōt ea sub precio ministrare.

Itē vnde supra. Ca. .clxxv.

Etandum tamen est q̄ in con-
secrando eucaristiam nihil at-
tendi debet preter spūalia siue
celestia. Unde sacerdos in canone mis-
se consecrans eucaristiam. nullaz inter-
ponere debet orōnem. nisi q̄ ptinet ad
consecrationē. Cum ergo dicit. iste cō-
secrat vel celebrat pro tēporalibus. p̄-
prie falsa est locutio. Solz tamen acci-
pi sub hoc sensu. iste obligatus est cele-
brare missam ⁊ consecrare eucaristiaz

quia recipit tēporalia. s. decimas ob-
lationes ⁊ h̄m̄ōi. Et nota q̄ spūalia
nunq̄ esse debent finis temporalium. s̄
temporalia finis spūalium. Unde hec
locutio est falsa. sacerdos tenetur dare
spūalia p̄ temporalibus. sed hec ē ve-
ra. laycus tenet dare tēporalia p̄ spi-
ritualibus. Nō tamen emit ista. s. spū-
alia pro illis scz temporalibus ut dic-
tum est. Cuz ergo dicit q̄ sacerdos mi-
nistret eterna pro temporalib⁹. nō no-
tatur causa finalis sed t̄m̄ causa moti-
ua. Legit autē in parabolis q̄ mu-
lier fortis inuenit agrum ⁊ emit illum.
Et in euangelio dicit q̄ quidam nego-
ciator preciosam margaritā inuenit ⁊
emit eam. Per margaritam ⁊ agruz in-
telligunt celestia. Si ergo mibi lz eme-
re celestia spūalia. quare nō licz sacra-
menta spūalia? Et si lz deo dare tēpo-
ralia pro spūalibus celestibus haben-
dis. quare nō lz dare eis ministro pro
sacramentis? Ad quod dicimus q̄
bona celestia sub precio cadunt. qz dā-
tur pro meritis nostris que sunt qua-
lecunqz precuz vite eterne. sed gr̄a dei
que datur per sacramenta. om̄ino ē im-
preciabilis. quia non habet hō aliqd
vnde gr̄am dei emere possit. Charitas
autē ⁊ cetera virtutes supplemētū sunt
⁊ ideo precium eternoz esse possunt.
Sui autem aliquid dat paupibus ut
pro eo orent. orōnes eoz nō emit. sed
amicicias. ex quibus sequit q̄ pro eo
orent. Proouocat ergo hō p̄ beneficia
sua paupes ad orandū pro se sine omni
symonia. Ex hoc p̄ solutio questi-
onis qua querit̄ utrum liceat dare sa-
cerdoti aliquid pro tricenario vel āni-
uersario. quia sicut dictuz est pro mis-
sa cantata vel cantanda nunq̄ aliqd.

dari potest aliquo modo. sed dari p̄t
sacerdoti unde uiuat. ⁊ ut etiam appa
reat dantis deuotio dari p̄t aliqd p
qd moueat sacerdos ad orandū uel ce
lebrandum. Adhuc tamē est ut sacer
dos post accipiat q̄ ante propter scā
dalum ecclie. ⁊ ne putet laycus q̄ per
pactionez precedentē talia possit eme
re spūalia. Suerit etiam q̄ si sacer
dos sine precio nolit baptizare puerū
. utrum pater pueri debeat dare p̄ciuz
vel permittet mori paruuluz sine bap
tismo? Ad quod dicimus q̄ in tali ca
su dabit pater precium nec tamen bap
tismum emit sed furorem sacerdoti cō
pescit. ⁊ qd sibi debetur redimit ⁊ hoc
unicuiqz licz si aliter habere nō potest

Legit tamen in deuteronomiū. Ecce
obtulim⁹ in aures ⁊ armillas ut depre
ceris deum pro nobis. Itē in secundo
libro machabeoz legit q̄ vir fortissi
mus Judas collatione facta. misit. xii
milia argenti dragmas hierosolumam
ut sacerdotes orarent p̄ animabus oc
cisorū in bello. Sed sciendum q̄ du
plex ibi fuit finis. Prim⁹ quia obtulit
propter deum. Secund⁹ fuit ut deus
misericordiam ⁊ grām sicut predictū
est claret eis. ⁊ p̄ tales oblatiōes deuo
tio offerētū apparuit. ⁊ ita sacerdotes
excitabant ad orandum.

Item de symonia.

Olet iterum queri si sit symo
nia dare consanguineo spūale
beneficium tm̄ rōne cōsanguini
tatis. Et uidet̄ multis q̄ quis pec
catum sit dare consanguineis tm̄ intui
tu sanguinis nō tamē est symonia. qz
nō est ibi aliquod mercimonū neqz in
tentio emendi vel uendendi aliqd spū
ale. Est tamē triplex p̄ctm̄ dare itutu

sanguinis. Primū est quia nimis te
nere carnem suam diligit. Secund⁹ ē
cupiditas. quia rem indebitaz consan
guineo suo dare cupit. Tercū ē quia
rem spūalem dans indigno uilipēdit.
Uidet tamen q̄ ibi sit symonia si ex
pectat cōmodum temporale consan
guineo suo p̄ spūali quod dat ei. Nec
minor ē symonia si expectat cōmodū
temporale alicui de suis q̄ si expectet
sibi. Sed dicunt ad hoc quidam q̄ id
nō est ibi symonia. quia qui dat con
sanguineo ut cōmodum inde habeat.
illud cōmodum nō dat sub precio ue
nali vel mercimoniali. licz ibi expectet
utilitatem. Si tamen ita dat ut sub
nomine consanguinei ipse fructus reci
piat symonia est. quia recipit qd sibi
non debet. Exponit autem dare grati
multipliciter. Dicit em̄ quandoqz dare
gratis. i. nullaz uenale causam ponere
id est gratis dare. i. nihil in dando res
picere. nisi solum deum vel solam gra
tiam. ⁊ ideo nō dat gratis qui sic dat
consanguineo suo ut sub nomine ip̄i⁹
fructus recipiat. Unde ⁊ domin⁹ dicit
Gratis accepistis gratis date. Itē
notand⁹ q̄ cum dicit. Iste episcop⁹
dat huic clerico beneficium p̄ seruitio
suo vel pro seruitio parentum suorum
qd dupliciter potest intelligi. Dicit em̄
canon q̄ clerici b̄umerici de ecclia de
bent beneficiari p̄ meritis suis. potest
em̄ intelligi ita q̄ episcop⁹ nihil aliud
consideret nisi utilitatē quā habuit ex
seruitio clerici vel parentum. ⁊ sic dare
symonia est. Sed si consideret pruden
tiam clerici sui ⁊ diligentiam suam in ob
sequiis diuinis. ⁊ bonam eius conuer
sationem. ⁊ ita dare non est symonia.
Dixit em̄ vir prudens. Curie prelatoz

sunt pbatoria clericorū. Debent em̄ p
bari in eis clerici qui sunt beneficio di
gni ecclesiastico vel nō. Vel potest dici
q̄ sicut ordinata caritas mouet homi
nem vt prius det patri q̄ filio. ⁊ do
mestico prius q̄ extraneo. ⁊ benemeri
to prius q̄ non merito ⁊ deus carita
tem illam ordinauit. eodem ordine ali
quis spūale bñficiū potest dare. Si
em̄ ille magis diligendus est q̄ seruiuit
q̄ q̄ non seruiuit. dūmodo vterq̄ bo
nus sit. pot̄ est dandū priori benefi
cium q̄ secundo. Si vero secunduz me
liorem esse constat ⁊ digniores sicut mul
tis videt̄. pot̄ ei q̄ primo beneficiuz
conferet̄. Vnde bone memorie quidā
cantor parisiensis dixit. Quoties pa
ribus omnibus circūstantiis eadem fa
cultate possum dare beneficium digni
ori. pecco mortaliter si prepono indi
gniores. Suerit̄ ergo quare magister
scolarum recipe possit precium a disci
pulis suis sine symonia. cū cancellariuz
qui dat scolam ⁊ docendi licentiaz nil
possit a magistro p̄ talibus recipe sed
videt̄ q̄ possit. laycus em̄ regere pōt
scolas ⁊ docere de artibus ⁊ auctoribz
⁊ hmōi in quibus nihil ē spūale. ergo
vendere ei licentiam docendi talia. nō
est symonia. Ad primū dicimz q̄ ma
gister scolariū. quia nō habet vnde vi
uat de labore suo bene potest sibi acci
pere necessaria. Cancellarius autem q̄
docendo nō laborat reddituz habz vñ
vuit. ⁊ ideo nihil recipe potest sine sy
monia pro docendi danda licentia.
Ad hoc autem qd̄ obicit̄ quia possit
dicimus q̄ largius spūalia sumunt̄ q̄
supra dictum sit. dona em̄ spūssancti
spūalia sunt. lz in eis nō conferat̄ gr̄a
vt donum prophetie. donum miracu

lorum. interpretatio sermonū. ⁊ expo
sicio scripturarum. Vnde quicunq̄ ta
lia vendit. quia sunt dona spūssancti
symoniam cōmittit

De symonia iurispatronatus.
Capitulum. .clxxvi.

Vlet etiaꝝ queri de iure patro
natus vtruz vendi possit sine
symonia. ⁊ videt̄ q̄ nō. Spū
ale em̄ est p̄ntare clericum ad beneficiū
aliquod ecclesiasticū. solz em̄ episcopus
ōnia dat beneficia spūalia in episcopa
tu suo. sed layci p̄ntant clericos. i. eli
gunt quibus dent episcopi beneficia ī
fundo eoz instituta. Dixit papa Ale
xander q̄ ex magna eccleie sustentia
iurispatronatus habent layci. quia na
turaliter habere non debent. Est ergo
iurispatronatus sicut multi dicunt cum
spūali iure mixtum ⁊ seculare ius. Sd̄
vero spūale est. vendi non potest. qz
temporalis sit quādoq̄ congressio p̄
tali iure in duello. Dicunt multi q̄ iur
patronatus non vendit̄ sed transit cū
vniuersitate. vt si quis totam villam
emit iurispatronatuz illuz ville emit. ⁊ cū
ceteris ad emptorez ville transit. sicut
etiam Abraham cum totuz agrū emit
ab Ephron cum quo agro ad ipm̄ iꝝ
sepeliendi transit. dicunt tamen multi
q̄ si vniuersitas p̄pter ius huius pa
tronatus carius q̄ si non haberet ven
datur vel emat̄. symonia est. i. si plus
det̄ precii p̄pter tale ius q̄ sine hoc p̄
vniuersitate daret̄. Suerit̄ etiam de
decimis vtrum possint vendi vel emi.
Sd̄ videt̄ sic. Si em̄ ecclesia potest ven
dere domos ⁊ agros ⁊ p̄dia que sunt
data in elemosinam p̄petuam cum to
to iure suo. similiter potest ⁊ decimas
cum omi iure suo. Vel si ius p̄cipiendi

decimas pure est spūale. quare layci in multis locis possident decimas et dāt et vendunt cui volunt. Ad hoc dicendum quod decime pure sunt spirituales. et sunt a deo institute ad sustentationem ministroꝝ suorum et a nullo possideri potest ius decimarum nisi a ministris domini et ecclie. Verū tamen videt quod ecclia ex pmissione laycis excesserit fructus decimarum non ius papiēdi. Fructus enim decimarum sicut et oblationes altaris vendi possunt. et dari vnicuique sine omni symonia. sed nullo modo ius papiēdi. Unde si clericus layco vendat fructus decimarum. non tamen potest laycoꝝ cohercere rusticos ad solutionem ipsarum. Quis autem supra dictum sit que pena symoniaci sit iniungenda. scilicet quod omnes irrōnales sunt et restituere tenentur quicquid symoniace possident. Tamē hic dicimus quod in pena eorum hoc ius positum est ab hominibus et institutum. Unde hec pena et hoc ius possunt mutari. Sed dubium est verum a solo summo pontifice vel etiam a minoribus prelati mutari possunt. Credimus autem quod non omnis symonia irregularitate facit. sed illa sola de qua pertinet ad eccliam iudicare et pro ea condēnare. Multe enim sunt symonie occulte. et quandoque in sola voluntate sine effectu symonia committitur. et tales non puniuntur per irregularitatem. Et sunt multi in hac opinione. quod in talibus symoniis que precise et expresse non sunt ab ecclia condēnate potest aliquis retinere beneficium quod sic acquiritur. Diximus de quatuor criminibus. scilicet luxuria gula ira et auaricia. ut sciat sacerdos que penitentie sint talibus iniungende. Restat adhuc dicere de tri-

bus. scilicet inuidia accidia et supbia. De his tamē supra diximus. quod difficile est talibus peccati condignam per contrarium assignare penitentiam. Iniungenda est autem per hominibus peccatis penitentia per clamis que consequi solent ex eis. Per supbiam enim vel inuidiam sepe aliquis primo suo nocet in multis. scilicet detrahendo et famam eius diminuendo. vel bona sua auferendo. et multis modis aliis. Sepe etiam homo per accidia deo aufert orationes quas ei debet. et missarum audientiam et vigilias et multa similia. Unde debet iniungi talibus ut restitutionem deo faciant de omnibus. et de clamis suis hominibus. Discrete ergo et diligenter debet sacerdos a penitentibus inquirere de talibus. considerando que deo clama et que hominibus fecerit. quia pauci hominibus spiritualia vicia in se vident. et pauci de eis confitentur. De quolibet ergo istorum vicioꝝ pauca sunt dicenda.

De inuidia. Ca. clxxvii.

Idet quod inuidia non sit peccatum. quia inuidia est de bono alieno tristitia. Omnis autem tristitia dolor est et pena et ita nullum peccatum. quod dicit Augustinus. Omne peccatum ad finem tendit delectabilem in creatura. In eo enim solum peccatum consistit. quod homo a bono incommutabili se auertens. ad bonum commutabile ut in eo delectet se conuertit. Cum autem inuidia nullam in se habeat delectationem. videt quod nullum sit peccatum. Gentilis etiam poeta ait Iustus inuidia nihil est. nihil equius illa. Namque nec auctori peccat acerba suo. Alius etiam poeta describens inuidiam sic ait. Pallor in ore sedet. macies in

corpe toto. Pectora felle virent. Squa-
lent rubigine dentes. Sed ex his ver-
bis aliquatulus haberi potest solutio
Delectat enim invidus dum videt vel spe-
rat malum alterius. et talis delectatio
est ei peccatum. Dolor autem et cruciatus
quem habet ex prosperitate alterius / pe-
na est. sed illa pena non est sine quodam
desiderio mali alterius. Et si desiderium
illud placet ei. est peccatum.

De accidia. Ca. .clxxvii

Accidia autem gravissimum est
peccatum et fere omnibus ignotum
Dicit enim homo diligenter et de-
votum diuinis intendere obsequiis. Sed
cum homo tedio affectus diligentiam
aufert deo seruiendi. et deuotionem in ob-
sequiis diuinis tollit peccatum est accidie
et tunc multum peccat ut dictum est.
Sui enim indeuotus orat. iudicium sibi
implorat. Hoc autem peccatum. tristitia
seculi que mortem operatur ab aposto-
lo vocatur. Ex tali etiam peccato multi se
ipso occiderunt. quando. scilicet. ita absor-
bentur homines. quod nullam in deo in ob-
sequiis diuinis habent iocunditatem.
Sepe autem oritur accidia vel ex pigritia
vel ex negligentia. Unde diligenter et
caute amonendi sunt penitentes ut non
sint ociosi. sed honestis operibus et nego-
ciis sint occupati quibus diligenter in-
tendant. et sicut ait apostolus sint hos-
pitales sine murmure. et omnia eorum opera
deo pro bonam deuotionem faciant sapi-
da. Aliter enim nullum hominis obse-
quium deo placet. Pessimum ergo est
accidie peccatum. quod pro tedio et fastidio
aufert homini bona sua quibus vitam
eternam mereri possit. Sollicitus ergo

sit quilibet ut nunquam dyabolo ipsum in-
ueniat ociosum. quia multa mala do-
cuit ociositas. Somnolentia enim et pi-
gricia ex ocio pueniunt. que ab omni
obsequio diuino. et ab omni hilaritate
contra dei seruitium habenda cor hominis
animant.

De superbia.

Capitulum. .clxxix.

Superbia autem secundum Augustinum
est amor proprie excellentie.

Amare autem dignitatem et excellen-
tiam nature humane et eam mundam et
intactam a sordibus conseruare bonum
est. Unde cum aliquis excellentiam na-
ture sue considerat contemnit vicia. san-
ctam habet superbiam et nunquam sic peccat
Sed profus est aliud propriam amare
excellentiam. prior enim excellentia com-
munis est omni nature humane quando
homo appetit veritatem et scientiam.
Est autem vana excellentia cum homo
pesse vult alius in rebus temporalibus
ut sint ei subiecti et ad voluntatem suam
eis impare possit. ut cum gloriatur ali-
quis in eo quod excellit alios in scientia vel
dignitate aliqua. et talem amare excel-
lentiam / peccatum est superbie. Sunt autem
quatuor species superbie. sicut ait Gregorius.
que notantur hoc versu. A se. pro merito.
falso plus omnibus inflat. Prima enim
species superbie est quod putat homo aliquid
boni habere a se. et non a deo. Secun-
da est species. quod licet bona sua putet se ha-
bere a deo. credit tamen quod debeat ei deus
ex debito pro meritis suis. Tercia spe-
cies est. quod se iactat in bono aliquo pre-
cellere aliquos. cum tamen de illo bono
nil habeat. Quarta species est. quod licet pu-
tat homo pure habere a deo bona sua.
tamen credit plus se habere de bonis domini

q̄ aliquem alium. Quilibz autem spe-
 cies istarum quatuor supbie est maxi-
 mum pct̄m. Solet autem dici q̄ initium
 omnis peccati est supbia ⁊ q̄ omne pec-
 catum nascit̄ ex supbia. quod videt̄
 durum quia sicut dicunt sancti maxi-
 mum est supbia pct̄m. Sed si omne pec-
 catum est supbia. omne pct̄m est maximū
 pct̄m. Si aliquis simplex fornicator
 peccans sub deo. de fragilitate sua do-
 let. ⁊ nullam habz sp̄m supbie a Gre-
 gorio descriptam. quō ergo in eo ē su-
 perbia? Et dicunt multi q̄ supbia ois
 peccati dicit̄ initium. quia nō est aliqd.
 genus peccati quod non oriat̄ ex su-
 perbia. sicut ex quolibz vicio nasci p̄t
 aliud. Unde tamen qz nihil aliud ma-
 gis appetit homo q̄ suum honorem.
 nullum pct̄m ita naturale est homini
 sicut supbia. ⁊ ideo vix est homo qui
 careat supbia. Nec tamen dicimus q̄
 in omni homine sit supbia. lz sepe ita
 contingat. ¶ Potest tamen ideo dici su-
 perbia initium omnis peccati. quia sup-
 bia primuz pct̄m fuit dyaboli. a quo
 ortum habent omnia alia pct̄a. Quia
 tamen omnis pct̄or trāsgredit̄ precep-
 tum dei videt̄ q̄ deum cōtemnat ⁊ ei⁹
 preceptum. Contemnere autem deuz et
 eius precepta supbia est. ⁊ ita videt̄ q̄
 omnis peccator superbiat. Sed sci-
 endū q̄ contemnere multis modis di-
 citur. Est em̄ contēnere habere aliqd
 tanq̄ vile. ⁊ om̄ino indignari contra il-
 lud. sic non contēnit omnis pct̄or dei
 preceptum. qz sic cōtemnere supbire ē.
 ¶ Item cōtemnere dicit̄ ab aliquo p̄ fra-
 gilitatem vel leuitatem aliquam decli-
 nare. ⁊ sic contēnere nō est supbire. Vñ
 p̄z q̄ nō omne pct̄m est superbia.

De mendacio. Ca. .clxxx.

• Via vero tā ex inuidia q̄ ex
 supbia sepe nascit̄ mendacium
 pauca de mendacio dicenda
 sunt. Est aut̄ mēdacium sicut ait Aug.
 falsa vocis significatio cum intentiōe
 fallendi. Sed quia sepe mentimur opi-
 bus sicut ⁊ verbis. ut si quis a me rec-
 tam viam quereret ⁊ ego manu indire-
 ctam ei ostenderē/mentirer opere. Vñ
 videt̄ q̄ debuit dixisse q̄ mendacium
 falsa vocis l'opis significatio ē. Sz
 est dicendum ad hoc q̄ voces institui-
 te sunt a deo ⁊ date. ad perhibēdū cor-
 di veritatis testimonium. Unde vox ē
 quasi testis cordi. Et omne falsum tes-
 timonium ē vicium. ⁊ ideo omne men-
 dacium vocis est pct̄m. Sed opa non
 sunt ad testificandum instituta. licz ali-
 quando mentiri opere. ⁊ nō est pct̄m.
 Vñ similit̄ domin⁹ longiqz ire ope
 ⁊ tamen non fuit mēticus nec peccauit
 Sic etiam iheu similit̄ se q̄ essz sacri-
 ficaturus baal. adducens hostias ad
 templum eius ⁊ ignem preparās ut ita
 occurrerent sacerdotes baal quasi letā-
 tes de ei⁹ sacrificio. Sed cum factū eēt
 omnes occidit. ⁊ tamen illa simulatione
 non est mentitus. ¶ Preterea sciendū
 q̄ aliquis quādoqz mentit̄ dicendo ve-
 rum. ⁊ tamen non est ibi mendacium vo-
 cis. ut quis querit a me. vtrum secure
 per nemus possit transire. ⁊ ego credo
 ibi esse latrones cum tamen non sint. ⁊
 respondeo ei q̄ potest. constat q̄ vez-
 dico ⁊ tamen mentior. quia contra mē-
 tem eo ⁊ fallere intendo. ⁊ est ibi mentis
 mendacium ⁊ nō vocis. Si quis autē
 non habz intencionem fallendi/ nō mē-
 titur. quia nō semper falsa vocis sig /

nificatio est p̄ctm̄ mendacii. ut cum in
disputationibus false sunt p̄positio
nes p̄ doctrina faciendā. ut cum dico
Estimo q̄ sumus āte incarnationē do
mini. ⁊ postea dico. x̄ps̄ nascet̄ de vir
gine constat q̄ dico falsuz. ⁊ tamē nō
pecco. quia hoc p̄pter aliquā instruc
tionem v̄l vtilitatem facio. lz̄ ergo fal
sa ibi sit vocis significatio. nullum t̄n̄
est ibi mendacium. Ideo autem mēda
cium ē p̄ctm̄ quia obuiat veritati. Ve
ritas autem pura valde plac̄ deo v̄n̄
ipe se comparat veritati dicens. Ego
sum veritas. Propter hanc ergo puri
tatem omnis falsitas que deformat ue
ritatem p̄ctm̄ est. Et ideo ōne menda
cium est p̄ctm̄.

De variis sp̄ibus mendaciorum .
Capitulum. .clxxxi.

Via vero q̄dam sunt menda
cia venialia. ⁊ q̄daz mortalia
necesse ē sacerdotibz̄ scire spe
cies mendacioz. ut sciant p̄ quibus
maiorē ⁊ pro quibus minorē inun
gere debeant penitētiā. Distinguit
autem beatus Aug⁹. primo tres sp̄es
mendacioz. p̄m̄ciosum. s. quod est
contra deū in articulis fidei. v̄l in do
ctrina eccl̄ie. vel q̄d fit cum dāno p̄xi
mi. ⁊ istud semp̄ est mortale. Aliud est
iocosum mendacium. ⁊ illud veniale ē
Et est aliud officiosuz quod fit p̄ vti
litate alicuius sine omni dāno alteri⁹.
⁊ hoc similiter veniale est. Postea diui
ditur mēdacium in septē sp̄es. Primū
est capitale mendacium ⁊ longe fugien
dum. q̄d fit in doctrina false religiōis
ad quod mendacium nullo modo quis
debz̄ adduci. Secundum est q̄d aliquē
ledat iniuste. ⁊ tale est quod p̄sit nulli

⁊ ob sit alicui. ut mendacium detractoz
vel falsi testis in cā criminali. Tercium ē
q̄d p̄dest alicui. ita ut ob sit alteri quā
uis non ad mundiciam corporālē ob
sit. ut mendacium in causa pecuniaria
Quartum ē quod fit solū sola mentiē
di fallendiqz libidine q̄d mendacium in
natura est. Quintum est quod fit pla
cēdi cupiditate de suo eloquio. ut mē
dacium adulationis. His omnibz̄ pe
nitus euitatis atqz reiectis. sequit̄ sex
tum genus quod nulli obest ⁊ alicui p̄
dest. ad euitādum piculum pecunie. ut
si aliquis pecuniam alicui⁹ iniuste tol
lendā a fure vel a latrone scit vbi scit
se nescire mentiat̄. Septimuz q̄d nulli
obest ⁊ alicui p̄dest p̄sone. ueluti si ali
quis nolens hominez. p̄dere quesitum
ad mortem mentiat̄. Octauum quod
nulli obest ⁊ ad hoc p̄dest ut ab imū
dicia corporali aliquē tueat. ut si vo
lenti virginez corruppe mentiat̄ eam
esse cognatam. Non est ergo mentien
duz in doctrina pietatis quia magnū
zelus ē. Primū ergo genus mendacu
detestabile ē. non est ergo mentienduz
secundo genere nec tercio genere qz nul
li cum alterius iniuria ē consulenduz.
Et non ē mentiēdū quarto genere. p̄p
ter libidinem mentiendi q̄ per seipsam
victosa ē. non ē etiam mētiendū quin
to genere. quia neqz ip̄a veritas placē
di cum hominibus enūcianda ē. q̄to
minus mendacium quod p̄ seipm̄. qz
mendacium vtiqz turpe ē. Non ē etiā
mentienduz sexto genere. neqz em̄ recti
testimoniū veritas p̄ cuiusqz tempora
li cōmodo ac salute corrupi debz̄. ad
sempiternam vero salutē nullus ducē
dus ē opitulante mendacio. Neqz sep
timo genere mendaci mentienduz est.

neq; cuiusq; cōmoditas aut salus tem-
poralis perficiēdi veritati p̄ferēda est
Hec octauo genere in entiendū ē quia
in bonis castitas animi pudicitie cor-
poris p̄fert. ⁊ de⁹ neminē p̄pter men-
daciū diligit. quia veritati hoc ē filio
tradidit In his octo generib⁹ mēda-
ciū tanto quis peccat min⁹. quāto ma-
gis a primo recedit. Suisq; autē esse
aliquod gen⁹ mēdaciū putauerit quod
p̄ctm̄ nō sit. decipit seipm̄ turpiter cū
honestum se esse deceptorē arbitretur
aliorum.

Item de mendacio.

Capitulum . clxxii.

His autem octo membris
multe sunt disputatōnes de q
bus non est hic dicendū. sed de hoc p̄-
cipue dissentio est inter multos qd̄ di-
cit Aug⁹. p̄ctm̄ esse si quis mentiat̄ p̄
vita alicuius seruanda. cuz non sit ali-
quis ita perfectus si discretus est si ali-
quem qui quererē ad mortē apud se
haberet absconditū. qui nō pot⁹ mē-
tiet̄ q̄ illum morti exponeret. Vñ di-
cunt q; talis nō mentiat̄ quia nō cōtra
mentem suam pronunciat. Dicit enī
consciētia sua q; potius debeat dicere
nō est hic q̄ q; dicat hic ē in thalamo
⁊ autem dicit Aug⁹. tale mendaciū
esse p̄ctm̄. intelligendū est de illo q; ni-
hil aliud respicit nisi vitam temporalē
nō attendens spaciū penitentie qd̄ po-
terit habere ille qui querit ad mortem
nec etiam attendens q; querens a p̄ctō
liberat̄ mortali. Item legit̄ q; obste-
trices pharaonis quib⁹ ip̄e preceperat
vt omnes masculos hebreos interfice-
rent. eos reseruarunt ad vitam. ⁊ cū q̄
reret pharao quare hoc fecissent menti-
te sunt dicentes. q; mulieres hebreę ob-

stetricandi artes haberent. Vnde dicit
quedam glosa Aug. sup ysaia q; ideo
dedit eis dominus domos sempiter-
nas. vnde videt̄ q; meruerunt mentien-
do. Videt̄ autem velle Greg. q; pecca-
uerunt ita mentiendo. dices q; merces
illarum que poterat in eterna retributi-
one recōpensari. merito mendaciū in tē-
poralem compensationē declinata est
Dicit enī scriptura q; dominus dedit
obstetricib⁹ domos in egipto pro me-
rito suo. Sed potest dici q; nesciebat̄
vtrū obstetrices mentite sint pro vita
sua conseruanda. ita q; deo vitam suā
preponerent. vel ita q; deum vite p̄po-
nerent paruulos viuere sinēdo. Si pri-
mo mō mentite sunt. peccauerunt mor-
taliter. ⁊ tamē dedit eis dominus do-
mos in terra pro naturali pietate. quā
etia; sic erga paruulos habuerunt. Si
autem secundo modo mentite sunt scz
vite sue temporalī deum preponendo
tunc venialiter peccauerunt. etsi venia-
le p̄ctm̄ nō abstulit eis meritum suum
secundum hoc vitam eternā meruerūt
Gregorius aute; opinabat̄ eas fuisse
mentitas primo mō. Aug⁹. vero secū-
do mō. Itē querit̄ inter sanctos. si
Jacob vir sanctus mētitus sit cū dix-
it p̄ri suo ysaac. ego sum Esau primo-
genitus tuus. Et dicunt qdam q; non
sit mentitus. quia p̄ consilium sp̄ssan-
cti ad hunc sensum locutionū assump-
tus sit dicēs. Ego sum Esau primoge-
nitus tuus. ⁊ ego su; filius tuus cui de-
bent̄ primogenita esau. Si obiciat̄ q;
uerba sumenda sunt in eo sensu quem
intelligit auditor. si recte intelligit in sen-
su proferentis suppleri sic dēt. q; quōq;
uerba ita sunt accipiēda sicut vtile ē
intelligere audienti. Si autem obiciat̄

q̄ Jacob mentitus sit ope quādo cir /
cū dedit manibus ⁊ collo pelles eduli /
nas potest dici q̄ supra dictū ē q̄ nō
est p̄ctm̄ mentiri ope. quia opa nō sūt
instituta ad prohibendū testimoniū
cordi sicut voces.

De penitentia pro mendaciis.
Capituluꝝ. clxxxii.

Lebet ergo discretus sacerdos
magnam adhibere diligentia
ut interroget a penitente si mē
dacio assuetus sit. ⁊ si aliquē p̄ mēda
cium leserit. ut si eū dñi sui vel alteris
boni viri qui ei benefacere cōsuevit v̄l
a quo beneficium aliq̄d a se habiturū
sperāuit odium incurrere fecerit. Tūc
em̄ ad duo si hoc fecerit tenet mendax
satisfacere. s. ad restituendū lesō gr̄am
⁊ fauorem illoꝝ qui ei fauorabiles ex
titerant ⁊ preterea satisfacere ei de dā
nis tēporalibus. Sed si nō poterit ve
niam ab eo postulet. ⁊ semp̄ in quātū
potest deo ⁊ proximo suo p̄ctm̄ suū
emendet. Inquirat etiam diligenter sa
cerdos si mentitus sit in his q̄ dei sunt
ut in doctrina sacre scripture. Pericu
losū est em̄ talia inuenire mendacia q̄
durent post mortē. quia sicut legit̄ pe
na arrii est certa. p̄pter mendacia sua.
Tot em̄ penas expectat quōt hoīes p̄
suas falsitates errant vel errabūt. Col
ligat sacerdos multas autoritates cō
tra mendaciū ⁊ dicat eas penitenti. et
precipue q̄d dyabolus totum mundū
primo decepit p̄ mēdaciū. ⁊ q̄ ip̄e sit
pater mendaciū. Unde v̄bicunq̄ gene
ratur mendaciū ibi est dyabolus. Pre
cipuum autē discreto sacerdoti sit con
siliū. ut penitenti consueto ad mēda

cium iniungat silentium. maxime cum
fuerit in multitudine hominū. quia ibi
sepe fiunt mortalia mēdacia. ⁊ vix eē
potest q̄ qui multum est assuetus men
tiri nō diligat mendaciū. Diligere autē
mendaciū ⁊ in eo delectari mortale ē
p̄ctm̄. Sui em̄ diligit iniquitatez odit
animam suā. Et itez. Perdes ones q̄
loquunt̄ mendaciū. Nō dicit qui locu
ti sunt sed qui sp̄ loquunt̄. ⁊ sunt in cō
suetudine mentiendi. Sūma autē sicut
prediximus cautela est iniungere peni
tenti silentium p̄ aliquā diem in septi
mana. vel saltem p̄ aliquā horam diei
Si autem discretum non potest ei in
iungere silentium. phibeat ei saltē gar
rulitatem ⁊ multiloquiū. quia sicut ait
Salomon. In multiloquio non deerit
p̄ctm̄. Iniungant̄ etiam garrulis ⁊ men
dacibus ⁊ vaniloquis orōnes multe si
sciant eas. vel ut multotiens saltē orō
nem dominicā ⁊ symbolū iterando re
petant. ut sic occupati vanaz ⁊ stultā
loquendi libertatem nō habeant. Idē
sūmā autem consuetudinē habent mul
ti tam clerici q̄ layci in hoc. s. q̄ in ec
clesia dei vana ⁊ inutilia inter se confe
runt. ⁊ diuinis que ibi agunt̄ ⁊ orōni
bus non intendunt. Unde dici potest
talibus. Quid hic stas tota die ocio
si. Valde autem increpandi sunt tales
⁊ absterrendi. Cum em̄ diuina cum in
tentione teneant̄ audire obsequia. nec
intendant. nec orōnes dicant. graue est
eis p̄ctm̄ vana ⁊ inutilia loqui. Sicut
enim enorme ē polluere sacrum locum
p̄ turpia opa. ita enorme p̄ctm̄ ē ip̄m
maculare p̄ turpiloquia. Aut em̄ dñs.
Domus mea domus orōnis vocabit̄
Et beatus Aug. ait. In domo dei ni
hil aliud faciendum ē nisi id ad quod

instituta est. ⁊ precipue dum celebrant
in ea diuina. Sui autem aliud in ea fa-
ciunt nisi orare vel legere vel cātare. cō-
stitutionem domini nō obseruant. vñ
grauē sustinere dñt penitentiam tales.

De piurio. Ca. .clxxxviii

Via vero mendaciū ⁊ piuriū
vicia sunt. p̄xima. est aliquid
de periurio asserēdum. Ad
cuius rei euidentiam primo vidēdum
est quid sit iuramentū. Iuramentū autē
est assertio alicui⁹ rei cum attestatōne
rei sacre vel nō sacre. Nunq̄ em̄ ē iura-
mentum nisi in testimonium assertiōis
res sacra vel nō sacra inducit quasi te-
stis ut cum dico. per deum ita est. idēz
est ac si dicerem. deum testē inuoco qz
ita est sicut dico. Si autem dixerō. per
lapidem istum ita est sicut dico. idēz ē
ac si dicerem. hui⁹ lapidis creatorē in-
uoco testem. qz ita est sicut dico. Dñs
em̄ creatura secundūz mōm suum deo
perhibz testimoniū quia ōnia que in
celo ⁊ in terra sū dicunt. deus nos fe-
cit. cui⁹ veritati nos contradicere non
possumus. Vnde qui iurat falsūz per
creaturam. potius deum q̄ creaturaz
contēnit. Sui em̄ iurat per creaturā. te-
stem deum inuocat qz ita est sicut dicit
ut predictum ē. Sed deum inuocare te-
stem ad asserendam falsitatē. turpissi-
mum est ⁊ magnam deo facit iniuriāz
Cum enīz ip̄e sit summa veritas. non
vult nec eē potest fals⁹ testis. Est ergo
periculosus valde ad aliquid de quo
non est certus. deum testem inuocare.

Sed est dubiū vtrum iuramentūz ī
se simpliciter consideratū sit malum. ⁊
hoc inuestigare disputationis est. Cō

stat autem qz iurare bonum ē in casu.
ut cum aliquis nō vult credere verita-
tem nisi per iuramētū alioz. ⁊ tunc ille
qui iurat nō peccat. ymmo peccaret si
iurare nollet. Quandoqz em̄ innocens
magnum dānum in aliqua causa incur-
reret. si per bonos viros quib⁹ cōstat
veritas nō p̄baret. Itaqz qz iurare p̄
pter bonam causam nō ē pctm̄. Null⁹
autem sine causa iurare debz. quia dix-
it dominus in decalogo. Nō assumes
nomen dei tui inuaniū. Sed preceptūz
nō seruant qui pro nihilo ⁊ sine cā iu-
rant. Item dicit dñs. Nō iurabis ōni-
no. i. nō appetes iurare. Sic em̄ iuramē-
tum nō prohibet sed desiderū ⁊ inuti-
litas ⁊ consuetudo iurandi. Sui em̄ iu-
rare desiderat inutiliter. ille ociose iu-
rat. vel qui in consuetudine habz iura-
re semp peccat. vel mortaliter vel ve-
maliter. Non autem credendū ē hereti-
cis dicentib⁹ qz omne iuramentum sic
prohibitū. cum sepe bonum sit iurare
sicut prediximus. Cause autē in quib⁹
iurandum ē sunt he. p̄ heresi destruen-
da. pro pace ⁊ amicitia seruanda. vel
ne veritas occultet in dānum alioz. li-
citur est etiam iurare de calūnia. sicut
fit in principis causarū qñ tam actor
q̄ reus iurat qd̄ credit se habere iustā
causam. Item pro fidelitate faciēda
principibus ⁊ dominis lz iurare. ⁊ ad
certificandum aliū de re de qua timet
vel dubitat licz etiam iurare. Vnde si
aliquis dat mutuum mihi ⁊ timet vel
dubitat qz no reddam ei. licitū ē mihi
certificare eum per sacramentum meūz
qz ei reddam. Item licitum ē cuilibet ī
ecclia se per iuramentum expurgare de
crimine qd̄ ei falso obicitur.

Prima autez iurandi in veteri
testamēto hec fuit. Viuit deus
et viuit anima tua quia ira ē
sicut dico. Sed in primitiua ecclia sic
iurauerunt. Testis mihi ē deus q̄ ita est
Postea vero hanc formā iurandi ha
buerunt p̄ deum vel per sanctuz petrū
uel per caput meuz ita est. Hunc autē
addit in ecclia hec forma. Sic me ad
iuuet deus ⁊ hec sancta. Admodica tñ ē
differentia siue iuret per creaturaz siue
p̄ creatorez. Creator em̄ semper in testi
monium eiz uocat qd̄ aufert sicut pre
dictum est. Dicit tamen beatus Aug.
Q̄to sancti⁹ est illud p̄ quod iura
tur tanto magis penale est periurium.
Potest em̄ aliquis ita horribiliter iu
rare. ut per membra xpi p̄ que nō ē iu
randum. sicut solēt gallici qd̄ etiā deo
⁊ hominibus displicet talis horror q̄
ip̄a falsitas iurandi. qz multe possunt
fieri circūstāte circa periurū q̄ multuz
aggrauent ip̄m. Suerit autem utz
p̄ctm̄ sic iurare per cappam vel p̄ cul
tellum. vel aliquid tale cum multi sole
ant sic iurare. Intelligit em̄ eē p̄ctm̄.
quia dicit dominus in euangelio. Sic
sermo uester est ē. nō non. qd̄ ampli⁹
est a malo ē. Itē in euangelio. Nolite
iurare neqz p̄ celum qz thronus dei est
neqz p̄ terram quia scabellum pedū eiz
ē. neqz p̄ hierusalem quia ciuitas regis
magni ē. Sed sciendum q̄ ita iura
mentum nō prohibet. sed quātum sit
in eo piculum ostendit. Sic autem san
cti exponunt illud qd̄ ampli⁹ est. s. vl
tra est ē. nō non a malo ē. i. ab infirmi
tate illi⁹ cui iurat. quia aliter nō vult

credere. Nec dicit domin⁹. amplius a
malo ē. i. a p̄ctō ē. quia nec peccat ille
qui sic iurat. ex quo aliter nō vult cre
dere verbis simplicibus. ⁊ ille qui reci
pit iuramentum nō peccat mortaliter.
quia ex infirmitate sua incredulus est.
Videt autez q̄ xpiani peccent morta
liter q̄ iuramenta a iudeis ⁊ a paganis
recipiunt. per falsam fidez suam ⁊ per
ydola sua qz nō aliter crederet eis. s.
quia necesse est xpianis vt aliquo mō
eis satisfacciant iudei ⁊ pagani. ⁊ quia
aliter nolunt nec forsitan possunt eis
facere fidem. istud forte sustinet ecclia
⁊ propter maius etiam piculum vitan
dum. Notādū etiam q̄ dñe iuramē
tum tres debet habere comites. sicut le
gitur in hieremia. ⁊ qd̄ iurabunt viuit
domin⁹ in veritate ⁊ iusticia ⁊ iudicō
Veritas debz eē in iuramento semp. s.
ueritas iurantis. lz quādoqz sit falsuz
quod iurat. quia aliqs quādoqz dñi
bus modis credit eē veruz qd̄ iurat et
forte falsum iurat. ⁊ tamen veritatem
habz comitem quātum ad mentē suā.
Iusticia similiter attendi debz in iura
mento vt sez licitum sit ⁊ iustum illud
fieri sic qd̄ iurat. Iudicium quādoqz
id est discretio attendi etiam debet vt
sez ille qui iurat quando ⁊ cui ⁊ quō ⁊
ubi ⁊ de quo iuret attendat. Non em̄
in omni tempore etiam in causis secu
laribus ē iurandum. vt in aduentu ⁊ i
quadragesima nullus iurare debz. nec
etiam omnibus iuranduz ē. quia sicut
legit in canonibus. cleric⁹ nō dēt lay
co iurare. nisi quādo prelat⁹ habz ali
quod feodum ptinens ad eccliam suā
p̄ quo facere debz regi fidelitatē. Nec
etiam debet exigi iuramentū nisi in lo
co honesto. Similiter de turpi re non

debz prestari iuramentum. Si aut pre-
dictos comites habeat licitum e 7 ob-
seruari debz. Si autez no habeat dicit
Beda q omne iuramentu qd obserua-
tum deteriorẽ vergit in exitu. salubrio-
ri consilio est vitandũ. Dicit em cano
In turpi voto muta decretũ in malis
pmissis rescinde fidẽ. Impia eniz e p-
missio que de scelere adimplet. Si qs
en iurat se nunq futuz epm. vel religi-
onem nunq intratuz vel aliqd tale. et
si postea cõtingerit q necessariũ sit ec-
clesie ipm eẽ epm. ul q religionẽ intret
no tenet priori iuramento.

Suot mōis periurũ dicat.

Capitulum. clxxxvi

Sciendum e ergo q multiplici-
ter dicit periurũ. Dicit em p/
iurium falsum iuramentũ. vt
cũ iuro aliqd falsum qd tñ credo eẽ ue-
rum. 7 tale piurũ no e sp mortale pec-
catum. Dicit etiã qnq piurium trans-
gressio iuramenti. vt si iurem aliqd il-
licitum. recte transgredior illud. 7 tale
piurium no e pctm qz no impleo qd
iurau. sed statim fuit pctm qn hoc iu-
raui qd facere no debui. Itẽ dicit piu-
rium indiscretũ iuramentuz. 7 tale sp e
pctm vel veniale vl mortale. Dicit et
periurũ mendaciũ iuramento firmatũ
7 tunc dicit periurũ q peruersuz iura-
mentum. 7 tale si fiat ex certa scientia.
sp e mortale pctm. Itẽ dicit periurũ
illicitũ iuramentũ ppter id per qd iura-
tur. vt cũ aliqs iurat per ydolu suũ cũ
veneratione ydoli. 7 tamẽ illud sacra-
mentum e obligatoriu. qz q sic iurat
diuinitatẽ credit eẽ in ydolo 7 ita deũ
inuocat testem. Suerit tñ de illo iu-
ramento de quo dicit Greg. q mulier
seruans fidẽ adultero. mala e. si at no

seruat peior e. Sed sciendũ q tale iu-
ramentum duplex e. Jurat em adulte-
ra q supponat se adultero suo. 7 hoc
sp e pctm. Jurat et q no supponat se
alio adultero. 7 hoc licitũ est sp. Vnde
si illud non facit deterior e. Et tale iu-
ramentũ qũ ad aliud tenet. 7 qũ ad
aliud no tenz. Silr dicit Aug. q latro
q iurat se iuste cũ sociis suis spolia di-
uisuz. 7 si recte diuidit malũ e. si aut
no recte/peior. Si em oĩa sibi retineret
maior eẽt cupiditas 7 pl9 teneret resti-
tuere. At iurauit q non oĩa sibi reti-
neret licitũ fuit. 7 ideo qũ ad partẽ il-
lam iuramentũ tenuit. Notandũ est
et q si verba iuramenti duas hnt signi-
ficationes. 7 qui iurat intelligit in vna
7 cui iurat i altera. sic det accipi sicut
ille intelligit q decipere no intẽdit. Sui
em in iuramento ad decipiendũ verbis
vitit. sp peccat mortale. Sunt em in eo
sensu verba accipienda. quẽ solẽt gene-
rare in aĩo recte intelligenti. Dicit eniz
in canone. Quacũq; arte verboz iura-
tur sic accipienda sunt verba. sicut ille
intelligit cui iurat. s. si recte intelligit p
si vitale eẽt ei intelligere. sicut ille intelli-
git q iurat. Et si iurãs sciat verba du-
as habere significationes eque forsità
vilitatis. det accipere in eo sensu quẽ i-
tendit illum intelligere cui iurat.

De coactis iuramentis.

Capitulum. clxxxvii.

De coactis iuramentis dicit bea-
tus Aug. q nullo mō contra/
bit illud iuramentũ ad iniqui-
tatis obprobriũ. qd condictio illicite ne-
cessitat extorsit. Dicunt et legiste. q si
aliqs cogit ad iurandũ qd facere nol-
let. per talẽ metũ q cadere possz in con-
stantem virũ. no tenet obseruare illud

iuramentū. Si q̄s at̄ iurat q̄ aliter fa /
cere nollet p̄ modicū metū coact̄. dēt
obseruari iuramētū sicut supra d̄m̄ ē
Videt̄ at̄ de naturali rōne. q̄ quotiēs
iurat aliquis q̄ iurando se nunq̄ pro
ponit obseruatur. statim in ip̄o iura
mento piurus ē. q̄ ex certa sc̄ia sc̄a ne
cat. nec aliquo metu impellente falsuz
dēt iurare. vñ supra dixim̄. si q̄s per
magnaz violētiam cogit̄ iurare aliqd
q̄d nō vult. tenet̄ q̄dem iuramento. sed
q̄ iurare coegit. nihil ab eo recipe po
terit. q̄ sic cogendo se ad aliqd̄ acipi
endū indignū fecit. Vñ q̄d dicit̄ in le
ge. Sd̄ vi l̄ metu fit ratū nō h̄o sic in
telligendū est. Nō exhibeo ei iusticiā
q̄ sic alium iurare coegit vel p̄mittere.
nec compellā eū q̄ iurauit q̄ faciat q̄d
promisit. q̄ coactor oino se indignū
se reddidit. Considerandū ē ergo sa
cerdotibz̄ quales iniungāt penitēcias
in talibz̄ piuriis. Sp̄ em̄ illi q̄ per fal
sa iuramenta alicui d̄anum intulerint
restituere tenent̄. ⁊ p̄terea p̄ transgres
sione iuramenti grauē d̄nt̄ agere peni
tentiam. ⁊ intuari dēt talibz̄ piurus
q̄ si publicū fuerit periurus de cetero
nunq̄ ē eis in aliquo iuramēto credē
duz. nec vnq̄ postea eoz̄ dēt̄ admitti
testimoniū. valde ergo sunt reprehen
dendi in confessionibz̄ q̄ x̄pm̄ p̄ sacra
mēta sua ita mēbrati dilacerāt. X̄ps̄
em̄ mēbra n̄ra p̄pter nos nō propter
se suscepit. vñ sic iurātes p̄ diuersa x̄pi
mēbra. improperāt ei q̄ infirmitates no
stras. p̄pter nos suscepit. ⁊ ita se exclu
dūt ab hoc dono q̄d nobis p̄ illa d̄ns
acq̄sivit. Id̄terea omnibz̄ piuris ⁊ sine
cā ⁊ inutiliter iurātibz̄ iniungendū ē
q̄ ab stineant a iuramentis. ⁊ quotiens /
cūq̄ recordāt̄ se piuros eē genua flect /

tant. vel pectus percutiāt. ⁊ d̄nicā orō
nem dicant. Et si forte p̄ obreptionem
ab orōe alicui⁹ intantum euolauerit
iuramentū. sileat ab om̄i verbo p̄ lōgā
horā. ⁊ postea temerariū iuramentuz
silencio redimat dicēdo orōem d̄nicā
vel si l̄fatus est. Misere mei de⁹ ⁊ si
milia decantet. Lingua em̄ q̄ prona ē
ad mēdaciū v̄l ad vaniloquiū n̄l ad
praua. m̄t̄plici sacerdot̄ cōsilio refre
nanda ē. ⁊ videat quot modis possit
malā linguā castigare. ⁊ ad hoc multi
plex cōsiliū det̄ penitenti.

De voto.

Capitulum . clxxxviii.

Vñ de uoto sunt pauca dicē
da. l̄ em̄ sup̄ plura de voto
d̄cā sint. hic tñ sunt q̄dam adi
cienda. Est at̄ sicut ibi dixim̄ votū
p̄missio melioris boni cū deliberatōe
animi voce firmata. De rebz̄ em̄ omnibz̄
nō dēt̄ eē votū. sed de illis q̄ ad artio
rem artant religionē. ⁊ ad ea q̄ deo ma
gis placent. Id̄nt̄ ē q̄daz̄ p̄ aliis votū
facere. sicut fit in paruulis baptiz̄adis
Ibi em̄ patrini p̄ filioliis suis vota fa
ciunt ⁊ sunt obligati paruuli ac si vo
uissent ip̄i. Vñ d̄z̄ q̄ sint vota p̄me
necessitat̄ ⁊ vota sc̄de necessitatis. Vo
ta prime necessitat̄ sunt vota baptis
malia ⁊ qcquid deo p̄mittit̄ in baptis
mo votū ē. Vñ q̄ dicit̄. Abrenuncio sa
thane vouet q̄d sathane abrenūciat et
om̄ibus opibus ei⁹. ⁊ nō si postea fece
rit opa diaboli. voti fracti res̄ ē. Vo
ta sc̄de necessitat̄ sunt q̄ postea sp̄ote
fiunt. ut votū ieiunii vel pegrinatōis
vel tale aliqd̄ ⁊ talia vota i principio
sunt volūtaria. sed cū sc̄a fuerint sunt
necessaria. Sd̄ dicit̄. Vouete ⁊ reddite
primū est in cōsilio. s. vouete. Sc̄dm̄ in

precepto. s. reddite. Contra votū āt re-
ligiosoꝝ superiꝝ plura diximꝰ. Sed
hic q̄ri pōt de heremitis vtꝝ ex voto
religionis teneant nō hēre ppria. Sd
si tenent nō hēre. quare heremite peco-
ra hnt ⁊ prediola ⁊ ea possident ⁊ di-
stribuunt p̄ uolūtate sua. cū tñ nulluz
hēant collegiū vt dicere possint q̄ ta-
lia bona sunt collegii. ⁊ tem elemosinas
fidelū. put uolūt dispēsant ⁊ distribu-
unt. Quō ergo pprietates nō hnt? Nā
si paupi do denariū ad vsꝰ suos. non
ne illiꝝ denariū ip̄e dñs efficit ⁊ pprie-
tateꝝ hēt. sic ⁊ tales pprietariū sunt. A
bono āt uero sup hoc audiimꝰ q̄ tu-
tus ēēt heremite. q̄ curā ip̄iꝝ ⁊ heremi-
tagū sui. ⁊ oīm eoꝝ q̄ ad ip̄m pertine-
rent. siue elemosinaz siue alioꝝ bono
hōi cōmitteret. q̄ ei in necessariis pui-
deret. ⁊ si forte plura recipet egenis su-
peruenientibꝰ erogaret. sicut ēēt. p̄uisuz
est in ordine grandemontensi. s. q̄ qui-
dam layci diuinū hnt oīm exteriorꝝ ⁊
curaz in illis. ita ut. p̄uideant clericis.
q̄ clerici nihil sunt solliciti de his que
agunt exteriꝝ. Et si qua sunt residua ī
egenis ⁊ hospitibꝰ prouisoꝝ expen-
dunt. Valde ē ergo timendū heremite
cū nō hēant prouisoꝝ q̄ eis prouide-
ant q̄ ip̄i proprietates hēant. qz sicut
predictū ē oēs res suas prout uolunt
expēdūt. Dictū ē superiꝝ q̄ si qs ad
probandū sub oditione religionē in-
traverit. si finito āno manere noluerit
nō redibit ad seculū. sꝰ ad mitorē co-
getur religionē. nisi ī ingressū suo pro-
testatus fuerit. q̄ in fine āni ad seculū
redibit. si illa religio nō sibi placuerit
⁊ ita em̄ antiquē statutū fuit. Nūc āt
ita statutū ē. q̄ siue protestet in ingres-
sū suo vt predictū ē siue nō. expleto

āno licite pōt ad seculū redire. ⁊ oñes
redditus quos priꝰ habuit recuperare.
⁊ recipi dꝰ ad oēs actꝰ legitimos siue
clericus siue laycꝰ fuerit. Suerit āt
q̄ si aliqꝰ svotū religionis fecerit ⁊ clau-
strum intrauerit. debito obligatꝰ alie-
no. vtꝝ teneat ad seculū redire ⁊ sol-
uere debitum suū. Sd videt facere. qz
nullū votū absoluerē pōt hōiem a p̄-
cepto dei. ⁊ preceptū āt dei oñipotentē
ē. redde qd dēs. Dicebat āt q̄dam de-
cralis olim. Qz si aliqđ cenobiū ex cer-
ta sc̄ia aliquē alienis debet obligatꝰ
recipet. pro eo reddere dēret. Si qs āt
obligatꝰ debet ⁊ religionē intrare vo-
luerit. oñibꝰ modis anteqꝰ itret de eis
satisfacere debz. vel p se vꝰ p̄ amicos
suos. qz regula xp̄iana ē q̄ nō dimit-
tit p̄ctm̄ nisi restituat ablatū. Si autē
ita paup sit q̄ nec p se nec per amicos
satisfacere pōt. intrare pōt religionē
siue p̄ctō ita tñ q̄ astringat se ad orā-
dum p̄ illis qbus ē debitor toto tpe
uite sue. Sciendū ē ēt q̄ minꝰ votū
maior toto soluit. Vnde si quis votū
pegrinatiōis fecerit ⁊ postea religiōis
nō tenet ad p̄mū votū. qz sc̄dm ē ma-
ius qz magis deo placz. Sd āt magis
deo placet faciendū est magis. Et hac
rōe dicūt q̄ si qs āt religionis ingres-
sum uouerit. q̄ in q̄rta ⁊ sexta feria ī
pane ⁊ aqua ieiunabit. vꝰ tale aliquid
postqꝰ religionē intrauerit absolutꝰ ē
ab oñibus talibꝰ votis minoribus. ⁊
tenet seq̄ religiōis sue osuetudinē. Qz
āt religiōis votū artꝰ sit q̄ aliud ma-
nifestū ē. Sui em̄ ex voto religionē in-
traverit oēm uoluntatē suā transfert ī
aliū. s. ī plātū suū. nec uelle hꝰ nec nol-
le. ⁊ in oñibus q̄ nō sunt cōtra deū de-
bet sequi uoluntatē plati sui ⁊ q̄ hoc

plurimum deo placeat euidenter patz
onibus.

De scandolo. Ca. .cxix.

Est hec restat ut dicamus de
scandalo. qz scandalū ē maxi
mum pctm̄ ⁊ multū laycis ig /
notum. Scandalū at scdm̄ etimolo /
giaz dicit a scādalō grece qd̄ ē obex
in via. ad quē offendit pes incedentis
⁊ hominē facit ruere. Vnd̄ scandalum
dicit quasi offēsa v̄l impactio pedis
ad ruinā. Scādalū at put translātū ē
ad spūales hoīs ruinam sic describit.
Scādalū ē ōne dcm̄ v̄l factū prebens
aliis occasionē ruine spūalis. ut si qs
religiosus aliis videntibz fornicet qui
sumunt inde exēplum fornicandi. vel
religionē contēnendi peccant. ⁊ ita ru
unt spūaliter. Verūtm̄ sciendū qd̄ aliud
est scandalū actiuū. ⁊ aliud passiuū.
Ille em̄ agit siue facit scandalū qd̄ insti
gat aliū ad peccandū v̄l peccādi dat
exemplū. Ille at scandalū patit ⁊ scā
dalizat qd̄ p̄ aliū ad peccandū cōmoue
tur. Videt tñ qd̄ nullū scandalū passi
uum sit pctm̄. qz nulla passio ē pctm̄

Ad qd̄ dicendū qd̄ in rei veritate lz
dicat scandalū passiuū. nō ē tñ passio
sz actio ē sed alia actione orta. ut cū
aliquis videns aliū fornicari similiter
fornicat. ei⁹ fornicatō scandalū dicit
qz originē sumit de alia fornicatiōe.

Sed itez querit de scādalo actiuo
vtr̄ sint ibi duo pctā v̄l tñ vnū pec
catū ⁊ vtr̄ p̄nā p̄ vno pctō v̄l p̄ du
obus sit inungēda. verbi gr̄a. Sacer
dos multis sciētibz fornicat. fornicā
tio ei⁹ vnū ē pctm̄. mō querit vtr̄ ali
ud sit ibi pctm̄ qd̄ dicit scandalū. sed
eadē fornicatio scādalum ē ⁊ fornicā
tio. ⁊ ita duo pctā vnū pctm̄ ē. qd̄ bñ

cōcedim⁹ qz nō ē nisi vna occasio tñ
sz fornicatio. ⁊ ip̄a ē scādalu⁹. sz sunt
ibi due deformitates. ⁊ he faciunt etiā
duo pctā. Vna deformitas illis acti
onis ē ex eo qd̄ est fornicatio ⁊ alia ei⁹
deformitas ē ex eo qd̄ aliud incitat ad
peccādum sicut dicunt dyalectici. Et si
cut si aliqs male tractās virginē deflo
rando eā ip̄am interficit. duo pctā cō
mittit. fornicationē. sz ⁊ homicidiū. lz
nō intendat nisi fornicari. nec tñ cōce
dēdum ē in genere qd̄ fornicatio sit ho
micidium. qz diuerse spēs pcti sunt et
vna spēs nō pōt eē alia. ⁊ solz dicit qd̄
accidentia nō mutant spēm rei. sz hoc
falsū ē in pctis. qz aliqd̄ accidēs qd̄
ē substantiale alicui pctō. ut hec circum
stantia corā aliis fornicari substantia
l̄ ē illi pctō qd̄ dicit scādalu⁹. Valde at
timēdum ē scādalizare hoīs. qz dixit
dñs. De mundo ab scādalis. Itē. qui
scādalizauerit vnū ex pusill̄ istis mi
numis qd̄ in me credūt. expedit ei vt sus
pendat mola aznaria in collum ei⁹ ⁊
dimergat in pfundū. Verumtm̄ aliqd̄
scandalū ueniale ē pctm̄. sicut iocosuz
mēdaciū. Si em̄ instigo aliquē ad ri
dēdum v̄l ad verbū ociosum. ego scā
dalizo eum uenialiter. qz tale scādalu⁹
nō est mortale pctm̄.

De scandalo non vitando.

Capitulum. .cxc.

Sciēdum tñ ē qd̄ nō ōne scāda
lum ē vitandū. Sepe em̄ v̄tin
git qd̄ qd̄ scādalizatur peccat. ⁊
nō ille qd̄ scādalizat. Vñ nunq̄ vitādū
ē scādalum vbi triplex veritas ē in pi
culo. sz. veritas doctrine. veritas iusti
cie. vel veritas bone fame. Juxta hos
vers⁹. Scādala p̄ vita doctrina iusti
ciag. Tu nō deuices sed cetera sunt fu

giēda. Itē Scādala nō vitāt. doctor
index bene viuēs. Verbi grā si aliqs
scādalizat qz veritatē doceo. nō pp/
ter hoc dimittā. Sifr si scādalizat ali/
qs. qz eqtatem iudico. nō ppter hoc
inque iudicabo. Itē si aliqs scandali
zatur. qz bene uiuo. 7 qz nolo cum eo
ire ad p̄stibulum ul' ad choreā. vl' qz
inebriari nolo secuz vl' hmōi. nō meā
bonā vitā. ppter hoc dimittā. Ex quo
videt qz ōne illud qd licitū ē fieri nō
fieri in sua natura. dēt dimitti. p scan/
dalo. Dicit enī autoritas qz qdcunqz
possum vitare scādalu3 sine pctō. vi
tare tenemur. qz in infinitū magis dili
gere dēmus aīaz pximi nri q̄ res tpa
les. Si ergo scādalizat aliqs. qz repe
to qd mihi debet. vl' qz nō do ei libz
meū vl' vestes meas q̄s petit. cuz hoc
possum facere sine ōni pctō. s3 qz his
indigeo repetere debita 7 negare mihi
nō sup̄flua possum. Vñ dicit aposto.
Vīa mihi licent sed nō oīa expediunt
Videt qz meli9 ē hōi mori q̄ scādali/
zare fratē suū qn̄ licite pōt vitare scā
dalu3. vnde itez dicit apo. Meli9 est
mori fame q̄ ydolatriā vesci. Sūt autē
ydolatita ydolis ymmolata. et sunt
munda ad comedendū in sua natura
S3 sicut dicit ip̄e apo. Meli9 est fa
me mori q̄ talibus cū scādalo fratris
sui vesci. Multa enī sunt licita in sui
natura s3 nō expediūt qn̄qz. qz in casu
sunt illicita. et hoc intelligit aposto.
in triplici casu. cuz em̄ dicit. Vīa mihi
licēt s3 nō oīa expediūt. qz licitū ē cui
libet repetere sibi ablata de natura S3
sif religio3 sibi ablata repetit. scanda/
lizant illi a qbus repetit. 7 tūc ē illicitum
religio3o ablata repetere. Ali9 cal
sus in quo intelligit aposto. s. qz licitū

ē petere sumpt9 a subdit' si ppter hoc
nō scādalizant. Tercio cas9 ē. qz licitū
ē comedere ydolatita. sed nō expedit
ppter scādalu3 infirmoz. Est ergo di
cēdu3 qz aliqd addēdū ē predcē regu
le de scādalo ppter triplicē veritatem
nō vitādo. Sūt em̄ alie q̄tuor rōes p
q̄s licz repetere ablata cū scādalo al
terius vl' negare. ppria cū scādalo pe/
tētis. Prīa rō ē refrenatio malo3. Se
cunda pax vnitat' ecclie. Tercia ē con
solatio infirmoz. Quarta ē incertitu/
do scandali. Ita em̄ sunt scandalo p
ponenda. Si em̄ crederēt mali qz sanc
ti viri ablata sua nō repeterēt eoz bo
na tota die dirperent. Et iō bonū est
eoz maliciā refrenare p repetitōnē ab
lato3. 7 ita aniabus eoz consulere ne
peccent retinēdo. Sifr nisi cogereēt ra
ptores ad restitutionē dissiparet pax
ecclie. 7 meli9 ē vt scādalizent q̄ pax
ecclie destruat. Itē qdam sunt infirmi
7 paupes. qz nisi bona sua negare pos
sent ribaldis petentib9. sustentare se et
familiā suā non possent. Suidā ēt bo
ni hoīes bona sua in meliores vs9 pnt
expēdere. q̄ dare nō indigentib9. 7 iō
ad solationē indigentū licitū est bo
na sua retinere. cū scādalo inutiliter et
male petentiū. Itē bon9 hō p̄sumere
pōt. qz nō dēat scādalizari ille qz ali/
qd iniuste retinet si ab eo repetat. nec
etiā ille qz iniuste petit si ei denegat. 7 i
tali dubio nō peccabit vir iustus.

De penitentia p pctō scandali.
Capitulum. clxxxii.

Ro pctō at scādali. graue ē 7
difficile cōdignā iniungere pe
nitentiā. Vix ętingit qz aliqs
aliquo peccet pctō quin p aliqd alio3
scādalizet. Et dñs sepe magis offen/
dit

dit' p publicationē peccati q̄ p ipsuz
op9. Vñ in hieremia legit' pctā sua so
doma publicauerunt ⁊ nō abscondērūt
Sui em peccat in occulto. ppriā suaz
aiam tm̄ occidit ⁊ forte nullū nisi solū
deū offēdit. Sui at peccat in publico
nō solū ppriā aiā sed aiās multoz
p scandalū occidit. ⁊ forte totā eccliaz
offendit. Vñ multo maior penitētia
iniungēda ē alicui q peccauit in publi
co q̄ si peccass; in occulto. Vñ dicit
sapiens. Si nō caste tm̄ caute. Verūtū
multi abscondunt pctā sua nisi ppter
honorē ⁊ reuerentiaz dei. sed vt alios
decipiāt ⁊ credant' boni cū tm̄ sint ma/
li. ⁊ tales sunt ypocrite. ⁊ propter hāc
cām abscondere pctā malū ē. sed simpli
citer ppter honorem dei pctm̄ suū ab
scondere bonū est aliqd. Fñ aliquā hz
verecundiā q illud vt nesciat' abscon/
dit. Cum ergo pctōr accedit ad peni/
tentiaz. deb; sacerdos ab eo inquirere
hoc mō. frater qñ peccasti fuit pecca/
tum tuum occultū vel notum plurib9
Et si notum fuerit dicas si multi sunt
imitati pctm̄ tuū ⁊ si forte p illud ali/
quos cōmouisti in odiū fraternuz. Et
sp scdm̄ scandali augmentū maior dz
inungi penitētia. Sui em multos of
fendit dēt satisfacere digne. Vñ scrip
tum est. Sui publice peccauit. publice
peniteat. Et Aug9. ait. Vbi ortū ē ma
lum ibi moriat'. ⁊ si in occulto factum
est pctm̄. extinguat' p occultā peniten
tiam. Et si quis in apto peccauerit. p
manifestā satisfaciat penitentiam. vt
gaudeat ecclia p cōuerso. p quo do
lebat puerfo. Vñ ille qui multos scā/
dalizauit ad eos dēt accedere ⁊ veniā
ab eis petere qz male lesit eos. Et talē
dēt agere penitentiā vt oēs q eā vide

rint manifeste cognoscant. qz de pecca
tis doleat cōmissis. Et sic vidētes ei9
penitentiam ipius misereant' remitten/
tes ei qz in eis deliquit p misericordiā

⁊ stud at generaliter sciendū est omi
bus sacerdotibus qz nō minus p̄hibe
ant publicationē p quā fiunt scādala
q̄ ipa pctā. ⁊ multo grauiorē iniugat
penitentiā pro pctō manifesto q̄ pro
occulto.

Et hec ad p̄ns de penitentia dicta
sufficiant. Amen.

Etta regula non pōt dari de
penitentis. qz aliter potest et
dēt diues penitere q̄ pauper.
aliter iuuenis q̄ senex. aliter liber q̄ s
uus. aliter clericus q̄ laycus. ⁊ tez ipa
crimina nō eodem mō cōmittunt. Ali
quando homicidiū est voluntariuz. ⁊
tunc grauiori penitētia est purgādū.
scz carina pegrinatiōe. elemosinis si di
ues est. ali9 ieiunus si paup ē. ⁊ tē vo
luntarium homicidiū aliqn̄ fit p insti/
dias pditionaliter. ⁊ tunc duplicāda
est penitētia. Aliqn̄ pro subita rixa in
defensione sui. ⁊ tunc sufficit carina et
pegrinatio ad ap̄lorum limina ⁊ sanc
ti Jacobi. ⁊ septēnis abstinentia. s. bis
in ebdomada ieiunādo. Aliquādo ho
micidium fit pro pecunia. aut predan
dis pegrinis. ⁊ tunc restituis ablatis
duplicanda ē penitētia. Adulteris fe
re eadem penitētia ē dāda que homi
cidis preter carinas ⁊ pegrinatōes lon
gas. Adulteris sufficit ieiuniū septēne
bis in ebdomada in cōmuni quadra/
gesimali cibo. ⁊ in solēmbus sanctoz
vigiliis in pane ⁊ aq̄ vl' vno sine pul
mentis. Si penitens sit debilis ⁊ si re/
dimere pōt. vñ cū elemosina denariū

i paupem det. ita tñ si ab adulterio ces-
sat. Item fornicatorib9 est dicendum
ut quāto cito poterint uxores legiti-
mas habeant. ⁊ uxoribus contenti de-
sinant fornicari. Penitentibus de for-
nicatione sufficit ieiunium sextis feris
cuz elemosina. si potest ad minus un9
denarij usq; ad quinq; annos. Item fu-
ribus usurariis ⁊ raptoribus est inun-
gēda restitutio illis qbus ablata sunt
res. aut paupibus. aut hospitalibus.
aut pijs expensis. si inueniri nō pnt il-
li qui sunt spoliati. post restitutionem
modica penitētia sufficit. si uiderit sa-
cerdos expedire ⁊ si magna eoz ē cō-
tritio. Si uero nō possunt restituere.
maiori sunt pena ⁊ lacrimis affligēdi
hoc idem dicimus de incendariis ⁊ sa-
cilegis. De oppressoribus puerorum
diuersa dat penitentia. Aut em fuerūt
baptizati aut nō. aut infirmi. aut sani
aut male custoditi. sicut minus coopti
in hyeme aut plus in estate aut pānis
oppilati ora. aut sub cubitu parentuz
obrutū. Si baptizati opprimunt. mi-
nor penitētia. si infirmi. duplo minor.
Si nō baptizati siue sani siue infirmi.
duplo maior. Si neglecti uel oppressi
grauius penitebunt. Si nō baptizati
⁊ sani per neglectū opprimunt siue in-
firmi. parentes per quadraginta dies
ab ecclia. ⁊ per triēnium a corpore do-
mini. ⁊ per septēnium ieiunent feria sex-
ta. ⁊ solēnes sanctoz uigilias in pane
⁊ aqua. Quādo baptizati per negligē-
tiam opprimunt. eadem fere penitētia
est iniungenda. excepto qd a corpore
domini ⁊ ab ecclia nō separant. Quā-
do baptizati ⁊ infirmi sine oppressiōe
mortui inueniunt. modica penitentia
sufficit. s. sexte ferie simplex ieiunium in

cōmuni cibo usq; ad triēnium.

Finit liber penitentialis informati-
onem ⁊ resolutionem de variis casib9
confessionalibus occurrentib9 dans ⁊
docens iuxta diuersa sanctoz patruz
scripta ⁊ decreta singulis sacerdotib9
perutilis ⁊ necessarius.

TIFFEN® Gray Scale

© The Tiffen Company, 2007

A 1 2 3 4 5 6 **M** 8 9 10 11 12 13 14 15 **B** 17 18 19

R **G** **B**

W **G** **K**

C **Y** **M**

The image shows a vertical strip of 19 grayscale steps labeled 'A' through 'B'. Below the grayscale are 18 color patches labeled 'R' (Red), 'G' (Green), 'B' (Blue), 'W' (White), 'G' (Yellow), 'K' (Black), 'C' (Cyan), 'Y' (Yellow), and 'M' (Magenta). The patches are arranged in two rows: the first row contains R, G, B, W, G, K; the second row contains C, Y, M.

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

The image shows a horizontal strip of 18 color patches labeled 'Blue', 'Cyan', 'Green', 'Yellow', 'Red', 'Magenta', 'White', '3/Color', and 'Black'. The patches are arranged in two rows: the first row contains Blue, Cyan, Green, Yellow, Red, Magenta, White, 3/Color, Black; the second row contains Blue, Cyan, Green, Yellow, Red, Magenta, White, 3/Color, Black. A ruler is visible above the patches, showing inches and centimeters.